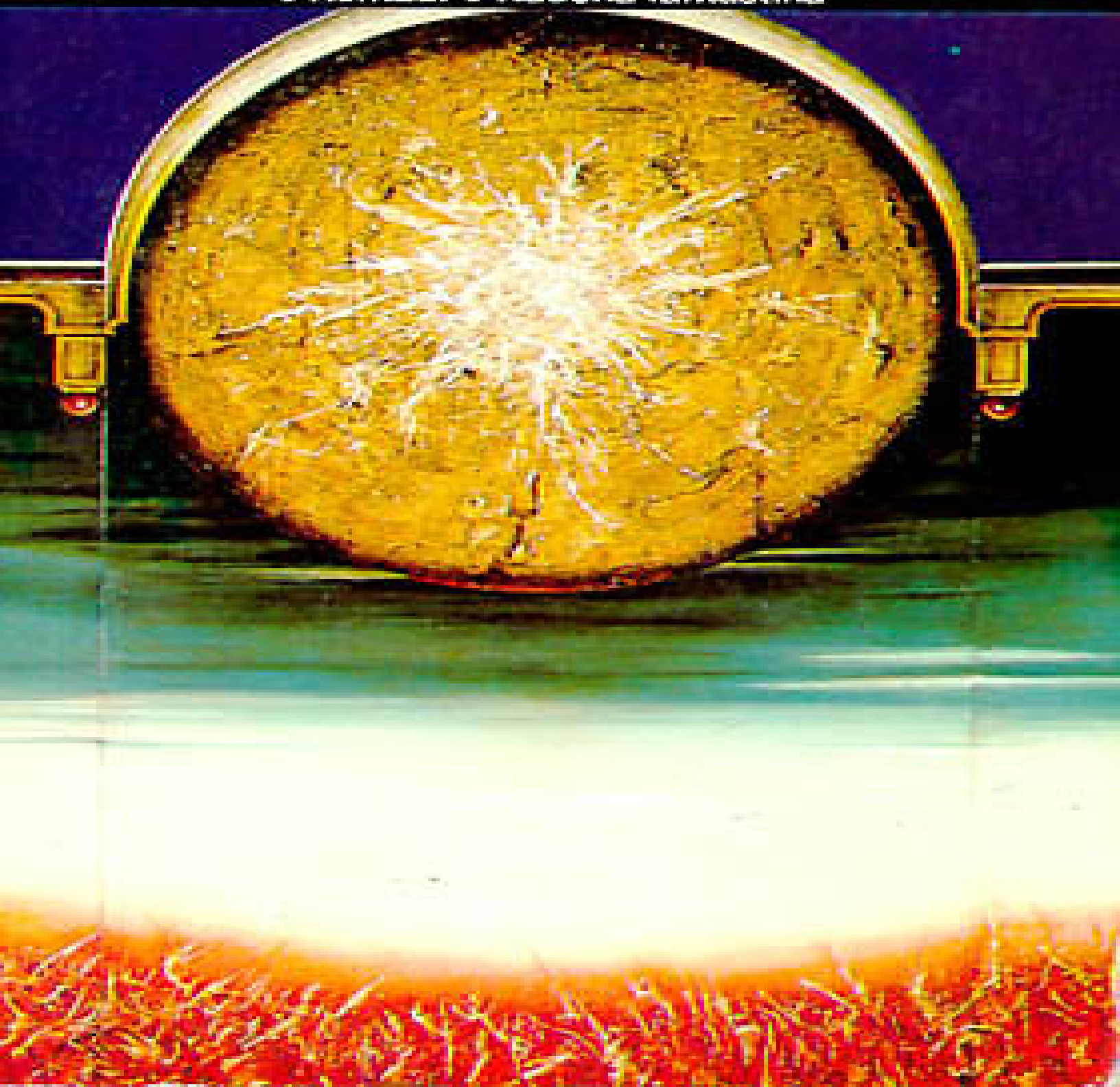

Stanislav Lem

Staklo gospodara

• Kentaur • Naučna fantastika

BELEŠKA IZDAVAČA

Ova knjiga je objavljeni rukopis koji je nađen u posmrtnim papirima profesora Pitera Hogarta. Taj veliki um nije stigao, na žalost, da pripremi i konačno završi rukopis na kome je radio duže vreme. Sprečila ga je bolest kojoj je podlegao. Pošto je o tom radu, za njega lično izuzetnom a preduzetom ne toliko s voljom, koliko iz osećanja dužnosti, Pokojnik govorio nerado, čak i sa bliskim ljudima, u koje imam čast da se ubrajam - tokom pripremnih radova koji su imali za cilj da rukopis pripreme za izdavača, iskrsele su izvesne nejasnoće i sporna pitanja. Istine radi dužan sam da izjavim kako su se u krugu lica upoznatih s tekstom čuli glasovi koji su se suprotstavljali objavljivanju pošto, tobože, ni Pokojnik nije nameravao da svoj tekst objavi. Nije ipak sačuvana nijedna pismena izjava u tome duhu, i treba smatrati da su takva mišljenja bezrazložna. Jasno je bilo, međutim, da stvar nije završena, pošto nije imala ni naslova kao i to da je samo u obliku nacрта pronađen poseban fragment koji je - i tu se upravo kriju glavne sumnje - trebalo da posluži bilo kao uvod, bilo kao pogovor knjige.

Kao Pokojnikov prijatelj i kolega, izabran od zaveštaočeve strane, odlučio sam najzad da od tog fragmenta, bitnog za razumevanje celine, načinim uvod. Naslov Glas Gospodara predložio je izdavač, gospodin Džon F. Kiler, kome na ovom mestu želim da izrazim zahvalnost na brizi koju je ukazao pri objavljivanju poslednjeg rada profesora Hogarta, a hteo bih da izrazim zahvalnost takođe gospođi Rozamondi T. Šeling, koja se s takvom brigom posvetila pripremnim poslovima i koja je izvršila konačnu korekturu teksta.

Profesor Tomas V. Voren
Matematički odsek Univerziteta u Vašingtonu
Vašington DC, aprila 1996. godine

PREDGOVOR

Bez obzira na to što ću mnoge čitaoce ogorčiti rečima koje slede, njihovo iznošenje smatrao sam svojom dužnošću. Knjige kao što je

ova dosad nikad nisam pisao, a pošto nije uobičajeno da matematičar svoje radove posvećuje izlivima privatne prirode, mogao sam ih se lišiti.

Usled okolnosti koje su bile nezavisne od mene, uvučen sam u događaje koje želim da predstavim. Uzroci zbog kojih ovaj opis predupređujem nekom vrstom ispovesti, kasnije će se razjasniti. Kada se govori o sebi, treba izabrati neki referentni sistem; neka to bude nedavno objavljena moja biografija iz pera profesora Harolda Jovita. Jovit me naziva umom najvećeg formata, jer sam uvek napadao najteže od danas dostupnih problema. Pokazuje da se moje ime moglo naći tamo gde su vođeni radovi radikalne destrukcije naučnog nasleđa i građenja novih zahvata, na primer u matematičkoj revoluciji, u fizikalizovanju etike ili u projektu MAVO.

Došavši u čitanju do mesta na kome je reč o destrukciji, očekivao sam da će iza reči o mojim rušilačkim sklonostima uslediti dalji i smeliji zaključci i pomislio kako sam najzad našao biografa, čemu se, uostalom, uopšte nisam obradovao, pošto razotkrivati se sam nije isto što i - biti razotkriven. Pa ipak Jovit, kao uplašen sopstvenom pronicljivošću, potom se - nedosledno - vraća uhodanoj verziji moje ličnosti, kao geniju koliko upornom u svom radu, toliko i skromnom, i uz to čak navodi nekoliko anegdota o meni, anegdota koje su postale neodvojive od predstave o meni.

Mogao sam, dakle, mirno da vratim tu knjigu na policu, pored ostalih mojih biografija, pošto mi tada ni na um nije padalo da ću napadati laskavog portretistu. Zapazio sam pri tom da je na polici ostalo već sasvim malo mesta. Podsetilo me je to na ono što sam nekad rekao Ajvoru Belojnu, da ću umreti kada se ta polica popuni. On je to primio za šalu, a ja pak nisam oponirao, iako sam izrazio iskreno uverenje, čija besmislenost ne umanjuje njegovu autentičnost. I tako, eto - vraćam se na Jovita - još jednom sam uspeo, ili, ako hoćete, nisam uspeo, i imajući u svojoj šezdeset i drugoj godini života dvadeset i osam knjiga posvećenih svojoj ličnosti, ostajem i dalje savršeno nepoznat. No da li je slobodno tako govoriti?

Profesor Jovit je o meni pisao u skladu s pravilima koja nije on sam utvrdio. Ne sme se na sva javna lica gledati isto. Velike umetnike slobodno je progoniti zbog njihovih malenkosti, i neki biografi čini se da čak smatraju da umetnikova duša mora da bude podstavljena

sitnim podlostima. No kad su u pitanju veliki naučnici, još je na snazi stari stereotip. Na umetnike gledamo već samo kao na duhove prikovane za tela, te književni proučavalac može slobodno da govori o homoseksualizmu Oskara Vajlda, ali teško je zamisliti proučavaoca nauke koji bi na sličan način tretirao tvorce fizike. Moramo da imamo neke nesalomive, savršene uzore, i istorijske promene ograničavaju se na smenjivanje lokalizacije njihova boravka. Političar može da bude hulja ne prestajući da bude veliki političar, no zato je genijalna hulja - *contradictio in adiecto* - podlaštvo briše genijalnost. To danas zahtevaju pravila.

Grupa psihoanalitičara iz Mičigena trudila se, doduše, da to stanje stvari promeni, ali je upala u greh trivijalnosti. Sklonost ka teoretizovanju ovi istraživači su izvlačili iz seksualnih inhibicija. Psihoanalitička doktrina otkriva u čoveku stoku osedlanu od strane savesti, s takvom kobnom posledicom da je stoci neugodno pod ovim blagočestivim jahačem, a jahaču nije bolje u takvoj poziciji, pošto njegov napor nije usmeren samo na to da stoku ukroti, nego i da je učini nevidljivom. Konceptcija po kojoj imamo u sebi staru životinju koja, neosedlana, odnosi novi razum, jeste konglomerat mitoloških primitivizama.

Psihoanaliza dostavlja istine na primitivan, to jest gimnazijski način: iz nje brutalno i žurno saznajemo stvari koje nas šokiraju, i time nas prisiljavaju na poslušnost. Često biva, i tako je upravo i u ovom slučaju, da uprošćenost koja se tiče čak i istina, ali jevtinih, vredi isto koliko i laž. Još su nam jednom pokazani demon i anđeo, životinja i bog, spleteni u manihejskom zagrljaju, i još jednom je čovek oslobodio krivice sam sebe, kao teren borbe sila koje su u njega ušle, ispunile ga sobom i raspojasano se ponašaju pod njegovom kožom. Stoga je psihoanaliza pre svega 'gimnazijalizam'. Skandali treba čoveka da nam izlože, a celokupna drama egzistencije odigrava se između svinje i sublimata u kakav može da je pretvori kulturni napor.

Trebalo je stoga da budem zahvalan profesoru Jovitu zato što je moju sliku pokazao u klasičnom stilu, i što nije pozajmio metode od mičigenskih psihologa. Ne nameravam da o sebi govorim bolje no što bi oni govorili, ali postoji razlika između karikature i portreta. Ne smatram, doduše, da čovek koji je objekt biografskih radova,

raspolaže znanjem boljim od onoga koje su stekli njegovi biografi. Njihova pozicija je ugodnija, jer nejasnoće mogu da objašnjavaju nedostatkom podataka, što dopušta pretpostavku da bi im onaj koga opisuju, da je živ i kad bi to hteo, mogao dostaviti informaciju koja im nedostaje. Opisivani ipak ne raspolaže ničim više sem hipoteza o sopstvenoj temi, hipoteza koje mogu zasluživati pažnju kao njegovi proizvodi, ali ne obavezno i kao ove nedostajuće ciglice.

Pri zadovoljavajućoj invenciji svako, u stvari, može napisati ceo niz sopstvenih biografija koje se slažu u skup spojiv samo faktografski. Osobe čak i razumne, ali mlade što znači usled naivnog neiskustva, ne vide u takvoj mogućnosti ništa sem cinizma. Greše, pošto nije u pitanju moralni, nego saznajni problem. Količina metafizičkih vera uopšte nije manja od broja raznih vera kakve čovek može imati o samome sebi - sukcesivno, u raznim životnim razdobljima, a ponekad i istovremeno.

Zato ne kažem da bih možda mogao da pružim nešto više sem predstava koje o sebi gajim manje-više od svoje četrdesete godine, a jedina njihova osobenost čini mi se da jeste to - što nisu za mene laskave. Ta se nelaskavost ne ograničava ipak na 'skidanje maske', koje je jedini zahvat dostupan psihoanalitičaru. Kazati, recimo, o geniju da je u moralnom pogledu bio svinja, još ne znači da ćemo ga po svaku cenu pogoditi u ono mesto na kome se mogla smestiti njegova privatna sramota. Misao koja 'stiže do plafona epohe', kako u svojoj knjizi govori Jovit, neće takvom vrstom dijagnoze biti pogođena. Sramota genija može da bude njegova intelektualna uzaludnost, njegova samosvest o tome koliko je nepouzđano sve što je učinio. Genijalnost je - pre svega - neprestana sumnja. Svaki velikan povijao se ipak pod pritiskom širokih krugova, nije rušio spomenike koji su mu dizani za života i time nije samoga sebe stavljao u sumnju.

Ako kao lice sa genijalnošću koju je žiriralo nekoliko desetina učenih biografata mogu bilo šta da kažem o duhovnoj kulminaciji, onda je to samo toliko da jasnoća misli jeste tačka što plamti u prostoru neiscrpnog mraka. Genije nije naprosto svetlost, nego je pre svega - postojano sagledanje mraka što ga okružava; a njegov normalni kukavičluk sastoji se u tome što se u tom svetlu kupa dokle god je to moguće, ne gledajući van njegovih granica. Bez obzira na to koliko

mного u njemu ima autentične snage, uvek ostaje veliki pretek koji mora da bude još samo glumljenje takve snage.

Osnovnim odlikama svog karaktera smatram kukavičluk, zlobu i oholost. Tako je ispalo da je ta trojka imala na raspolaganju određeni talenat koji je nju sakrio i prividno preinačio, a u tome mu je pomogla inteligencija, jedan od životno korisnijih uređaja za maskiranje urođenih odlika, ako se takav postupak smatra poželjnim. Četrdeset i nekoliko godina naovamo ponašam se kao saosećajan i skroman čovek, lišen oznaka profesionalne nadmenosti, pošto sam se veoma dugo i uporno privikavao upravo na takvo postupanje. Koliko daleko mogu sećanjem da se vratim u detinjstvo, živeo sam u traženju zla, i to, sasvim razumljivo, čak nesvestan te činjenice.

Moje zlo bilo je izotropno i savršeno nekoristoljubivo. Na poštovanim mestima, kao što je crkva, ili u blizini naročito važnih osoba, rado sam mislio o onome što mi je bilo zabranjeno. To što je sadržina tih misli predstavljala smešnu detinjariju, nema ni najmanjeg značaja. Obavljao sam, naprosto, eksperimente u onakvoj skali za kakvu sam aktuelno bio dorastao. Uopšte se ne sećam kada sam se prvi put poduhvatio tih oglada. Sećam se samo onog strašnog žaljenja, gneva, razočaranja koji su me kasnije pratili godinama, čim se pokazalo da u glavu ispunjenu zlim mislima ni na jednom mestu i ni u kakvom susedstvu ne udara grom, što izvlačenje iz učešća u pravom redu ne povlači za sobom nikakve, baš nikakve konsekvencije.

Ako se uopšte tako može reći o detetu od nekoliko godina, želeo sam sebi taj grom ili drugi neki oblik strašne kazne i plate, prizivao sam ih, i omrznuo sam svet kao mesto svoje egzistencije zato što mi je dokazao uzaludnost svakog, pa i zlog dela u mislima. Te tako, nikad se nisam iživljavao na travi, ali zato sam sekao kamenje, pesak, maltretirao delove nameštaja, mučio vodu, a u mislima sam zvezde razbijao u paramparčad kako bih ih kaznio zato što ih se ja ništa ne tičem, i tako sam postupao u zloći sve bespomoćnijoj što sam više napredovao u shvatanju koliko su smešna i glupa moja dela.

Nešto kasnije sam svoje stanje, osvojeno samosvešću, priznavao za neku vrstu bolne nesreće s kojom se ne da apsolutno ništa započeti, pošto ničemu ne može da posluži. Rekao sam da je moje zlo bilo

izotropno: nekako sam njime obdario najpre samoga sebe; oblici sopstvenih ruku, nogu, crta lica ljutili bi me viđeni u ogledalu, onako kako u nama pobuđuju ljutnju i netrpeljivost samo kad ih vidimo u drugih. Kad sam još više poodrastao, zaključio sam da se tako ne može živeti; odlučio sam, u postupnim odlukama, kakav u stvari treba da budem, i otada sam težio, uostalom sa promenljivom doslednošću, da se držim jednom ustaljenog programa.

Autobiografiju koja polazi od navođenja zloće, oholosti i kukavičluka kao fundamenata duha, opterećuje sa determinističke tačke gledišta logička greška. Jer ako se prizna da je sve u nama predodređeno, predodređeno je bilo i moje protivljenje unutrašnjem zlu, a razlika između mene i drugih boljih ljudi svodila bi se jedino na različitu lokalizaciju izvora postupaka. Što oni čine dobrovoljno, po nisku cenu, jer slušaju prirodnu sklonost, ja sam praktikovao uprkos njoj, što znači, nekako veštački. No pošto sam ja sam sebi naređivao postupke, znači da sam u celovitom bilansu bio - po tom zahvatu - ipak predodređen za pošteno dobro. Kao Demosten kamen u mucava usta, ja sam u dubinu svoga duha stavio gvožđe, kako bih svoj duh ispravio.

No upravo determinizam pokazuje u tom poređenju svu svoju besmislenost. Gramofonska ploča na kojoj je snimljeno anđeosko pevanje moralno nije ni za dlaku bolja od ploče sa koje se razleže ubistveni vrisak. Saglasno sa determinizmom onaj ko bi hteo i mogao da postane bolji, bio je na to unapred osuđen, isto kao i onaj ko je to hteo no nije mogao, ili i onaj koji to čak nije ni pokušao. To je lažna slika, pošto odjeci borbe snimljeni na ploču nisu realna borba. Znajući vlastite troškove, mogu reći da moje unutrašnje borbe nisu bile izmišljene. Determinizam govori naprosto o nečem potpuno drugom - sile kojima tu operiše fizički račun nemaju tu nikakvog posla, slično kao što zločin ne opravdava njegov prevod na jezik amplitude atomskih verovatnoća.

U jednome Jovit sigurno ima pravo: uvek sam tražio teškoće. Prilike u kojima sam pustio na volju svome urođenom zlu, obično sam odbacivao, kao previše lake. Ma koliko to moglo zvučati čudno ili čak besmisleno, nisam slamao svoju sklonost prema zlu zagledan u dobro kao veću vrednost, nego sam tako postupao upravo zato što sam tada u sebi osećao svu potpunost njegova prisustva u sebi.

Uziman mi je u obzir račun napora koji s aritmetikom morala nije imao ničeg zajedničkog. Takođe ne umem, zaista, da kažem šta bi sa mnom bilo da je sklonost ka činjenju samo dobrih stvari bila baš prva urođena odlika moje prirode. Kao obično rezonovanje koje nastoji da nas same zahvati u vidu drugome od datoga, kršeći pravila logike mora brzo da padne.

Jednoga puta nisam se odrekao zla; to sećanje vezuje se za dugu i užasnu agoniju moje majke koju sam voleo, i istovremeno sam s neobično brzom pohlepom beležio proces njene destrukcije u bolesti. Bilo mi je tada devet godina. Ona, oličenje vedrine, snage i čak veličanstvene ravnoteže ležala je u otegnutom, uz lekarsku pomoć produžavanom umiranju, a ja sam se, kraj njenog kreveta, u zamračenoj sobi punoj zadaha od lekova, još držao u šakama; no jednom, zatvorivši za sobom vrata, kad sam od nje izišao, videći da sam sam, uputio sam radosnu grimasu prema spavaćoj sobi, a pošto mi to nije bilo dovoljno, jurnuo sam u svoju sobu, i zadihan, počeo da skačem pred ogledalom, stisnuvši pesnice, kriveći lice i kikoćući se od golicave radosti. Od radosti? Dobro sam shvatao da majka umire, od jutra sam očajavao i očaj je bio isto tako pravi kao ovaj pridavljeni kikut. Odlično se sećam kako sam ga se uplašio i kako sam istovremeno njime iskoračio van svega što sam dotad saznao, i u tom prekoračenju bilo je zapanjujućeg ozarenja.

Još u toku noći, ležeći sam, trudio sam se da shvatim šta se desilo, a nesposoban za to, doveo sam se odgovarajućim raznežavanjem nad sobom i majkom do plača, sve dok nisam zaspao. Sigurno sam te suze priznao za ekspijaciju, no potom se sve ponavljalo dok sam osluškivao sve gore vesti koje su ocu saopštavali lekari. Bojao sam se da idem u svoju sobu i tada sam namerno tražio ljude. Prvi čovek koga sam se uplašio bio sam, dakle, ja sam.

Posle majčine smrti pao sam u detinje očajanje, nepomučeno nikakvom grižom. Opčinjenost se završila njenim poslednjim izdahom. Zajedno s njom ugasio se strah. To pitanje je tako mutno da mogu da iznosim samo hipoteze. Posmatrao sam pad apsoluta koji se pokazao iluzijom, rvanje sramotno, nepristojno, pošto se savršenstvo raspalo u njemu kao najgora krpa. Bilo je to gaženje životnog poretka, i kako god ljudi nada mnom snabdeli repertoare tog poretka specijalnim uzmacima čak i za tako mračne prilike, ti

dodaci ipak nisu hteli da se slože uz ono što se dešavalo. Nemoguće je sa dostojanstvom, ljupko drečati od bola - isto kao od uživanja. U nečistoti gubitka predosetio sam istinu. Možda sam ono što je prodrlo priznao za jaču stranu, te sam se izjasnio za nju, pošto je odnela prevagu.

Moj skriveni smeh nije imao ničeg zajedničkog sa samim majčinim trpljenjem. Toga trpljenja samo sam se bojao, ono je bilo neizbežni pratilac umiranja, to sam mogao da shvatim; da sam bio kadar oslobodio bih je od bola, nisam želeo ni njenu patnju, ni njenu smrt. Ka realnom ubici bacio bih se s plačem i preklinjanjem kao svako dete, no kako ga nije bilo, mogao sam samo da gutam perfidiju za davane okrutnosti. Njeno telo, natečeno, pretvaralo se u sopstvenu, monstrualnu karikaturu, ismejano i grčeno u tom ismejavanju. Nisam imao drugog izbora, sem da umirem s njom, ili da je ismejem, i ja sam kao kukavica izabrao smeh izdaje.

Ne umem da kažem da li je odista tako bilo. Prvi paroksizam kikota uhvatio me je pri pogledu na uništenje i možda bi me to iskustvo zaobišlo da je majka doživela uništenje na neki estetskiji način, nalik na tiho uspavljanje, pošto je to oblik koji ljudi pozitivno izdvajaju. Tako ipak nije bilo, i prisiljen da verujem sopstvenim očima, pokazalo se da sam bespomoćan. U ranijim vremenima bi hor na vreme dovedenih naricaljki zaglušio skičanje moje majke; degeneracija kulture svela je magijske postupke samo na nivo frizerstva, jer je pogrebni preduzimač - i to sam krišom oslušnuo - predlagao ocu različite izraze lica, u kakve je kadar da preradi njenu posmrtno zgrčenu grimasu. Otac je tada izišao iz sobe, i ja sam za trenutak osetio drhtaj solidarnosti, jer sam ga shvatio. Kasnije sam o toj agoniji razmišljao bezbroj puta.

Verzija smeha kao izdaje čini mi se nepotpunom. Izdaja je rezultat uviđanja, ali šta čini da destrukcija može da nas privlači? Kakva crna nada sviće iz nje čoveku? Njena totalna nekorisnost čini taštini svako racionalno objašnjenje. Tu pohlepnu sklonost uzaludno su nastojale da zgaze mnogobrojne kulture. Ona je nešto što nam je dato isto tako neopozivo kao i dvonožnost. Onome ko se tražeći uzrok ne miri ni s kakvom hipotezom razmišljenosti, ni u spasiteljskom ni u đavoljem vidu, ostaje samo racionalni surogat demonologije - statistika. Od zamračene sobe, dakle, pune zadaha

raspadanja, vodi trag ka mojoj matematičkoj antropogenezi; formulama stohastike trudio sam se da skinem odvratne čini. Ali i to je samo pretpostavka, znači, samoodbrambeni refleks razuma.

Dobro znam da bi ovo što ovde pišem moglo da se obrne u moju korist pomoću najmanjeg pomeranja akcenata - i neki moj kasniji biograf nastojaće da to učini. Dokazaće da sam intelektom pobedio karakter postigavši herojsku pobjedu, a blatio sam se iz želje za samoočišćenjem. Takva rabota ide za Frojdovim primerom, on je postao Ptolemej psihologije, jer sad svako može po njegovom primeru da izlaže ljudske fenomene, gradeći jedne epicikle na drugima: ta građevina nas ubeđuje, jer je estetska. Frojd je idiličnu verziju promenio za grotesku, ne znajući da ostaje rob estetike. Kao da je reč bila o tome da se opera u antropologiji zameni tragikomedijom.

Neka se moj posmrtni biograf ne muči; nije mi potrebna apologija, i ceo moj napor rodila je radoznalost, netaknuta osećanjem krivice. Hteo sam da shvatim - samo da shvatim, i ništa više. Nekoristoljubivost zla je jedini oslonac u čoveku za teološku argumentaciju; teodiceja odgovara na pitanje otkuda potiče osobina koja ne vodi poreklo ni iz Prirode ni iz Kulture. Um stalno uronjen u materiju humanističkog iskustva, i stoga antropocentričan, može najzad da se pomiri s vizijom stvaranja kao s pomalo makabričnom šalom.

Privlačna je misao o Tvorcu koji se prosto igrao, ali tu ulazimo u začarani krug: zamišljamo ga kao zlobnog ne zato što nas je ovakvima stvorio, nego zato što sami jesmo takvi. Međutim, ova marginalnost i kompletna čovekova nevažnost naspram Kosmosa, nevažnost o kojoj nas obaveštava nauka, čini manihejski mit idejom primitivnom upravo do trivijalnosti. Da kažem to drugim rečima: kada bi imalo da se dogodi stvaranje - što uostalom mišlju ne dopuštam - onda onaj nivo znanja kakvo ono neophodno zahteva, jeste već takvoga reda da tamo nema mesta za glupave šale. Ili - i to je upravo celokupno vjeruju moje vere - ništa takvo kao savršena mudrost zla - nije moguće. Razmišljanje mi kaže da Tvorac ne može biti sitna hulja, manipulator koji se ironično zabavlja onim što stvara. Ono što imamo kao rezultat zlobne intervencije moglo bi da bude razumljivo samo kao obično prebacivanje u računu, kao greška, ali

tada stupamo u oblast nepostojeće teologije krhkih božanstva. Elem, domen njihovih graditeljskih praksi nije ništa drugo do teren upravo moga životnog rada, to znači - statistika.

Svako dete nesvesno čini otkrića iz kojih su izrasli Džibsovi i Bolcmanovi svetovi, pošto će mu se stvarnost otkriti kao mnoštvo mogućnosti koje se daju izdvojiti i pobuđivati tako lako kao da nastaju stihijski. Dete je okruženo mnoštvom virtualnih svetova, potpuno mu je stran Paskalov kosmos, odmereno pokretljiva lešina, ukočena u časovničkom kretanju. Okamenjeni poredak zrelosti kasnije uništava ovo prvobitno bogatstvo. Ako ova slika detinjstva može da se učini jedonstranom, makar i zato što dete za svoju unutrašnju slobodu ima da zahvali ignoranciji a ne izboru, onda u krajnosti svaka slika jeste to. Zajedno s porazom mašte nasledio sam od nje ostatak, neku vrstu trajnog nemirenja sa stvarnošću, što me više podseća na gnev, nego na abnegaciju. Već je moj smeh bio otkaz, ko zna da li neuspešniji od samoubistva. Priznajem to sada kad mi je šezdeset i dve godine, a matematika je pak predstavljala samo poznu konsekvenciju tog stava. Ona je bila moje drugo dezerterstvo.

Govorim to slikovito - ali molim da budem saslušan. Izdao sam majku na samrti, ili sve ljude, smehom sam se opredelio za moć veću od njih, bez obzira na to koliko je mogla biti ogavna, jer nisam video drugog izlaza. No potom sam saznao da toga našeg protivnika koji je sve, koji je u nama takođe svio sebi gnezdo, takođe mogu da izdam, bar do izvesnog stepena, pošto je matematika nezavisna od sveta.

Vreme mi je otkrilo da sam se ponovno prevario. Istinski se opredeliti za smrt protiv života, i za matematiku protiv sveta - nemoguće je. Istinsko opredeljenje označava samo sopstveno uništenje. Naime, što god činili, činimo to u životu, i iskustvo pokazuje da matematika takođe nije savršen azil, pošto njen stan jeste jezik. Ta informaciona biljka ukorenila se u svet i u nas. To poređenje uvek je išlo sa mnom, čak i onda već kad nisam umeo da ga prevedem na jezik dokaza.

U matematici sam tražio ono što mi je bilo vredno u detinjstvu, mnoštvo svetova koje je vezu s nametnutim kidalo tako lako kao da je bilo oslobođeno one sile što postoji i u nama samima, no koja je bila dovoljno skrivena da bismo mogli zaboraviti na njeno prisustvo.

No potom sam se, kao svaki matematičar, sa čuđenjem uveravao koliko je potresno neočekivana i neverovatno svestrana ova delatnost, najpre nalik na zabavu. Ulazi se u nju sa ohološću, otvoreno i jasno odsecajući misao od sveta arbitrarnim odlukama koje se po svojoj apodiktičnosti izjednačuju sa stvaranjem; obavlja se definicijsko zatvaranje koje treba da nas odvoji od onoga klupka u kome valja živeti.

Elem, to odbijanje, to najradikalnije kidanje dovodi nas upravo do srži pojava, i bekstvo se pokazuje kao pobeda, dezerterstvo kao razumevanje, a kidanje - kao mirenje. No istovremeno ona je obavljanje otkrića da je bekstvo bilo prividno, čim se vraćamo na ono od čega smo se trudili da umaknemo. Neprijatelj se iščauruje u saveznika, doživljavamo očišćenje u kome nam svet daje da čutke saznamo kako ga prevladati možemo samo u njemu. Tako strah biva ukroćen, pretvarajući se u oduševljenje, u onom specijalnom azilu čija je krajnja utroba upravo dodir sa površinom jednoga sveta.

Matematika čoveka nikad ne otkriva u tome stepenu, ne izražava ga onako kao proizvoljni ljudski rad: stepen uništenja sopstvene telesnosti koji se u njoj osvaja ne da se uporediti ni s čim drugim. One koji se zainteresuju ovim rečima upućujem na moje radove. Ovde mogu da kažem samo da je svet svoja pravila ubrizgao u ljudski jezik, tek što je taj jezik počeo da nastaje; matematika spava u svakom govoru, i može se samo pronaći, a ne izmisliti.

Ono što je u njoj kruna, ne daje se izdvojiti od onoga što je koren; jer ona ne nastaje u toku trista ili osamsto godina civilizacijske istorije, nego u milenijumima jezičke evolucije: na polju čovekovih sudara sa sredinom, iz onoga što je između ljudi i između stvari. Jezik je mudriji od duha svakoga od nas, kao što je mudrije od raspoznavanja svake jedinice njeno telo, samosaznajno svestrano u toku životnog procesa. Nasleđa obe evolucije, žive materije i informacione materije govora, još nismo iscrpli, a već sanjamo o prekoračivanju granica jednoga i drugoga. Ove reči mogu da budu loše filozofiranje, ali to već nisu moji dokazi o jezičkoj genezi matematičkih pojmova, odnosno dokazi da ti pojmovi nisu nastali ni iz prebrojivosti stvari, ni iz bistrine razuma.

Uzroci zbog kojih sam postao matematičar sigurno su složeni, a jedan od glavnih jeste umešnost bez koje bih u svojoj struci stvorio

isto koliko u lakoj atletici grbavac, kandidat za osvajanje rekorda. Ne znam da li su uzroci koji se tiču karaktera, a ne umešnosti, igrali ulogu u istoriji koju nameravam da opišem - ali ne mogu takvu eventualnost da isključim, pošto je kalibar samog problema takav da u odnosu prema njemu ni prirodni stid, ni oholost ne mogu da se računaju.

Memoaristi obično idu u iskrenosti iskaza najdalje što mogu, samo ako smatraju da je ono što o sebi mogu da izjave neizmerno važno. Ja, naprotiv, premisom iskrenosti činim potpunu nebitnost moje ličnosti; to jest, mene na načelno nesnosnu otvorenost prisiljava jedino nedostatak orijentacije gde se završava statistički hir individualne kompozicije, a gde počinje pravilo vrste.

U raznim oblastima može se osvajati realno znanje, kao i znanje samo onakvo koje nas duhovno komfortira, pri čemu ni jedno ni drugo ne moraju uopšte međusobno da se podudaraju. Razlikovanje tih dveju vrsta znanja u antropologiji se nalazi na granici nemogućnosti. Ako ništa ne znamo tako dobro kao same sebe, onda je to sigurno zato što neprestano ponavljamo želju za znanjem koje ne postoji kao informacija o onome što je stvorilo čoveka, a unapred isključujemo, čak i nesvesni toga, eventualnost povezivanja krajnje nevažnih okolnosti sa najdubljom neophodnošću.

Nekad sam obradio program za eksperiment jednoga od mojih prijatelja, program koji je počivao na modelovanju u sredini računске mašine, koja spada u porodicu neutralnih bića, odnosno na modelovanju takvih homeostata koji su imali zadatak da tu sredinu upoznaju, nemajući na izlazu nikakvih 'emocionalnih' niti 'estetskih' odlika. Ta bića su se razmnožavala samo u mašini, sasvim očividno, znači, kao ono što bi laik nazvao izvesnim oblikom računa - i posle nekoliko desetina 'pokolenja' stalno se u svim 'primercima' ponovo pojavljivala odlika za nas potpuno neshvatljiva, svojevrsni ekvivalent 'agresivnosti'. Posle neizmerno napornih i uzaludnih izračunavanja moj očajnički prijatelj najzad je počeo - u stvari samo iz očajanja - da istražuje najnebitnije okolnosti eksperimenta, i tada se pokazalo da je neki predajnik reagovao na promene vlage u vazduhu, promene koje su postajale neprepoznatljivi proizvođač odstupanja.

Teško mi je da ne mislim o tom eksperimentu dok ovo pišem, jer nije li moglo biti tako da nas je socijalni razvoj izneo iz životinjskog

kraljevstva eksponencijalnom krivom - načelno za taj uzlet nepripremljene? Reakcija socijalizacije počela je čim su ljudski atomi počeli pokazivati tendenciju ka regrupisanju. Ti su atomi bili materijal, prefabrikovan sa biološkog gledišta, gotov za ispunjenje tipično bioloških kriterijuma, a ovo kretanje, ovo guranje naviše otrgnulo nas je i diglo u prostor civilizacije. Zar je takvo kretanje moglo da ne zagrabi na biološkom materijalu slučajne podudarnosti, poput sonde koja će, poslata na morsko dno, zahvatiti s njega sem onoga na šta je bila usmerena, još i slučajne ostatke i starudije? Podsećam na vlažeći predajnik nepogrešive računске mašine. Zašto je, u stvari, ovaj proces koji nas je uzrokovao, trebalo u bilo kom pogledu da bude - savršen? Pa ipak, ne usuđujemo se ni mi, ni naši filozofi da pomišljamo kako definitivnost i unikatnost bitisanja vrste uopšte ne implifikuju savršenstvo koje bi moralo bdeti nad njenim nastankom - isto kao što takva perfekcija ne postoji ni pri rođenju svakog pojedinca.

Veoma je zanimljivo što znakovi našeg nesavršenstva, kao predstavnika vrste, nikad, ni od jedne vere nisu priznati za ono što jesu, dakle nisu priznati za rezultate pogrešnih delovanja, nego se, naprotiv, praktično sve religije slažu u uverenju da je čovekovo nesavršenstvo rezultat demiurškog sudara dveju antagonističkih perfekcija koje su jedna drugoj uzajamno štetile. Jasno savršenstvo sudarilo se sa mračnim, i nastao je čovek: tako glasi njihova formula. Moja koncepcija zvuči vulgarno samo u slučaju ako je pogrešna - a da li takva jeste, mi ne znamo. Moj spominjani prijatelj ju je karikaturalno preformulisao govoreći da je po Hogartu čovečanstvo grbavac koji u svom neznanju o tome da je moguće ne biti grbav, već hiljadama godina traži simptome više neophodnosti u svojoj grbi, pošto je spreman za svaku verziju osim takve da je ova nakaznost prosto slučajna, da ga niko iz neke više namere nije njome obdario, da ona apsolutno ničemu ne služi, jer su se upravo tako ustalila skretanja i devijacije antropogeneze.

Trebalo je ipak da govorim o sebi, a ne o vrsti. Ne znam otkuda to kod mene i šta je tome uzrok; no još i sada, posle tolikih godina, ja u sebi mogu da pronađem potpuno nezastarelu zlobu, jer energije najprimitivnijih nagona nikada ne stare. Da li vas skandalizujem? Nekoliko desetina godina delovao sam kao rektifikacioni stub

proizvedeći destilat u čiji sastav je ušla gomila mojih radova i tim radovima izazvanih hagiografija. Ako kažete da vas se uopšte ne tiče unutrašnjost aparature koju nepotrebno izvlačim na svetlost, shvatite da ja, u čistoti hrane kakvom sam vas hranio, vidim trajne znakove svih mojih tajni.

Matematika nije bila moja arkadija, nego pre britva jednog utopljenika, crkva u koju sam ušao ne verujući, jer je u njoj vladala treuga Dei. Nije slučajno što je moj glavni matematički rad proglašen destruktivnim. Nisam slučajno osporio nepovratne postavke matematičke dedukcije i pojma analitičnosti u logici. Oruđa statistike okrenuo sam protiv njihovih temelja - dok ih nisu razorila. Nisam mogao da budem đavo u podzemlju, i anđeo na sunčanoj svetlosti. Stvarao sam, ali na zgarištima, i u pravu je Jovit: više sam istina oduzeo, no što sam dao novih.

Zbog ovog negativnog bilansa okrivljena je epoha, a ne ja, pošto sam stigao posle Rasela i Gedla, posle toga kada je prvi otkrio naprsline u temeljima kristalnog dvorca, a drugi ih je uzdrmao. Rečeno je, dakle, da sam delovao saglasno sa duhom vremena. Pa svakako. Samo, trouglasti smaragd ne prestaje da bude trouglasti smaragd kada u komponovanom mozaiku postaje ljudsko oko.

Često sam se pitao šta bi sa mnom bilo da sam se rodio u nedrima jedne od četiri hiljade kultura zvanih primitivnima, koje su prethodile našoj, u onoj provaliji od osamdeset hiljada godina koju naše odsustvo mašte sužava na uski pojas, na čekaonicu prave istorije. U jednim bih sigurno propao, u drugim bih se ostvario, ko zna koliko potpunije, kao bogom nadahnut, stvarajući nove obrede i magije, zahvaljujući onoj veštini kombinovanja elemenata s kojom sam stigao na svet. Možda bih u odsustvu kočnice koju u našoj kulturi predstavlja relativizacija svekolikog pojmovnog bića, mogao bez otpora sakralizovati orgije uništenja i raspojasanosti, pošto je u onim prastarim krugovima praktikovan običaj periodičnog, ponavljanog ukidanja svakodnevnih zakona, odnosno razaranja kulture (ona je bila dno, oslonac, apsolut, a ipak su ljudi na začuđujući način došli do toga da čak i apsolut mora da bude ritav!) - kako bi dolazilo do pražnjenja okorele mase prekomernosti koje se ne mogu smestiti ni u kojem kodifikovanom sistemu, a čiji se samo mali deo iživljava u ratničkim i porodičnim maskama, u zaprezi i uzdama običaja.

Bila su razumna, racionalna ona sečenja društvenih veza i pravila, grupne opsednutosti, pandemonijumi, oslobođeni i bičevani narkozom ritmova i otrova - bilo je otvaranje sigurnosnih ventila, kroz koje se oslobađao faktor uništenja; ono varvarstvo usaglašeno sa čovekovom merom bilo je izvanredno otkriće. Princip zločina iz koga je bilo moguće povući se, princip povratnog ludila, breše koja ritmički pulsira u društvenom poretku - kasnije uništen, i sada sve ove sile moraju da idu zapregnute, da okreću dolape, da igraju uloge za koje su loše pripremljene i kojih se stide, te korodiraju svaku svakodnevicu, kriju se posvuda, pošto nigde ne smeju da nastanu bezanonimno. Svaki od nas od detinjstva je nakalemljen uz neki, javno dozvoljeni komadić onoga za šta je izabran, iškolovan, za šta je osvojio consensus omnium, i sada taj odsečak neguje, gladi, usavršava, u njega samo duva kako bi se najbolje razvio, iako je čestica, izigrava punoću - patrljak sa pretenzijama totaliteta.

Koliko god mogu sećanjem da se vratim u svoju prošlost znam da mi je nedostajalo etike nakalemljene na osećajnost. Promišljeno sam izgradio sebi njenu protezu. Morao sam ipak da pronađem dobar razlog za takvu delatnost, jer smeštati naredbe u pustinji znači isto što i pričešćivati se bez potrebne vere. Ne kažem da sam tobože isplanirao život na takav teorijski način, kako ga ovde predstavljam. Takođe nisam svome postupanju dogradio retroaktivne aksiome. Uvek sam postupao isto, iako najpre nesvesno; motivacije sam kasnije uspevao da rekonstruišem.

Kada bih se smatrao čovekom u osnovi dobrim sigurno ne bih bio kadar da razumem zlo. Smatrao bih da ga ljudi čine s predumišljajem - uvek, ili da čine ono što su odlučili, jer nisam našao druge izvore podlosti u sopstvenom doživljavanju. No bio sam ipak bolje obavešten, znajući istovremeno i sopstvene sklonosti i svoju neodgovornost za njih, jer sam u sebi zatekao ono što u meni postoji iako me niko nije pitao slažem li se sa takvim ličnim sastavom.

I upravo to što jedan rob davi drugog roba radi zadovoljenja snaga nakalemljenih obojici, to što jedna nevinost muči drugu, ako postoji ma i najmanja šansa za otpor takvim pritiscima - to je za mene značilo uvredu razuma. Dati smo samima sebi, i ne možemo te darove da osporavamo u celini drugačije sem bezuspešno, ali čim se stvori ma i najmanja šansa da se suprotstavimo onome što smo

zatekli - kako je ne iskoristiti? Samo takve odluke i takva delovanja su isključivo naša, ljudska svojina, slično kao i mogućnost samoubistva - to jest sektor slobode u kome biva prezreno netraženo nasleđe.

Molim da mi se ne govori kako protivrečim sebi - kako protivrečim onome koji je u pećinskoj eri video bolje vreme za svoje ostvarenje. Znanje je nepovratno, nemoguće je povući se u mrak slatkog neznanja. U ono vreme ne bih imao znanja, i ne bih ga mogao steći. Znanje koje imam moram da iskoristim. Znam da nas je sastavljao i sređivao hazard, i zar ja onda da budem pokoran izvršitelj svih direktiva, naslepo izvučenih u bezbrojnim potezima?

Moj principium humanitatis je naročito u tome što kad bi ga hteo na sebe primeniti neko ko je u osnovi dobar, morao bi - saglasno sa direktivom 'prevladavanja sopstvene prirode' - da čini zlo radi učvršćivanja u svojoj ljudskoj slobodi. Moj princip, dakle, nije pogodan za opštu primenu, ali takođe ne vidim nikakvog razloga zbog koga bi trebalo da ja osvojim etičku panaceju za čovečanstvo. Ljudima je data nejednorodnost, nejednakost, i zato kada Kant odlučuje da bi princip individualnih postupaka mogao da bude univerzalni zakon, onda on odobrava nejednako nasilje koje se vrši nad ljudima, i žrtvujući individualne vrednosti radi vrednosti višeg reda - kulture - on čini nepravdu. Takođe ne kažem uopšte da je svako čovek samo u onolikom stepenu u kolikom je stepenu čudovište koje se po sopstvenoj volji sputalo. Izneo sam čisto privatno stanovište, svoju sopstvenu strategiju, koja, uostalom, ništa u meni nije promenila. Moja prva reakcija na vest o nečijoj nesreći i dalje biva iskra radosti, i takve drhtaje više čak i ne pokušavam da prigušim jer znam da neću doseći mesto na kome živi taj besmisleni kikut. Ali odgovaram otporom i delujem uprkos samome sebi zato što mogu to da činim.

Kad bih odista nameravao da napišem svoju biografiju, koja bi u odnosu prema knjigama na polici bila antibiografija, ne bih ove izjave morao da opravdavam. Ali moj cilj je drugi. Događaj koji opisujem svodi se na to da se čovečanstvo srelo s nečim što su bića koja ne spadaju u njegovu vrstu poslale u zvezdani mrak. Kao istorijski prva, situacija je valjda dosta ozbiljna da bi se priznala potreba za izjašnjenjem tačnijim no što dopušta običaj - ko je, u stvari, u ovom

susretu predstavljao našu stranu. Tim pre što ni moja genijalnost, ni moja matematika nisu bili dovoljni da bi se postigao zadovoljavajući rezultat, nezatrovano voće.

1.

O projektu Master's Voice postoji ogromna literatura, opširnija i mnogo raznorodnija no ona koja se odnosila na plan Manhattan. Posle objavljivanja ovog projekta Ameriku i svet prelila je poplava članaka, studija i monografija tako obilna da bibliografija predmeta čini obimnu knjigu veličine enciklopedije. Zvaničnu verziju predstavlja Belojnov izveštaj, koju je Ameriken Lajbreri potom izdala u 10 miliona primeraka, a njegova kvintesećnija nalazi se u osmom tomu američke enciklopedije. O Projektu su pisali i drugi ljudi koji su radili u njemu na vodećim položajima, kao S. Rapaport (The First Case of Interstellar Communication), V. Dil (Master's Voice - I was there) ili D. Protero (Mavo Project - Physical Aspects). Ovo poslednje delo, iz pera moga danas već pokojnog prijatelja, spada u najtačnije, iako ga u stvari treba ubrojati u specijalističku literaturu koja se pojavljuje tamo gde se ono što je ispitivano definitivno odvaja od onih koji vrše ispitivanja.

Istorijskih istraživanja ima previše da bismo ih mogli nabrojati. Monumentalno je delo u četiri knjige, koje je napisao istoričar nauke Vilijem Endžers (Chronicle of 749 Days.) Ja sam pun divljenja za njegovu skrupuloznost, jer je Endžers stigao u dodir sa svim bivšim saradnicima Projekta i dao kompilaciju njihovih pogleda, ali nisam njegovo delo pročitao do kraja - jer mi se to učinilo nemogućim, kao čitanje telefonskog imenika.

Posebnu oblast čine dela koja se ne bave faktografijom, nego koja izlažu Projekt, počev od filozofije i teologije, pa sve do psihijatrije. Čitanje takvih publikacija uvek me je dovodilo do ljutnje i zamora. Sigurno nije slučajno što su o Projektu najviše imali da kažu oni koji se neposredno s njim nikad nisu sreli.

Podseća to na odnos kakav prema gravitaciji ili elektronima imaju fizičari - i kulturne osobe koje čitaju popularne knjige. Tim osobama čini se da nešto znaju o stvarima o kojima se stručnjaci i ne usuđuju da govore. Informacija iz druge ruke uvek daje utisak skladnosti, nasuprot informaciji kojom može da raspolaže naučnik - punoj praznina i nejasnoća. Autori radova o MAVO-u, koji spadaju u

interpretativnu kategoriju, po pravilu su stečene podatke utiskivali u steznike svojih ubeđenja, bez pardona i kolebanja odsecajući sve ono što se ovde nije uklapalo. Neke od tih knjiga mogu da pobude barem divljenje zbog ingenioznosti njihovih autora. No ta vrsta neopaženo prelazi u svojevrsnu varijantu koja bi se mogla nazvati grafomanijom Projekta. Nauku je od samih njenih početaka okružavao oreol pseudonauke, koja je zračila iz raznih nedokuvanih glava, te nije nikakvo čudo što je MAVO kao pojava bez presedana izazvao čak uznemirujuće silovitu fermentaciju iščašenih umova, krunisanu nastankom niza religijskih sekti.

Količina informacije, neophodne bar za najuopšteniju orijentaciju u problematici Projekta, prekoračuje, otvoreno govoreći, kapacitet mozga jednog čoveka. Ali ignorancija, kočeci oduševljenje razboritih, niukoliko ne obuzdava glupake, te je u okeanu odštampanog papira, koji je izazvao Master's Voice, svako mogao da nađe ono što mu odgovara, ako mu samo nije previše stalo do istine. Uostalom, pisanjem posvećenim Projektu bavila su se čak i najvaženija lica. 'Novo otkrovenje' uvaženog Patrika Gordinera bar je u logičkom pogledu jasno, što već ne bih rekao o 'Antihristovom pismu' oca Bernara Finjana. Naime, presvetli otac je MAVO svodio na demonologiju (dobivši za to nihil obstat svojih crkvenih pretpostavljenih), a završni poraz Projekta pripisao je intervenciji Proviđenja. To je kako pretpostavljam, poteklo od Gospodara muha, naziva šaljivo načinjenog u Projektu, što je otac Pinjan uzeo za ozbiljno, postupajući kao dete koje smatra da su nazivi planeta i zvezda ispisani na njima, i da ih astronomi čitaju pomoću svojih dogleda.

A šta tek onda reći o bezbrojnom mnoštvu senzacionalnih verzija, koje podsećaju na ona zamrznuta jela, tako gotova za neodložnu konzumaciju, da su maltene čak i sažvakana, i koja ispod celofana izgledaju neuporedivo bolje no kad ih čovek uzme u usta. Te komponente začinjava u njima uvek drugi sos, ali koji je uvek basnoslovno privlačan po boji. Špijunsko-političkim sosom začinio je seriju svojih reportaža LOOK (stavljajući meni u usta reči koje nikad nisam izgovorio), u Njujorkeru je to bila suptilnija supstanca, jer je u dodatku imala nekoliko filozofskih izvoda, dok je sa svoje strane u MAVO - the True Story doktor medicine V. Šeper dao psihoanalitičku

interpretaciju događaja, iz koje sam saznao da su ljudi Projekta bili podstaknuti libidom, izopačenim projekcijama najnovije - kosmičke - mitologije seksa. Doktor Šeper takođe raspolaže preciznim podacima o seksualnom životu kosmičkih civilizacija.

Nisam kadar da shvatim zašto se na javne puteve ne puštaju ljudi koji nemaju pravo vožnje, dok na knjižarske police mogu da se probiju u proizvoljnom broju knjige lica koja nemaju u sebi trunke pristojnosti - a da čak i ne govorim o znanju. Inflacija štampane reči izazvana je sigurno eksponencijalnim rastom broja onih koji pišu, ali u jednakoj meri i izdavačkom politikom. Detinjstvo naše civilizacije bilo je stanje u kome su čitati i pisati umela samo izabrana, valjano obrazovana lica, i sličan kriterijum delovao je još i posle pronalaska štampe, a ako su čak i objavljivana dela glupaka (što je valjda nemoguće potpuno izbeći), onda njihov broj nije bio astronomski, kao danas. Sada u poplavi šmire moraju da tonu vredne publikacije, pošto je lakše naći vrednu knjigu među deset loših, nego njih hiljadu u milion loših. Uz to neizbežna postaje pojava pseudoplagijata - nehotećnog ponavljanja tuđih misli za koje čovek i ne zna da su tuđe. Ne mogu da budem uveren da ovo što pišem nije slično nečemu što je već napisano. To je rizik vremena u kome je čovečanstvo eksplodiralo. Ako sam rešio da iznesem svoje uspomene vezane za rad u Projektu, onda je to zato što me nije zadovoljilo ništa od onoga što sam o njemu pročitao. Ne obećavam da ću pisati 'istinu i samo istinu'. Da je naše napore ovenčao uspeh, to bi bilo moguće, i to bi istovremeno učinilo moj poduhvat suvišnim, jer bi ta završna istina pomračila okolnosti njenog sticanja i postala bi materijalna činjenica zabijena u središte civilizacije. Poraz je ipak unekoliko sve ove napore vratio natrag njihovim izvorima. Čim ne razumemo zagonetku, ne preostaje nam u stvari ništa sem onih okolnosti koje su imale da budu samo skele, a ne građevina, proces prevoda, a ne sadržaj dela. Ipak, ono prvo pokazalo se da je i sve s čime smo se vratili sa ekspedicije poslate u potragu za zlatnim runom zvezda. Već na ovom mestu razilazim se s tenorom istih verzija koje sam nazvao objektivnima, počev od Belojnova izveštaja, pošto se čak ni reč kao što je 'poraz' u njima ne pojavljuje. Zar nismo iz Projekta izišli neuporedivo bogatiji no što smo u njega ušli? Nova poglavlja fizike koloida, fizike jakih interakcija, neutrinse astronomije, nukleonike,

biologije, i pre svega - nova znanja o Kosmosu predstavljaju u stvari prve kamate od ovog informacionog kapitala koji, po mišljenju stručnjaka, obećava dalje dobiti.

To svakako. Ali koristi bivaju različite. Mravi koji na svom putu naiđu na umrlog filozofa, takođe od toga imaju koristi. Ako je primer šokantan, upravo sam želeo da takav bude. Pismena umetnost je od svoga rođenja imala čini se jednoga neprijatelja, a to je ograničenost iskazane misli. Pokazuje se ipak da sloboda reči biva za misao ubojitije sredstvo, pošto zabranjene misli mogu da kruže potajno, ali šta činiti tamo gde važna činjenica propada u poplavi falsifikata, a glas istine biva zaglušen nečuvenom drekom, i mada se slobodno razleže, ne može da bude saslušan pošto su informacione tehnike dovele, bar za sada, jedino do situacije u kojoj najbolje može da se percipira onaj koji urla najglasnije, pa makar i najneistinitije?

Ja koji imam mnogo šta da kažem o Projektu, dugo sam se kolebao pre no što sam seo za sto, jer sam svestan da povećavam već i bez toga nabujali okean papira. Računao sam na to da će neko, veštiji u pisanju, obaviti umesto mene taj posao, ali sam posle više godina zaključio da ne mogu da ćutim. Najozbiljnija dela koja raspravljaju o poduhvatu Master's voice, objektivne verzije, sa kongresnom na čelu, priznaju da nismo saznali sve, ali količina mesta, posvećena dostignućima, u poređenju sa sićušnim napomenama o neuspesima - već samim proporcijama sugerišu da smo Lavirintom, sem možda nekoliko, sigurno slepih, a možda zasutih hodnika, ovladali - dok mi, međutim, nismo u njega čak ni kročili. Do kraja osuđeni na nagađanja, odlomivši od pečata koji su ga zatvarali nekoliko komadića, ushitali smo se bleskom kojim su se pozlatili vrhovi naših izranavljenih prstiju. O onome što je zatvoreno - ništa ne znamo. A ipak, jedan od prvih naučnikovih zadataka jeste da ne obeležava razmere stečenog znanja, jer ono samo sebe objašnjava, nego da određuje razmere neznanja, koje je nevidljivi Atlas ovoga znanja.

Nemam iluzija. Bojim se da neću biti saslušan, pošto više nema univerzalnih autoriteta. Raspad ili rasap specijalizacija otišao je dovoljno daleko da bi mi odgovarajući stručnjaci odricali kompetentnost kad god stupim na njihove terene. Davno je već rečeno da je specijalist varvarin čija ignorancija nije svestrana. Moji pesimistički horoskopi oslanjaju se na lično iskustvo.

Pre devetnaest godina objavio sam s mladim antropologom Maksom Tornopom (tragično je poginuo u automobilskoj nesreći) rad u kome sam dokazao da postoji prag komplikacija za završene automate sa algedoničnim upravljanjem, aparate u koje spadaju sve životinje uključujući i čoveka. Algedonično upravljanje označava oscilaciju između kazne i nagrade, kao što su bol i uživanje.

Moj dokaz otkriva, ako broj elemenata regulacionog centra (mozga) prekoračuje na najvišem nivou četiri milijarde, da skup takvih automata pokazuje dispersiju između suprotnih elemenata upravljanja. U svakom takvom automatu može da prevagne jedan od polova kontrole, ili, govoreći to isto svakodnevnijim jezikom, sadizam i mazohizam su neizbežni, i njihov je nastanak u procesu antropogeneze bio neizbežan. Evolucija je 'pošla' ka takvom rešenju pošto ona operiše statističkim računom: za nju se računa očuvanje vrste, a ne defektna stanja, pobolevanja, patnje pojedinih individua. Ona je, kao konstruktor, oportunist, a ne perfekcionista.

Uspeo sam da pokažem kako u svakoj ljudskoj populaciji, uz pan-miksnu polaznu postavku, najviše 10% individua može da pokazuje dobru uravnoteženost algedoničnog upravljanja, dok svi ostali moraju da odstupaju od idealne norme. Prema tome, ma koliko se ja ubrajao među najbolje matematičare sveta, uticaj toga dokaza na sredine antropologa, etnologa, biologa i fizičara bio je jednak nuli. Dugo nisam umeo to da shvatim. Moj rad nije bio hipoteza, nego formalan, znači nepobitan dokaz koji je pokazivao da čovekove odlike, o kojima je legion mislilaca vekovima lupao glavu, zavise od čistog procesa statističke fluktuacije, koji se - pri konstruisanju automata ili organizama - ne može eliminisati.

Kasnije sam taj dokaz proširio tako da je obuhvatio takođe pojave nastanka etike u društvenoj grupi, pri čemu sam se mogao osloniti na divan materijal koji je bio pripremio Tornop. Pa ipak, i taj rad je dočekan sa ignorancijom. Posle više godina, pošto sam davno obavio bezbroj diskusija sa specijalistima koji se bave čovekom, došao sam do zaključka da moje otkriće nije naišlo na njihovo priznanje zato što takvo otkriće niko od njih intimno nije želeo. Stil mišljenja, kakav sam zastupao, bio je u tim sredinama nešto neprihvatljivo za jelo, pošto nije davao prostora za teorijsku kontraargumentaciju.

S moje strane bilo je netaktilno što sam nešto o čoveku dokazivao matematičkim putem! U najboljem slučaju moj poduhvat je nazivan 'zanimljivim'. U suštini, niko tamo nije bio spreman da pristane na to da uvažena Tajna Čoveka, neobjašnjive odlike njegove prirode, proizlaze iz opšte teorije upravljanja. Naravno, protiv toga nije ništa izneseno na tako otvoren način. Pa ipak, taj dokaz mi je uvek uziman kao nešto loše što sam učinio. Ponašao sam se kao slon u skladištu porcelana, pošto sam ono što nisu mogle da utvrde antropologija i etnografija udružene na terenskim istraživanjima, niti pak najdubinskija filozofska refleksija, kao meditacija o 'ljudskoj prirodi', ono što se nije dalo problemski formulirati ni u neurofiziologiji, niti pak u etologiji, ono što je činilo plodonosne rezervate večno plodnih metafizika, zajedno sa dubinskom psihologijom, klasičnom i lingvističkom psihoanalizom, i bog bi ga znao kakvih još neezoteričnih radova - ja pokušao da presečem kao gordijski čvor svojim dokazom, koji je bio odštampan na svega devet štampanih strana.

Oni su navikli na svoju visoku poziciju Čuvara Tajne, nazvane transmisijom Arhetipova, Instinktom života i smrti, Željom za samouništenjem, instinktom Ništavila, a ja sam, precrtavajući jednim potezom pera takve svete rituale pomoću nekakvih preobražajnih grupa, i ergodičkih teorema tvrdio da raspolazem rešenjem problema! Stoga je prema meni pothranjivana vešto pritajivana netrpeljivost, ljutnja, kao prema profanom prostaku koji se usudio da izvrši atentat na tajnu, trudeći se da zapuši njena večno živa vrela, da zatvori usta koja su sa uživanjem postavljala beskrajne nizove pitanja, a pošto je dokaz bilo nemoguće oboriti, pokazalo se da ga je neophodno ignorisati.

Ove reči nije izazvalo ranjeno samoljublje. Radovi zbog kojih sam dignut na pijedestal spadaju u druge oblasti - u čistu matematiku. Ovo iskustvo bilo je za mene ipak vrlo poučno. Obično nedovoljno cenimo nemoć stila mišljenja u pojedinim granama nauke. Psihološki je to, uostalom, razumljivo. Otpor koji pružamo statističkom zahvatu u atomskoj fizici može se daleko lakše savladati nego u antropologiji. Jasno izgrađenu statističku teoriju atomskog jezgra rado prihvatamo samo ako je potvrđuje iskustvo. Upoznavši se s takvom teorijom ne pitamo potom 'dobro, ali kako se atomi odista ponašaju?' - pošto

shvatamo besmislenost takvog pitanja. Ali sličnim otkrićima na terenu antropologije suprotstavljamo se do poslednjeg daha.

Već četrdeset godina poznato je da razlika između plemenitog, pravog čoveka i degenerisanog manijaka može da se svede na proticanje nekoliko pramenova bele moždane supstance, i da pokret lancete, koji u čeonom sektoru mozga ošteti te pramenove može prekrasni um da pretvori u prljavu kreaturu. Ali koliki ogroman broj antropologa - čak i da ne govorimo o ljudima koji se bave filozofijom čoveka - ne prihvata k znanju to stanje stvari! Ni ja tu uostalom, ne predstavljam izuzetak; bilo da smo naučnici ili laici, mi se na kraju mirimo s tim da se naša tela tokom godina kvare, ali duh?! Želeli bismo da ga vidimo da nije sličan ni jednom mehanizmu, da nije podložan defektima. Gladni smo savršenstva - čak i ako je obeleženo negativnim znakom, čak i sramnim i grešnim, samo ako nas spasava od objašnjenja goreg no da potiče od samog đavola, objašnjenja da je u pitanju izvesna igra snaga, idealno ravnodušnih prema čoveku. A pošto se naša misao kreće u krugu iz koga je nemoguće iskočiti, priznajem da ima nešto istine u rečima jednog od naših čuvenih antropologa; rekao mi je - i dobro sam to upamtio: "Satisfakcija kojom se hvališiš svojim dokazom o aleatoričkom karakteru ljudske prirode, nije čista; to nije samo radost zbog saznanja, nego i uživanje u blaćenju onoga što je za druge tako lepo i prijatno."

Kad god se setim toga svog nepriznatog rada ne mogu da se otmem neveseloj misli da takvih radova mora na svetu da ima više. Nalazišta potencijalnih otkrića postoje sigurno u raznim bibliotekama, ali ih kompetentni ljudi nisu zapazili.

Navikli smo na jasnu situaciju u kojoj se ono što je tamno i nepoznato širi pred monolitnim frontom nauke, a ono što je osvojeno i razumljivo, čini njeno zaleđe. No u suštini stvari svejedno je da li nepoznato postoji u krilu Prirode, ili je pak zakopano u starim papirima nečitanih biblioteka, jer sadržine koje nisu ušle u krvotok nauke i ne kruže u njima oplođujuće, praktično za nas ne postoje. Kapacitet nauke svakog istorijskog vremena za radikalno različito razumevanje pojava, u stvari je neveliki. Samoubistvo i ludilo jednog od tvoraca termodinamike samo su sitan primer za to.

Naša kultura u tome reklo bi se avangardnom delu nauke jeste uska

tvorevina, viđenje svaki put suženo istorijski sve ukočenijom konstelacijom mnoštva činilaca, među kojima sticaji okolnosti, priznati za nepokolebljive direktive metodologije, mogu da igraju prvorazrednu ulogu. Ne pišem sve ovo tek onako.

Ako naša kultura ne ume vešto da asimiluje čak ni koncepcije koje nastaju u ljudskim glavama, kad se rađaju van njene centralne struje, iako su tvorci tih koncepcija deca istog vremena kao i drugi ljudi, kako bismo mogli računati na to da ćemo biti sposobni da uspešno shvatimo kulturu potpuno različitu od naše ako nam se ona obrati preko kosmičkog prostranstva? Poređenje s armijom životinjica koje su mnogo koristi imale od toga što su naišle na umrlog filozofa, čini mi se tu veoma pogodnom. Dok do takvog susreta nije došlo, moj sud je mogao biti smatran izvesnom krajnošću, za izraz osobenjačkih pogleda. Ali susret je nastupio, a poraz koji smo u njemu doživeli predstavljao je pravi *experimentum cricis*, dokaza naše bespomoćnosti, i eto, rezultat toga dokaza je zanemaren. Mit o našem saznavnom univerzalizmu, o našoj spremnosti da percipiramo i shvatimo informaciju koja bi - zbog svoje vanzemaljske prirode - bila potpuno nova, ostaje nepomućen, iako smo, primivši informaciju sa zvezda učinili s njom samo onoliko koliko bi učinio divljak koji, ogrejavši se pored plamena zapaljenih najmudrijih dela smatra kako je to nalazište odlično iskoristio!

Te tako zapisivanje istorije naših uzaludnih napora može da bude korisno - ma i za budućeg, kasnog istraživača Prvog Kontakta. Objavljeni izveštaji, naime, oni zvanični protokoli, usredsređuju se na takozvane uspehe, ili na onu prijatnu toplinu kakva izbija iz gorućih rukopisa. O hipotezama koje smo redom isprobali, tamo se gotovo ništa ne govori. Takvo postupanje bilo bi - spomenuo sam to - dozvoljeno da je ispitivano najzad odvojeno od istraživača. Oni koji studiraju fiziku ne bivaju zasipani informacijama o tome koje su pogrešne, nesavršene hipoteze, koje pogrešne pretpostavke iznosili njeni tvorci, koliko je dugo lutao Pauli pre no što je na pravi način formulisao svoj princip, koliko je promašenih koncepcija isprobao Dirak pre no što je srećno došao na pomisao o onim svojim elektronskim 'rupicama'. Ali istorija projekta Master's Voice jeste istorija poraza, to znači lutanja, posle koga nije usledilo ispravljanje puta, te nije slobodno prevući perom crtu preko tih krivudanja naše

ekspedicije, pošto nam sem tih krivudavih linija ništa drugo nije ni ostalo.

Od tih događaja prošlo je mnogo vremena. Dugo sam čekao na knjigu kao što je upravo ova. Iz čisto bioloških razloga - duže ne mogu da čekam. Raspolagao sam izvesnom količinom zabeležaka; ispisanih odmah posle zatvaranja Projekta. Zašto ih nisam pisao tokom rada, razjasniće se kasnije. Jedno bih hteo da kažem sasvim jasno. Nemam nameru da sebe uzdižem iznad svojih drugova. Stajali smo u podnožju ogromnog nalazišta, tako nepripremljeni, i istovremeno tako sigurni u sebe, kako se samo poželeti može. Obišli smo ga odmah sa svih strana, brzo, proždrljivo i vešto, sa tradicionalnom uhodanošću, kao mravi. Bio sam jedan od tih mrava. Ovo je istorija mrava.

2.

Kolega po struci kome sam pokazao uvod reče mi da sebe ocrnujem, kako bih potom dao slobodu svojoj sklonosti da govorim istinu, pošto će onima koje ne poštedim teško biti da se zbog toga na mene ljute, čim nisam najpre poštedeo ni samog sebe. Ta primedba, iako izrečena polušaljivo, naterala me je da se zamislim. Mada mi tako perfidna namera nije pala na pamet, dovoljno se orijentišemo u mehanici duha da bismo znali kako slično odricanje nema nikakve vrednosti. Možda je primedba bila ispravna. Možda sam bio podstaknut nesvesnim lukavstvom: ružnoću moje zloće javno sam pokazao, lokalizovao sam je kako bih se od nje odvojio - no učinio sam to samo na rečima.

Ona je međutim, krišom, osmotički proniknuvši moju 'dobru volju' sve vreme upravljala perom i poneo sam se kao propovednik koji grmeći protiv ljudskih gadosti nalazi tajno uživanje bar u njihovom nazivanju, pošto ne sme i delom u njima da učestvuje. U tako radikalno izokrenutom poretku stvari ono što sam smatrao neprijatnom nužnošću koju su mi nametnuli zahtevi teme, postaje glavni motiv inspiracije, a cela prava tema - Master's Voice - samo pretekst koji se skladno poturio. Uostalom, okosnica tog rezonovanja, koje bi se moglo nazvati 'ringišpilskim' - pošto se vrti ukrug tako da se premise i zaključci smenjuju na svojim mestima - daje se dalje preneti na samu problematiku Projekta. Naše mišljenje mora se sudarati sa tvrdom akumulacijom činjenica koje ga otrežnjuju i koriguju, a u odsustvo takvog korektora lako postaje projekcija naših tajnih poroka (ili vrlina, svejedno) - na prostor onoga što se istražuje. Svođenje filozofskih sistema na biografske slabosti njihovih tvoraca smatra se (znam nešto o tome) poslom koliko trivijalnim, toliko i nedozvoljenim. Ali na dnu filozofije, koja uvek hoće da kaže više no što je u datom vremenu moguće, jer predstavlja pokušaj 'hvatanja sveta' u zatvorenu mrežu pojmova, baš u spisima najsajnijih mislilaca pritajena je dirljiva bespomoćnost.

Saznajni čovekov napor jeste niz sa granicom u nesavršenstvu, a filozofija je pokušaj da se ta granica dosegne jednim zamahom, u

kratkim spoju koji daje sigurnost savršenog i nepomućenog znanja. Nauka, međutim, ide napred svojim sitnim korakom, nekad nalik na puzanje, a povremeno čak i na tapkanje u mestu, ali na kraju stiže do različitih krajnjih rovova koje je iskopala filozofska misao, i ne mareći uopšte za to da je baš tamo trebalo da protiče ultimativna granica razuma, ide dalje.

I kako je to moglo da filozofe ne baca u očajanje? Jedan od oblika takvog očajanja bio je pozitivizam, izuzetan zbog svoje agresivnosti, pošto je izigravao vernog saveznika, a bio je, u stvari, likvidator nauke. Ono što je nagrizalo i uništavalo filozofiju, onemogućavajući njena velika otkrića, trebalo je da sad bude strogo kažnjeno, i pozitivizam, lažni saveznik, izrekao je tu presudu - dokazujući da nauka ništa ne može istinski da otkrije, čim predstavlja samo sažeti zapis iskustva. Pozitivizam je želeo da zaustavi nauku, da je nekako prisili da prizna svoju nemoć u pitanjima svake transcendencije (što mu ipak, kao što znamo, nije pošlo za rukom).

Istorija filozofije jeste istorija sukcesivnih i neistovetnih vraćanja. Trudila se da najpre otkrije krajnje kategorije sveta, zatim - apsolutne kategorije razuma, a mi, međutim, onako kako smo kumulirali znanje, sve smo više opažali njenu bespomoćnost. Svaki filozof, naime, morao je sebe smatrati apsolutnim uzorom cele vrste, pa čak - i svih mogućih razumnih bića. Ali nauka je u stvari transcendencija iskustva koja rasipa u prah jučerašnje misaone kategorije; juče su pali apsolutni prostor i vreme, danas kao da puca večita alternativa između analitičnosti i sintetičnosti teorema, ili između determinizma i hazarda. Ali nijednom od filozofa nekako nije palo na um to da izvoditi iz vlastitog mišljenja - zakone važne za ceo skup ljudi od eolita do gašenja sunca jeste, blago govoreći, nešto neoprezno.

Ovo uvodno poturanje sebe kao nepoznanice norme svih vrsta bilo je, oštrije da kažem, neodgovorno. Opravdanje je svaki put postajala volja da se 'sve' razume - volja koja je imala samo psihološku vrednost. Tako filozofija govori o ljudskim nadama, strahovima i željama daleko više no o suštini savršeno ravnodušnog sveta koji je samo za jednodnevne vodene cvetove večita nepromenljivost zakona.

Ako smo čak i upoznali takve zakone koje nikakav dalji napredak neće oboriti, nismo kadri da ih razlikujemo od onih koji će biti perom

precrtni. Stoga sam filozofe mogao ozbiljno tretirati uvek samo kao ljude podbadane radoznalošću, ali ne kao glasioce istine. Da li su se, formulišući teze o kategoričkim imperativima, o odnosu misli prema opažajima, najpre savesno prihvatili istraživanja bezbrojnog mnoštva individua? Ni slučajno - pitali su uvek i jedino sebe. Elem, ta njihova svaki put ponovna intronizacija, to prećutno isticanje sebe kao uzora *Hominis Sapiientis* uvek su me ljutili i otežavali mi čitanje čak i najdubljih dela - jer sam brzo u njima nailazio na mesta u kojima autorova očiglednost više nije bila i moja, te je otada već jedino samome sebi govorio, o sebi mi pričao, na sebe se pozivao, gubeći pravo da proglašava utvrđene stvari, istinitih za mene, a tim pre za ostale dvonošce što nastanjuju planetu.

Kako me je nasmejavala u najmanju ruku samouverenost onih koji su tvrdili da postoji jedino i isključivo jezičko mišljenje. Ti filozofi nisu znali da čine izvesnu frakciju vrste, takvu koja nije matematički obdarena. A koliko li sam se puta u životu, kada bih već bio ozaren novim otkrićem, imajući ga koncipirano tako čvrsto da se nije moglo zaboraviti, morao satima boriti da pronađem za njega odgovarajuću jezički formu, pošto se u meni rodilo izvan svakog jezika, kako prirodnog tako i formalnog.

Taj fenomen nazvao sam stanjem pojavljivanja; ono je neopisivo, pošto ono što se izdvaja iz nesvesnosti i s mukom, polako, iznalazi za sebe reči kao gnezdo, jer kao celina postoji mnogo pre no što se smesti unutar tih gnezda, ali nisam kadar da iscedim iz sebe ni najmanju napomenu koja bi objasnila u kome će se obliku u stvari javiti ovaj bez-jezički i van-jezički fenomen, najavljen samo dirljivim osećanjem da njegovo očekivanje neće biti jalovo. Filozof koji ne zna za takva stanja iz introspekcije, jeste čovek u pogledu kvaliteta nekih moždanih mehanizama od mene drugačiji; nezavisno od stepena vrsne sličnosti, mi se međusobno razlikujemo više no što bi takvi mislioci mogli da žele.

Upravo u pogledu bespomoćnosti kakvu filozof na sebe preuzima, slična je bila situacija ljudi Projekta pred licem njegovog središnjeg problema. Čime smo raspolagali? Tajnom i džunglom nagađanja. Iz tajne smo iskopali odlomke činjenica, no kad one nisu dobijale, nisu se razrastale u čvrst masiv kadar da koriguje naše pretpostavke, one su polako počinjale da izlaze na površinu i na kraju smo tumarali

kroz šumu domišljanja građenu na ranijim domišljanjima. Naše konstrukcije bile su sve poletnije i smelije, sve dalje od zaleđa stečenog znanja - bili smo spremni da ga rušimo, da razaramo najbriljantnije principe fizike ili astronomije, samo da bismo ovladali tajnom. Tako nam se činilo.

Čitaoca koji je dolutao čak do ovoga mesta i koji s rastućim nestrpljenjem očekuje da ga uvedem u meritum slavne zagonetke, nadajući se da ću u njemu pobuditi drhtaj jednako sladostrasan kao onaj koji se doživljava na predstavama filmova od kojih mu se ledi krv u žilama, nagovaram da moju knjigu ostavi, pošto će se razočarati. Ne pišem senzacionalnu istoriju, nego pričam na koji je način naša kultura stavljena na kosmičku probu - ili u najmanju ruku na univerzalnost koja nije samo zemaljska, i šta je iz toga proizišlo. Od početka rada na Projektu smatrao sam ga baš takvim kriterijumom, bez obzira na to kakve su se koristi očekivale od moga rada i rada mojih drugova.

Onaj koji me prati možda je zapazio da sam se; prenoseći problem 'ringišpilskog mišljenja' iz odnosa između mene i moje teme ne samu ovu temu (to jest na odnos između istraživača i Glasa Gospodara), nekako iskobeljao iz nezgodne situacije, pošto sam prigovor zbog 'neotkrivenih izvora inspiracije' proširio tako da se u njemu najzad smestio ceo Projekt. Ali baš takvo postupanje bilo je moja namera još pre no što sam saslušao kritičke napomene. S preteranošću, neophodnom za jasnije izražavnje svoje misli, reći ću da sam u toku rada (teško mi je da kažem kada se tačno to dogodilo) počeo podozrevati da je 'zvezdano pismo' za nas koji smo se trudili da ga razgrizemo, postalo neka vrsta psihološkog testa asocijacija, specijalno komplikovanog Roršahovog testa. Onako, naime, kao što istraživač koji, misleći da u šarenim mrljama opaža anđele ili zlokobne ptice, u stvari doraduje impresiju onim što mu 'u duši svira', i mi smo se trudili da iza zavese neshvaćenih znakova utvrdimo prisustvo onoga što je u nama samima pre svega postojalo.

Ta sumnja mi je otežavala rad, a i sad me je prisilila da iznesem priznanja koja bih radije zadržao za sebe, no shvatio sam ipak da naučnik, do te mere učinjen bespomoćnim, ne može više svoju stručnost smatrati nekom vrstom izdvojene žlezde ili buraga, te stoga ne sme da zataji čak ni najstidljivije sopstvene probleme.

Botaničar koji klasifikuje cveće nema veliko polje za projektovanje u tako nastajuće sheme - svojih sopstvenih fantazama, himera i možda čak nečistih strasti. Istraživača drevnih mitova očekuje već mnogo veći rizik, pošto - usled njihove prekobrojnosti - samim izborom koji izvrši, može da posvedoči više o onome što uznemirava njegove snove i njegovu nenaučnu javu, nego o onome što predstavlja strukturne invarijante samih mitova.

Ljudi Projekta bili su prisiljeni da izvrše naredni, vratolomni korak - preduzimajući rizik predstavljene vrste u njegovim dotad nepoznatim razmerima. Niko od nas ne zna, dakle, u kojoj smo meri bili uređaji objektivne analize, u kojoj - formirani od strane savremenosti tipični za nju delegati čovečanstva, i u kojoj je najzad svaki za sebe samo predstavljao i nadahnuće hipoteza o sadržini 'pisma' da mu je bila - možda varljiva, možda obolela - psihičnost u njenim već, kako bi se reklo, nekontrolisanim regionima.

Bojazni te vrste, kada sam ih izražavao, mnoge moje kolege tretirale su kao 'mučenje glave'. Upotrebljavali su druge reči, ali njihov smisao bio je baš taj.

Odlično ih razumem. Projekt je predstavljao presedan u kome su, kao male drvene lutke u velikoj, sedeli drugi presedani, s tim najpre da nikad ranije fizičari, tehnolozi, hemičari, nukleoničari, biolozi, informacionisti nisu dobili u ruke takav predmet za istraživanje, koji nije predstavljao samo izvesnu materijalnu zagonetku, znači zagonetku prirodnu, nego ga je smišljeno Neko stvorio i poslao, pri čemu je ta premeditacija morala uzimati u obzir potencijalne adresate. Pošto takvi naučnici uče da vode takozvane 'igre s Prirodom' koja nije individualni protivnik ni u kakvom dozvoljenom shvatanju, ne dopuštaju mogućnost da iza istraživanog objekta odista stoji Neko i da ćemo se u objektu moći orijentisati utoliko ukoliko rezonovanjem stignemo do toga - savršeno anonimnog - autora. Te iako su odnekud znali i čak govorili da je Pošiljalac realan, ceo njihov životni trening, celokupna specijalistička dogradnja delovala je uprkos ovom iskustvu.

Fizičaru ni na um ne pada da je Neko uveo elektrone u orbitu namerno radi toga da bi on nad konfiguracijama orbita MORAO DA LUPA GLAVU. Dobro zna da je hipoteza Autora orbita potpuno beskorisna, štaviše, potpuno nedopustiva. Ali u Projektu se takva

nemogućnost pokazala kao realnost, fizika je postajala beskorisna u svome dotadašnjem stavu, s tim su nastajala prava mučenja. Ovo što sam rekao sigurno je dovoljno da objasni kako sam unutar Projekta zauzimao pre izdvojeno stanovište (izdvojeno u teorijskom smislu, opštem, razume se, a ne u hijerarhijsko-administrativnom). Prebacivalo mi se da sam premalo 'konstruktivan', zato što sam stalno imao u rezervi svoja tri groša koje sam puštao u promet tuđih rezonovanja, tako da su počinjali da kočē i smetaju, a lično sam unosio prilično malo koncepcija 's kojima bi se dalo nešto učiniti'. Belojn se uostalom u svom izveštaju za Kongres izražava o meni veoma povoljno (nadam se da to nije samo iz prijateljstva, koje nas vezuje), što je možda poticalo delimično iz njegovog (što znači i administrativnog) stanovišta. Jer dok su u svakom partikularnom istraživačkom sektoru, posle perioda oscilacija, pogledi usredsređivali ka izvesnom zajednički prihvaćenom mišljenju, onaj ko je (kao Belojn) predsedavao u Naučnom savetu, dobro je znao da su mišljenja pojedinih grupa često čak dijametralno različita. Uostalom, samu koordinacionu strukturu Projekta, s njenom uzajamnom izolacijom pojedinih sektora, smatrao sam veoma razumnom, pošto je onemogućavala nastanak pojava tipa 'epidemije grešaka'. Takav informacioni karantin imao je, uostalom, i svojih negativnih rezultata. No ovim rečima počinjem već da ulazim u detalje - pre vremena. Vreme je, znači, da se pređe na iznošenje slučajeva.

3.

Kad su Bledergroen, Nemeš i Šigubovljeva ekipa otkrili inverziju neutrina, otvorilo se novo poglavlje astronomije - u vidu neutrinke astrofizike. Odmah je postala veoma moderna i na celom svetu počela su istraživanja kosmičkih emisija tih čestica. Opservatorija na Maunt Palomaru takođe je instalirala, i to među prvima, aparaturu s visokim stepenom automatizacije i sa separacijom, za ono vreme - najviše klase. Uz tu aparaturu, a konkretno uz takozvani neutrinški inventar, formirao se čitav rep voljnih istraživača, i direktor opservatorije, u to vreme profesor Rajen, imao je mnogo muka sa astrofizičarima, naročito mladima, pošto je svaki od njih smatrao da program njegovih istraživanja zaslužuje prioritet.

Među srećnicima našla su se dvojica takvih mladih, Hejler i Mehaun, obojica vrlo ambiciozni i stvarno sposobni (poznavao sam ih, iako samo kratkovremeno); registrovali su maksime neutrinke emisije nekih izabranih nebeskih zona, tražeći tragove takozvane Štegljoove pojave (bio je to nemački astronom starijeg pokolenja).

Pojava koja je trebalo da predstavlja neutrinški ekvivalent 'crvenjenja' starih fotona nekako nije dopuštala da bude otkrivena, jer je, kao što se pokazalo nekoliko godina kasnije, i Štegljicova teorija bila pogrešna. No mladi ljudi nisu to mogli znati, te su se kao lavovi borili da im se ne oduzmu prerano aparati, i zahvaljujući svojoj preduzimljivosti održali su se uz nju skoro dve godine, da bi na kraju otišli praznih ruku. Čitavi kilometri registarskih traka otišli su tada u opservatorijski arhiv. Nekoliko meseci kasnije, znatan deo tih traka pao je u ruke veštog, mada ne mnogo sposobnog fizičara, u stvari tipa koji je bio najuren s jednog malo poznatog južnog univerziteta zbog nekih nemoralnih postupaka, a što nije protiv njega pokrenut proces bilo je otuda što su u slučaj bile upletene i neke uvažene ličnosti. Taj nepečeni fizičar, po imenu Svanson, došao je do traka na nerazjašnjen način. Kasnije je zbog toga bio saslušan, ali ništa se nije saznalo, jer je neprestano menjao iskaze.

Uostalom, bio je to zanimljiv fenomen. Bio je na dužnosti dostavljača materijala, ali i... bankara, pa čak i duhovnog utešitelja mnoštva

manijaka koji su nekad gradili samo perpetuum mobile i bavili se kvadraturom kruga, a u naše vreme iznalaze razne vrste ozdravljajućih energija, izmišljaju kosmogenetske teorije i načine industrijske primene telepatskih pojava. Takvim ljudima nisu dovoljni olovka i papir; za gradnju 'orgotrona', otkrivača 'super senzitivnih' fluida, električnih čarobnih štapića, koji traže samo vode, nafte i blaga (obični vrbovi štapići već su anahronizam, prava starudija), neophodne su mnogobrojne, često teško dostupne i skupe sirovine. Svanson je, uz odgovarajuću količinu dolara, umeo da ih dobavi ma i ispod zemlje. Njegovu kancelariju posećivali su, dakle, parafizičari i organističari, graditelji telepatora i pneumatora koji su omogućavali stalnu vezu sa duhovima, i krećući se tako u donjem regionu naučnog kraljevstva, tamo gde nauka neopaženo prelazi u domen psihijataru, Svanson je ipak usvojio sumu zaista korisnih znanja, jer se zadržavajuće orijentisao u onome oko čega su se najviše otimali iščašeni titani duha.

Nije uostalom prezirao ni prizemniju zaradu, dostavljajući, na primer, malim hemijskim laboratorijama reaktive sumnjivog porekla, i nije u njegovom životu bilo razdoblja kad nije bio zaglibljen u sudske procese, iako nije stigao u zatvor, balansirajući na samoj granici legalnosti. Psihologija ljudi Svansonova tipa uvek je bila moja slabost. Ukoliko sam se orijentisao, nije bio ni 'čista' hulja, ni cinik koji se koristio tuđim skretanjima, iako je valjda raspolagao dovoljnom pameću da bi znao kako lavovski deo njegovih klijenata nikad svoje ideje neće ostvariti. O nekima se brinuo, dostavljao im aparate na kredit, čak i kada bi kredit bio već do nesigurnosti iscrpen. Očito je imao prema svojim sledbenicima istu slabost kao ja prema individuama njegova kova. Njegova je ambicija bila da klijenta usluži, te zato ako je nekom neophodno bila potrebna kost od nosoroga, jer bi aparat načinjen od druge neke kosti ostao nem na glas duhova - on mu ne bi prodao ni goveđu ni ovnujsku kost, bar su me u to ubeđivali.

Dobivši - ili možda kupivši - trake od nekog skrivenog čoveka, Svanson je u tome imao neki svoj interes. U fiziku je bio upućen toliko da je znao kako ono što je na tim trakama zapisano predstavlja takozvani 'čist šum', i palo mu je na um da - pomoću tih traka - proizvodi takozvane lutrijske tablice. Takve tablice, zvane kod nas

serijama slučajnih brojeva, potrebne su u mnogim istraživačkim oblastima; proizvode ih ili pomoću specijalno programiranih računara, ili pomoću rotacionih štitova, snabdevenih na rubovima brojkama, koje bivaju neregularno izdvajane pomoću lampe koja baca punktualni blesak. Mogu da se proizvode i na druge načine, no onaj ko se poduhvata takvog posla, često ima s njim briga, pošto su dobijene serije retko kada 'dovoljno' lutrijske, pošto nakon odgovarajuće obavljenog istraživanja pokazuju manje ili veće regularnosti pojave pojedinih brojki - naročito u dugim serijama neki brojevi iskazuju 'nekakvu' sklonost da se pojavljuju češće od drugih, što je dovoljno da takva tabela bude diskvalifikovana. Jer proizvesti pomoću razumne delatnosti 'kompletan kaos', i to u 'čistom stanju', nije uvek lak zadatak. Istovremeno, postoji stalna potražnja za ovakvim tabelama. Stoga je Svanson i računao na priličnu dobit, tim pre što je njegov pašenog radio kao linotipski slagač u jednoj univerzitetskoj štampariji; u njoj su upravo i štampane ove tabele, koje je Svanson potom prodavao, šaljući ih poštom, znači bez posredstva knjižara.

Jedan primerak tog izdanja pao je u ruke D. F. Sema Laserovica, ličnosti takođe dosta dvoznačne. I on se, poput Svansona, odlikovao neprosečnom preduzimljivošću, takođe obeleženom senkom svojevrsnog idealizma, jer nije sve radio zbog novca. Bio je član, a često i osnivač mnogih, uvek ekscentričnih udruženja, kao što je Liga za istraživanje letećih tanjira, i zapadao je u ozbiljne finansijske poteškoće, pošto su budžeti ovih udruženja često zapadali u ozbiljne dugove, ali zloupotrebe mu ipak nikad nisu mogle biti dokazane. Možda je bio naprosto nemaran čovek.

Uprkos inicijalima iza njegova imena, nikad nije završio fizičke studije i nije imao prava da sebe naziva doktorom fizike, nego bi, kad god bi ga u tom pitanju priterali uza zid, izjavio kako skraćunica D. Ph. naprosto označava dva imena kojima potpisuje svoje članke, naime: Douglas i Filip. I stvarno, kao 'D. Ph. Sam Laserowitz' objavljivao je članke u mnogim magazinima sajens-fikšna, i u krugovima ljubitelja te književne vrste bio je poznat kao predavač na mnogim kongresima i konferencijama, jer je voleo da govori o 'kosmičkim' temama. Laserovicova specijalnost bila su senzacionalna otkrića koja bi ponekad činio i po nekoliko puta

godišnje. Između ostalog osnovao je takođe muzej u kome su nagomilani eksponati, tobože takvi koje su putnici letećih tanjira ostavili na raznim punktovima Sjedinjenih Država: jedan od tih eksponata bio je obrijan, zeleno obojen i postavljen u špiritus, majmunski fetus; video sam njegovu fotografiju. Mi ne ocenjujemo po pravdi koliko je mnoštvo varalica i maloumnika ispunilo prostore na prelazu između moderne nauke i psihijatrijskih bolnica.

Laserovic je bio uz to koautor knjige o 'konspiraciji', pomoću koje vlade velikih sila smišljeno prikrivaju svaku informaciju o iskrcavanju letećih tanjira, pa čak i o kontaktima visokih političkih ličnosti sa izaslanicima s drugih planeta. Prikupljajući sve moguće, manje ili više besmislene 'tragove' o delatnostima 'Drugih u Kosmosu', najzad je naišao na trag traka sa Maunt Palomara, i došao do Svansona, koji je bio njihov aktualni vlasnik. Svanson nije hteo odmah da mu ih ustupi, ali mu je Laserovic izložio ozbiljan argument u vidu trista dolara, pošto je jednu od njegovih 'kosmičkih fondacija' neki bogati osobenjak upravo novčano potpomogao.

Laserovic je odmah objavio niz članaka sa drečavim naslovima, objavivši kako su na trakama sa Maunt Palomara pojedini prostori šumova izdvojeni sferama ćutanja na taj način da se jedno s drugim slaže u tačke i crtice Morzeove azbuke. U daljim, sve senzacionalističkim izjavama Laserovic se već pozivao na Hejlera i Mehauna kao astrofizičke autoritete koji mogu da potvrde autentičnost njegovih otkrića. Kada je tu vest prešampalo nekoliko provincijskih listova, razljučeni doktor Hejler poslao je u njih ispravke, sažeto izjavivši kako je Laserovic potpun ignorant (otkuda bi 'Drugi' mogli znati Morzeovu azbuku?), da je njegovo društvo za vezu s Kosmosom običan štos, a takozvane 'sfere ćutanja' na trakama da su nezapisana mesta, nastala otuda što se registrujuća aparatura s vremena na vreme isključuje. Laserovic ne bi bio onaj koji jeste kada bi pokorno podneo takvu porugu; nije dopustio da bude ubeđen, nego je Hejlera stavio na svoju 'crnu listu' neprijatelja 'kosmičkog kontakta', na kojoj je već bio izložio sramu podosta svetlih ličnosti koje su imale nesreću da se lakomisleno suprotstave ranijim njegovim dostignućima.

Međutim, nezavisno od ovog događaja, koji je u štampi napravio nešto galame, došlo je do stvarno neobičnog sudara koji je počeo

time što se doktor Ralf Lumis, statističar po struci, koji je vodio sopstvenu agenciju za istraživanje javnog mnjenja (uglavnom za razne manje trgovinske firme), obratio Svansonu s reklamacijom, ukazavši na to kako je maltene trećina narednog izdanja Svansonovih lutrijskih tabela idealno tačno ponavljanje jedne ranije serije, naime, ponavljanje prvog njenog izdanja. Samim tim sugerisao je kako je Svanson, koga je mrzelo da se potruži i da sistematski prekodira 'šum' u nizove brojeva, učinio to samo jedan jedini put, a zatim je, umesto da daje u narednim serijama dalje, slučajne sekvence, mehanički kopirao prvu seriju, samo neznatno mešajući pojedine strane. Svanson je - bar u ovom slučaju - imao čistu savest, te je Lumisove prigovore odbacio i krajnje uvređen napisao mu nekoliko oštih reči. Sada se pak osetio uvređenim, pa i prevarenim Lumis, i predao je stvar sudu. Svanson je osuđen na kaznu zbog nanošenja lične uvrede, a sud se priklonio zaključku privatnog tužioca kako je nova serija tabela u stvari prevarantsko ponavljanje prve. Svanson se žalio višoj instanci, ali je pet nedelja kasnije žalbu povukao, i plativši kaznu, bez traga nestao.

Morning Star iz Kansasa Sitija objavio je nekoliko puta izveštaje sa Limisova procesa protiv Svansona, jer je bila mrtva sezona i nije bilo zanimljivijih materijala. Jedan od tih članaka pročitao je, odlazeći na posao, doktor Sol Rapaport iz Instituta za unapređenje studija (kako mi reče, našao je novine na sedištu u železničkom kupeu - sam ih nikad nije kupovao).

Bila je subota, i novine, da bi ispunile stranice kojih je toga dana bilo više, sem sudskog izveštaja objavile su i Laserovicovu izjavu o 'braći u Razumu', zajedno sa gnevnom demantijem doktora Hejlera. Tako je Rapaport mogao da se upozna u celosti s ovom nastranom aferom, ma koliko da je inače izgledala nevažna. Kad je odložio novine, pade mu na um misao toliko luda, da je bila čak komična: smatrajući 'mesta tišine' na trakama za signale, Laserovic je bez sumnje buncao. A ipak, moglo se pomisliti da je imao pravo, videći u trakama zapis 'poruke' - ako bi ta poruka bio šum!

Misao je bila luda - ali Rapaport nije mogao da je se oslobodi. Struja informacije, na primer, ljudskog govora, ne objašnjava nam uvek da je ona baš informacija a ne zvučni haos. Strani jezik često primamo kao potpunu besmislicu. Pojedine reči razlikuje samo onaj ko jezik

razume. Za onoga koji ne razume, postoji samo jedan način koji mu omogućava da shvati ovu važnu diferencijaciju. U slučaju kad primamo autentični šum, pojedine serije signala nikad se ne ponavljaju u istom postupnom redu. U tom smislu 'šumnu seriju' čini, na primer, hiljadu brojeva koji izlaze na ruletu. Potpuno je nemoguće da bi u hiljadu narednih igara mogli da se ponove u istom redu - rezultati prethodne serije. U tome baš i jeste suština 'šuma', što je red pojavljivanja elemenata - zvukova ili drugih signala - u njemu nepredvidiv. Ako se serije ipak ponavljaju, to je dokaz da je 'šumnost' pojave bila privid da, u stvari, pred sobom imamo odašiljač koji saopštava poruke.

Doktor Rapaport je pomislio kako Svanson možda nije lagao na sudu i nije kopirao ponavljajući samo jednu traku, nego je upotrebio redom trake koje su nastale tokom višemesečne registracije kosmičkog zračenja. Ako je zračenje bilo promišnjena signalizacija, i ako se u to vreme jedna serija emisije 'poruke' završila, a potom je preduzeto slanje poruke od početka, u rezultatu bi nastalo ono na čemu je insistirao Svanson. Naredne trake zapisale bi tačno iste serije impulsa koje bi svojom ponovljivošću odavale da je njihov 'šumni izgled' u stvari samo prividan!

Bilo je to krajnje neverovatno, ali ipak moguće. Kada bi mu se dešavale iluminacije slične ovoj, Rapaport, koji je inače bio čovek dobroćudan, pokazivao bi neobičnu žustrinu i preduzimljivost. Pošto su novine objavile adresu doktora Hejlera, mogao je s njim lako da uspostavi kontakt. Najviše mu je bilo stalo do toga da dobije u ruke trake. Pisao je, dakle, doktoru Hejleru, ne otkrivši mu ipak svoju koncepciju - zvučala je previše fantastično - nego ga samo zapitavši da li bi mu mogao ustupiti trake koje su preostale u arhivu Maunt Palomar. Hejler, pogođen zbog toga što je umešan u aferu s Laserovicom, odbi. To, međutim, nagna Rapaporta da se propisno potruđi i obrati neposredno opservatoriji. Njegovo ime je bilo dovoljno poznato u naučnim krugovima, tako da je ubrzo dobio ceo kilometar traka, koje predade svom prijatelju, doktoru Hoviceru, da pomoću kompjutera ispita raspored učestalosti elemenata na trakama, odnosno da izvrši takozvanu distributivnu analizu.

Već u toj fazi problem je bio složeniji no što ga ovde predstavljam. Informacija utoliko više podseća na čisti šum, ukoliko tačnije

odašiljač koristi kapacitet otpremnog kanala. Ako je iskorišćen potpuno, što znači lišen prekobrojnosti, signal se za neupućenoga ničim ne razlikuje od potpunog haosa. Kao što sam rekao, takav šum može se razobličiti kao informacija samo onda, ako se emisija iste poruke ponavlja ukруг, i ako to ponavljanje može da se uporedi. Upravo to je bila Rapaportova namera, i u tome su imali da mu pomognu uređaji računskog centra u kome je radio Hovicer. Ni njemu Rapaport nije odmah rekao o čemu je reč, pošto je želeo da sačuva tajnu; sem toga, ako bi se pokazalo da je njegova zamisao bila pogrešna, niko za to ne bi saznao. Ovaj zabavni početak istorije koja inače kasnije nije bila nimalo zabavna, Rapaport je kasnije pričao više puta, i kao relikviju sačuvao je primerak novina koji ga je naveo na to otkrovenje.

Hovicer, pretovaren poslom, nije baš želeo da se poduhvati mučne analize, ne znajući čemu ona služi: tada konačno Rapaport reši da ga uvede u tajnu. Hovicer ga najpre ismeja, no pod uticajem Rapaportovih sugestivnih reči najzad popusti pred njegovim molbama.

Kada se posle nekoliko dana Rapaport vratio u Masačusets, Hovicer ga pozdravi vešću o negativnom rezultatu istraživanja koji je, po njegovom mišljenju, oborio fantastičnu hipotezu: Rapaport je - znam to od njega lično - bio već spreman da stvar odbaci, ali razdražen prijateljevim peckanjem, poče s njim da se prepire. Ta - reče mu - čitava neutrinska emisija jednoga kvadranta nebeskog svoda jeste pravi okean protegnut na ogromnom spektru frekvencija, i ako su čak Hejler i Mehaun predosetivši taj spektar iz njega čistom slučajnošću izvukli 'komadić' veštačke emisije koja potiče od razumnog pošiljaoca, onda bi bilo pravo čudo kada bi to - opet slučajno - izvršili i drugi put.

Tako je, dakle, valjalo postarati se za dobijanje traka koje je imao kod sebe Svanson. Hovicer se složio s tom argumentacijom, samo je primetio, pošto je i on hteo da bude u pravu, kako je pri razmatranju alternative 'vest sa zvezda' ili 'Svansonova prevara' - njen drugi član imao nekoliko miliona puta veću verovatnoću nego prvi. Još je dodao da Rapaport neće mnogo postići dobijanjem traka; dobivši sudski poziv i želeći da stvori za sebe osnove za uspešnu odbranu, Svanson je mogao prosto izvršiti kopiju trake kojom raspolaže i tu

kopiju podneti kao tobožnji original neutrinske registracije.

Rapaport nije umeo na to da odgovori, no kako je imao poznanika stručnjaka za aparate dugoserijske poluautomatske registracije, telefonirao mu je i upitao ga da li trake na kojima su zabeleženi neki prirodni tokovi mogu nekako da se razlikuju od traka na kojima su slični zapisi naneseni posle (odnosno, kakva je - ako uopšte postoji - razlika između originala registracije i njegove kopije). Pokazalo se da je dotične razlike moguće utvrditi; Rapaport se tada obratio Svansonovom advokatu i posle nedelju dana već je imao na raspolaganju čitav komplet traka. Pokazalo se da su sve originali, kao što je izjavio stručnjak, te tako - Svanson nije počinio prevaru: emisija se periodično zaista ponavljala.

Takav rezultat istraživanja Rapaport nije poverio ni Svansonovom advokatu, ni Hoviceru, nego je istog dana, ili tačnije - iste noći poleteo u Vašington, a znajući dobro koliko može beznadežno da bude savladavanje birokratskih prepreka, uputio se pravo Mortimeru Rašu, savetniku predsednika republike za probleme nauke, bivšem direktoru NASE, koga je lično poznao. Raš, fizičar po obrazovanju, zaista prvoklasna glava, primio ga je i pored poznog časa. Rapaport je u Vašingtonu čekao tri nedelje na njegov odgovor. Trake su u međuvremenu istraživali sve važniji stručnjaci.

Najzad ga je Raš pozvao na konferenciju na kojoj je učestvovalo ukupno devet lica; među njima su bili lumeni američke nauke - Donald Protero - fizičar, Ajvor Belojn - lingvista i filolog, Tajhemer Dil - astrofizičar, i Džon Bear - matematičar-informacionist. Na neformalni način rešeno je na ovoj konferenciji da se obrazuje specijalna komisija za istraživanje 'neutrinskog pisma sa zvezda', koje je tada, na polušaljivu Belojnovu sugestiju dobilo šifrovani naziv MASTER'S VOICE. Raš je učesnike savetovanja zamolio za diskreciju, čisto provizornu, pošto se plašio da bi davanje ovoj stvari senzacionalnog karaktera moglo samo da joj zasmeta u dobijanju neophodnih finansijskih sredstava, ako bi stvar odmah postala predmet političke igre u Kongresu, gde je Rašova pozicija, kao predstavnika oštro kritikovane administracije, bila poljuljana.

Moglo se činiti da je stvari dat dosta razuman tok, kad se potpuno neočekivano u nju umešao neuspeli doktor fizike, D. F. Sem Laserovic. Iz čitavog izveštaja o Svansonovom procesu izvukao je

samo to da sudski veštak ni rečju nije u svojoj izjavi spomenuo da su 'sfere ćutanja' na trakama bila 'prazna mesta', izazvana periodičnim isključivanjem aparature. Otputovao je zato u Melvil, gde je vođen proces, i sedeo u hotelu, opsedajući Svansonovog branioca, pošto je želeo da dobije trake koje bi, po njegovom shvatanju morale da se nađu u muzeju 'kosmičkih kurioziteta'. Advokat ipak nije hteo da mu ih da, kao neozbiljnom licu; Laserovic, koji je svuda njušio 'antikosmičke zavere', iznajmivši privatnog agenta počeo da prati branioca, i zahvaljujući tome saznade da se neki strani čovek u gradu, koji je doputovao jutarnjim vozom, zatvorio s advokatom u hotelu i primio od njega trake, odvezavši ih potom u Masačusets.

Taj čovek bio je doktor Rapaport. Laserovic poslao svog čoveka za Rapaportom, koji ništa nije sumnjao, a kad se ovaj pojavio u Vašingtonu i nekoliko puta posetio Raša, zaključio je da je došlo vreme za akciju. Veoma neprijatno iznenađenje za Raša i kandidate za učesnike operacije Master's Voicea bio je zato članak u Morning staru, koji je prešampao i jedan vašingtonski list, a u kome je pod odgovarajućim naslovom Laserovic objavio kako administracija na podao način pokušava da sakrije ispod žita neprocenjivo otkriće, isto kao što je pre desetak godina pomoću zvaničnih izjava departmana za vazdušni saobraćaj sahranila takozvane UFO - neidentifikovane leteće objekte, to jest slavne tanjire.

Tek tada Raš shvati da problem može da dobije neželjeni aspekt na međunarodnoj areni, ako bi nekom palo na um da pomisli kako Sjedinjene Države nastoje da od celog sveta sakriju činjenicu o uspostavljanju veze sa kosmičkom civilizacijom. On se, doduše, nije previše uzбудio zbog članka, jer je njegov neozbiljni ton diskreditovao i autora i samu informaciju, te je računao na to, jer je imao veliko iskustvo kada je publicitet bio u pitanju, da će dignuta galama sama od sebe brzo jenjati, ako se sačuva tajnost.

Belohn je ipak rešio da potpuno privatno poseti Laserovica, pošto mu je - saznao sam to od njega lično - prosto bilo žao tog manijaka kosmičkih kontakata. Smatrao je da, ako mu u četiri oka ponudi neko podređenije mesto u Projektu, sve može da se popravi. Korak se ipak pokazao lakomislenim, mada je bio diktiran najboljim namerama. Belohn, koji nije poznavao Laserovica, dao se upecati na inicijale 'D. Ph.' i mislio je da će imati posla s nekim možda malčice

udarenim, žednim slave naučnikom, fizičarem, koji dolazi do sitne zarade na ne baš čist način, ali ipak kolegom. Međutim, naišao je na krajnje grozničavog čoveka, koji je, saznajući da je 'zvezdano pismo' autentično, izjavio Rašu sa histeričnom nonšalancijom da trake, pa znači i 'pismo' predstavljaju njegovu privatnu svojinu koja mu je ukradena, a u daljem razgovoru je Belojna dovodio do besa; videći da ga neće pobediti rečima, Laserovic je izleteo na hodnik i tamo počeo drečati kako će stvar predati Ujedinjenim nacijama, Sudu za zaštitu ljudskih prava, posle čega je upao u lift i prepustio Belojna neveselim mislima.

Videći šta je uradio, Belojn odmah oputova Rašu i sve mu ispriča. Raš počeo ozbiljno da brine za sudbinu Projekta. Ma koliko da su izgledi da će Laserovica igde hteti ozbiljno da saslušaju bili mali, takva mogućnost se ipak nije mogla isključiti, a kad bi afera iz bulevarske štampe stigla na stranice vodećih listova, bez sumnje bi dobila politički karakter.

Posvećeni u tajnu odlično su mogli da zamisle kakva bi se digla galama, kako su Sjedinjene Države nastojale da ukradu čovečanstvu ono što mora da predstavlja zajedničku svojinu. Belojn je doduše sugerisao da bi se to moglo preduprediti nekakvim sažetom, makar poluzvaničnim saopštenjem, ali Raš ni za tako nešto nije imao ovlašćenja niti je imao nameru da se za to postara, pošto - objašnjavao je - stvar još nije potpuno sigurna, a da poduhvat štiti svom svojom ozbiljnošću na međunarodnom planu vlada ne može čak i kad bi htela makar i samo dotle dok pristupni poslovi ne dokažu verovatnoću dotadašnjih pomisli. A kako je bila u pitanju delikatna materija, Raš se, hteo-ne-hteo obratio svome poznaniku Beretu, vođi demokratske manjine u Senatu, a ovaj pak sa svoje strane, posavetovavši se sa svojim ljudima, htela da pokrene Federalni istražni biro, ali odande ga uputiše na CIA, jer je neki istaknuti pravnik iz FBI-ja izjavio da Kosmos, pošto leži van granica Sjedinjenih Država, ne spada pod kompetenciju Federalnog biroa, već pod domen CIA-e.

Nesrećne posledice tog koraka ispoljile su se odmah, i to tako što je započet proces koji je bio nezaustavljiv. Kao čovek s pograničja nauke i politike Raš je svakako uviđao do kakvih neželjenih posledica može doći ako se Projekt stavi pod takvu zaštitu, te je,

zadržavši svog senatora za još dvadeset i četiri časa, poslao dva poverljiva čoveka Laserovicu kako bi ga ubedili da bude pametan. Laserovic ne samo što se pokazao gluvim za ubeđivanja, nego je došavšima priredio takvu scenu da je došlo do tuče, u kojoj je intervenisala policija koju je pozvala uprava hotela.

Sledećih dana štampu su preplavile potpuno fantastične, a u stvari apsurdne vesti o raznim 'dijadama' i 'trijadama' ćutanja, koje je Zemlji uputio Kosmos, zatim vesti o svetlosnim pojavama, o iskrccavanju malih zelenih čovečuljaka koji su nosili 'neutrinsku odeću', i slične brbljarije, u kojima su se člankopisci obilato pozivali na Laserovica, koga su već nazivali profesorom. Ubrzo se ipak, pre no što je proteklo mesec dana, pokazalo da je 'veliki naučnik' običan paranoik, i zatvoren je u bolnicu za umobolne. Na tome se, na žalost, priča o njemu nije završila; veliki listovi počeli su da donose vesti o fantazmagoričnoj Laserovicovoj borbi (dva puta je bežao iz bolnice, pri čemu je drugi put to učinio na radikalnan način, jer ju je napustio skokom kroz prozor osmoga sprata). Govorilo se o istinitosti njegova otkrića, tako - po kasnije objavljenim verzijama - ludačkog, a ipak toliko bliskog istini. Priznajem da mi trnci prolaze kroz kožu kad god se setim tog dela predistorije našeg Projekta.

Kao što je lako pogoditi, ispunjavanje stubaca u štampi masom sve besmislenijih vesti nije bilo ništa drugo do manevar da se odvрати pažnja, koji su isplanirali vešti stručnjaci CIA-e. Jer negirati aferu, demantovati je, i to još na stranama ozbiljnih listova, značilo bi upravo usredsređivanje pažnje na nju, i pobuđivanje interesovanja na najnepoželjniji način. No izjaviti da je reč o glupostima, utopiti kap istine u lavini kretenski sročениh izmišljotina - pripisanih 'profesoru' Laserovicu - predstavljalo je krajnje vešt potez, naročito kada je tu akciju ovenčalo objavljivanje lakonske beleške o ludakovom samoubistvu, koja je svojom rečitošću konačno presekla sve spletke. Sudbina ovog fanatika bila je odista košmarna i nisam se odmah pomirio s tim da su i njegovo ludilo kao i ovaj njegov poslednji čin, skok s prozora u osmospratnu prazninu bili autentični, ali su me u takvu verziju događaja ubedili ljudi kojima moram da verujem. A ipak, signum temporis utisnut je već u naslov našeg ogromnog poduhvata, znak vremena koje više možda no bilo koje pre toga meša gadost i uzvišenost; izlomljene linije slučajnih događaja, pre no

što su u naše ruke bacili ovu veliku šansu, smrvile su kao košticu čoveka koji je, ma i u zaslepljenosti, stupio ipak kao prvi na prag otkrića.

Ako se ne varam, Rašovi izaslanici proglasili su ga ludim još onog časa kada je odbio da primi poveću sumu u zamenu za napuštanje svojih pretenzija. No u takvom slučaju on i ja pripadali smo istoj veri, s tom razlikom jedino što smo je praktikovali u raznim veroispovestima. Da nije onog velikog talasa u koji je zapao, Laserovic je sigurno mogao prosperirati, bez smetnji prepušten problemu letećih tanjira i svega ostalog, kao niskoprocentni manijak, jer uvek ima takvih ljudi; ali svest da mu je oduzeto ono što je smatrao svojom najsvetijom svojinom, otkriće koje je istoriju čovečanstva presecalo na dva dela, razorila je kao eksplozija njegovu otpornost, i gurnula ga u propast. Ne mislim da uspomeni na njega pripada samo podsmešljiva pažnja. Svaka velika stvar ima svoje smešne ili tužno trivijalne okolnosti, iz čega uopšte ne proizlazi da u nju i integralno ne spadaju. Uostalom, smešnost je relativan pojam. Meni su se takođe podsmevali kad god sam o Laserovicu govorio ovako kao ovde.

Od aktera prologa najbolje je još prošao valjda Svanson, pošto se zadovoljio novcem. I kazna plaćena za njega (ne znam ko je to učinio - CIA ili administracija Projekta), i bogata odšteta za moralnu patnju koju je pretrpeo, nevino optužen za prevaru - odvratili su ga od želje da podnese tužbu višoj instanci. Sve samo zato da bi rad na Projekt mogao u miru da počne u izolaciji koja mu je najzad definitivno doznačena.

4.

I opisani događaji, koji u većini - mada ne u svemu - odgovaraju zvaničnoj verziji, i cela prva godina Projekta protekli su bez moga učešća. O tome zašto su mi se obratili tek onda kad je u Naučnom savetu zavladała uverenost kako je neophodno prikupiti još naučnika, ispričali su mi toliko puta toliko različitih stvari, iznošeni su tako ubedljivi dokazi, da ništa od toga valjda ne odgovara istini. Nisam uostalom uzimao za zlo kolegama, s Ajvorom Belojnom na čelu, što su me bili zaobišli. Ma koliko da dosta dugo nisu bili s tim načisto, njihov organizacioni rad nije bio potpuno slobodan. Naravno, nije tada došlo do javnih integracija, do jasnih pritisaka. Na kraju, celu stvar su režirali stručnjaci. U tome što sam zaobiđen ja vidim ruku koja seže s visokog položaja. Jer Projekt je gotovo na samom početku proglašen za HSR (High Security Risk), odnosno za operaciju čija tajnost predstavlja suštinski uslov državne politike, u ime viših državnih obzira. Sami naučni rukovodioci Projekta, treba podvući, saznavali su za to postepeno, i to obično svaki za sebe, na odgovarajućim zasedanjima, za vreme kojih je diskretno apelovano na njihov politički razum i patriotska osećanja.

Kako je zaista bilo, koja su sredstva ubeđivanja, komplimenti, obećanja i zaključci puštani u promet - ne znam, pošto tu stranu stvari zvanični dokumenti zaobilaze prosto savršenim ćutanjem, ali ljudi iz Naučnog saveta ni kasnije, već kao moji drugovi u poslu, nisu hrlili da mi se ispovedaju u toj polupripremljenoj fazi rada na Master's Voiceu. Ako bi ovaj ili onaj pokazivao izvesno oglušivanje, ako pozivi na patriotizam i državne razloge nisu bili dovoljni, dolazilo bi do razgovora 'na najvišem nivou'. Pri tom, što je u pogledu psihološke adaptacije bilo možda najvažnije, hermetizacija Projekta, njegovo potpuno odsecanje od sveta bili su predstavljeni kao nešto potpuno provizorno, kao trenutno, odnosno kao prolazno stanje, koje će kasnije biti ukinuto. To je bilo psihološki sračunato, kažem, jer i pored svih ograda kakve je ovaj ili onaj od naučnika imao u pogledu predstavnika administracije, pažnja koju su Projektu ukazivali i državni sekretar, pa i sam predsednik države, reči srdačnog

ohrabrenja, nade ulagane u 'takve umove' - sve je to stvaralo situaciju u kojoj bi postavljanje otvorenih pitanja o roku, o datumu ukidanja tajnosti radova unelo disonantan ton, delovalo neučtivo ili čak vulgarno.

Mogu da zamislim, iako niko preda mnom nije ni pisnuo o toj delikatnoj temi - kako je čestiti Belojn principima diplomatije, shvaćene kao koegzistencije s političarima, naučio manjeiskusne kolege, i kako je sebi svojstvenom taktičnošću odugovlačio da mene pozove i kvalifikuje kao člana Saveta, objašnjavajući onima nestrpljivijima kako Projekt mora najpre da osigura veće poverenje moćnih zaštitnika, pa će tek tada u okviru njega moći da se postupa onako kako budu smatrali da je najpovoljnije, po svojoj savesti, učeni piloti MAVO-a.

Ovo, uostalom, ne govorim sa ironijom, pošto u mislima umem da se stavim na Belojnovo mesto: nije hteo da dovede do zategnutosti na obema stranama, a dobro je znao da ja u ovim visokim krugovima uživam glas nepouzdanog čoveka. Nisam dakle učestvovao u pokretanju poduhvata, čime sam - kako su mi stotinama puta ponovili - bio samo u dobitku, pošto su životni uslovi u čudnom 'mrtvom gradu', smeštenom na sto milja istočno od planinskog masiva Monte Rosa, bili u početku baš pionirski.

Odlučio sam da događaje predstavim hronološkim redom, i zato ću najpre ispričati šta se sa mnom dešavalo neposredno pre no što se u Nju Hempšajru - gde sam tada predavao na univerzitetu - pojavio izaslanik Projekta. Smatram to uputnim, jer sam u njegov tok ušao kada je mnogo opštih koncepcija bilo već formirano, dok sam ja, međutim, bio potpuno 'svež' i morao sam najpre s njima da se upoznam, pre no što su me, kao teglećeg konja, upregli u ovu veliku mašinu, u kojoj je bilo zaposleno već dve i po hiljade ljudi.

U Nju Hempšajru sam boravio kratko vreme; bio me je tamo pozvao dekan matematičkog fakulteta, inače moj nekadašnji kolega s univerziteta, Stjuart Kompton, da vodim ferijalni seminar za grupu doktoranata. Prihvatio sam taj poziv jer sam, imajući jedva deset časova nedeljno, mogao danima da tumaram po tamošnjim šumama i vresovom šipražju, i mada sam, u stvari, imao pravo na potpuni odmor, jer sam tek u junu završio saradnju s profesorom Hajakavom, koja je trajala godinu i po dana, znajući sebe bilo mi je jasno da na

odmoru neću moći da se odmaram ako ne budem imao makar povremeni kontakt s matematikom. U stvari, odmor u meni kao prvu reakciju budi grižu savesti zbog upropašćivanja vremena. Uz to, uvek sam voleo da upoznam nove sledbenike moje prefinjene discipline, o kojoj postoji više lažnih predstava nego o bilo kojoj drugoj.

Ne mogu o sebi reći da sam 'sterilni', to jest 'čisti' matematičar, pošto su me previše često zaokupljali tuđi problemi. Upravo zato sam nekad radio s mladim Tornopom (njegov doprinos antropologiji nije dovoljno cenjen pošto je mlad umro: u nauci je takođe neophodna biološka prisutnost, jer uprkos prividima otkrića nisu dovoljno rečita da bi se legitimisala sopstvenom vrednošću), a potom s Donaldom Proterom (koga sam, s najvećim čuđenjem, otkrio u Projektu), kao i sa Džemsom Fenisonom (kasnijim dobitnikom Nobelove nagrade), i najzad s Hajakavom. Sa ovim poslednjim gradio sam matematičku kičmu kosmogonske teorije, koja se kasnije tako iznenadno probila - zahvaljujući jednom od Hajakavinih pobunjenih učenika - u sam centar Projekta.

Neke kolege uzimali su mi za zlo ove partizanske ispade na terene prirodoznanstvenih lovišta. Ali korist je obično bivala obostrana - ne samo što su empiričari cenili moju pomoć, nego sam i ja, upoznavajući njihove probleme, počinjao da se orijentišem u tome koji razvojni pravci naše platonske države leže na putevima glavnog strategijskog udara u budućnosti.

Često se može sresti mišljenje da su za matematiku dovoljne 'gole sposobnosti', pošto njihov nedostatak ne može nikako da se maskira, dok u drugim disciplinama odnosi, moda, protekcije, najzad nedostatak one apsolutnosti dokaza koja je svojstvena matematičarima, čine da karijera koja se u njima gradi predstavlja rezultat sposobnosti i vannaučnih činilaca. Uzalud sam objašnjavao takvim zavidljivcima da u matematičkom raju, na žalost, nije baš tako dobro. Najbolje oblasti matematike - kao, recimo, klasična Kantorova teorija skupova - godinama su bile ignorisane iz čisto nematematičkih pobuda.

Pošto svaki čovek mora nekome da zavidi, žalio sam što sam u lošem odnosu sa informatikom, jer su u njoj, a naročito u carstvu algoritama, kojim apsolutistički vladaju opšterekurentne funkcije, mogla da se očekuju fenomenalna otkrića. Klasičnu logiku, zajedno

sa Bulovom algebrama, koje su bile babice teorije informacija, od samog početka je opteretila kombinatorička neelastičnost. Stoga su i matematička oruđa pozajmljena iz tih regiona uvek hramala - po mome mišljenju ona su nespretna, ružna, nezgrapna i mada donose rezultate, čine to na potpuno trom način. Pomislio sam da ću najbolje moći da porazmislim o tim temama ako prihvatim Komptonovu ponudu. Naime, upravo o perspektivama kakve stoje pred tim oblastima matematičkog fronta trebalo je da govorim u Nju Hempšajru. Možda čudno zvuči to što sam ja hteo da učim držeći predavanja, ali sa mnom se to već više puta dešavalo; najbolje mislim uvek kad počne da se stvara spoj između mene i stvarno aktivnog auditorijuma. Sem toga, može čovek da čita radove koje slabo poznaje, ali za predavanja mora obavezno da se pripremi, što sam ja i činio, te tako ne znam ko je više od toga imao koristi, ja ili slušaoci.

Vreme je tog leta bilo lepo, ali previše toplo, čak i među vresovima koji su se tužno sasušili. Imam mnogo osećanja za trave, pošto zahvaljujući njima živimo; tek posle one biljne revolucije koja je ozelenela kontinente, život je mogao na njima da se zacari svojim životinjskim felama. Uostalom, ne tvrdim da se taj moj sentiment svodi samo na razmišljanja o evoluciji.

Avgust je bio u punom jeku kad se jednog dana pojavio glasnik promene - u licu doktora Mihaela Grocijusa, koji mi je doneo pismo od Ajvora Belojna zajedno s tajnom usmenom porukom.

Tamo, na drugom spratu stare pseudogotske zgrade od tamne cigle, sa šiljatim krovom opletenim divljom lozom čije je lišće već počinjalo pomalo da se preliva crvenilom, u mojoj ne baš prozračnoj sobi (stari zidovi nisu imali klimatizaciju), od ovog omanjeg, tihog, kao kineski porcelan prefinjenog mladića sa crnom bradicom u obliku polumeseca, saznao sam da je na zemlju stigla novost - ne zna se još da li dobra, pošto i pored preko dvanaestomesečnih napora ljudi nisu uspeli da je dešifruju.

Iako mi to ni Grocijus nije rekao, niti je u prijateljevom pismu bilo pomena o tome, shvatio sam da je reč o istraživanjima koja se vode pod izuzetno visokim protektoratom ili - ako neko više voli - nadzorom. Jer kako bi inače moglo biti da o radovima takve važnosti nikakva vest ne procuri u štampu ili u radijske i televizijske kanale?

Jasno je bilo da se njihovim sakrivanjem bave prvorazredni stručnjaci.

I pored mladih godina, Grocijus se pokazao kao iskusan igrač. Pošto nije bilo sigurno da li ću izraziti saglasnost da učestvujem u Projektu, nije mi o njemu mogao reći ništa konkretno. Trebalo je ipak, apelujući na mene, polaskati mome samoljublju podvlačenjem da je dve i po hiljade ljudi - između njih četiri milijarde - izabralo upravo mene kao potencijalnog spasitelja, ali i tu je Grocijus znao meru, jer nije pribegao grubo skrojenim komplimentima.

Većina ljudi smatra da nema takve pohvale koju njome obdareni neće sa uživanjem progutati. Ako je to pravilo, ja sam izuzetak, jer nikad nisam cenio ako me neko hvali. Hvaliti se može - da tako kažem - samo odozgo naniže, ali ne odozdo naviše, a ja sam dobro znam koliko vredim. Grocijusa ili je Belojn upozorio, ili je naprosto imao dobar nos. Govorio je mnogo, odgovarao na moja pitanja tobože iscrpno, ali na kraju razgovora je sve što sam saznao moglo da se ispiše na dve strane.

Glavna začkoljica bila je tajnost radova. Belojn je shvatao da će to biti najdelikatnija tačka, te mi je u pismu napisao o svom ličnom razgovoru s predsednikom države koji mu je dao reč da će svi činioци radova Projekta biti objavljeni, izuzev informacija koje bi mogle naneti štetu interesima Sjedinjenih Država. Izgledalo je da po mišljenju Pentagona, ili bar one njegove ćelije koja je Projekt uzela pod svoje, poruka sa zvezda predstavlja neku vrstu planova super-bombe ili drugog nekog ultimativnog oružja, što je koncepcija na prvi pogled prilično nastrana i koja više govori o opštoj političkoj atmosferi, nego o civilizacijama u galaksiji.

Otpravivši Grocijusa na tri časa, pođoh bez žurbe na terene obrasle vresom, i tamo, na jakom suncu, legoh u travu da porazmislím. Ni Grocijus ni Belojn u pismu nisu ni reči rekli o tome kako treba svečano da obećam, ili čak možda da se zakunem da ću čuvati tajnu, ali se takva 'inicijacija' u Projekt podrazumevala sama po sebi. Bila je to jedna od tipičnih situacija naučnika našeg doba - izrasla na specifičan način u pravi eksponat. Da bi se sačuvale čiste ruke najlakše je, po paunsko-pilatskom metodu, ne mešati se ni u šta od onoga što - makar i u dalekim konsekvencijama - može da uveća sile uništenja. No ono što nećemo da učinimo mi, uvek za nas učine

drugi. Kaže se da to nije moralni argument: slažem se. Može se odgovoriti pretpostavkom da će onaj ko pristane da učestvuje u takvom poslu, ako je pun skrupula, biti kadar da ih u kritičnom trenutku pokrene, a ako to čak ne uspe, znači da nema ni takve šanse, pošto će ga zameniti čovek lišen skrupula.

Ja lično ne mislim tako da se branim. Mene su na rad podstakli drugi razlozi. Ako znam da se dešava nešto neobično važno, i istovremeno potencijalno opasno, uvek više volim da budem na tom mestu, nego da razvoj događaja očekujem čiste savesti i praznih ruku. Sem toga nisam mogao poverovati da bi civilizacija koja je u odnosu prema nama superiorna, slala u Kosmos informaciju koja bi se dala pretvoriti u oružje. Ako su ljudi Pentagona drugačije mislili, nisam se zbog toga ni najmanje uzbuđivao. I najzad šansa koja se naglo preda mnom otvorila, nije se mogla uporediti ni sa čim što je u životu još moglo da me očekuje.

Sutradan sam sa Grocijusom poleteo u Nevadu, gde nas je već čekao vojni helikopter. Zapao sam u zupčanike efikasne i nepogrešive mašinerije. Taj drugi let trajao je oko dva časa, gotovo ceo čas nad južnom pustinjom. Grocijus se postarao da se ne osetim kao novozavrbovani član gangsterske bande i u tom cilju mi se nije nametao, a nije pokušavao ni da me grozničavo posvećuje u crne tajne koje su me čekale na cilju.

S visine je naselje izgledalo kao nepravilna zvezda utonula u pustinjski pesak. Žuti buldožeri puzili su oko peščanih dina kao bube. Aterirali smo na ravni krov najviše zgrade naselja, čija arhitektura nije stvarala prijatan utisak. Bio je to kompleks masivnih betonskih kocki, izgrađenih još pedesetih godina kao tehnički i stambeni centar novog atomskog poligona, pošto su stari poligoni uporedo sa uvećanjem udarne snage postajali neupotrebljivi. Čak i u dalekom Las Vegasu okna su ispadala posle svake veće eksplozije. Novi poligon trebalo je da se nađe u srcu pustinje, na nekih 30 kilometara od naselja koje je obezbeđeno od mogućeg radioaktivnog vetra i kiše.

Celu izgrađenu zonu opkoljavao je sistem kosih štitova okrenutih ka pustinji, a njihov je zadatak bio da lome udarne talase; sve su zgrade bile bez prozora, sa dvostrukim zidovima i unutrašnjim prostorom ispunjenim valjda vodom. Saobraćaj je prebačen pod zemlju, a

stambene zgrade i zgrade namenjene za tehničke radove podignute su cilindrično i razmeštene su tako da ne bi moglo doći do opasnog nagomilavanja udarnih sila usled višekratnih odbijanja i lomljenja naduvnog talasa.

No to je bila predistorija ovog naselja, pošto je pre završetka građevinskih radova sklopljen nuklearni moratorijum. Čelična vrata zgrada tada su do kraja zašrafljena, ventilacioni otvori su zakovani ekserima, mašine i uređaji iz radionica zapakovani u cisterne ispunjene mazivom i spuštene u podzemlje (ispod nivoa ulica nalazio se drugi podzemni nivo sa velikim skladištima, i treći, sa ekspresnim metroom). To je mesto garantovalo savršenu izolaciju radova i zato ga je neko iz Pentagona dodelio Projektu, a možda i zato što se time moglo spasti onih nekoliko stotina miliona dolara uloženi u beton i čelik.

Pustinja nije prodrla u unutrašnjost naselja, ali ga je obasula peskom, tako da je na početku bilo mnogo posla oko čišćenja; a kako se pokazalo, vodovod nije radio jer se promenio nivo podzemnih voda, i trebalo je bušiti nove arteške bunare. Pre no što se voda probila, dovozili su je helikopterima. O svemu tome pričali su mi opširno, kako bih shvatio koliko sam dobio time što su me ovamo pozvali tako kasno.

Belojn me je čekao na ovom ravnom krovu koji je predstavljao glavno pristajalište za helikoptere. U toj zgradi nalazila se administracija Projekta. Poslednji put video sam se sa Belojnom pre dve godine, u Vašingtonu. Fizički je izgledao tako da bi se od njegova tela mogla načiniti dva, a duhovno i četiri čoveka. Belojn jeste, a valjda će i ostati veći od svojih dostignuća, pošto se vrlo retko dešava da u tako obdarenom čoveku svi psihički konji složno vuku na istu stranu. Pomalo sličan svetom Tomi koji, kao što je poznato, nije mogao da prođe kroz sva vrata, a pomalo mladom Asurbanipalu (samo bez brade), uvek je hteo da radi više no što je mogao. Ma koliko to bila čista pretpostavka, nešto mislim da je - po drugom principu i valjda u širem obimu - na samom sebi tokom godina izvršio niz onakvih psihokozmetičkih operacija o kakvima sam - u odnosu prema samome sebi - govorio u predgovoru. Potajno očajavajući (ali to je moja hipoteza, ponavljam) zbog sopstvenog duhovnog i fizičkog izgleda - zato što je bio stidljiv debeljko, bez

samopouzdanja - izabrao je način ponašanja koji bi se mogao nazvati obrtnom ironijom. Apsolutno sve je govorio pod navodnicima, a prenaglašenom izveštačenošću i preterivanjem, još pojačanim samim načinom izražavanja, kao da je stalno igrao jednu za drugom ili odjednom izmišljene uloge, te je svakoga ko ga duže i dobro nije poznao šokirao time što se nikad nije znalo šta on smatra istinom, a šta lažju; kad govori ozbiljno, a kad se samo šali sa svojim sagovornikom.

To ironično stavljanje pod navodnike najzad je preraslo u njegovu prirodu; na taj način mogao je da govori strahote koje se nikome drugom ne bi praštale. Čak je i samome sebi mogao neograničeno da se ruga, pošto ga je taj zahvat, u načelu veoma jednostavan, putem veoma dosledne primene obdario prosto savršenom neuhvatljivošću.

Pomoću šale i autoironije izgradio je oko sebe takve sisteme nevidljivih utvrđenja, da u stvari i oni koji su ga - kao ja - poznavali godinama, nisu umeli da predvide njegove reakcije: pretpostavljam da je o tome specijalno vodio računa, i da je sve što je ponekad ličilo na izmotavanje, činio s prikriivenom smišljenošću, koja je samo ličila na potpunu improvizaciju.

Naše prijateljstvo potiče otuda što me je Belojn najpre omalovažavao, a potom mi zavideo. I jedno i drugo meni je bilo zabavno. Najpre je smatrao da kao filolog i humanist neće u životu imati potrebe za matematikom, a pošto je bio plemenita duha, stavljaio je znanje o čoveku iznad znanja o prirodi. No potom se upustio u lingvistiku kao u opasnu ljubavnu vezu, te je počeo da se rve sa u to vreme vladajućim strukturalnim modama, i ma koliko sa otporom, zagrejao se za matematiku. Stigao je, dakle, ne želeći to, na moj teren, i shvatajući da je tu od mene slabiji, umeo je to da prizna na takav način da smo, u stvari, ja i moja matematika bili ismejavani. Jesam li već rekao da je Belojn bio prava renesansa ličnost? Voleo sam njegovu neprijatnu kuću u kojoj je uvek bio toliko ljudi da se u četiri oka porazgovarati sa domaćinom nikad nije moglo pre ponoći.

Ovo što sam dosad rekao odnosi se na utvrđenja kojima je Belojn okružio svoju ličnost, ali ne na ličnost samu. Bila je potrebna specijalna hipoteza da bi se pogodilo šta prebiva intra muros.

Pretpostavljam da je to strah. Ne znam čega se plašio - možda sebe. Mora da je imao veoma mnogo stvari koje je želeo da sakrije čim se okružio tako razrađenom galamom, čim je imao stalno toliko koncepcija, projekata i toliko se nepotrebno upuštao u probleme kao član bezbrojnih društava, učestvovao u toliko naučnih seminara, bio neka vrsta profesionalnog učesnika učenih anketa raspisivanih u naučnim krugovima, namerno se prekomerno preopterećivao, pošto zahvaljujući tome nikad nije morao da ostaje sam sa sobom: nikada za to nije imao vremena. Rešavao je zato probleme drugih, i tako se savršeno orijentisao kakav je ko, da se iz toga lako moglo zaključiti da se tobože savršeno orijentisao i u pogledu samoga sebe. No to je valjda bio pogrešan zaključak.

Tokom godina izvršio je nad sobom toliko raznih prisila, da su se najzad okorele u onu njegovu spoljašnju, posvemašnje vidljivu prirodu - univerzalnog aktiviste razuma. Bio je, dakle, Sizif po izboru; veličina njegovih napora kamuflirala je sve njihove neuspehe, jer kako je sam sastavljao pravila i zakone delovanja, niko nije mogao do kraja i pouzdano znati ostvaruje li sve što je odlučio, ili se ponekad možda spotiče. Utoliko pre što se rado hvalisao svojim porazima, podvlačio malenkost sopstvenog intelekta, ali stavljajući to pod navodnike drskosti. Odlikovao se pronicljivošću veoma darovitih ljudi koji svaki, pa čak i za njih tuđ problem odmah umeju da obuhvate s prave strane, kao da je za to potreban samo refleks. Bio je toliko ohol da se stalno prisiljavao - kao iz zabave - na pokornost, i toliko nemiran da je stalno iznova morao da se dokazuje, da potvrđuje svoju vrednost, istovremeno je negirajući. Njegov radni kabinet kao da je bio projekcija njegovog duha; sve je tamo bilo gargantuovsko; komode, sto, u zdeli za koktele bilo bi moguće utopiti tele; od velikih prozora duž zidova širilo se pravo bibliotečko razbojište. Očevidno je osećao potrebu za takvim haosom koji se probijao odasvud, pa čak i iz njegove korespondencije.

Govorim tako o svom prijatelju i rizikujem da ga razljutim, ali drugačije nisam govorio ni o samome sebi: ne znam šta je kod ljudi iz Projekta odlučilo o njegovoj konačnoj sudbini. Nekako za svaki slučaj i s mišlju o daljoj budućnosti predstavljam, dakle, i takve epizode koje sam ne umem da složim ni u kakvu celinu - možda će to jednom uspeti neko drugi.

Kao zaljubljenik u istoriju, i zagledan u nju, Belojn je u nailazeće vreme ulazio nekako natraške; moderno vreme smatrao je uništavocem vrednosti, a tehnologiju za oruđe satane. Ako preterujem, onda je to veoma neznatno. Bio je ubeđen da je kulminacija čovečanstva prošla već poodavno, možda u renesansi, i da je počelo dugo, sve ubrzanije jurenje naniže. Ma koliko da je bio renesansni homo animatus i homo sciens, uživao je u kontaktima s ljudima koje ubrajam u najnezanimljivije, iako najopasnije za našu vrstu; naime, s političarima. O političkoj karijeri nije sanjao, a ako jeste, uspeo je to da sakrije i od mene. No sve kandidate za guvernerske položaje, njihove supruge, aspirante za poslanike kongresa ili već 'gotove' kongresmene, zajedno sa sedokosim, sklerotičnim senatorima, kao i one mešance, što su samo četvrtpolitičari i zauzimaju položaje zaogrnutе maglom (ali maglom najbolje vrste) mogao je čovek da sretne kod njega zaista veoma često.

Moji naponi da podržavam, kao mrtvačevu glavu, razgovor s takvim ljudima, a činio sam to iz obzira prema Belojnu, rušili su se posle pet minuta, dok je on s njima umeo da melje satima - Bog bi ga znao zašto! Odnekud ga nikad o tome nisam pitao, a sad se pokazalo da su ti kontakti urodili plodom, jer kad se počelo postavljati pitanje o kandidatima za položaj naučnog direktora Projekta pokazalo se da su svi savetnici, eksperti, članovi zajedno s predsednicima i četvorozvezdanim generalima samo i jedino Belojna hteli i njemu samo verovali. On, uostalom, kao što znam, uopšte nije izgarao za preuzimanjem toga zvanja. Bio je dovoljno pametan da bi shvatio kako je neizbežan sukob, i to veoma neprijatan, između tih dveju sredina koje bi svojom funkcijom trebalo da poveže.

Dovoljno je bilo setiti se tom prilikom istorije projekta Menhetn i sudbine ljudi koji su njime rukovodili na položajima naučnika, a ne na generalskim položajima. Dok su drugi naprosto napredovali i mogli mirno da se prihvate pisanja memoara, prvi su, i to sa čudnom pravilnošću, doživljavali da budu 'proterani iz oba sveta' - i politike i nauke. Belojn je promenio mišljenje tek posle razgovora sa šefom države. Ne mislim kako je dopustio da ga omami bilo kakav argument. Prosto je situacija u kojoj ga je predsednik molio, a on je tu molbu mogao da ispuni, imala za njega dovoljnu vrednost da bi

rizikovao da igra na najveći ulog - na celu svoju budućnost.

Uostalom, sad već upadam u pamfletski ton, jer van svega ostaloga morala je za njega biti važan podstrek čista radoznalost. Izvesnu ulogu igralo je i to što bi odbijanje podsećalo na kukavičluk, a s punom svešču biti kukavica može samo čovek kome je svaki strah inače stran. Plašljiv, nesiguran čovek neće naći hrabrosti da se tako stravično razgoliti, da nekako pred samim sobom potvrdi i vodeću odliku svoje prirode. Ako je međutim takva vrsta očajanja imala udela u njegovoj odluci, onda se on sigurno pokazao kao pravi čovek na ovom najneugodnijem od svih mogućih mesta u celom Projektu.

Pričali su mi kako general Isterlend, prvi administrativni šef MAVO-a do te mere nije umeo s njim da iziđe na kraj, da se dobrovoljno povukao sa svoje dužnosti, a Belojn je oko sebe stvorio atmosferu i mišljenje o sebi kao o čoveku koji želi pre svega da pobegne iz Projekta, i tako je glasno sanjao o mogućnosti da Vašington prihvati njegovu ostavku, da su Isterlendovi naslednici, u želji da izbegnu neprijatne razgovore na vrhu, popuštali Belojnu koliko god su mogli. Kad se osetio sigurnijim u sedlu, sam je istupio sa zahtevom da ja budem primljen u Naučni savet; pretnja ostavkom više nije bila čak ni potrebna.

Naš susret obavljen je bez prisustva reportera i bliceva; nije bilo ni govora o nekakvom publicitetu. Izlazeći iz helikoptera na krovu video sam da je zaista bio uzbuđen. Čak je pokušao da me zagrli (što ja ne podnosim). Njegova svita držala se na izvesnom odstojanju; primio me je pomalo kao suvereni vladalac, i imao sam utisak da obojica jednako osećamo koliko je neodoljivo smešna ta situacija. Na krovu nije bilo nijednog čoveka u uniformi; sinula mi je misao kako ih je Belojn brižljivo sakrio da me ne bi povredio, ali, što jeste jeste - prevario sam se samo u pogledu razmera njegove vlasti: jer on ih je uklonio s celokupnog terena svoje jurisdikcije.

Na vratima njegova kabineta neko je karminom napisao krupnim slovima: 'COEIUM'. Govorio mi je, razume se, bez prekida, a sinuo je u iščekivanju tek kad je, kao nožem odsečena, svita ostala na drugoj strani vrata, i kad smo jedan drugom pogledali u oči - sami.

Dok smo se gledali sa simpatijom čisto, da tako kažem, životinjskom, ništa nije mutilo harmoniju našeg susreta; no, iako me je zanimalo da čujem najvažniju tajnu, najpre sam Belojna upitao o položaju

Projekta naspram Pentagona i administracije - a konkretno o razmerima slobode raspolaganja eventualnim rezultatima radova. Pokušao je, iako bez uverenosti, da se posluži onim monumentalnim dijalektom kojim se služio državni departman, te sam ispoljio veću pakost no što sam nameravao, usled čega je zavladała između nas laka napetost, koju je spralo tek crno vino (Belojn je morao da pije vino) za vreme ručka. Kasnije sam shvatio da se uopšte nije zarazio oficijelnošću, nego da je govorio načinom koji dozvoljava da se najveći broj zvukova sažme u minimum sadržine, jer je njegov kabinet bio načičkan prislušnim mikroaparatima, koji su predstavljali elektronski mleveni nadev svih valjda zgrada, uključujući i sve radionice i laboratorije.

Zato sam saznao tek posle nekoliko dana od fizičara, koji se zbog te činjenice uopšte nisu uzbuđivali; smatrali su to normalnim stanjem, manje-više kao što je pesak u pustinji. Nijedan od njih, uostalom, nije hteo ni da korakne bez minijaturnog protivprislušnog aparata, i zaista su se kao deca radovali što na taj način čine nemogućom tako svestrano sprovedenu brigu nad sobom. Iz humanitarnih razloga, da se ne bi previše dosađivali oni zagonetni funkcioneri (nikad ih očima nisam video) koji su kasnije sve to morali da saslušaju i registruju, protivprislušna elektronika isključivala se - takav je vladao običaj - u vreme pričanja viceva, naročito masnih. Telefonima se ipak - tako su mi savetovali - nije trebalo služiti ako se stvar nije odnosila na zakazivanje sastanka sa devojkama koje su bile zaposlene u administraciji. Lica u uniformama, ni takvih koja bi navodila pomisao na uniforme, u celom gradiću, kao što rekoh, nije bilo ni za lek.

Jedini nenaučnik koji je učestvovao u sednicama Naučnog saveta, bio je doktor (lekar) Vilhelm Ini, najbolje obučeni čovek Projekta. On je reprezentovao doktora Merslija (koji je valjda slučajno bio istovremeno general sa četiri zvezdice). Ini je odlično znao da naročito mladi naučnici nastoje da ga nasamare, dodajući jedan drugome nekakve ceduljice s tajanstvenim formulama i šiframa, ili bi jedan drugome iskazivali - kada ga tobože ne bi videli - svoje neverovatno radikalne poglede.

Štosove koji bi mu priredivali primao je s anđeoskim mirom, a divno je takođe umeo da se ponaša kad bi mu neko u hotelskoj kantini pokazivao predajnik s mikrofonom ne veći od šibice, iščačkan ispod

kontakta u stambenoj sobi. Sve to zajedno meni nije bilo zabavno, iako inače imam dosta smisla za humor.

Ini je reprezentovao vrlo realnu silu i ni njegovi maniri, ni njegova ljubav prema Huserlu ni u najmanjoj meri nisu ga činili simpatičnim. Odlučno je shvatao da su bockanja, vicevi i sitne neučtivosti koje mu okolina iskazuje u stvari rekompencacija, jer je, otvoreno govoreći, on bio ćutljivo nasmešeni spiritus movens Projekta - ili, tačnije rečeno, njegov starešina u rukavicama. Bio je kao diplomat među urođenicima koji se trude da na tako poštovano lice sruče mržnju zbog bespomoćnosti, a ponekada, kad ih gnev pritera, čak i da se izviču, da ga izbubetaju; ali diplomat lako podnosi takve demonstracije, jer on upravo zato tu i jeste i zna da čak i kad bi bio povređen, to ne bi bilo namenjeno njemu lično, nego velesili koju on predstavlja. Može, dakle, da se poistoveti s njom, i oseća se pri tom veoma ugodno, jer ga takvo stanje obezličanja obdaruje osećanjem trajno obezbeđene superiornosti.

Ljude koji ne predstavljaju sebe lično, već samo čine neki opipljivi i materijalizovani, u osnovi apstraktni simbol, iako nose tregere i leptir-mašnu, ljude koji su lokalna konkretizacija organizacije što ljudima upravlja kao da su stvari - iskreno ne trpim i nisam sposoban da takva osećanja prerađujem u njihove šaljive ili bodljikave ekvivalente. Stoga je i Ini mene zaobilazio kao ljutoga psa, jer je odlično to osetio; inače ne bi ni mogao da vrši svoju funkciju. Ja sam njega prezirao, a on se meni sigurno obilato oduživao svojim bezličnim načinom, iako je uvek bio veoma učtiv, što je mene, razume se, još više ljutilo. Moja ljudska navlaka bila je za ljude njegova kova samo zaklon koji je u sebi krio instrument potreban za više, njima poznate, a meni nedostupne ciljeve. Za mene je u njemu najčudnije bilo to što je, čini se, odista imao neke poglede. Uostalom, možda je to bila samo savršena imitacija.

Još više neamerički, nesportski odnos gajio je prema Iniju doktor Saul Rapaport, onaj koji je prvi otkrio zvezdanu poruku. Jednom mi je pročitao odlomak neke knjige iz XIX veka, u kojoj se opisuje način gajenja veprova dresiranih za traženje plemenitih jalen-gljiva; bio je to veoma lep pasaž koji je uzvišenim stilom, svojstvenim tome veku, pričao o tome kako čovekov razum saglasno svom poslaništvu iskorišćava požudnu halapljivost svinja, kojima se daje obilna porcija

žira kad god pronađu gomoljike.

Takvo racionalno uzgajanje čekalo je, po Rapaportu, naučnike, i već je, u stvari, uvođeno u život, što je baš pokazivao naš slučaj. To mi je ovaj prognostičar izneo sasvim ozbiljno. Trgovac naveliko ne interesuje se za svet duhovnog preživljavanja izdresiranog vepra koji ide po tragu za gljivama; taj svet za trgovca ne postoji izvan rezultata svinjske delatnosti, a stvar sasvim isto izgleda s nama i našim pretpostavljenima.

Racionalizaciju uzgajanja naučnika otežavali su, doduše, relikti tradicije, onih bunovnih gledišta koje vode poreklo od francuske revolucije, ali moglo se očekivati da je to još samo prelazno stanje. Sem odlično uređenih staja, to jest bleštavih laboratorija, trebalo je pripremiti još i druge uređaje koji bi nas oslobodili svake mogućnosti da postanemo frustrirani. Na primer, naučni radnik bi svoje agresivne nagone praznio u dvorani punoj lutaka što predstavljaju generale i druge satrape koji odlično pogoduju da ih čovek bije, a isto tako bila bi pripremljena specijalna mesta za pražnjenje seksualne energije, i tako dalje. Valjano se ispraznivši ovde i onde, učeni vepar će moći - veli Rapaport - bez ikakvih poremećaja da se prepusti lovu na plemenite gljive, od čega će korist imati vladaoci, a na propast čovečanstva, baš kao što od njega zahteva novo istorijsko razdoblje. On te poglede uopšte nije prikrivao, i ja sam se zabavljao posmatrajući kako kolege reaguju na njegova istupanja ove vrste - na nazvaničnim skupovima, razume se. Oni mlađi naprosto su se zacenjivali od smeha, što je Rapaporta ljutilo, pošto je u osnovi mislio i govorio sasvim ozbiljno. Ali tu se ništa nije moglo: lično životno iskustvo je u principu neizrecivo i nikako se ne može preneti ni na koga drugog. Rapaport je bio poreklom iz Evrope, koju 'generalsko' i 'senatorsko' magično mišljenje (po Rapaportovim rečima) poistovećuje sa ogavnom crvenom bojom. Stoga se on nikad ne bi ni našao u Projektu da nije i nehotice postao njegov nehotični koautor. Samo iz bojazni da slučajno nešto ne 'procuri', upućen je u našu ekipu.

U Sjedinjene Države emigrirao je 1945. godine. Njegovo ime bilo je poznato omanjoj grupici predratnih stručnjaka; nema mnogo filozofa sa istinski dubokom matematičkom i prirodnjačkom obrazovanošću; on je spadao baš u takve, i stoga se pokazao veoma korisnim u

radovima Projekta. Rapaport i ja stanovali smo vrata naspram vrata u naseljskom hotelu, i posle kraćeg vremena uspostavio sam s njim dosta blizak kontakt. Zemlju je napustio kao tridesetogodišnji čovek, sam, jer je rat uništio celu njegovu porodicu. Nikada o tom nije govorio, sem jedne večeri kada sam mu - kao jedinom čoveku - otkrio svoju i Proterovu tajnu. Predupređujem doduše događaje pričajući ovo ovde, ali čini mi se da je to na mestu. Da li da bi mi zahvalio ludom iskrenošću zato što sam ga tako izdvojio, ili iz meni već nepoznatih razloga, Rapaport mi je tada ispričao kako se na njegove oči događalo jedno masovno pogubljenje - godine valjda 1942. - u njegovom rodnom gradu.

Pokupili su ga na ulici kao slučajnog prolaznika; streljali su ih u grupama, u dvorištu nedavno bombardovanog zatvora, čije je jedno krilo još gorelo. Rapaport je pojedinosti ove operacije pričao veoma mirno; samo pogubljenje nagomilani pored zida koji je njihova leđa grejao kao ogromna peć nisu videli, pošto su streljanja obavljana iza dela preostalog zida; neki od onih što su čekali, kao on, da na njih dođe red, utonuli su u neku vrstu otupljenosti, drugi su na lude načine pokušavali da se spasu.

Upamtio je mladog čoveka koji je, priskočivši nemačkom žandarmu, vikao da nije Jevrejin - ali je to vikao na jevrejskom (u žargonu), pošto nemački sigurno nije ni znao. Rapaport je osetio ludački komizam te situacije, i odjednom je najvažnije za njega postalo to da do kraja sačuva sposobnost rasuđivanja, upravo onu sposobnost koja mu je omogućila da očuva i intelektualnu distancu pre no što je video tu scenu. Morao je ipak - objašnjavao mi je to poslovno i polako, kao čoveku 's druge strane', koji u načelu ništa od takvih iskustava nije kadar da shvati - da nađe neku spoljnu vrednost, bilo šta radi oslonca za razum, a pošto je to bilo krajnje nemoguće, rešio je da poveruje u reinkarnaciju. Očuvanje te vere tokom petnaest do dvadeset minuta bilo bi mu dovoljno. Ali na apstraktan način čak ni to nije bio kadar da učini, te je u grupi oficira udaljenih od mesta pogubljenja našao jednoga koji se izdvajao po svom izgledu.

Opisao mi ga je kao s fotografije. Bio je to mlad, savršen bog rata, visok, stasit, u ratnoj uniformi, čiji srebrni širiti kao da su osedeli ili postali neznatno pepeljasti od jare; imao je na sebi celu opremu, gvozdeni krst pod okovratnikom, dogled u futroli na grudima, dubok

šlem, revolver sa futrolom vešto pomerenom ka pređici opasača, a u ruci s rukavicom držao je maramicu, čistu i pravilno savijenu, koju je povremeno prinosio nosu, pošto su pogubljenja trajala toliko dugo - od samog jutra - da je plamen već zahvatio deo ranije pogubljenih u dvorišnom uglu, i s te strane je dopirao vreli zadah nagorelih tela. Uostalom - ni na to Rapaport nije zaboravio - prisustva sladunjavog zadaha nagorelih lešina, koji se širio u vazduhu, Rapaport je postao svestan tek kad je ugledao maramicu u ruci oficira koga je posmatrao. Rekao je sebi da će se onog trenutka kad bude streljan, useliti u telo toga Nemca.

Odlično je znao da je ta pomisao čisto buncanje, i to čak u svetlosti svake metafizičke doktrine, zajedno sa inkarnacionom, pošto je 'mesto u telu' bilo već zauzeto. Ali to mu odnekud nije smetalo; štaviše, što je duže i požudnije zagledao izabranika, tim je uspešnije mogao da se uhvati za tu svoju misao koja je trebalo da mu bude potpora do poslednjeg trena, tako da je nekako već bio obdaren podrškom - toga čoveka. On je trebalo da mu pomogne.

Rapaport je govorio i to sasvim mirno, no u njegovim rečima je zatreperila, kako mi se činilo, neka vrsta divljenja prema tome 'mladome bogu', koji je tako savršeno dirigovao celom operacijom, ne mičući se s mesta, niti vičući, ne padajući u polupijani trans sa pesničanjem i zadavanjem udaraca nogama, kao što su činili njegovi podvlašćeni sa metalnim pločicama na grudima. U tom trenutku Rapaport je čak shvatio i to da ovi podređeni upravo moraju tako da postupaju, da se oni kriju od svojih žrtava u mržnji prema njima, a nju bez brutalnih dela ne bi umeli da izazovu. Morali su da biju Jevreje kundacima, morala je da teče krv iz razbijenih glava, stvarajući koru na licima, pošto ih je ta krv činila da deluju monstruozno, neljudski, i na taj način - ponavljam to za Rapaportom - nije se u postupcima pojavljivala pukotina kroz koju bi mogla da se probije samilost.

Ali mladi bog u sedu i srebrno opšivenoj uniformi nije osećao potrebu ni za kakvom sličnom praksom kako bi savršeno delovao. Stajao je na malo uzdignutom mestu, sa svojom belom maramicom koju je prinosio nosu pokretom u kome je bilo nečeg salonsko-dvobojskog - bio je dobri domaćin i vođ u istom licu. U vazduhu su letele pahulje gara, nošene vrelinom što je izbijala od požara; iza debelih zidova, u

rešetkama zaklonjenim prozorima bez okana hućao je požar, ali nijedna pahulja čađi nije pala na oficira ni na njegovu belu maramicu. U prisustvu takvog savršenstva Rapaport je uspeo da zaboravi na sebe, kad se odjednom otvorila kapija kroz koju je ušla ekipa kinooperatera. Na nemačkom su izdate neke komande, i hici su odmah prestali. Rapaport nije znao ni tada, ni kad mi je to pričao, šta se desilo. Možda su Nemci nameravali da snime gomile leševa, kako bi od tog materijala sastavili prilog za filmsku hroniku u kojoj bi bilo prikazano postupanje neprijatelja (dešavalo se to u zoni istočnog fronta). Streljani Jevreji bili bi pokazani kao žrtve boljševika. Možda je bilo tako, Rapaport ipak ništa nije interpretirao, nego je samo pričao ono što je video.

Odmah potom usledio je njegov poraz. Preživeli su čestito postrojili i snimili, nakon čega je oficir s maramicom zatražio da se javi dobrovoljac. Rapaport je odmah bio načisto s tim da bi morao da istupi. Nije dobro znao zašto bi upravo morao, no osećao je ipak da će, ako to ne učini, biti to za njega nešto strašno. Stigao je do trenutka u kome je cela sila njegove misaone odluke trebalo da se pretvori u jedan korak napred - ali nije se čak ni mrdnuo. Oficir im je tada dao petnaest minuta za razmišljanje i okrenuvši im leđa, tiho i nemarno poveo razgovor s jednim svojim podređenim. Rapaport kao doktor filozofije, sa izvrsnom disertacijom iz logike, koja mu je donela naučno zvanje, nije imao potrebe da pokreće ceo aparat silogizama kako bi shvatio da će, ako ne istupi niko, poginuti svi, te onaj koji sad istupi pred vrstu u stvari ništa i ne rizikuje. Bilo je to prosto, jasno i sigurno. Ponovio je napor, doduše već bez samouverenosti - i opet nije ni mrdnuo; nekoliko sekundi pre no što je isteklo vreme neko se ipak javio, nestao sa dvojicom vojnika iza ostatka zida, i razleglo se nekoliko revolverskih hitaca. Mladi dobrovoljac, uprljan svojom i tuđom krvlju, priključio se potom preživelim.

Već se smrkavalo kada je uklonjena velika rešetka i kada je, posrćući u hladnom večernjem vazduhu, grupa preživelih istrčala na puste ulice.

Nisu smeli odmah da beže - ali niko se o njima više nije brinuo. Rapaport nije znao zašto; u analizu postupka Nemaca nije ulazio; ponašali su se kao sudbina koju ne treba po svaku cenu objašnjavati.

Dobrovoljac je - treba li to reći? - pomerao tela streljanih, a još žive usmrćivali su iz revolvera. Kao u želji da ispita je li u pravu i da li zaista ništa nisam shvatio od ovog događaja, Rapaport me upita zašto je oficir zatražio dobrovoljca i bio spreman, ako se ovaj ne javi, da pobije sve koji su još ostali živi, iako to više nije bilo 'potrebno' - bar toga dana - pri čemu u igru uopšte nije ulazila eventualnost objašnjenja da se dobrovoljcu ništa neće dogoditi. Priznajem da nisam umeo da odgovorim na to pitanje, jer sam rekao da je Namac to činio valjda iz prezira, kako se ne bi upuštao u razgovor sa žrtvama. Rapaport odrečno zavrte svojom ptičjom glavom.

"Shvatio sam to kasnije", reče "zahvaljujući drugim stvarima. Kako god nam se obraćao, mi nismo bili ljudi. Znao je da u načelu razumemo ljudski govor, ali ljudi ipak nismo, i dobro je to znao. Čak i da je to želeo, nikakvo objašnjenje ne bi mogao da nam da. Mogao je s nama činiti šta je hteo, ali nije se mogao upuštati u pregovore, jer je za pregovore potrebna strana, bar u nekakvom jednom jedinom pogledu ravna onome ko pregovara, a na ovom dvorištu bio je samo on i njegovi ljudi. Postoji u tom logička protivrečnost, svakako, no on je postupao baš u skladu s tom protivrečnošću, i to veoma precizno. Prostiji od njegovih ljudi nisu bili posvećeni u ovu višu tajnu; privid čoveštva koji su davala naša tela, naše dve noge, lica, ruke, oči, taj privid pomalo ih je pomućivao u obavljanju dužnosti, i zato su bili prisiljeni da masakriraju ova tela da bi ih učinili neljudskima, ali njemu takvi primitivni postupci više nisu bili potrebni. Takvo objašnjenje obično se tretira kao metafora, kao neka vrsta bajke, ali to je potpuno doslovno."

Više o tom odlomku njegove prošlosti nikad nismo govorili niti smo dodirivali druge. Moralo je da protekne mnogo vremena pre no što sam prestao - gledajući Rapaporta - da se refleksivno sećam te scene koju mi je tako slikovito opisao, scene zatvorskog dvorišta s rupama od bombi, ljudi s licima crveno i crno izbrazdanih krvlju usled kundacima razbijenih glava, i oficira u čije je telo hteo - prevarantski - da se preseli. Stoga ne umem da kažem u kojoj meri je ostala u njemu svest o uništenju koje je izbegao. Uostalom, Rapaport je bio veoma razuman, i istovremeno dosta zabavan čovek - najviše ću mu se zameriti time što ću reći kako me je zabavljalo njegovo svakodnevno izlaženje iz sobe, u čemu sam ga, uostalom, nehotice

uhvatio. Iza zaokreta u hotelskom hodniku nalazilo se veliko ogledalo. Rapaport koji je patio od želuca i imao džepove pune flašica sa svakojakim pilulama, kad bi ujutro išao ka liftu, uvek bi pred ogledalom plazio jezik da proveriti pokazuje li znake bolesti. Činio je to svakodnevno, tako da kad bi to prestao, mislio bih da mu se dogodilo nešto izuzetno.

Na sednicama Naučnog saveta otvoreno se dosađivao, a naročito alergičan bio je na - doduše retke i obično taktične - istupe doktora Viliijama Inija. Onaj ko nije imao volje da sluša Inija, mogao je da posmatra kako se u vidu mimičke pratnje njegove reči odslikavaju na Rapaportovom licu. Mrštio bi se kao kad bi odjednom osetio kakvu gadost na jeziku, hvatao se za nos, češao se iza uha, pogledavao na govornika ispod oka, sa izrazom koji kao da znači: 'to valjda nije rečeno ozbiljno' - a kad Ini jednom ne izdrži i neposredno ga upita želi li nešto da odgovori, Rapaport se vrlo naivno začudi, odmahnuvši više puta glavom i raširivši ruke, i reče da ništa, baš apsolutno ništa nema da kaže.

Rasplinjavam se u ovim opisima da bih Čitaocu pokazao centralne ličnosti Projekta od manje zvanične strane, i istovremeno da bih ga uveo u specifičnu atmosferu sredine, čvrsto odvojene od sveta. Zaista nam daje materijala za razmišljanje - po svojoj izuzetnosti - vreme u kome su se lica toliko neverovatno različita kao, recimo samo, Belojn, Ini, Rapaport i ja, našla okupljena na jednom mestu, i to u misiji 'uspostavljanja Kontakta', čineći samim tim supstitut diplomatskog predstavništva čovečanstva naspram Kosmosa.

Ma koliko različiti, spojivši se u organizam koji je istraživao 'zvezdano pismo', stvorili smo kolektiv koji je imao sopstvenu običajnost, tempo, oblike odnosa među ljudima, s njihovim suptilnim zvaničnim, poluzvaničnim i privatnim nijansama - što je zajedno stvaralo 'duh institucije', ali i nešto više od toga, što bi sociolog najradije nazvao 'lokalnom subkulturom'. Ta aura bila je unutar Projekta - a brojao je bezmalo tri hiljade ljudi u svojoj najdinamičnijoj fazi - isto onoliko izrazito osobena, koliko i, naročito uzev na duži rok, mučna, barem za mene.

Jedan od starijih učesnika Projekta, Li Renhorn, koji je kao sasvim mlad fizičar nekad radio na projektu Menhetn, rekao mi je kako je atmosfera tih dvaju poduhvata bila u svakom pogledu neuporediva,

pošto je 'Menhetn Projekt' svoje ljude poslao u istraživanje koje je po svojoj prirodi bilo tipično naučno, fizičko, dok je naš Projekt nekako sav bio usađen u unutrašnjost čovekove kulture, i nije mogao da se oslobodi zavisnosti od nje. Renhorn je MAVO nazivao eksperimentalnim testom kulture u pogledu njene kosmičke invarijantnosti, i nervirao je naročito naše kolege-humaniste time što se pred njima, u naivnom i blagom tonu, isticao stalno novim informacijama - iz njihove oblasti. Jer nezavisno od rada svoga (fizičarskog) kolektiva on je proučavao celokupnu svetsku literaturu, uglavnom lingvističku, posvećenu - više od dve decenije - problemu kosmičkih konverzacija, a naročito u njenom vidu zvanom 'dešifrovanjem jezika sa zatvorenim semantikom'.

Elem, apsolutna neupotrebljivost čitave piramide ovih radova - a bibliografija, s kojom sam se takođe upoznao, ako me sećanje ne vara, brojala je oko pet i po hiljada jedinica - bila je očigledna za svakog čoveka Projekta. Najzabavnije je pri tom bilo to što su se slični radovi, i to čak sasvim obilato, i dalje pojavljivali na svetu, koji pak o postojanju 'pisma sa zvezda' ništa nije znao - sem grupe izabranih. Stoga je teškim probama bivala izložena profesionalna oholost i osećanje tih lingvista koji su radili u Projektu, kad bi nas Renhorn - primivši poštom narednu porciju odgovarajućih članaka i dela - na poluzvaničnim radnim sastancima obaveštavao o novostima iz domena 'zvezdane semantike'. Beskorisnost, jalovost svih tih nagvaždanja, sa uživanjem špikovanih matematikom, bila je zaista zabavna, mada istovremeno i obeshrabrujuća.

Dolazilo je čak i do sukoba, jer su lingvisti Renhornu prebacivali da je predumišljeno zloban. Uopšte, trvenja između humanista i prirodnjaka Projekta bila su stalno na dnevnom redu. Prve su kod nas nazivali 'Humima', a druge - 'Fizima', pri čemu je rečnik unutrašnjeg žargona Projekta bio veoma bogat; kako za njega samog, tako i za oblike koegzistencije ovih dveju 'stranaka' svakako bi se jednom mogao zainteresovati neki sociolog što bi bilo veoma korisno.

Dosta složeni činoci naveli su Belojna da u okvir ekipe MAVO uključi ceo snop humanističkih specijalnosti; nije na poslednjem mestu ni to da je čak i on sam po obrazovanju i sklonostima bio humanist. No rivalizacija nije mogla da urodi nekim plodom, samim tim što naši

antropolozi i psihoanalitičari, zajedno s filozofima, nisu u stvari raspolagali nikakvim materijalom koji bi im poslužio kao sirovina za rad. Stoga, kad god bi se održavale zatvorene sednice neke od sekcija 'Huma', na oglasnoj tabli bi neko, pored naslova referata, dopisivao slova 'SF' (Science-Fiction); tu đaćku šalu je, na žalost, opravdavala jalovost tih sednica.

Zajednički skupovi gotovo su se uvek završavali otvorenim svađama. U najžučnije su, valjda, spadali psihoanalitičari, koji su bili naročito agresivni u zahtevima; zahtevali su da pravi stručnjaci dešifruju 'doslovni sloj' zvezdane poruke, a oni će se potom već poduhvatiti određivanja celog univerzuma simbola kojim raspolaže civilizacija 'Pošiljalaca'. Tu se, naravno, prosto nametao odgovor u vidu smeće hipoteze, takve, na primer, da se ta civilizacija razmnožava bespolno, što neizbežno mora dezaktuelizovati njenu 'simboličku leksiku', i samim tim unapred osuđuje na poraz svaki pokušaj psihoanalitičkog prodiranja i njen smisao. Onaj ko bi tako govorio, odmah bi stekao epitet neznalice, jer čak ni današnja psihoanaliza nije frejdovski panseksualizam; a kada se na sličnom skupu za reč javio i neki fenomenolog, sporenju nije bilo kraja.

Imali smo, naime, pravu muku zbog prekobrojnosti, zbog potpuno suvišnog broja stručnjaka 'Huma', među kojima su bile zastupljene čak i tako ezoterične oblasti kao psihoanaliza istorije ili plejografija (zaista ne pamtim čime se, u stvari, bave plejografi, iako je sigurno da mi je u svoje vreme to bilo rečeno).

Čini se da je Belojn u tom pogledu ipak nepotrebno popustio pred sugestijama Pentagona: tamošnji savetnici ovladali su samo jednom prakseološkom maksimumom, ali su njome ovladali zanavek. Ona tvrdi da ako jedan čovek iskopa rupu sa zapreminom od jednog kubnog metra u toku deset godina, onda će sto hiljada kopača tu rupu iskopati u deliću sekunde. I slično kao što bi tolika tišma pre sebi porazbijala lopatama glave no što bi čak štrpnula prvi grumen zemlje, tako su se i naši nesrećni 'Humi' pretežno ili međusobno ili s nama stalno svađali, umesto da efektivno rade.

Pa ipak, ništa se nije moglo promeniti u tome što je Pentagon verovao, pošto je slična proporcija vladala takođe između investicija i rezultata. Misao o tome kako su naši pretpostavljeni lica koja smatraju da će problem koji ne savlada pet stručnjaka sigurno uspeli

da savladaju njih pet hiljada, mogla je učiniti da se čoveku digne kosa na glavi. Naši siroti 'Humi' dobijali su frustracije i komplekse, pošto su, u suštini, bili osuđeni na kompletan nerad, mada ukrašen raznim prividima, i kad sam ja stigao u Projekt, Belojn mi je u četiri oka priznao kako je njegov najveći san - ali san odsečene glave - bio da se reši toga učenog balasta. No o tome se nije smelo čak ni govoriti, iz potpuno prostog razloga: ko je jednom ušao u Projekt, nije mogao tek onako iz njega da iziđe, pošto je to pretilo da izazove 'dehermetizaciju', odnosno bekstvo Tajne u široki svet, koji o svemu ovome još nije ni slutio. I tako je Belojn morao biti genije diplomatije i taktičnosti, i čak je s vremena na vreme izmišljao prave ili zamenske poslove za 'Hume', i pre su ga do besa nego do smeha dovodili vicevi što su padali na njihov račun, jer bi se odmah gnojile već zalečene rane kad bi se, na primer, u 'kutiji za ideje' pojavio projekt da psihoanalitičari i psiholozi budu 'službeno premešteni' sa položaja istraživača zvezdanog pisma na položaj lekara onih koji to pismo ne umeju da pročitaju, te zbog toga pate od 'stresova'.

Vašingtonski savetnici takođe su Belojna cedili time što su svaki čas dobijali nove ideje - tako su, na primer, vrlo dugo i uporno zahtevali organizovanje velikih zajedničkih sednica, po principu popularno zvanog brainstorming, koji se sastoji u tome da um jednog usamljenog mislioca koji s napetošću razmatra neki problem treba da bude zamenjen velikim telom, koje na neki način 'glasno misli' na zadatu temu. Belojn je sa svoje strane isprobavao razne 'pasivne', 'osvetničke' i 'aktivne' taktike u cilju suprotstavljanja ovakvim 'dobrim savetima'.

Pošto silom prilika spadam u partiju 'Fiza', biću proglašen pristrasnim, ali moram priznati da mi je u početku svako predubedenje bilo tuđe. Čim sam stigao u Projekt, počeo sam izučavati lingvistiku, jer mi se to učinilo neophodnim, i brzo sam bio obuzet najvećim čuđenjem uvidevši da o primarnim i najelementarnijim pojmovima nema ni najmanjeg slaganja u toj tobože tako matematizovanoj i fizikalizovanoj naučnoj grani. Tako najveći autoriteti ne mogu da postignu saglasnost čak ni u tako fundamentalnom i nekako uvodnom problemu kako što je, recimo, taj, šta su morfeme i foneme.

A kad sam sasvim iskreno upitao odgovarajuće ljude kako mogu da

rade dok vlada takvo stanje stvari, oni su moja naivna pitanja shvatili kao secanja diktirana pakošću. Upao sam, naime - ne budući toga prvih dana svestan - među nakovnje i čekiće, mislio sam da drva treba seći ne vodeći računa kakvi iveri pri tom lete - i tek su me dobronamerniji, kao Rapaport ili Dil, privatno posvetili u komplikovanu psihosociologiju koegzistencije 'Fiza' i 'Huma', povremeno nazivanu takođe 'hladnim ratom'.

Moram napomenuti da nije sve što su 'Humi' radili bilo bez vrednosti; tako, na primer, zanimljivo su ispali teorijski radovi mešane Vejnove i Trekslerove ekipe, posvećeni teoriji 'svršenih automata lišenih nesvesnosti', to jest sposobnih za 'potpunu autodeskripciju' - i uopšte mnogo se dragocenih radova rodilo u sredini 'Huma', s tom ispravkom, jedino, što je njihova veza sa 'zvezdanim pismom' bila labava ili čak nikakva. O svemu tome govorim bez i najmanje namere da okrivim 'Hume', već samo da bih pokazao kako je velika i složena mašina na Zemlji pokrenuta pred licem Prvoga Kontakta, i koliko je mnogo posla imala ona sa samom sobom, sa sopstvenim zupčanicima, što sigurno nije doprinosilo postizanju njenoga pravog cilja.

Takođe ni uslovi naše egzistencije, u telesnom pogledu, nisu bili baš previše povoljni. U naselju uopšte nismo imali automobila, jer su neki izgrađeni putevi bili zasuti peščanim nanosima, a u samom naselju radio je minijaturni metro, izgrađen još u ono vreme kada je trebalo da služi atomskom poligonu. Sve zgrade stajale su na ogromnim betonskim stubovima; bile su to sive i teške kutije sa oblim stranama, a ispod njih, na betonu pustih parkinga, besneo je samo vreli vetar, jak kao da izbija iz livničke peći u tako stisnutom prostoru, noseći onaj užasni, crvenkasti, neobično sitni pesak koji je prodirao svud, čim bi se ma i za trenutak napustile hermetički zatvorene prostorije. Čak i bazen smo imali podzemni, jer bi kupanje inače bilo nemoguće.

Mnogo ljudi se ipak odlučivalo da od zgrade do zgrade ide ulicama, po nesnosnoj žezi, radije no da koristi podzemnu železnicu, jer je stalni krtički život mogao da dozlogrdi, tim pre što su se gotovo na svakom koraku nalazili tragovi prošlosti naselja. Na primer u obliku gigantskih narandžastih slova SS (na njih mi se, sećam se, žalio Rapaport), koja su svetlela čak i po danu; označavala su pravac

skloništa - bio je to Supershelter ili možda Special Shelter, ne znam više kako baš beše tačno. Ne samo u podzemljima, nego i u našim radnim prostorijama svetlele su table EMERGENCY EXIT, ABSORBTION SHIELD, a na betonskim panoima pred ulazom u zgrade ovde-onda su postavljena obaveštenja BLAST LOADING, sa brojkama koje su pokazivale koliko jak čeonu udar naleta može da izdrži data struktura. U zaokretima hodnika, na stepenišnim odmaralištima stajali su veliki rezervoari skarletne boje sa sredstvom za dekontaminaciju, a ručnih Gajgera bilo je posvuda toliko da se moglo birati.

U hotelu su čak i lakše pregrade, tanki zidovi, okna, koje su predstavljale neku vrstu ograda u holu, bile su odgovarajuće obeležene svetlećim natpisima koji su obavestavali da je u vreme testova opasno zadržavanje na datom mestu, pošto nije bilo predviđeno da može podneti udarni talas. I najzad na ulicama bilo je ogromnih strela koje su upozoravajući pokazivale u kome pravcu se najjače širi nalet i kakvi su na datom mestu koeficijenti odbijanja njegovog talasa. Opšti utisak je bio takav kao da čovek stalno boravi u slavnoj 'nulti' tački, i kao da je svaki čas trebalo da mu se nebo razbije nad glavnom u termonuklearnoj eksploziji. Samo je mali broj tih tabli tokom vremena premazan bojom. Pitao sam zašto nisu uklonjene sve, a ljudi su se smeškali i govorili kako je uklonjeno mnoštvo panoa, sirena, brojčanika, boca s kiseonikom, a da je administracija molila da se ono što je preostalo ne dira.

Kao novodošavši imao sam izoštren pogled, i ovi relikti atomske predistorije naselja delovali su na mene neprijatno, doduše privremeno, jer kasnije, kad sam se udubio u problematiku 'pisma', prestao sam da ih zapažam, kao i svi.

U početku su mi se uslovi učinili nesnosni - i to ne samo u klimatsko-geografskom pogledu. Da mi je Grocijus u Hempšajru rekao kako letim u mesto gde su svako kupatilo i svaki telefon snabdeveni prislušnim aparatima, da sam mogao izdaleka da vidim Vilijema Inija, ne samo što bih teorijski shvatio, nego bih unapred osetio da sve naše slobode mogu da nestanu onog trenutka kad proizvedemo ono što od nas očekuju, i u tom slučaju ko zna da li bih tako olako pristao da se uključim u rad Projekta. Ali čak se i kardinalski sabor može dovesti do ljudožderstva, ako se samo strpljivo i polako postupa.

Mehanizam psihičke adaptacije je neumoljiv.

Da je neko gospođi Kiri rekao kako će za pedeset godina iz njene radioaktivnosti nastati gigatoni i overkilli, možda se ne bi usudila da radi - a sasvim sigurno se ne bi vratila u ranije spokojstvo iz strahote u koju bi je moralo dovesti ovo obaveštenje. Ali mi smo se navikli, i ljude koji prebrojavaju kilo-lešine i mega-mrtvace niko ne smatra ludacima. Naša sposobnost prilagođavanja i njome potpomognuto prihvatanje svega, jeste jedna od naših najvećih opasnosti. Stvorenja sposobna za svakovrsno savršeno prilagođavanje, ne mogu imati čvrst moral.

5.

Ćutanje Kosmosa, slavni Silentium Universi, uspešno zaglušivano odjecima lokalnih ratova iz prve polovine stoleća, mnogi astrofizičari su smatrali aksiomom, čim uporni radiooslušivači nisu dali rezultate - počev od projekta Ozma pa do dugogodišnjih istraživanja u Australiji.

Tokom sveg tog vremena radili su, sem astrofizičara, i drugi specijalisti, oni što su izmislili Loglan i Lincaos, kao i niz drugih veštačkih jezika kao sredstava za uspostavljanje međuzvezdane veze. Načinjeno je mnogo otkrića, kao što je ono o ekonomičnosti slanja televizijskih slika umesto reči. Teorija i metodologija kontakta polako su prerasle u biblioteku. Tačno se već znalo na koji način treba da se ponaša civilizacija koja želi da se poveže sa drugima. Uvod bi bilo slanje pozivnih signala u širokoj lepezi, ritmičkih signala koji bi najpre ispoljavali svoju veštačku strukturu, a potom, svojom učestalošću ukazivali gde, u kojim kilociklima ili megaciklima treba tražiti pravu emisiju. Ona treba da počne sistematsko izlaganje gramatike, sintakse, rečnika - bio je to pravi savoir-vivre sastavljen za ceo Kosmos, koji obavezuje posvuda, čak do najdalje magline.

Dogodilo se ipak da je nepoznati pošiljalac načinio kobni pogrešan korak, jer je poslao pismo bez uvoda, bez gramatike, bez rečnika - ogromno pismo zabeleženo na gotovo kilometar dugim registrujućim trakama. Kada sam za to saznao, prva moja misao bila je da ili pismo nije bilo namenjeno nama, i da smo se našli - čistom slučajnošću - na liniji signala, između dveju civilizacija koje 'razgovaraju', ili pak da je namenjeno svim takvim civilizacijama koje su, prekoračivši izvestan 'prag znanja' sposobne i da uhvate teško primetni signal, i da prokljuve njegovo značenje. Saglasno s prvom eventualnošću - slučajnog prijema - problem 'nepridržavanja pravilima' nije postojao. Saglasno sa drugom - dobijao je novi, nekako svojevrsno obogaćeni vid: informacija se (tako sam zamislio) nekako - obezbedila od 'nepozvanih'.

Na osnovu našeg najboljeg znanja, bez poznavanja kodnih jedinica, sintakse ili rečnika, informacije se ne mogu dešifrovati drugačije sem

metodom proba i grešaka, uz primenu selekcije frekvencija, pri čemu se na uspeh može čekati dvesta godina, dva miliona godina i čitavu večnost. Saznavši da među matematičare Projekta spadaju Ber i Šaron, a da je glavni programer Retklif, osetio sam se kiselo, i uopšte to nisam krio. To što su mi se uopšte obratili izgledalo je - u ovakvoj situaciji - čudno, i samo to me je ispunilo lakšim ohrabrenjem, što nerešivi zadaci u matematici postoje i jednako su nesavladivi i za trećerazredne računčije i za najgenijalnije umove. Činilo se da šansa ipak postoji, jer bi inače Belojn poslušao Šarona i Bera. Očito su došli do zaključka da će ako ne oni, možda neko drugi postići uspeh u tom neobičnom sudaru.

Uprkos mnogobrojnim mišljenjima pojmovna podudarnost jezika svih zemaljskih kultura, ma koliko bile raznolike, jeste začuđujuća. Telegram: "Baka umrla pogreb u sredu" može da se prevede na bilo koji jezik, od latinskog i hindu jezika pa do dijalekata Apaša, Eskima ili plemena Dobu. Svakako bi se to dalo učiniti čak i sa jezikom musterijenskog doba, samo kad bismo ga znali. Iz toga proizlazi da svaki čovek mora da ima majčinu majku, da svako umire, da su rituali oslobađanja od zemnih ostataka kulturna konstanta, isto kao što je kulturna konstanta princip računanja vremena. Pa ipak, jednopolni stvorovi ne mogu umeti da razlikuju majku i oca, a stvorovi koji bi se delili kao amebe - ne bi morali da stvore pojam čak ni jednopolnog roditelja. Ne bi, dakle, razumeli značenje 'bake'. Stvorovi koji ne bi umirali (amebe, deleći se, ne umiru) ne bi znali ni za pojmove smrti i pogreba. Morali bi, dakle, da poznaju anatomiju, fiziologiju, evoluciju, istoriju i običajnost čoveka pre no što bi bili sposobni da načine prevod ovoga za nas tako jasnog telegrama.

Primer je primitivan, jer pretpostavlja da onaj koji prima signal zna šta u njemu predstavlja informacione znake, a šta njihovu nebitnu podlogu. Mi smo naspram pisma sa zveda bili u drugačijoj situaciji. Registrovani ritam mogao je da predstavlja, na primer, samo rečenične znake, dok su prava 'slova' ili ideogrami mogli uopšte da ne stignu do površine registrujuće trake, čineći impulse na koje aparatura nije bila usmerena da bi ih zapisala.

Posebno pitanje jeste razlika u nivoima među civilizacijama. Iz zlatne posmrtno maske Amenhotepa istoričar umetnosti će dešifrovati epohu i njen kulturni stil. Iz njene ornamentacije religiolog će

zaključiti kakva su bila ondašnja verovanja. Hemičar će saopštiti kakav je u to vreme primenjivan metod obrade zlata. Antropolog će pokazati da li se primerak vrste od pre šest hiljada godina razlikuje od savremenog čoveka, a lekar će postaviti dijagnozu da je Amenhotep patio od hormonalnih poremećaja, koji su mu akromegalski izobličili vilicu. Na taj način predmet od pre šezdeset vekova pruža nama, današnjima, mnogo više informacija no što su ih imali njeni tvorci, jer šta su oni mogli znati o hemiji zlata, akromegaliji i kulturnim stilovima? Ako prosede obrnemo u vremenu i mi Egipćaninu iz Amenhotepova doba pošaljemo pismo napisano danas, on ga neće dešifrovati ne samo zato što ne zna naš jezik, nego i zato što ne raspolaže rečima ni pojmovima kojima bi mogao da podredi naše.

Tako su izgledala opšta razmišljanja izazvana 'zvezdanim pismom'. Informacija o njemu komprimirana je praktičnim običajem u neku vrstu uzornog teksta, zapisanog na magnetofonu i puštenog da ga čuju 'Veoma Važna Lica' koja su nas posetila. Umesto da ga prepričam svojim rečima, citiraću doslovno:

"Zadatak Projekta Master's Voice jeste da svestrano ispita i pokuša da prevede takozvanu 'vest sa zvezda' koja po svoj verovatnoći, predstavlja seriju signala s predumišljajem poslatih pomoću veštačkih tehničkih uređaja, poslatih od strane bića ili bića koje spada u bliže neodredljivu vanzemaljsku civilizaciju. Nosilac prave informacije jeste struja čestica zvanih neutrini, lišenih mase mirovanja, obdarenih magnetnim momentom 1.600 puta manjim od magnetnog momenta elektrona. Neutrini su najprodornija vrsta poznatih nam elementarnih čestica. Na Zemlju stižu takve čestice sa svih strana nebeskog svoda. Među njima se izdvajaju čestice generisane u zvezdama (što znači i u Suncu) putem prirodnih procesa; na primer, reakcija raspada beta, kao i u drugim prirodnim reakcijama atomskih jedara, kao i čestice stvorene u sudarima neutrina sa nukleusima elemenata u zemaljskoj atmosferi i u kori zemaljske lopte. Energija tih čestica koleba se od nekoliko hiljada do više milijardi elektrovolti. Zahvaljujući radovima Šigubova otkrivena je teorijska mogućnost izgrađivanja takozvanog neutrinskog lasera, odnosno 'namera', koji bi slao monohromatski korpuskularni zrak. Moguće je da na takvom principu radi odašiljač koji šalje na Zemlju

odabrane signale. Zahvaljujući radovima Hjuza, Laskalje i Džefrisa, radi registrovanja pojedinih energetskih frakcija neutronske emisije izgrađen je uređaj nazvan inventrom ili neutrinским pretvaračem, koji se oslanja na Ajnhofov princip (takozvane 'pseudočestične razmene') koji, koristeći efekt Sinjicina-Mesbauera može da filtrira pramene zračenja s tačnošću do 30.000 Ev.

Tokom duže registracije niskoenergetskih pramenova otkriven je u pojasu od 57 miliona Ev signal veštačkog porekla, sastavljen od više od dve milijarde jedinica u preračunavanju na binarni (dvojni) kod, signal koji je emitovan na postojan način (bez prekida). Taj signal, s radijantom relativno vrlo širokim, jer pokriva prostor alfe Maloga Psa i njegovog okruženja u rasponu od 1,5 stepena, predaje nam informaciju nepoznate sadržine i namene. Pošto je prekomernost u otpremnom kanalu verovatno bliska nuli, signal nam se predstavlja kao šum. O tome da je šum signal svedoči to što se svakih 416 časova, 11 minuta i 23 sekunda čitava sekvenca modulacije ponavlja od početka, s tačnošću koja je u najmanju, ruku uporediva sa preciznošću aparature koja se koristi na Zemlji.

Da bi se taj signal otkrio i registrovao kao veštački, treba da ispunjava dva uslova: prvo, da prima neutrinско korpuskularno zračenje pomoću aparature sa separativnošću od najmanje 30.000 Ev, usmerene prema radijantu Maloga Psa sa dopustivim odstupanjem od 1,5 stepeni na svaku stranu od alfe toga sazvežđa. Drugo, treba iz celine neutronske emisije toga segmenta neba filtrirati pojas koji leži između 56,8 i 57,2 miliona Ev. Treće, i poslednje, signal treba primati duže od 416 časova i 12 minuta, a zatim uporediti početak naredne emisije s početkom prethodne. Ako se to ne učini, primljeni signal neće ničim odati da ne predstavlja običan (prirodan) šum. Iz čitavog niza razloga sazvežđe Malog Psa je region koji privlači pažnju astronoma što se bave neutrinima. Prvi uslov stoga može da bude ispunjen dosta široko tamo gde se nalaze takvi stručnjaci koji raspoložu odgovarajućom aparaturom. Već je manje verovatno da će doći do selekcionisanja emisionih pojasa, pošto u tom regionu emisija ima 34 maksima u drugim energijama (toliko ih je otkriveno do ovog trenutka). Maksimum pojasa od 57 miliona Ev na spektru cele emisije ima doduše oblik zupca, oštrijeg, to jest bolje energetski usredsređenog od drugih, nastalih u

prirodnim procesima, ali to nije neka karakteristična oznaka, i ta se osobenost praktično može otkriti tek ex post, to jest kad se zna da je signal u pojasu od 57 miliona Ev veštački, i kad se na njega zbog toga obrati posebna pažnja.

Ako se prihvati da od četrdeset svetskih opservatorija, snabdevenih Laskalji-Džefrijevom aparaturom, najmanje njih deset osmatra radijant Malog Psa, onda šanse da jedna od njih otkrije signal iznose okruglo 1/3 (10:34) - *ceteris paribus*. Ipak, vreme registracije u trajanju od 416 časova može se smatrati dugotrajnim. Takve registracije ne sreću se češće no u jedan na devet ili deset istraživačkih radova. Može se dakle s razumnom približnošću utvrditi da je otkriće imalo šansu realizovanja koja iznosi oko 1:30-40, i s analognom verovatnoćom može biti ponovljeno van terena Sjedinjenih Država."

Naveo sam ceo taj tekst, pošto je zanimljiv i u drugom svom delu. Tamo sadržano probabilističko sračunavanje ne izgleda nam dovoljno ozbiljno. Da ono bude uneseno, nametnula je politika uprave Projekta, malčice cinična. Trebalo je uznemiriti Veoma Važna Lica kako šansa 1:30 ne izgleda astronomski mala, a uznemirena uticajna lica mogla bi uticati na povećanje kredita investiranih u Projekt (najskuplja investicija bili su - sem velikih kompjutera - uređaji za automatsku hemiju sinteza).

Da bi počeo rad na 'pismu', trebalo je odrediti početak, a to je upravo bilo najgore. Tautologija prethodne rečenice je prividna. U istoriji su se bezbroj puta pojavljivali mislioci koji su smatrali da se u saznavanju zaista može polaziti od nule, i učinivši od intelekta neispisani list, ispuniti ga jednim neophodnim redom. Ta fikcija bila je motor začuđujućih napora. A takav postupak je nesprovodiv. Nemoguće je bilo šta početi bez prihvatanja postavki, pri čemu to da li smo svesni takvoga akta, ni u čemu ne umanjuje njegovu realnost. Te postavke postoje već u samoj biološkoj konstituciji čoveka, kao i u amalgamu kulture, koja je član ugrađen između organizma i sredine, a daje se ostvariti zato što delatnosti koje treba preduzeti da bi se preživelo sredina ne čini jednoznačnim, nego organizmima ostavlja pukotinu slobode izbora, dovoljno široku da smesti hiljade mogućih kultura.

Počinjući rad na sastavljanju zvezdanog koda trebalo je

minimalizovati uvodne postavke, ali bez njih se nije moglo. Ako su bile pogrešne, rad je morao biti uzaludan. Jedna od takvih postavki bila je binarnost koda. Približno je odgovarala registrovanom signalu, ali tome modelu dala je svoj doprinos i sama tehnika zapisa. Ne zadovoljavajući se signalom zapisanim na trakama, fizičari su dugo istraživali samu neutrinsku emisiju koja je bila 'original', dok je registar na trakama bio samo slika. Najzad su izjavili da se kod može priznati da je binaran 's razumnom približnošću'. U toj izjavi bila je apodiktičnost - neizbežna. Naredni problem predstavljalo je utvrđivanje u koju kategoriju signala spada 'pismo'.

Po našem znanju moglo je biti ili 'napisano' na nekom izveštajnom jeziku, sličnom našem, koji operiše značecim jedinicama, ili je moglo predstavljati sistem 'modelujućih' signala - poput televizije, ili najzad predstavljati 'proizvodni recept', odnosno skup operacija potrebnih za proizvođenje nekog objekta. Najzad, pismo je moglo sadržati opis takvog objekta, dakle izvesne 'stvari' u 'akulturnom' kodu, to znači takvom koji se poziva isključivo na izvesne konstante sveta, po prirodi matematičkog i koji može biti otkriven putem fizičkih prosedea. Posebnost ove četiri kategorije mogućih kodova nije potpuna. Televizijska slika nastaje projektovanjem trodimenzionalnih fenomena na površinu, s vremenskom deljivošću koja odgovara fiziloškim mehanizmima ljudskoga oka i mozga. Ono što vidimo na ekranu nije vidljivo za organizme sasvim razvijene u evolucionom pogledu; na primer, pas na televizoru (ni na fotografiji) ne prepoznaje psa. Takođe granica između 'stvari' i 'proizvodnog recepta' nije oštra. Jajna ćelija istovremeno je 'stvar', materijalni objekt, i 'proizvodni recept' organizma koji će se iz nje razviti. Odnosi koji postoje između nosioca informacije i nje same mogu, dakle, da budu nejednorodni i zapleteni.

Prema tome, znajući krhkost klasifikacione sheme, ali ne raspolažući ničim boljim, pristupilo se probama eliminisanja njegovih varijanti, redom od jedne do druge. Relativno je najlakše bilo proveriti 'televizijsku tezu'. U svoje vreme ona je imala veliki uspeh i bila je priznavana za najekonomičniju. U raznim kombinacijama vršeni su pokušaji da se televizijski kineskop zasićuje signalom. Nije dobijen ni trag slika koje bi čoveku predstavljale bilo šta, mada takođe nije nastajao, s druge strane, ni 'potpuni kaos'. Na beloj podlozi

pojavi se povećavane, rastuće, slivale se i nestajale crne mrlje, pri čemu je celina stvarala utisak 'vrenja'. Kad je signal uveden hiljadu puta sporije, slika je podsećala na bakterijske kolonije u stanjima širenja, uzajamnog gutanja i raspada. Oko je hvatalo izvesni ritam i regularnost procesa, koji mu ipak nije govorio ništa.

Takođe su pokrenuta kontrolna istraživanja, uvođenjem u televizor prirodnog zapisa neutrinskog šuma: tada je nastajao lišen kondenzacionih centara nesklad treperenja i miganja, koji se slivao u monolitno sivilo. Moglo se misliti i o tome da Pošiljaoci imaju televiziju drugačiju od naše, ne optičku nego - na primer - njušnu ili njušno-dodirnu. No ako su čak bili građeni drugačije no ljudi, nije podlegalo sumnji da u odnosu prema ljudima prednjače znanjem, što znači da su morali raspolagati i podacima o tome da izgled prijema nije smeo biti zavisao od toga da li je adresat po svojoj fiziologiji identičan s pošiljaocem.

Tako je i druga varijanta odbačena. Prva je osuđivala Projekt na neuspeh, jer, kao što sam spomenuo, bez rečnika i sintakse ne može se istinski 'razgristi' tuđi jezik. Ostajale su dve poslednje. Pristupilo im se zajednički, pošto je (kao što rekoh) diferencijacija između 'stvari' i 'proces' - relativna. Da bih opširno pitanje izložio sažeto: Projekt je startovao upravo s tih pozicija, dobio je izvesne rezultate, 'materijalizujući' neveliki deo "pisma", to jest kao da ga je na neki način uspešno u fragmentima preveo, ali potom je stvar ostala na mrtvoj tački.

Zadatak koji mi je postavljen počivao je na tome da otkrijem da li je postavka (pismo kao 'stvar - proces') prava. Nije mi pri tom bilo slobodno da se pozivam na rezultate dobijene zahvaljujući njenom primanju, jer bi to bila logička greška (začaranog kruga). Znači, ne iz pakosti, nego bar radi toga da problemu ne bih pristupio unapred pristrasno, na početku su od mene prikriiveni svi dobijeni rezultati. Mogli su, naime, da budu - u izvesnom smislu - rezultati 'nesporazuma'.

Čak nisam znao da li su se matematičari Projekta pre mene poduhvatali zadatka koji je meni postavljen. Pretpostavljao sam da su pokušavali, i da sam znao za njihov poraz, možda bih sebe poštedito suvišnih napora, ali Dil, Rapaport i Belojn zaključili su da će najopreznije biti da mi ništa ne govore.

Jednom rečju, pozvan sam da spasavam čast Planete. Morao sam valjano da napregnem matematičku muskulaturu i - mada ne bez treme - radovao sam se tome. Objašnjenja, razgovori, svečano uručivanje zvezdanog pisma odneli su mi pola dana. 'Velika četvorka' ispratila me je potom u hotel, pazeći uzajamno jedan drugoga da niko ne bi preda mnom odao nijednu stvar koju u to vreme nisam imao prava da znam.

6.

Od ateriranja na krovu, tokom svih susreta i razgovora nije me napuštao utisak da igram ulogu naučnika u nekom, u stvari, lošem filmu. Taj utisak još je povećala soba, ili bolje rečeno apartman u koji su me smestili. Ne pamtim da sam ikad imao na raspolaganju toliko mnogo nepotrebnih stvari. U kabinetu je stajao sto kao za predsednika republike, a naspram njega - dva televizijska aparata i radioaparata. Fotelja je imala regulator za dizanje, okretanje i spuštanje, svakako da bi se u njoj, za vreme umnih napora, u pauzi moglo malo odremati. Sa strane se nalazio neki veliki predmet pod belom navlakom. Najpre sam pomisli da je to neka gimnastička sprava ili konj za ljuvanje (čak se ni konju ne bih više začudio), ali bio je to potpuno nov, veoma lep kriotronski aritmometar IBM-a, koji mi je zaista dobro poslužio. Želeći da što intimnije povežu čoveka i mašinu, inženjeri IBM-a su od njega tražili da računa čak i nogama. Mašina je imala svodač računa na pedalu, i pritiskajući je uvek sam instinktivno očekivao da poletim na zid, toliko je ta pedala ličila na papučicu za gas. U plakaru iza stola otkrio sam diktafon, pisaću mašinu, kao i mali bar, veoma brižljivo snabdeven.

Ali načudnija je bila priručna biblioteka. Onaj koji ju je popunjavao bio je potpuno ubeđen da su knjige utoliko vrednije, ukoliko više staju. Bile su tu, dakle, enciklopedije, dela iz istorije matematike i istorije nauke - čak i o kosmogoniji Maja. Vladao je tamo idealan red, što se tiče hrbata i poveza knjiga, kao i potpun besmisao u štampanoj sadržini - tokom cele godine nijednom se nisam koristio svojom bibliotekom. U spavaćoj sobi takođe je bilo lepo. Otkrio sam u njoj električni termofor, priručnu apoteku i minijaturni aparat za gluhe. Do danas ne znam je li to bila šala, ili nesporazum. Sve zajedno predstavljalo je rezultat tačnog izvršavanja naređenja koje je glasilo: "Stvoriti odličan stan za odličnog matematičara." Ugledavši na stočiću pored kreveta Bibliju, umirih se - zaista su vodili računa o tome da mi bude udobno.

Knjiga koja je sadržala zvezdani kod, a koju su mi svečano uručili, nije bila previše zanimljiva - bar u prvom čitanju. Njen početak je

glasio:

"00011010100011111100110111111001010010100."

Ostatak je bio sličan. Jedina dopunska informacija glasila je da kodna jedinica broji sigurno devet elementarnih znakova (nultojediničnih).

Ovladavši novom rezidancijom prionuh na razmišljanje. Rezonovao sam manje-više ovako: kultura je nešto istovremeno neophodno i slučajno, kao prostirka gnezda, sklonište od sveta, mali pred-svet, na koji onaj veliki svet daje prećutni pristanak, pristanak ravnodušnosti, jer nema u njemu odgovora na pitanje da li je nešto dobro ili loše, lepo ili ružno, zakonito i moralno. Jezik, proizvod kulture, jeste kao skelet gnezda, spaja sve deliće prostirke i sjedinjuje ih u oblik koji se onima što gnezdo nastanjuju čini neophodnim. On je pozivanje na identitet bića što nastanjuju gnezdo, imenitelj njihove zajednice, konstanta njihove sličnosti, i prestaje samim tim odmah iza ruba gnezda, iza ruba te suptilne konstrukcije.

Pošiljaoci su o tome morali znati. Očekivala se - kao sadržaj signala sa zvezda - matematika. Veliku karijeru načinili su, kao što se zna, slavni pitagorejski trouglovi; Euklidova geometrija trebalo je da posluži da se njome kroz svemir pozdravljaju civilizacije između sebe. Pošiljaoci su načinili drugi izbor - i smatrao sam to ispravnim. Etničkim jezikom ne bi se mogli otrgnuti od svoje planete - jer je svaki jezik prikovan za lokalnu podlogu. Matematika je pak previše dosledno otrzanje. Ona je kidanje veza ne samo lokalnih, ograničenja koja su postala obrasci padova i vrlina, ona je rezultat traženja takve slobode koja se oslobađa svih opipljivih kriterijuma. Delatnost graditelja koji žele da svet nikad i ničim ne bude kadar da pomuti njihovo delo, te se matematikom ne da o svetu reći ništa - i ona se čistom naziva upravo zato što je očišćena od materijalnih naleta, i to savršeno očišćenje jeste njena besmrtnost. No upravo stoga je proizvoljna, kao roditeljka mogućih svetova, samo ako su neprotivrečni. Između bezbrojnog mnoštva mogućih matematika izabrali smo jednu, odlučila je o tome naša istorija svojim jednokratnim i nepovratnim peripetijama.

Matematikom je moguće signalizovati samo da se Jeste, da se Postoji. Ako postoji želja da se deluje na razdaljinu efektivnije, pošiljka proizvodnog recepta postaje neizbežna. No takav recept

pretpostavlja postojanje tehnologije, a tehnologija je stanje eterično, prolazno, prelaz od jednih sirovina i načina do drugih. Znači, opis 'stvari'? Ali i stvar se može reći na više načina. To je bio ćorsokak.

Jedno pitanje nije mi davalo mira. Zvezdani kod davan je na kontinuiran način, u vidu neprekidnih ponavljanja, i to je bilo nerazumljivo, jer je otežavalo da signal bude prepoznat upravo kao signal. Nesrećni Laserovic nije bio potpuno lud: zone periodičnog ćutanja izgledale su zaista potrebne, pa i više, neophodne, kao ukazivanje na veštačku prirodu signala. Zone tišine skrenule bi na sebe pažnju svakog posmatrača. I zašto se onda nije tako postupilo? Nisam mogao da se oslobodim tog pitanja. Pokušavao sam da ga izokrenem - nedostatak pauze ličio je na nedostatak informacije koja bi ukazivala na razumno poreklo emisije. A ako je to bila baš dopunska informacija? Šta bi mogla da znači? To da su 'početak' i 'kraj' poruke nebitni. Da se mogu dešifrovati polazeći od proizvoljnog mesta.

Ta me je koncepcija općinila. Sada sam dobro razumeo zašto su se moji prijatelji toliko ćuvali da mi ne kažu ništa o načinima na koje su napadali 'pismo'. Saglasno njihovom planu, bio sam bez ikakvih predrasuda. Istovremeno sam morao da preduzmem, da tako kažem, borbu na dva fronta odjednom: istina, glavni 'protivnik' čije sam motive nastojao da odgonetnem, bio je nepoznati pošiljalac, no uprkos svemu nisam mogao da istovremeno - na svakoj etapi razmišljanja - ne mislim i na to da li su matematićari Projekta išli istim putem kao i ja? O njihovom radu znao sam jedino da nije dao definitivni rezultat, ne samo u tom smislu što nisu dešifrovali do kraja 'pismo', nego i u tome što nisu bili sigurni, to jest nisu dokazali da je 'pismo' takva kategorijalna vrsta informacije kakva je sadržana u pretpostavci 'stvar - proces'.

Ne razlikujući se od svojih prethodnika, i ja sam smatrao da je kod previše lakonski. Mogao je u stvari biti snabdeven uvodnim delom, koji bi prostim relacijama ukazivao kako ga treba dešifrovati. Tako je barem izgledalo. Pa ipak, lakonićnost koda nije njegova objektivna svojina, nego zavisi od razmera primaćoćeva znanja, i taćnije - od razlike u znanju pošiljaoca i primaoca. Istu ifnormaciju jedan će smatrati zadovoljavajućom, a drugi previše 'lakonskom'. Svaki i najprostiji objekt sadrži beskrajnu potencijalnu ifromaciju.

Koliko god, dakle, podetaljili poslati opis, on će uvek za jedne biti - previše tačan, a za druge - fragmentaran. Teškoće na koje smo nailazili ukazivale su nam na to da se pošiljalac obraćao verovatno razvijenijim primaocima no što su bili ljudi u datom istorijskom momentu.

Informacija otrgnuta od predmeta nije samo nepotpuna. Ona uvek predstavlja neku vrstu uopštavanja. Ono na šta se odnosi nikad ne obeležava s potpunom tačnošću. U svakodnevicu mislimo drugačije. Proizlazi to otuda što je ova neoštrina označivanja objekata putem informacije u tekućem životu veoma ništavna. Slično biva i u nauci. Ma koliko već znali da se brzina ne dodaje aritmetički, mi ne primenjujemo relativističku ispravku kad sabiramo brzinu broda i automobila koji ide po njegovoj palubi. Ispravka je, naime, za brzine manje od svetlosne toliko mala da je lišena značenja. Elem, postoji takođe informacioni ekvivalent toga relativističkog efekta: pojam 'života' je praktično identičan za dvojicu biologa, od kojih jedan živi na Havajima, a drugi u Norveškoj. Pa ipak, ogromni hijatus između civilizacija učinio je da je prividna identičnost mnoštva pojmova morala biti poljuljana. Da su se pošiljaoci, kao ukazanim objektima, služili skupom nebeskih tela, te brige ne bi bilo. No ako su ukazivali na atome? Atomi kao 'stvari' u znatnom stepenu zavise od znanja o njima. Pre osamdeset godina atom je bio 'veoma sličan' malom sunčanom sistemu. Danas on već ni na šta ne liči.

Recimo da nam šalju šestougao. Moguće ga je prihvatiti kao hemijski plan molekula, ili plan pčelinjeg saća, ili plan zgrade. Toj geometrijskoj informaciji može odgovarati beskrajna količina predmeta. Utvrditi do čega je Pošiljaocu bilo stalo, može se tek onda kada se tačnije odredi materijalna građa. Ako, kao u navedenom primeru, elemenat treba da bude cigla, klasu rešenja će to doduše umanjiti, ali ona će i dalje biti zbir beskonačne snage, jer može se ipak izgraditi beskonačno mnogo šestougaoonih građevina. Poslati plan trebalo bi snabdeti tačnim dimenzijama. Postoji ipak gradivo čije ciglice same određuju prave dimenzije. To su upravo atomi. Pri njihovom objedinjavanju nemoguće ih je proizvoljno približavati ili razmicati. Zato, imajući pred sobom samo šestougao, smatrao bih da je Pošiljaocu bilo stalo do molekula hemijskog spoja izgrađenog iz šest atoma ili atomskih grupa. Takva konstatacija veoma ozbiljno

ograničava polje daljih istraživanja.

Prepostavimo, rekoh sebi, da je 'pismo' opis stvari i to na molekularnom nivou. Kvintesencija uvodne ideje bila bi konstatacija da je 'sadržaj' pisma lišen početka i kraja, što znači da je kružan. Mogla je to biti 'kružna stvar' ili isti takav proces. Razlika između jednog i drugog, kao što je rečeno, delimično zavisi od skale opservacije. Kad bismo živeli milijardu puta sporije i za toliko isto duže, kad bi sekund odgovarao u toj zamisli čitavom stoleću, sigurno bismo kontinente zemaljske kugle smatrali procesima, prateći svojim očima u kolikoj meri su promenljivi: jer pred nama bi se oni kretali ništa sporije no vodopadi ili morske struje. A kad bismo opet živeli milijardu puta brže, primili bismo vodopade kao stvar - pošto bi nam se predstavili kao nešto veoma nepokretno i nepromenljivo. Razlikovanjem 'stvari' i 'procesa' nije se, dakle, trebalo baviti. U pitanju je bilo već samo to da se dokaže, a ne samo pretpostavi da je 'pismo krug', slično kao što je 'krug' molekularna formula benzola. Ako neću da pošaljem sliku tog molekula na površini i želim da je prekodiram u linearni vid, u niz signala koji se nižu jedan za drugim, onda mesto benzolova prstena, od koga će opis početi, nema baš nikakvog značenja. Svako je mesto jednako dobro.

S tih pozicija, eto, krenuo sam u prevođenje problema na jezik matematike. Ono što sam učinio nisam kadar da jasno prikažem, pošto svakodnevni jezik ne poseduje odgovarajuće pojmove ni reči. Mogu samo da izjavim uopšteno kako sam istraživao čisto formalne osobine 'pisma' kao matematički interpretiranog objekta, sa crtama koje su u središtu interesovanja topološke algebre i algebre grupa. Pri tom sam se služio transformacijom grupa preobražaja, koja daje takozvane infragrupe ili Hogartove grupe (tako su nazvane zato što sam ih ja otkrio). Da sam u rezultatu dobio 'otvorenu' strukturu, to još ni o čemu ne bi svedočilo, jer sam naprosto mogao u svoj rad uneti grešku, izazvanu pogrešnom polaznom postavkom (takva polazna postavka moglo je biti tvrđenje o količini kodnih znakova u jednom 'izrazu' pisma). Ali dogodilo se drugačije. 'Pismo' mi se lepo zatvorilo, kao predmet razgraničen od sveta, ili kao kružni proces (strože govoreći, kao OPIS, kao MODEL takve stvari).

Proveo sam tri dana u sastavljanju programa za kompjutere koji su zadatak rešavali u četvrtom danu. Rezultat je obaveštavao da se

'nešto nekako zatvara'. Ovo 'nešto' bilo je 'pismo' - u potpuno uzajamnim odnosima svojih znakova, a u pitanju 'kako' dolazi do zatvaranja; mogao sam da raspredam samo izvesna nagađanja, pošto je moj dokaz bio posredan. Pokazao je samo to da 'opisana stvar' NIJE 'topološki otvorena'. Nisam ipak mogao učiniti jednoznačnim 'način zatvaranja' pomoću matematičkih sredstava; takav zadatak bio je nekoliko puta teži od onoga koji sam bio kadar da rešim. Dokaz je bio, dakle, veoma opšti ili čak - uopšten. Svaki tekst ne bi ipak ispoljio slične osobine. Na primer, partitura simfonije ili linearno prekodirana televizijska slika, ili običan jezički tekst (pripovetka, filozofski traktat) ne zatvaraju se na takav način. Međutim, zatvorio bi se opis geometrijskog tela ili predmeta složenog tako kao što je složen genotip ili živi organizam. Istina, genotip se zatvara drugačije nego telo; pa ipak, upuštajući se detaljnije u razmatranje takvih razlika, pre ću čitaoca dovesti u zabunu, no što ću uspeti da objasnim šta sam, u stvari, učinio s 'pismom'.

Moram samo podvući da sam od prodiranja u njegov 'smisao', ili govoreći još običnijim jezikom, u ono o čemu se tamo 'radilo', bio isto onako daleko kao i pre obavljanja toga rada. Iz neprebrojive količine odlika 'pisma' upoznao sam, i to samo posredno, jednu, koja se odnosi na izvesnu jednu, generalnu osobinu njegove celovite strukture. Pošto sam tako dobro uspeo, trudio sam se da kasnije napadnem ovaj 'drugi zadatak' - ujednoznačavanje strukture u njenoj 'zatvorenosti', no tokom rada u Projektu nisam postigao nikakve rezultate. Tri godine kasnije, već izvan Projekta, ponovio sam napore, pošto se taj problem vukao za mnom kao mora; postigao sam toliko da sam saznao kako se upotrebom topološke i transformacijske algebre taj problem NE može rešiti. To, naravno, u vreme pristupanja poslu, nisam mogao znati. U svakom slučaju pružio sam ozbiljan argument u prilog tvrđenju da smo iz Kosmosa dobili zaista nešto takvo čemu se, s obzirom na stepen sadržine, koncentracije, spojnosti, koji daju 'zatvaranje', mogu pripisati odlike 'objekta' (to jest, opisa objekta, jer se ovde služim sažetošću).

Predstavio sam svoj rad ne bez nemira. Pokazalo se ipak da sam učinio nešto što nikome nije ni palo na pamet, a desilo se tako zato što je već u toku preliminarnih diskusija pobedila koncepcija da pismo mora biti algoritam (u matematičkom smislu), dakle izvesna

opšte-rekurentna funkcija, i traženje vrednosti te funkcije zagušilo je sve kompjutere. Bilo je to razumno utoliko što bi, ako bi nekom pošlo za rukom da zadatak reši, to već donelo informaciju kao putokaz koji usmerava ka daljim etapama rada na prevođenju. Ali stepen složenosti 'pisma' kao algoritma bio je takav da zadatak nije rešen. Međutim, 'kružnost' pisma je, doduše, zapažena, ali je zaključeno da je nedovoljno bitna, jer nije obećavala - u ovoj uvodnoj eposi velikih nada - brze i istovremeno velike uspehe. A potom su se pak svi toliko zaglibili u algoritamsku koncepciju, da nisu mogli da je se oslobode.

Moglo bi se misliti da sam na samom početku postigao prilično veliku pobedu. Dokazao sam da je pismo opis kružne pojave, a pošto su sva empirijska istraživanja išla upravo u tom pravcu, obdario sam ih nekako blagoslovom matematičkog dokaza koji je garantovao da je trag dobar. Time sam ujedinio zavađene, jer je među informacionistima-matematičarima i praktičarima vladala sve veća zavada, koja je najzad stigla do kulminacije u pozivanju antagonista na mene. Budućnost je trebalo da dokaže koliko sam malo učinio - iziživši kao pobednik iz sukoba, samo s jednim, zemaljskim suparnikom.

7.

Ako upitate prirodnjaka kakva mu se asocijacija nameće kad pomisli na kružni proces, najjamačnije će vam odgovoriti da je to život. Domišljanje da nam je tobože poslat opis nečega živog što ćemo moći da rekonstruišemo, istovremeno je izgledalo šokantno i - privlačno. Tokom dva meseca posle opisanih slučajeva boravio sam u Projektu kao učenik, studirajući redom ono što su u toku godine izvršile sve operacione grupe, zvane takođe 'udarne ekipe'. Imali smo ih mnogo - biohemiju, biofiziku, fiziku čvrstog tela, posle delimično povezane (organizaciona struktura Projekta tokom njegovog postojanja sve se više komplikovala, i neki su govorili da je već složenija od samog 'pisma') u laboratoriji sinteza.

Teorijska okosnica koja je obuhvatala informacioniste, lingviste, matematičare i fizičare-teoretičare, delovala je nezavisno od drugog. Svi rezultati istraživanja bili su konfrontirani na najvišem nivou - u Naučnom savetu u kome su sedeli koordinatori grupa i 'velika četvorka' koja je posle mog dolaska prerasla u petorku.

Kad sam se pojavio, Projekt je imao dva materijalna dostignuća, koji su bili u stvari jedno i isto, nezavisno ponovljeni u ekipi biofizičara i ekipi biohemičara. I na jednom i na drugom mestu proizvedena je - najpre na papiru, ili bolje rečeno u mašinskom pamćenju - supstanca 'dešifrovana' iz pisma, koja je, usled ove autarhije dobila dva imena: 'Žabokrečina' i 'Gospodar Muha'.

Koliko god dupliranje napora moglo izgledati rasipništvom, ono je imalo svoju dobru stranu - jer ako dva čoveka, ne sporazumevajući se, analogno prevedu zagonetni tekst, može se smatrati da su doista stigli do njegovih 'konstanti', da je ono što su postigli sadržano u njemu objektivno, i da ne predstavlja rezultat njihovih predubeđenja. Doduše, i takva konstatacija može se primiti kao diskutabilna. Za dvojicu muslimana isti neveliki 'komadići' Jevandjelja su 'pravi' - za razliku od svih ostalih. Ako je preprogramiranje ljudi identično, podudarni mogu da budu rezultati njihovih traženja, makar i ne bili u međusobnom kontaktu. To je otuda što dostignućima - u datom istorijskom razdoblju - granice postavlja opšti nivo znanja. Zato su,

na primer, slična bila atomistička, međusobno nezavisna rešenja koja su dobili fizičari Istoka i Zapada, zato jedni nisu mogli otkriti principe lasera tako da za ostale to ostane nepoznato. Podudarnosti, dakle, ne smeju biti u saznavnom smislu precenjivane.

Žabokrečina - taj naziv je nosila među biohemičarima - predstavljala je polutečnu supstancu u jednom, pihtijastu u drugim uslovima; na sobnoj temperaturi, pod normalnim pritiskom i u nevelikoj količini izgledala je kao bleštava, lepljiva tečnost koja je odista podsećala na žablja jajašca pokrivena sluzavom opnom, otuda i ovaj naziv. Biofizičari su odmah proizveli gotovo ceo hektolitar ove pseudoplazme koja je, ponašajući se - u bezvazdušnoj cisterni - drugačije od Žabokrečine, u vezi s jednim čudnim efektom dobila demonskiji naziv.

U građi te tvorevine značajnu ulogu igrao je ugljenik, ali i silicijum i teški elementi, praktično u zemaljskim organizmima neprisutni. Reagovala je na neke impulse, proizvodeći energiju, jer ju je raspršivala u vidu toplote, ali nije poznavala promene materije - u biološkom smislu. Najpre se učinilo da je to nemoguć a ipak ostvaren - perpetuum mobile, doduše u vidu koloida, a ne 'mašine'. Kao atentat na osveštane termodinamičke zakone podvrgnuta je vrlo stogim istraživanjima. Na kraju su nukleoničari došli dotle da energiju koju podržava njeno stanje - neku vrstu 'cirkuske opsene', akrobatske parade gigantskih molekula, izolovano nepostojanih - žabokrečina crpe iz nuklearnih reakcija 'hladnoga tipa'. Inicirala ju je kad postigne izvesnu masu, zvanu kritinom, pri čemu je suštinska bila ne samo količina supstance, nego i njena konfiguracija.

Ove reakcije teško je bilo otkriti pošto je celokupnu energiju nuklearnih odlomaka, kako zračnu tako i kinetičku, ova materija do kraja gutala i iskorišćavala 'za vlastite potrebe'. Na stručnjake je ovo otkriće delovalo prosto potresno. U osnovi, atomska jezgra su unutar svakog zemaljskog organizma 'tuđa tela', ili bar tela neutralna. Životni proces nikad ne dopire do energetske mogućnosti u njima sadržanih, ne sme da iskoristi ogromnu, magaziniranu u njima silu - atomi su u tkivu u stvari samo elektronske navlake, jer oni jedino učestvuju u biološkim (hemijskim) reakcijama. I upravo otuda radioaktivni atomi koji prodiru u organizam, 'uvučeni' tamo vodom, hranom ili vazduhom, igraju u njemu ulogu uljeza, 'maskiranih' samo

spoljašnjom sličnošću (to jest sličnošću elektronskih opni), zahvaljujući kojoj pred živim tkivom, nesposobnim za takve diferencijacije, 'glume' kao da su obične, normalne čestice, koje ne generišu zračenje. Svaka njihova 'eksplozija', svaka vrsta nuklearnog raspada takvog nezvanog gosta predstavlja za živu ćeliju mikroskopsku katastrofu - uvek štetnu, ma koliko bila malog stepena. Međutim, Žabokrečina bez takvih procesa nije mogla da prođe, oni su bili njena hrana i vazduh, jer joj drugi izvori energije nisu bili potrebni, i čak nije mogla da ih koristi. Žabokrečina je postala temelj zgrade hipoteza, prave Vavilonske kule, na žalost, jer su se toliko među sobom razlikovale.

Prema najprostijim hipotezama Žabokrečina je bila protoplazma iz koje su građeni pošiljaoci zvezdanog koda. Za njenu proizvodnju upotrebljen je, kao što sam podvukao, samo neveliki deo - koji sigurno nije prekoračivao 3-4% - celokupne kodne informacije, onaj koji je uspešno 'preveden' na operaciju sinteze. Pristalice prvog pogleda smatrali su da je ceo kod opis jednog Pošiljaoca, i kad bi pošlo za rukom da se on u celini realizuje, pred nama bi stala živa i razumna individua poreklom iz galaksijske civilizacije, telegrafski poslata u zemaljske prijemnike putem struje neutrinske emisije.

Prema drugim, približnim pretpostavkama poslat je ne toliko 'atomske ličnosti opis', zrelog organizma sa zvezda, koliko neka vrsta klice, jajeta sposobnog za razvoj, ili pak ploda. Mogao je to biti i plod odgovarajuće programiran nasledno, i kad bi bio materijalizovan na Zemlji, mogao bi se pokazati za ljude kao partner ravan po kompetencijama, kao ona zrela individua iz prve varijante.

Nisu izostali ni radikalno drugačiji pristupi. Prema drugoj jednoj njihovoj grupi ili porodici (jer je hipoteze svakoga kruga povezivala svojevrsna srodnost) kod ne opisuje nikakvu 'osobu', nego 'informacionu mašinu', znači neku vrstu oruđa, a ne predstavnika rase koja ga je poslala. Jedni su u takvoj mašini videli nešto poput biblioteke ili 'plazmatskog kontejnera pamćenja' izgrađenog od Žabokrečine; to bi pamćenje, uostalom, možda bilo kadro da povezuje sadržine koje se u njemu nalaze, i čak da 'raspravlja' o njima. Drugi su pak u njoj videli pre nekakav 'plazmatski mozak', brojčanog ili mešanog tipa, koji neće moći da daje odgovore na pitanja što se odnose na Pošiljaoca, ali koji na neki način predstavlja

'tehnološki poklon', a kod je pak čin uručivanja - kroz prazninu - jednoj civilizaciji od druge civilizacije njenog najsavršenijeg instrumenta za preobražaj informacije.

Sve te hipoteze imale su, dalje, svoje 'crne' ili čak 'demonške' verzije, koje su, kako su neki govorili, poticale iz prekomernog čitanja knjiga naučno-fantastične sadržine. Ono što je poslato, bez obzira na to da li je to trebalo da bude 'individua', 'plod' ili 'mašina', moralo bi, po njima, posle materijalizovanja da teži da ovlada Zemljom. I opet se unutar toga segmenta 'verovanja' javljala podela - jer su jedne pristalice teorije 'ovladavanja Zemljom' smatrale da je reč o 'aktu invazije' planiranom u Galaksiji, a drugi - da je to baš akt 'kosmičke naklonosti', pošto se na taj način visoke civilizacije prihvataju obavljanje 'akušerske intervencije' u pogledu drugih - olakšavajući rađanje 'savršenije' društvene strukture, u interesu lokalnom, a ne u interesu Pošiljalaca.

Sve ove hipoteze (bilo ih je još i više) za mene su bile i lažne, ali i besmislene. Smatrao sam da zvezdani kod ne određuje ni 'plazmatski mozak' ni 'informacionu mašinu', ni 'organizam', ni 'embrion', pošto objekt njime obeležen uopšte ne figurira u kategorijama naših pojmova; da je to plan crkve poslat australopitecima, biblioteka ustupljena neandertalcu. Smatrao sam da kod nije bio namenjen civilizaciji koja stoji na tako niskom razvojnom stepenu kao naša, i da stoga nećemo s njim moći ništa da učinimo.

Nazivali su me zbog toga nihilistom, a Vilijem Ini je javljao svojim starešinama da sabotiram Projekt - o čemu sam saznao iako nemam sopstvenu prislušnu mrežu.

Radio sam već gotovo mesec dana na Glasu Gospodara kad nam se on prikazao u potpuno novoj svetlosti zahvaljujući radovima ekipe biologa. Imali smo u Projektu takozvanu Knjigu Malog Psa, u koju je svako mogao da upisuje svoje postavke, kritiku tuđih hipoteza, sopstvene planove, ideje ili i rezultate istraživanja. Rezultat biologa zauzeo je u njoj počasno, a ko zna da li ne i centralno mesto. Ramniju je pala na um pomisao da sporovede oglede sasvim drugačijeg karaktera od onih koji su apsorbovali njegove kolege. Ramni je (sem Renhorna) bio u Projektu jedan od malobrojnih naučnika starije generacije: ko nije čitao njegov Nastanak čoveka taj

ništa ne zna o evoluciji. Tražio je uzroke razuma - i nalazio ih u onim sticajima slučajnosti koje, neutralne u dešavanju, dobijaju potom, u svetlosti unatrag usmerene misli, podrugljiva značenja, samim tim što se ljudožderstvo pokazuje kao saveznik umnog razvitka, lednička ugroženost - kao premisa prakulture, glodanje kostiju - kao nadahnuće za nastanak oruđa, a još od riba i gmizavaca preuzeto spajanje rasplodnih organa sa organima pražnjenja - topografska okosnica ne samo erotike, nego i metafizika koje osciliraju između blaćenja i anđeosstva. Iz izlomljene linije evolucije izvukao je sav njen sjaj i bedu, pokazujući kako serije slučajnosti u svojim skretanjima prerastaju u prirodne zakone. Ta knjiga najviše ipak začuđuje duhom saosećanja koji je prožima, iako nigde nije izražen *expressis verbis*. Ne znam kako je Ramni došao na svoju veliku ideju. Na pitanja je odgovorao samo gundanjem. Njegova ekipa se bavila ne samo 'pismom' zapisanim na trakama, već i 'originalom' - to jest samom neutrinskom emisijom koja je stalno pristizala s neba. Pretpostavljam da je Ramni razmišljao o tome zašto je upravo neutrinska struja izabrana od strane Pošiljalaca da bude nosilac informacije. Kao što sam rekao, postoji prirodna nebeska neutrinska emisija - koja potiče sa zvezda. Ona koja zahvaljujući odgovarajućoj modulaciji nosi 'pismo', predstavlja samo veoma uski pojas ove celine. Ramni je morao razmotriti da li je pojas (koji odgovara pojmu 'talasne dužine' u radio-tehnici) izabran od strane Pošiljalaca slučajno, ili su iza te odluke stajali neki posebni razlozi. Planirao je, dakle, seriju ogleda u kojima je bezbroj supstanci podvrgavano jednom - delovanju običnog neutrinskog zračenja zvezda, a drugi put - zračenju emisione struje 'pisma'. Mogao je to da čini pošto je dalekovidni Belojn, posegavši duboko u vladinu kasu, snabdeo Projekt kompletom neutrinskih invertora s visokim stepenom deljenja. Sem toga, zračenje koje pada s neba pojačavano je nekoliko stotina miliona puta. Fizičari su u tu svrhu izgradili odgovarajuće amplifikatore.

Neutrini su najprodornije elementarne čestice. Sve, a naročito niskoenergetske, mogu tako dobro da prosecaju galaksijska prostranstva kao i bezbrojna materijalna tela, planete, zvezde, jer je materija za njih neuporedivo prozračnija nego staklo za svetlost. Otvoreno govoreći, nije trebalo da ovi eksperimenti daju rezultat

dostojan pažnje. Dogodilo se ipak drugačije.

U komorama smeštenim na dubini od četrdeset metara (bilo je to, kao za eksperimente s neutronima, veoma plitko) stajali su mamutski pojačivači, priključeni za invertore. Sve jače koncentrisani neutrinski mlaz koji je izbijao iz metalne šipke debljine olovke, pogađao je različita tela: tečna, čvrsta, gasna, koja su postavljena na njegovom putu. Prva serija eksperimenata u kojima su na taj način ozračivane najrazličitije supstance prirodnom nebeskom emisijom, nije dala, kao što se očekivalo, nikakve zanimljive rezultate.

Međutim, neutrinski pramen koji je sačinjavao nosioca 'pisma', ispoljio je začuđujuću osobinu. Od dveju grupa visokomolekularnih rastvora hemijski trajnija pokazala se ona grupa koja je podvrgnuta zračenju. Podvlačim da obični neutrinski 'šum' nije posedovao takvo dejstvo. Imao ih je samo mlaz koji je modulirala informacija. Bilo je to kao da su njegovi neutrini, koji sve probijaju nevidljivom kišom, ulazili u neke - za nas neuhvatljive i nepoznate - odnose s česticama koloida, i time ga činili neosetljivim na delovanje činilaca koji su normalno uzrokovali raspad njihovih velikih molekula, izazivali paranje i pucanje po šavovima hemijske veze. Kao da je ta neutrinska emisija 'favorizovala' velike molekule specijalne vrste, kao da je doprinosila da u vodenoj sredini, umereno prožetoj specifičnim supstancama, nastaju one atomske konfiguracije koje čine, kako bi se reklo, hemijski kostur života.

Neutrinski mlaz kojim je do nas stizalo 'pismo' bio je previše razređen, da bi se sličan efekat mogao otkriti neposredno. Tek njegovo zgušnjavanje više stotina miliona puta dopustilo je da se taj efekat ugleda - u rastvorima ozračivanim tokom čitavih sedmica. Ali iz toga se nametao zaključak da i nepojačana emisija ima istu osobinu, 'naklonjenu životu', ali je ispoljava samo u periodima koji se ne broje nedeljama, već radije - milionima godina. Već u preistorijskoj prošlosti je ta sveprodorna padavina povećavala, iako samo na parcijalan način, izgleda za nastanak života u okeanima, pošto je neke tipove velikih čestica okruživala kao nekim nevidljivim oklopom, čineći ih otpornim na haotično bombardovanje braunovog kretanja. Zvezdani signal sam nije stvarao život, nego ga je samo potpomagao u njegovoj najranijoj, najelementarnijoj fazi, samim tim što je onome što se jednom spojilo, otežavao raspad.

Ramnijev saradnik, fizičar Meler, pokazujući mi rezultate ovih eksperimenata, poslužio se upoređivanjem Pošiljalaca s pevačem koji je kadar da tako pesmom zapljusne čašu koju drži pred ustima, da se ona rasprsne pod uticajem nastajuće rezonance glasovnih treperenja. Ono o čemu peva ovaj pevač sigurno nema nikakve veze s takvom posledicom pevanja; i slično, kraj, boja i čvrstina papira na kome je napisano za nas pismo, ne mora se ni u kom konkretnom načinu odnositi na njegovu sadržinu. Ali jednako dobro može nastati takva veza između prave informacije i njenog materijalnog nosioca, jer kad otkrijemo malo, suptilno neparfemisano pisamce od žene, u stvari ne očekujemo da ćemo u njemu naći gomilu psovki, ili nacrt gradske kanalizacione mreže. O tome da li veza može da postoji, kao i o tome da li ona ima neko specijalno značenje, obično odlučuje kultura, kao mesto na kome dolazi do uspostavljanja veza. Ramni-Melerov efekt predstavlja jedno od naših najvećih dostignuća, i istovremeno, kao što se obično u Projektu dešavalo, jednu od najosobenijih tajni, koje su istraživačima odgonile san iz očiju. Broj hipoteza koje su izbile na tome mestu nije uopšte bio manji od broja onih hipoteza koje su, poput vinove loze, obavijale supstancu 'izvedenu' iz prave informacije, to jest iz sadržine zvezdane poruke - hoću reći iz Žabokrečine. Da li je između ove 'nuklearne sluzi' i 'biosimpatije' neutrinskog koda postojala veza, i ako jeste, šta ona znači - to su bila pitanja!

8.

Inicijatori moga uvlačenja u Projekt bili su Belojn, Ber i Protero. Kao što sam uvideo tokom prvih nedelja, zadatak koji mi je u početku postavljen, ovenčan uspehom koji se nije očekivao, nije bio glavni uzrok moga kooptiranja u Naučni savet. Stručnjaka, i to najboljih, imao je Projekt dosta; stvar je bila u tome što nije raspolagao pravim stručnjacima, a takvih na svetu nije bilo. Ja, koji sam već toliko puta izdao čistotu svoje matematike prenoseći se iz jedne discipline u drugu, u velikom domenu koji se širio od kosmogonije do etologije, ne samo što sam pri tom liznuo svakojaka znanja, što nije bilo najvažnije, nego sam tokom ponavljanih prenošenja navikao na ikonoboračke postupke.

Kao došljaku spolja, koji se nije srdačno vezao za svete i osveštane zakone terena u koji sam kročio, meni je najlakše padalo da osporavam ono na šta drugi, koji su čvrsto sedeli u datoj nauci, nisu mogli da dignu ruku. Stoga se meni dešavalo da češće nego da gradim, rušim zatečeni poredak, plod napora nastavljanih s najvećom upornošću. Upravo takvog čoveka želeli su rukovodioci Projekta. Većina ljudi u njegovim ekipama - a naročito prirodnjaci - bili su spremni da nastave dotadašnje radove ne obzirući se mnogo na to da li će se oni uklapati u monolitnu celinu koja odgovara ovome informacionom molohu stiglome sa zvezda, koji je rodio bezbroj zanimljivih posebnih problema i realno vodio - dao sam primere za to - ka novim značajnim otkrićima.

Istovremeno su ipak šefovi, ona velika četvorka, počinjali možda, mada ne još sasvim razgovetno, da uviđaju kako je već u toku rad na takvom istraživanju drveta iza koga nestaje, sve teže uhvatljiva, slika šume; da rutina, već čestito izmerena i savršeno efikasna u svom toku sistematskog delanja može progutati sam Projekt, rastopiti ga u moru pojedinačnih činjenica i priloga, a samim tim biće izgubljena šansa da se obuhvati ono što se dogodilo. Zemlja je dobila znak sa zvezda, vest tako punu sadržine, da su se iz nje isključanim mrvicama mogle hraniti bezbrojne ekipe istraživača tokom niza godina, a istovremeno se sama ova vest rasplinjavala u

maglini čija je neshvatljivost, zaklanjana mnoštvom malih dostignuća, postajala sve manje razdražljiva. Možda su naprosto delovali odbrambeni psihički mehanizmi, možda navike ljudi usmerenih na to da stižu do pravilnih pojava, a ne do postavljanja pitanja o uzrocima koja su upravo te, a ne druge neke pravilnosti, ovaplotila u svet.

Odgovore na takva pitanja trebalo je po tradiciji da daju filozofija, religija, a ne prirodnjaci - naučnici koji se brane od iskušenja da razumeju motive skrivene iza stvaranja. Ali ovde je bilo sasvim drugačije: stav odgonetača motiva, diskreditovan u istorijskom razvitku empirijskih nauka, postao je poslednji koji je još mogao obećavati nadu u pobedu. Svakako, pripisivanje celovitih motiva onome što je uzrokovalo osobine atoma, i dalje je bilo obuhvaćeno metodološkom zabranom, ali neka - ma i najdalja - sličnost Pošiljalaca koda s njegovim primaocima bilo je nešto više od tlapnje koja umiruje misao; bila je to hipoteza na čijoj se oštrici odmeravala sudbina celog Projekta. I u to sam bio uveren od prvog trenutka kad sam stupio nogom na teren naselja MAVO - da će odsustvo svake sličnosti učiniti nemogućim razumevanje zvezdane poruke.

Nijednoj pretpostavci o prirodi vesti nisam verovao ni za trenutak. Pretelegrafisana individua, plan 'velikog mozga', plazmatske 'informacione mašine', sintetičkog 'vladaoca' koji je trebalo da ovlada Zemljom - sve su to bile pozajmice iz onog ubogog arsenala koncepata kojima je raspolagala civilizacija u njenoj tekućoj tehnološkoj verziji. Te su koncepcije, slično kao i teme fantastičnih romana, bile odraz društvenog života, i to pre svega u njegovom američkom vidu, čiji je izvoz van granica Sjedinjenih Država uspeo sredinom stoleća. Bile su to ili moderne novosti, ili fantazije izgrađene na principu igre 'mi njih, ili oni nas' - i nikad mi se plitkoća fantaziranja, njegova prikovanost za Zemlju u uskoj pukotini istorijskog vremena nisu otkrili otvorenije no kad sam slušao o tim hipotezama, prividno smelim, a u suštini rastužujuće naivnim.

Za vreme rasprave kod glavnog informacioniste Projekta, doktora Makenzija, kad sam uspeo - izvrtanjem takvih ideja - da razljutim prisutne, jedan od mlađih Makenzijevih saradnika upita me šta je onda singal po mome mišljenju, jer iz energičnosti mojih negiranja proističe da to moram znati.

"Možda Otkrovenje", odgovorih. "Sveto pismo ne mora biti odštampano na papiru i povezano u platno sa pozlaćenim slovima. Može da bude i plazmatska masa... makar i Žabokrečine."

Nisam to rekao ozbiljno, no oni koji su svoje neznanje bili spremni da razmene za bilo šta, samo ako nosi privid sigurnosti, počеше odista da razmišljaju o mojim rečima. I odmah im se sve lepo sredilo: da je to Reč koja postaje Telo... (u pitanju je bio efekat 'pogodovanja biogenezi', poznat kao Ramni-Melerov efekat), da pobude koje nekog navode da potpomaže razvoj života u galaksijskoj skali, ne mogu biti 'pragmatične', koristoljubive, tehničke... jer da bi se tako postupilo, treba najpre biogenezu - u celom Kosmosu - priznati kao poželjnu i dobru pojavu. Da je to nekako akt 'kosmičke naklonosti' koji se - s te strane posmatran - pokazuje kao objavljivanje (ali delatno, aktivno, realno uspešno) 'Dobre Novosti', izuzetan po tome što je kadar za samorealizaciju - bez okretanja prema njoj ušiju voljnih da je saslušaju.

Napustio sam ih tako grozničavo raspaljene da nisu čak ni primetili moj odlazak, i vratio sam se u svoju sobu. Jedino u šta sam bio siguran postao je Ramni-Melerov efekat: zvezdani kod povećavao je verovatnoću životnog stvaranja. Biogeneza je sigurno i bez njega bila moguća - samo tada posle dužeg vremena i valjda u manjem procentu slučajeva. Taj zaključak imao je u sebi nečeg potkrepljujućeg - pošto sam stvorove koji su tako delovali odlično shvatao.

Da li se moglo smatrati da je ta čisto materijalna, životodajna strana signala potpuno nezavisna, totalno odsečena od njegove sadržine? To da on nije predstavljao uopšte nikakvu informaciju 'sa smislom', sem svoga 'protekcionog' odnosa prema životu - bilo je nemoguće. Dokaz je makar Žabokrečina. Pa onda zar se ta sadržina nalazila u nekoj paraleli s onim što je činio njen nosilac? Bio sam svestan toga koliko je muljevit teren na koji stupam; koncepcija koda kod poruke koja je takođe svojom sadržinom trebalo da 'usreći', 'da čini dobro' - nametala se već sama po sebi. A da li se ipak - kao što lepo stoji kod Voltera - kad padišahu voze žito, kapetan brine o tome kakve pogodnosti uživaju miševi na brodu?

Gosti iz spoljnog sveta nisu kod nas nosili naziv VIP ('Very important persons'), nego FM, od 'Feeble Minded'. Taj naziv iskovan je ne

toliko zbog zadovoljenja opšteg mišljenja o duhovnoj slabosti svih važnih osoba, nego prosto zato što smo se borili s neprilikama koje su nastajale kad je probleme tipične za Projekt trebalo izložiti ljudima koji nisu poznavali stručni jezik nauke. Da bismo im učinili dostupnim problem odnosa 'životodajne forme' zvezdane poruke prema njenoj 'sadržini' - iz koje smo zasad izveli samo Gospodara Muha - izmislio sam sledeće poređenje.

Recimo da će slogač složiti na linotipu stih od metalnih slova. Taj stih ima određeno jezičko značenje. Ali osim toga može još biti i tako da ako se preko metalnih slova pređe odgovarajućim elastičnim dletom, nastaje zvuk koji slučajno može imati vrednost harmoničnog akorda. Bilo bi ipak potpuno neverovatno da bi se tako nastavši zvuci složili - zahvaljujući najčistijem slučaju - u prve taktove Betovenove Pete simfonije. Kad bi se to desilo, pre bismo mislili da ova muzikalnost nije izazvana slučajnošću, nego da je neko namerno slova poredao upravo tako, birajući njihove prave razmere i razmake između njih. Ono što bi kao 'pobočna harmonija zvukova' bilo za odliveni štamparski slog veoma malo verovatno, za poruku kakvu je predstavljalo zvezdano pismo predstavljalo je već neverovatnoću ravnu nemogućnosti.

Drugim rečima, životodajnost ove poruke nije mogla biti stvar slučaja. Pošiljalac je morao smišljeno dati takve modulovane treptaje neutrinskom zračenju, da bi ono ispoljilo osobinu 'pogodovanja biogenezi'. Elem, to simultano prisustvo 'forme' i 'sadržine' čini se da je neumoljivo zahtevalo specijalna objašnjenja, a najprostija pretpostavka je sugerisala da pošto 'forma' pogoduje životu, i sadržina mora da bude nekako - slično - 'pozitivna'. Ako se međutim odbacivala hipoteza o takvoj 'svenaklonosti' koja je 'neposrednom životodajnom delovanju' priključila odgovarajuću sadržinu pisma kao takvu koja 'pogoduje primaocima', onda se bilo nekako osuđeno na dijametralno suprotni koncept po kome je Pošiljalac poruke 'dobronamerne' zbog svoje 'životodajnosti' - dostavljao (dijabolične) sadržine koje su primaocima mogle da nanesu propast.

Ako kažem da 'se bilo nekako osuđeno na dijaboličnu interpretaciju', to nije zato što bi moje mišljenje bilo možda baš takvo: ja naprosto beležim ono što se u Projektu stvarno dešavalo. Upornost koja se ispoljavala u stvaranju hipoteza vidi se, uostalom, u svim objavljenim

izveštajima koji pričaju istoriju MAVO'-a. Ta upornost je uvek imala dva pola: ili je 'pismo' trebalo da bude akt 'zaštitničke dobronaklonosti', akt saopštavanja instrumentalnog znanja koje naša civilizacija smatra najvišim dobrom, ili pak - akt vešto kamuflirane agresije: ako bi ono što treba da nastane preko materijalizacije 'pisma' težilo ovladavanju Zemljom, čovečanstvom, ili ako bi težilo čak Zemljinom uništenju. Uvek sam se suprotstavljao takvoj bespomoćnosti nagađanja. Pošiljaoci su mogli, na primer, biti razumna stvorenja koja su se koristila time što im se pružila 'energetska prilika': nekad su pokrenuli 'biofilnu emisiju', a potom su se, u želji da uspostave vezu s razumnim stanovnicima planeta, iz obične štednje, umesto da specijalno grade odašiljače, poslužili energetske izvorom koji je već radio, i na neutrinski tok naslojili izvesni tekst koji s njegovim 'životodajnim' karakterom nije morao da ima ničeg zajedničkog. Slično tome ni smisao telegrama koji šaljem ne stoji ni u kakvoj jednoznačnoj vezi sa svojstvima elektromagnetnih talasa bežičnog telegrafa.

Ma kako da se to moglo pomisliti; kod nas nije vladalo takvo mišljenje. Čak su nastale veoma dovtljive hipoteze - da, na primer, 'pismo' deluje 'u dva nivoa'. Proizvodi život poput baštovana, bacajući zrno u zemlju; potom ipak dolazi ponovo da proveri je li plod koji raste 'pravi'. Pismo je trebalo baš na svom 'drugom' nivou, to znači sadržajno, da bude ekvivalent povrtarskih makaza - kao činilac što likvidira 'degenerisane psihoide'. Značilo je to da Pošiljaoci bez oprostaja i milosti hoće da unište one civilizacije nastale evolucionim putem, koje se ne razvijaju 'kako treba', znači, na primer, takve koje čine klase onih 'što se međusobno proždiru', 'destruktivne' i tako dalje. Bdeli su znači nekako nad početkom i krajem biogeneze, nad korenima i krošnjama evolucionog stabla. Sadržajna strana pisma trebalo je da jedan tip primaoca obdari nekom vrstom britve kako bi njome sam sebi presekao grlo.

Tu sam maštariju odbacio. Sliku civilizacije koja 'degenerisane' ili 'nedovoljno razvijene' treba na taj način da uništi, smatrao sam samo još jednom projekcijom u zagonetku pisma kao 'asocijativnog testa', projekcijom strahova svojstvenih našem vremenu, i ničim više. Ramni-Melerov efekt kao da je svedočio o tome da Pošiljalac smatra da je egzistencija, kao život, nešto 'dobro'. Ali na sledeći korak - na

pripisivanje 'intencionalne dobrote' čak i informacionoj 'podstavi' koda - već se nisam usuđivao, isto kao što se nisam usuđivao ni da joj pridajem negativni znak. 'Crne' pomisli nastale su kod njihovih tvoraca mehanički, kad su ono što nam je uručivano putem pisma primili kao dostojno samo danajskog dara: kao instrument, ali takav koji će Zemlju porobiti, kao biće, ali koje treba da nam se nametne u svojstvu vladaoca.

Sve te koncepcije bezglavo su skakale između đavolstva i anđeosva kao muhe između dva okna. Pokušavao sam da se stavim u Pošiljaočevu situaciju. Ne bih poslao ništa što bi moglo da bude iskorišćeno suprotno mojim na merama. Dati bilo kakva oruđa ne znajući kome se daju, isto je što i deci deliti bombe. Pa šta je onda poslato? Plan idealnog društva, snabdeven 'gravurama' koje za to društvo predstavljaju energetske izvore (u obliku Gospodara Muha)? Ali takav plan je sistem koji zavisi od sopstvenih elemenata, odnosno od pojedinih bića. Ne može postojati jedan, optimalan za sva mesta i vremena. Takav plan mora uzeti u obzir i specifičnu biologiju - a ja nisam verovao da čovek u tom pogledu predstavlja neku kosmičku konstantu.

U početku mi se nije činilo da je 'pismo' moglo predstavljati poruku koja je delić 'međupulnetarnog razgovora' koji smo sasvim slučajno uhvatili. To se, naime, nije slagalo sa postojanim ponavljanjem emisije; jer razgovor ne počiva na tome što bi jedan partner stalno iznova, godinama, ponavljao stalno jedno i isto, od početka. No tu je opet ulazila u igru vremenska skala; poruka je u neizmenjenom vidu stizala na Zemlju najmanje od pre dve godine - to je bilo sigurno. Možda su međusobno 'razgovarali' automatski uređaji, i aparatura jedne strane je svoj odgovor slala sve dok ne primi lozinku da je iskaz primljen? U tom slučaju ponavljanja su mogla trajati i hiljadu godina, ako su samo civilizacije koje vode razgovor bile dovoljno jedna od druge udaljene. Nismo apsolutno znali ne mogu li se na 'životodajnu emisiju' naslojavati različite sadržine - što je a priori bilo sasvim verovatno.

Uprkos tome verzija 'oslušnutog razgovora' izgledala je krajnje neverovatna. Ako 'pitanja' deli od dobijenih 'odgovora' vreme koje se računa na vekove, teško je takvu razmenu informacija nazvati 'razgovorom'. Pre se valjalo nadati tome da će svaka od 'strana'

saopštavati drugoj bitne podatke o sebi. Trebalo je, dakle, primati ne jednu emisiju, nego najmanje dve. Tako ipak nije bilo. Neutrinski 'etar', ukoliko su na to ukazivali astrofizičarski uređaji, bio je savršeno prazan - sem ovog jednog transmisionog pojasa. Bila je to valjda najtvrđa ljuska zagonetnog oraha. Najprostije objašnjenje govorilo je da nema ni razgovora, ni dveju civilizacija, već da postoji samo jedna civilizacija, ona koja šalje izotropski signal. Pri takvoj konstataciji trebalo je ponovo vratiti se na lupanje glave oko dvojnosti ovog signala... da capo al fine.

Svakako, pismo je moglo sadržati nešto relativno prosto. Moglo je, na primer, biti samo shema mašine za uspostavljanje veze s Pošiljaocima. To bi onda bio 'plan odašiljača' - na 'elementima' tipa Žabokrečine. Mi, kao malo dete koje teško premišlja nad shemom radioaparata, nismo uspeli da sastavimo ništa više sem nekoliko najprimitivnijih šrafića. Mogla je to biti 'ovaploćena' psihokosmogonijska teorija koja otkriva kako nastaje, kako je raspoređen i kako funkcioniše razumni život u Metagalaksiji. Kad su se odbacivale 'manihejske' predrasude, kao sugestije koje nam došaptavaju kako nam Pošiljalac mora želeti ili zlo, ili dobro (ili 'dobro i zlo' istovremeno, na primer, kad bi po svojim kriterijumima bio prema nama intencionalno 'dobar', a po našim - 'zao') - odgonetanje je davalo sve slobodnije ideje slične pomenutim, i postajalo močvara ne manja od onog profesionalnog suženja koje je empiričare Projekta zarobilo u zlatnim kavezima njihovih senzacionalnih otkrića. Smatrali su, bar neki, da će se preko istraživanja Gospodara Muha moći najzad prodreti do suštine tajne Pošiljalaca - kao preko niti do klupčeta. Ja sam smatrao da je to drugostepena racionalizacija: pošto nisu imali ništa sem Gospodara Muha, grčevito su ga se držali u svom istraživanju. Dao bih im za pravo da je u pitanju bio prirodoznanstveni problem - ali pred nama je stajao drugi; iz hemijske analize mastila, kojim je napisano pismo što nam je upućeno, nikad se neće zaključiti kakav je bio intelektualni karakter onoga koji je pismo pisao.

Možda je trebalo biti skromniji u namerama i odgonetati namere Pošiljalaca postepenim približenjima? No tu se vraćalo goruće pitanje, zašto su spojili ujedno poruku namenjenu razumnim primaocima, i biofilno dejstvo?

Na prvi pogled to je izgledalo neobično, čak i začuđujuće. Najpre, opšta razmatranja ukazivala su na to da civilizacija Pošiljalaca mora da je neverovatno stara. Emisija signala - izračunali smo to približno - zahtevala je potrošnju sile ravne u najmanju ruku sunčanoj. Takav izdatak ne može biti nevažan čak ni za društvo koje raspolaže visoko razvijenom astroinženjeringom. Znači da su Pošiljaoci delovali u ubeđenju da je takva 'investicija' - ma koliko išla u druge svrhe - isplativa u smislu: realne, životodajne efikasnosti. Ali u današnje vreme planeta na kojima vladaju uslovi koji odgovaraju zemaljskim uslovima od pre četiri milijarde godina, u celoj Metagalaksiji ima relativno malo. Čak veoma malo. Metagalaksija je, naime, zvezdani ili maglični organizam više nego zreo; za jedno milijardu godina počće da se 'kloni ka starosti'. Mladalačko razdoblje bujne i silovite planetogeneze u njoj je već prošlo. Iz njega se upravo izdvojila, između ostalih, Zemlja. Pošiljaoci su to morali znati. Jer ovaj svoj signal oni ne šalju od pre nekoliko hiljada ili čak nekoliko miliona godina. Plašio sam se - teško je drugačije nazvati osećanje koje je pratilo takve misli - da to čine možda i duže od nekih milijardu godina! Ali ako je tako, onda se - ako ostavimo po strani problem što nikako nismo kadri da zamislimo u kakvu se tvorevinu u stvari preobražava društvo posle tako stravično dugog geološkog vremena - odgovor na pitanje o uzroku 'dvostranosti' signala pokazivao kao krajnje jednostavan, čak trivijalan. Mogli su od najdavnijih vremena slati 'životodajni faktor' - a kad su rešili da se bave međuplanetarnim uspostavljanjem komunikacije, umesto da grade specijalne tehnologije i odašiljaće, bilo je dovoljno da iskoriste tok emisije koja je već odlazila u Kosmos. Bilo je dovoljno da se na odgovarajući način, dopunski, modulira postojeći pramen. Znači, ovu su nam zagonetku zadali iz proste, inženjerske štednje? Jer problemi kakve je postavljao program modulacije mora da su tehnički i informaciono bili strahoviti. Svakako, za nas bi bili, ali za njih? Tu sam ponovo gubio tle pod nogama. Istraživanja su, međutim, nastavljena: vršeni su pokušaji da se na nebrojene načine 'informaciona frakcija' signala odeli od 'biofilne'. U tome se nije uspelo. Bili smo bespomoćni, ali još ne rezignirani.

9.

Pred kraj avgusta osetio sam se duhovno toliko jalovim, kao valjda nikad pre. Stvaralački potencijal, sposobnost pokretanja problema, menja se u čoveku u plimama i oseckama, s kojima je teško biti načisto. Naučio sam da primenjujem kao neku vrstu testa čitanje mojih vlastitih radova, onih koje smatram najboljima. Ako zapazim u njima spoticaje, praznine, ako vidim da je stvar mogla biti obavljena bolje, proba se smatra uspešnom. No ako sopstveni tekst čitam ne bez divljenja, to označava da sa mnom nije dobro. To se desilo baš na prelomu leta. Iz dugogodišnje prakse znao sam da mi je potrebna razonoda, a ne odmor. Stoga sam češće navraćao doktoru Rapaportu, svome susedu, često na viščasovne razgovore. O samom zvezdanom kodu govorili smo retko i malo. Jednom sam ga zatekao pored velikih paketa, iz kojih su ispadale zgodne, bleštave šarene knjižice sa veličanstvenim omotima. Pokušavao je da kao 'generator raznorodnosti', koje nam je nedostajalo u koncepcijama, iskoristi plodove književne mašte - onu naročito u Sjedinjenim Državama popularnu književnu vrstu koja usled upornog nesporazuma nosi naziv Science-Fiction. Nikad još nije bio čitao takve knjige; bio je ljut, čak i uvređen, jer su ga razočarale svojom jednostavnošću. "U njima ima svega osim mašte", reče mi. Svakako je došlo do nesporazuma. Autori tobožnjih naučnih bajki dostavljaju publici ono što ona želi: truizme, uhodane istine, stereotipe dovoljno preobučene, dovoljno bizarne, da bi primalac mogao istovremeno da se pogruži u bezbedno čuđenje, i da ostane neizbačen iz svoje životne filozofije. Ako u kulturi postoji progres, onda je on pre svega pojmovni, a u to literatura, naročito fantastična, ne dira.

Razgovori sa doktorom Rapaportom bili su za mene dragoceni. On je svoja mišljenja formulisao sa grabljivošću i bezobzirnošću koje bih rado prisvojio. Teme naših diskusija bile su đačke: raspravljali smo o čoveku. Rapaport je bio pomalo 'termodinamički psihoanalitičar', i govorio je, na primer, da se u stvari svi osnovni motori koji čoveka prisiljavaju na akciju mogu izvesti neposredno iz fizike - ako se ona samo dovoljno široko shvati.

Težnja ka destrukciji može se izvesti ravno iz termodinamike. Život je prevara, pokušaj malverzacije, napor da se zaobiđu zakoni, odnekud neizbežni i neumoljivi; ono što je izolovano od ostalog sveta, odmah ide na put raspada, to je kosina koja vodi u normalno stanje materije, u postojanu ravnotežu, koja označava smrt. Da bi trajalo, mora se pothranjivati redom, a pošto ga - visoko organizovanog - nema nigde sem u životu, osuđen je na samoproždiranje; treba uništavati da bi se živelo, hraniti se redom koji je utoliko hrana ukoliko dopušta da bude razoren. Takvu pravilnost ne ustaljuje etika, nego fizika.

Prvi je to valjda primetio Šredinger, ali on, zaljubljen u svoje Grke, nije zapazio ono što se, oslanjajući se na Rapaporta, može nazvati sramotom života, imanentnom manom, ukorenjenom u samoj strukturi realnosti. Oponirao sam pozivajući se na fotosintezu biljaka; one ne uništavaju, ili bar ne moraju da uništavaju druge žive organizme, zahvaljujući konzumiranju sunčanih kvanta; na šta je Rapaport odgovarao da je ceo životinjski svet parazit biljnoga sveta. Drugu čovekovu odliku, onu uostalom koja mu je zajednička gotovo sa svim organizmima, spolnost, Rapaport je takođe filozofirajući na svoj način, izvodio iz termodinamičke statistike, iz njenog informacionog ogranka. Nered koji vreba na svaku sređenost čini da informacija u saopštavanjima uvek podleže deformaciji da bi se sprečilo dejstvo smrtnoga šuma, da bi se širio trenutno osvojeni red, neophodno treba međusobno upoređivati 'nasledne tekstove'; takva konfrontacija, 'iščitavanje' koje ima za cilj uklanjanje 'grešaka', predstavlja baš opravdanje i uzrok nastanka dvospolnosti. Znači, u informacionoj fizici transmisija, u teoriji poruke postoje izazivači pola. Upoređivanje nasledne informacije iz svakog pokolenja bilo je neophodnost, *conditio sine qua* život ne bi mogao da se održi, a sav ostatak biološki, algedonički, psihički, kulturni - jeste već drugostepeni, šuma konsekvencija što je izrasla iz onog čvrstog zrna, koje su formirali zakoni fizike.

Obratio sam mu pažnju na to da na takav način univerzalizuje dvospolnost, čini je konstantom Svemira; on se samo osmehnuo, nikad nije neposredno odgovarao. U drugom nekom veku, u drugoj eposi bez sumnje bi postao strog mistik, tvorac sistema, dok je u našem, otrežnjenom prekomernošću otkrića koja kao granate raznose svaku sistemsku koherenciju, istovremeno ubrzavajući više

no ikad napredak i netrpeljivom prema njemu - bio samo komentator i analitičar.

Jednom mi je govorio, sećam se, kako je razmatrao mogućnost izgrađivanja nečeg poput metateorije filozofskih sistema ili takvog opšteg programa koji bi dopustio da se to stvaralaštvo automatizuje: odgovarajuće programirana mašina najpre bi proizvodila postojeće sisteme, a potom, bi, u prazninama ostalim usled nepažnje ili nedoslednosti velikih ontologa, proizvodila nove - sa umešnošću automata koji proizvodi šrafiće ili patike. I čak se bio poduhvatio toga posla, sastavio rečnik, sintaksu, pravila transpozicija, kategorijske hijerarhije, neku vrstu metateorije tipova, semantički doradene, ali je potom zaključio da je zadatak jalov, da je to zabava koja ne zaslužuje dalji napor, pošto iz nje nije proizlazilo ništa sem same mogućnosti generisanja ovih mreža, kaveza ili zgrada, pa makar i kristalnih palata izgrađenih od reči. Bio je mizantrop, i nije nikakvo čudo što je pored njegova kreveta, kao pored moga Biblija, ležao Šopenhauer. Konceptcija koja je ispod pojma materije stavljala pojam volje - učinila mu se zabavnom.

"Jednako dobro", govorio je, "'to' bi se u stvari moglo odrediti naprosto kao tajna i onda bi tajna mogla da se kvantuje, rasipa, prelama kroz kristale, grupiše i razređuje; ako se opet prizna da 'volja' može da bude totalno izopštena iz unutrašnjosti osećajnih jestestava, i još da joj se pripiše neka vrsta 'samokretanja', to jest ona sklonost ka večnoj jurnjavi, koja je u atomima toliko iritirajuća, jer stvara sve same brige, ne samo matematičari - šta nam u stvari brani da se pomirimo sa Šopenhauerom?"

Tvrdio je da će vreme renesanse ove šopenhauerovske vizije još naići. Uostalom, uopšte nije bio samo apologet ovog malog, besnog, izbezumljenog Nemca.

Njegova je estetika nedosledna. Uostalom, možda nije umeo to da izrazi, nije mu dozvoljavao genius temporis. Pedesetih godina bio sam jednom svedok probne atomske eksplozije. Zna li, gospodine Hogarte (drugačije mi se nije obraćao), da nema ničeg lepšeg od boja atomske gljive? Nikakav opis, nikakve fotografije u boji nisu u stanju da nam približe to čudo koje, uostalom, traje svega desetak sekundi, a potom odozdo ulazi prljavština, uvučena sisanjem, kad se vatreni mehur počne nadimati. Potom vatrena kugla, kao otrgnuti

balon, beži u oblake, i ceo svet za tren oka postaje izvajan u crvenom - Eos Pterodaktylos... Devetnaesti vek je čvrsto verovao da ono što je ubilačko mora da bude ogavno. Mi već znamo da može da bude lepše od pomorandžinih gajeva. Potom sve cveće deluje kao prigašeno, mutno - i to se dešava na mestu na kome radijacija ubija u deliću sekunda!"

Slušao sam ga sakriven u fotelji, a ponekad sam, priznajem, čak gubio nit onoga što je govorio. Moj mozak, kao stari mlekadžijski konj uporno se vraćao na jedan i isti put, na kod, tako da sam se namerno prisiljavao da se ne vraćam na tu stranu, jer mi se činilo da ću, ako je neko vreme napustim, nešto tamo možda samo prokljati. Takve stvari su se ponekad dešavale.

Moj drugi sagovornik bio je Tajhemer Dil, u stvari Dil junior, fizičar čijeg sam oca poznavao - ali to je čitava priča. Dil senior predavao je matematiku još na berklijskom univerzitetu. Bio je dosta poznat matematičar starijeg pokolenja, uživao reputaciju odličnog pedagoga, kao uravnotežen i strpljiv, iako je mnogo zahtevao od studenata - a zašto nisam stekao njegovo priznanje, ne znam. Svakako smo se razlikovali u stilu mišljenja, sem toga ja sam se oduševljavao ergodikom koju je Dil omalovažavao, ali uvek sam osećao da nisu bili u pitanju samo čisto matematički problemi. Dolazio sam k njemu sa svojim idejama, jer kome sam se mogao obraćati? a on me je gasio kao sveću, i nehotice stavljao u stranu ono što sam želeo da izložim, ističući istovremeno moga kolegu Mejersa. Bdeo je nad njim kao nad ružinim pupoljkom u rascvetavanju.

Mejers je išao njegovim putem; priznajem uostalom da nije bio loš u kombinatorici, koju sam uostalom već tada smatrao ogrankom koji se suši. Učenik je razvijao učiteljevu misao, te je učitelj u njega verovao - ali ipak to nije bilo tako jednostavno. Možda je Dil osećao prema meni nagonsku, nekako animalnu antipatiju? Da li sam bio previše nametljiv, kao previše samopouzdan u svoje mogućnosti? Bio sam sigurno glup: ništa nisam shvatao, ali nisam prema Dilu osećao ni najmanju uvredu. Svakako, Mejersa nisam trpeo i još pamtim ćutljivu satisfakciju, punu uživanja, koju sam osetio posle više godina kad sam se slučajno s njim sreo: radio je kao statističar u nekoj firmi automobila, valjda u Dženeral Motorsu.

To što se Dil tako potpuno prevario u svom izabraniku nije mi ipak bilo dovoljno. Jer ja nisam ni želeo njegov poraz, nego da se vrati vera u mene. Stoga nije valjda bilo nekoga većeg mog mladalačkog rada koji ne bih završavao zamišljajući kako Dilov pogled počiva na mom rukopisu. Mnogo napora stajao me je dokaz da je Dilova varijaciona kombinatorika samo nesavršena aproksimacija ergodičke teoreme! Nijedan rad valjda, ni pre ni posle toga, ni sam doterivao s takvim trudom; i nije čak besmislena pretpostavka da čitava koncepcija skupova, kasnije nazvanih Hogartovim skupovima, vodi poreklo iz ove tihe strasti u čijoj sam trajnoj plimi preorao Dilovu aproksiomatiku, a potom, kao u želji da učinim još nešto povrh toga, ma koliko da u stvari ništa više tamo nije imalo da se uradi - poigrao sam se matematičara kako bih celu tu anahroničnu koncepciju pogledao nekako s visine, uzgred, iako su se mnogi od onih koji su već tada predviđali da ću načiniti veliku karijeru, čudili mojim tako marginalnim interesovanjima.

Dabome, nikom nisam priznao pravi motor, skrivene motive ovog rada. Čemu sam se, u stvari, nadao? Nisam ipak računao na to da će Dil umeti da me oceni, da će mi se izviniti zbog Mejersa, i priznati koliko se mnogo varao. Misao o nekakvoj Kanosi toga kragujskog i kao nepromenljivog, krepkog starca bila je previše apsurdna da bi ma i za trenutak mogla da mi se javi u glavi. Uopšte ništa, dakle, nisam zamišljao u vidu uništenja. Stvar je za tako nešto bila nekako previše stidna i ograničena. Često neko cenjen, poštovan, i čak od svih voljen, najviše u potaji vodi računa o nekome ko ravnodušno stoji van kruga obožavalaca, mada je inače možda i drugorazredan u očima sveta, potpuno nevažan.

Ko je najzad bio Dil senior? Standardni profesor matematike kakvih u Sjedinjenim Državama ima na desetine. Ali takve racionalizacije ništa mi ne bi pomogle, tim pre što tada čak nisam ni za samog sebe otkrivao smisao i cilj svojih ambicijskih idiosinkrazija. Dobijajući ipak iz štamparije ispresovane, sveže, i kao u novom blesku obasjane primerke svojih radova, postajao bih za trenutak vidovit, javljao bi mi se pred očima suvonjav, motkast Dil, krut, s licem nalik na lice sa Hegelovih portreta; a Hegela nisam trpeo, nisam mogao da ga čitam, jer je toliko bio siguran u to da kroz njega govori sam apsolut, na večnu slavu pruske države. Hegel tu, kako sad mislim, nije uopšte

bio važan - poturao sam ga na mesto drugog lica.

Izdaleka sam video Dila nekoliko puta, na kongresima i konferencijama, zaobilazio sam ga praveći se da ga ne poznajem. Jednom mi se čak sam obratio, učtivo, zaobilazno, a ja sam se napravio da baš moram da iziđem, u stvari ništa više od njega nisam hteo - kao da mi je bio potreban samo u mašti. Posle objavljivanja moga glavnog rada sručila se bujica pohvala na moj račun, napisana je prva moja biografija, osećao sam se bliskim neizrecivom cilju, i baš tada sam ga sreo. Glasovi o njegovoj bolesti stigli su, doduše, do mene, ali nisam pretpostavljao da ga je mogla čak toliko izmeniti. Ugledao sam ga u velikoj samousluzi. Gurao je pred sobom kolica s paketima, a ja sam išao odmah za njim. Okruživala nas je gomila. Opazio sam brzim, pritajenim pogledom njegove vrećasto otromboljene, naduvene obraze i istovremeno s prepoznavanjem pojavila se u meni neka vrsta očajanja. Bio je to smanjen, debeo starac mutna pogleda, sa ustima koja nisu mogla da se zatvore, s nogama koje su se vukle u velikim kaljačama; na okovratniku mu se topio sneg. Gurao je svoja kolica, potiskivan svetom, a ja sam se žurno povlačio, kao uplašen njegovom blizinom, trudeći se samo da što brže iziđem, u stvari da uteknem. U tren oka sam izgubio protivnika koji valjda nikad nije ni saznao da je to za mene bio. Neko vreme posle toga osećao sam u sebi pustoš, kao posle gubitka nekoga bliskog. Ona vrsta razdražujućeg izazova koji je prisiljavao na napetost svu silu mojih misli, odjednom je nestala. Verovatno onaj Dil, koji je stalno išao za mnom i preko mog ramena baca pogled na ispodvlačene rukopise, nikad nije ni postojao. Kad sam neku godinu kasnije pročitao vest o njegovoj smrti, ništa više nisam osećao. Ali dugo je trajalo dok se u meni nije zasvodilo to ispražnjeno mesto.

Znao sam da ima sina. Dila juniora upoznao sam tek u Projektu. Majka mu je, čini mi se, bila Mađarica, i otuda neobično ime koje me je podsećalo na Temerlana. Iako junior, nije više bio mlad. Spadao je među malo ostarele mladiće. Ima ljudi koji kao da su predodređeni samo za jedne godine. Belojn, na primer, bio je programiran da deluje kao krepak starac, što je čini mi se njegov pravi oblik ka kome užurbano teži, jer zna da tada ne samo što neće izgubiti energiju, nego će joj još pridati nečeg biblijskog, i niko neće moći ni da

posumnja u njegovu slabost. Ima ljudi koji konzerviraju crte neodgovornog sazrevanja. Takav je bio Dil junior. Od oca je nasledio držanje, svečano, sa prostudiranošću svakog pokreta. Sigurno nije spadao među ljude kojima je svejedno šta se u svakom trenu dešava s njihovim rukama ili licem. Bio je takozvani 'nemirni fizičar', pomalo kao ja nemirni matematičar, jer se stalno prebacivao iz struke u struku, i neko vreme je radio u ekipi Andersonovih biofizičara. Kod Rapaporta je došlo do našeg zbližavanja, koje me je stajalo izvesnog napora, jer mi Dil nije bio simpatičan, ali sam se savladao, nekako zbog sećanja na seniora. Ako je to nedovoljno razumljivo, mogu samo posvedočiti da je za mene to takođe bilo nerazumljivo, ali tako je bilo.

Ljudi sa više specijalnosti, zvani kod nas ponekad 'univerzalcima', bili su na velikoj ceni. Dil je spadao među tvorce sinteze Žabokrečine. Ali teme, vezane neposredno za Projekt, bile su na našim večernjim razgovorima kod Rapaporta radije izbegavane. Pre rada kod Andersona Dil se našao - valjda pod pokroviteljstvom Uneska - u istraživačkoj grupi koja je trebalo da razradi projekte protivdejstva demografske eksplozije čovečanstva. Pričao je o tome sa zadovoljstvom. Bilo je tamo nešto biologa, sociologa, genetičara i antropologa. Naravno, i slavni ljudi, s Nobelovom nagradom.

Jedan od njih smatrao je atomski rat kao jedini spas pred ljudskim potopom. Njegovo rezonovanje, uostalom, izgledalo je dosta korektno. Ni pilule, ni ubeđivanje neće zakočiti prirodni priraštaj. Neophodno je nekako planirano prodiranje silom u porodicu. Nije stvar u tome što svaki plan zvuči ili košmarno ili groteskno, kao na primer predlog da se 'dozvola za dete' može dobiti tek pošto se stekne određen broj poena za psihofizičke vrednosti, vaspitnu sposobnost, i tako dalje.

Mogu se izmišljati takvi manje ili više racionalni programi, ali njih je nemoguće sprovesti u život. Stvar se na kraju uvek svodi na ograničavanje onih sloboda koje se, od rođenja civilizacije, nije usudio da takne nijedan poredak. Niko od savremenika nije za to imao ni dovoljno snage, ni autoriteta. Moralo bi se boriti i s najjačim ljudskim nagonom, i s većinom crkava, i s temeljima ljudskih prava, osveštanih tradicijom. Međutim, posle atomske kataklizme strogi propisi sklapanja veza i rađanja bili bi preka i životna nužnost, jer bi

inače, od radijacije degenerisana nasledna plazma dala početak bezbrojnom razmnožavanju nakaza. Takvo preko izdavanje propisa moglo bi potom da pređe u zakonski sistem, koji rukovodi razmnožavanjem vrste, već kao korisno upravljanje njenom evolucijom i brojnošću.

Atomski rat je, svakako, užasno zlo, ali njegove dalje konsekvence mogu se pokazati kao dobre, kao spasonosne. U tome duhu izjasnio se deo naučnika, drugi su se usprotivili, i do jednoznačnog formulisanja preporuka nije ni došlo.

Taj slučaj je razljutio Rapaporta, a što je on više padao u vatru, tim hladnije mu je Dil, sa unutrašnjim smeškom, odgovarao. "Intronizacija razuma kao vladaoca", govorio je Rapaport, "isto značajno je sa pristankom da o nama vodi brigu ludilo logike. Radost oca izazvana time što je dete slično njemu nema nikakve racionalne vrednosti, naročito kad je otac prosečna, netalentovana osoba - ergo, treba osnivati 'banke' sa spermom društveno najkorisnijih ljudi, i veštačkim osemenjivanjem razmnožavati decu sličnu takvim rasnim priplodnjacima, što znači vrednu. Rizik vezan za osnivanje porodice može se smatrati naporom društveno upropašćivanim, ergo, treba spajati parove po kriterijumima selekcije koja uzima u obzir pozitivno povezivanje supružanskih fizičkih i psihičkih osobina. Nezadovoljene želje bude frustracije koje remete pravilan tok društvenih procesa - ergo, sve želje treba zadovoljavati ili prirodno, ili putem tehničkih ekvivalenata, ili najzad hemijskim ili hirurškim putem uklanjati centre koji te želje rađaju."

Pre dvadeset godina put od Evrope do Sjedinjenih Država trajao je sedam časova; po cenu od osamnaest milijardi dolara to je vreme skraćeno pedeset minuta. Zna se već da će zahvaljujući daljim milijardama to vreme uspešno biti skraćeno za polovinu. Putnik, sterilizovan telesno i duhovno (da ne bi dovukao k nama ni azijski grip, ni azijske misli), nakljukan vitaminima i filmskom predstavom iz kasete, moći će da se prebacuje iz grada u grad, sa kontinenta na kontinent i s planete na planetu - sve pouzdanije i sve brže, a vizija takve fenomenalne preciznosti instrumenata koji nadziru zaštitu treba da nam zapuši usta kako ne bismo mogli upitati čemu, u stvari, ta putovanja služe. Takav tempo nije moglo da podnese naše staro, životinjsko telo, prebacivanja s polukugle na polukuglu previše brzo

rastrojavaju ritam njegovog sna i bdenja, ali je, srećom, pronađeno hemijsko sredstvo koje tu rastrojenost uklanja. Istina, to sredstvo ponekad izaziva depresiju, ali postoje druga sredstva koja pokrepljuju; ona izazivaju koronarno oboljenje, ali mogu se, dalje, u srčanu arteriju unositi, na primer, polietilenske cevčice koje sprečavaju začepljavanje.

Naučnik se u takvim situacijama ponaša kao dresirani slon koga gonič tera na prepreku. Služi se silom razuma - kao slon snagom mišića, to znači: na komandu; to je neobično ugodno, pošto se naučnik tada pokazuje spremnim na sve, jer više ni za šta ne odgovara. Nauka postaje red kapitulacija; logički račun treba da postane automat koji zamenjuje čoveka kao moralistu; podležemo uceni 'boljeg znanja', koje se usuđuje da tvrdi kako atomski rat može da bude nešto sekundarno dobro zato što to proizlazi iz aritmetike. Današnje zlo pokazuje se kao sutrašnje dobro, ergo, to je zlo u izvesnim pogledima dobro. Razum prestaje da sluša intuitivna došaptavanja osećanja, ideal postaje harmonija dobro konstruisane mašine, a u tu mašinu treba da se pretvori civilizacija u celini i svaki njen član za sebe.

Samim tim civilizacijska sredstva promenjena su u ciljeve, i na mesto ljudskih vrednosti postavljene su ugodnosti; pravilo koje naređuje da se čepovi na bocama zamenjuju kapsulama, a kapsule - plastičnim kopcima koje odskaču kad ih pritisneš prstom, jeste nevino kao nastavak usavršavanja koje treba da nam olakša otvaranje flaša. Isto pravilo primenjeno na usavršavanje ljudskog mozga postaje čista ludost; svaki konflikt, svaki teški problem postaje izjednačen sa otpornim čepom koji treba izbaciti, i zameniti odgovarajućom lakoćom. Belojn je Projektu dao naziv Master's Voice, jer je ta jedinica dvoznačna: glas kojeg Gospodara treba da slušamo - onoga sa zvezda, ili onog iz Vašingtona? U suštini, to je operacija Lemon Sqaeeze - ceđenje kao limunova ne naših glavurdi, nego kosmičke poruke, ali teško starešinama i njihovim slugama ako se u tome odista uspe!

Takvim večernjim razgovorima zabavljali smo se u drugoj godini trajanja MAVO-a, u izrazitijoj auri loših predosećanja koja su najavljivala ono što je 'Operaciju ceđenja limuna' trebalo ubrzo da ispuni sadržinom ne više ironičnom, nego zloslutnom.

10.

Makoliko da su Žabokrečina i Gospodar Muva bili ista supstanca, samo čuvana na razne načine u ekipama biofizičara i biologa, na teritoriji svake od ovih ekipa upotrebljavani su samo lokalno obavezujući nazivi, u čemu se, kao što sam mislio, ispoljavala izvesna sitna crta karakteristična za istoriju nauke. Jer ni slučajne krivine istraživačkih puteva, ni slučajne okolnosti koje su pratile rađanje otkrića, ne odlepljuju se potpuno od njihovog krajnjeg oblika. Svakako, nije lako raspoznati te relikte upravo zbog toga što, okoreli, prodiru u srž teorije i svih poznijih zahvata, kao probijeni put, kao beleg slučajnosti koji se okamenio u pravilo misli.

Pre no što sam kod Ramnija prvi put video Žabokrečinu, na meni je primenjena već klasična procedura koja je obavezivala došljake iz velikog sveta. Najpre sam saslušao ono sažeto izlaganje s magnetofonske trake, koje sam već citirao, zatim sam, posle dvominutne vožnje metroom dospeo u zgradu hemije sinteza, gde mi je pokazan u posebnoj dvorani, pod dvospratnim staklenim zvonom (kao do razmera atlantosaurusu povećan kostur vodene buve), trodimenzionalni model jedne čestice Žabokrečine. Pojedine atomske grupe predstavljale su slične grozdovima, crne, purpurne, ljubičaste i bele kugle povezane prozirnim cevčicama polietilena. Marš, stereochemičar, demonstrirao mi je pojedine radikale amonijuma, grupe alkila, i slične čudnim cvetovima 'molekularne reflektore' koji su gutali energiju što se stvarala u nuklearnim reakcijama. Te su reakcije pokazivane pošto bi bila pokrenuta aparatura koja bi osvetljavala redom neonske cevčice i lampice skrivene u unutrašnjosti modela, koji bi tada stvarao utisak turističke reklame ukrštene s jelkom. Pošto se od mene to očekivalo, izrazio sam divljenje i mogao sam ići dalje.

Pravi procesi sinteze odvijali su se u podzemlju zgrade, pod nadzorom programirajućih mašina, u cisternama oklopljenim izolacionim cilindričnim navlakama, jer su u izvesnim etapama povremeno nastajala dosta prodorna korpuskularna zračenja, koja bi ipak prestajala kad bi sinteza bila završena. Glavna hala sinteze

zauzimala je četiri hiljade kvadratnih metara. Dalji put vodio je iz nje u takozvani srebrni deo podzemlja, gde je - kao u riznici - počivala supstanca koju su izdiktirale zvezde. Bila je tamo okrugla soba, ili komora bez prozora, sa zidovima od srebra poliranog u ogledalo; znao sam zašto je to bilo neophodno, ali sam već zaboravio. Obliven hladnom svetlošću fluorescentnih lampi, na masivnom postolju stajao je stakleni rezervoar nalik na veliki akvarijum, gotovo prazan - samo je njegovo dno prekrivao sloj nepomične, sivkaste tečnosti koja je snažno opalizovala.

Prostoriju je u dva dela razdvajala staklena ploča; nasuprot rezervoara zjapio je u njoj otvor sa daljinskim manipulatorom, montiranim u debelim oklopima. Marš je najpre vrh pincete nalik na hirurški aparat spustio na površinu tečnosti, a kad ju je digao, s vrška je visila svetla, iskričava nit koja u sebi nije imala ništa od lepljive tečnosti. Izgledalo je to kao da je lepljiva tečnost izbacila iz sebe elastično, ali dosta čvrsto vlakno koje je leno osciliralo, poput strune. Kad je opet spustio manipulator i vešto njime protresao tako da je to vlakno otpalo, površina tečnosti, koja je bleštala odbijenom svetlošću, nije ga primila; vlakno se zgrčilo, odebljalo, pretvoreno u neku vrstu svetlucave larve, i počelo da puzi krećući se kao prava gusenica, a kad je stiglo do stakla, zaustavilo se i vratilo. To putovanje je trajalo približno jedan minut - a potom se ova neobična tvorevina razmazala, obrisi kao da su joj se rasplinuli i, usisana, vratila se u matricu.

Ovaj trik sa 'gusenicom' bio je samo beznačajna parada. Kad je ugašena svetlost i kad je eksperiment ponovljen u mraku, ugledao sam u jednom trenutku veoma slab, ali razgovetan blesak, kao da se između dna rezervoara i njegovog stropa u jednom deliću sekunde upalila zvezdica. Marš mi potom reče da to nije luminiscencija. Pošto nit podleže kidanju, na tome mestu stvara se monomolekularni sloj koji više nije kadar da pod kontrolom zadrži nuklearne procese i tada nastaje neka vrsta mikroskopske lavinske reakcije - a blesak je sekundaran efekat, pošto aktivirani elektroni, prebačeni u više energetske nivoe, naglo ih napuštajući ispuštaju istovrednu količinu fotona. Pitao sam ga vide li oni izgleda za praktično korišćenje Žabokrečine. Nadu su imali manju nego odmah posle sinteze, jer se Žabokrečina ponašala slično kao živo tkivo u tom pogledu što, kao i

ono što isključivo za sebe troši energiju hemijskih reakcija, Žabokrečina nije dozvoljavala nikako da se njoj oduzme njena nuklearna reakcija.

U Grocijusovoj ekipi, koja je proizvela Gospodara Muva, vladali su potpuno drugačiji običaji; tamo se silazilo u podzemlje uz čuvanje najveće opreznosti. Doduše, ne znam da li je zbog toga Gospodar Muva zato smešten dva sprata ispod površine, i da li je tako nazvan ili kršten zato što je nastao u podzemnim prostorijama koje su podsećale na nekakav Had.

Najpre se, još u laboratoriji, oblačila preko odela zaštitna odeća sastavljena iz velikog providnog kombinezona, snabdevenog kapuljačom, i rezervoara s kiseonikom, nošenog na kaiševima. To je zahtevalo izvestan napor, koji je pri svoj svojoj poslovnosti imao u sebi ipak nečega od obreda. Koliko znam, ponašanje naučnika u laboratorijama niko još nije proučavao u antropološkom pogledu, ma koliko da za mene nije bilo sumnje da sve što oni rade nije neophodno. Iste pripreme i eksperimentalne postupke čovek može ostvarivati na vrlo različite načine, ali kad se jednom neki postupak ustalio, on u datom krugu, u datoj školi prelazi u običaj s vrednošću norme, i čak gotovo dogme.

Silazio sam da vidim Gospodara Muva u pratnji dvaju asistenata. Vođa je bio mali Grocijus, i na put smo kretali tek tada kad bi nam, posle izvesnog manipulisanja ručicama, uduvali kiseonik i pod našu providnu odeću, tako da je svaki od nas postao nalik na svetlucač balon sa pravom košticom ličnosti u sredini. Pre polaska još je proveravano da li je odeća hermetički zatvorena, što je bilo vrlo prosto, jer je pojedinim delovima kombinezona na kojima je vladao nešto veći pritisak, prinošena zapaljena sveća; ta operacija podsećala je na neki magijski postupak; na neko kađenje, na primer. Sve zajedno to se komponovalo u svečanu celinu, ozbiljnu, kao da je bila ritualno usporena, sigurno time što se u ovom bleštavom balonu nije moglo brzo kretati. Sem toga, dok smo se nalazili u ovoj navlaci, nismo mogli mnogo da razgovaramo, te je i sporazumevanje namigivanjem stvaralo dopunski utisak da učestvujemo u nekoj liturgijskoj praksi. Naravno, moglo se reći, odbijajući te prigovore, da je kombinezon štitio od zračenja beta, da je doduše otežavao kretanje, ali je istovremeno, zahvaljujući prozirnosti, dopuštao da se

dobro vidi, i tako dalje, ali bez većeg truda mogao bih, čini mi se, da smislim i drugačiji prorede, iako manje slikovit, a naročito lišen naleta diskretnih aluzija na simbolični smisao naziva Gospodara Muva.

U posebnoj sobi, sa betonskim podom, neka vrsta lubure opkoljavala je okomit bunar. Jedan za drugim sišli smo dole, niz železne lestve ugrađene u zid bunara, neprijatno šušteći kombinezonima, u neprijatnoj vrelini kakva je vladala unutar te odeće, koja je podsećala na riblje mehure. Dole se protezao uski hodnik, kao u starom rudniku, u pravilnim razmacima osvetljen lampama zaštićenim rešetkom. Njih nisu isplanirali Grocijusovi ljudi, što lojalno podvlačim; ekipa je naprosto iskoristila podzemni deo zgrade koja je nekada trebalo da služi daleko više militarnim ciljevima, vezanim s termonuklearnim eksplozijama na poligonu. Nekoliko desetina metara dalje zidovi su postali bleštavi, jer su bili prekriveni srebrnim limom uglačanim kao ogledalo. Bio je to jedini detalj isti kao u biofizičarskom 'srebrnom podzemlju'. Ali to se, u stvari, nije ni primećivalo, slično kao što se ne zapaža erotski karakter golotinje u lekarskom kabinetu; našim utiscima vlada celina nastajućeg efekta, a ne osobine pojedinih elemenata. Srebro zidova kod biofizičara asociralo je na sterilnost nekog hirurškog centra, a u podzemlju je postajalo nekako tajanstvenije, pošto je kao u nekom panoptikumu ponavljalo izobličene slike naših mehurastih pojava.

Uzalud sam se osvrtao oko sebe tražeći dalji put, jer se hodnik završavao širim slepim crevom. Sa strane, na visini glave, videla su se železna vratašca koja je Grocijus otvorio, i u debelom zidu tada se otvorilo udubljenje, neka vrsta streljane, pri čemu su se oba moja pratioca povukla kako bih ja mogao bolje da zavirim unutra. Otvor je s druge strane zatvaralo nešto poput crvenkasto bleštave table, nalik na režanj mesa čvrsto priljubljen uz debelo okno. Kroz kapuljaču koja mi je zaklanjala lice, kroz ravnomerno strujanje kiseonika koji je stizao iz boce, osetio sam kožom čela i obraza pritisak koji kao da nije bio samo efekat vreline. Gledajući duže, opazio sam veoma spor pokret, ne sasvim ravnomeran, kao da se kreće podloga ogromnog, odranog puža koji se trudi da puži uzaludno grčeći mišiće. Ona masa ispod stakla činilo se kao da vrši na njega pritisak nepoznate snage - puzeći u mestu polako, ali neprestano.

Učtivo ali odlučno Grocijus me je odmakao od udubljenja, ponovo zatvorio oklopna vratašca i iz torbe što mu je bila o ramenu izvadio staklenu bocu po čijim je zidovima puzilo nekoliko običnih kućnih muva. Kad je prineo bocu zatvorenom blindažu - a učinio je to pokretom odmerenim i istovremeno svečanim - muve su se najpre ukočile, a zatim su raširile krilca i u sledećem trenu počele da se kovitlaju, kao crne, poludele kuglice - a meni se učinilo kao da čujem njihovo otrovno zujanje. Grocijus još malo približi posudu klapni - muve odmah počеше da udaraju o zidove još jače - a Grocijus tada vrati bocu u futrolu, okrete se i pođe natrag u kuhinju.

Najzad sam saznao otkuda je potekao naziv. Gospodar Muva je bio naprosto Žabokrečina - u količini koja je prevazilazila 200 litara; uostalom, ta promena je nastupala postepeno; što se tiče ovog zaista osobenog efekta s muvama, niko nije imao ni najmanjeg pojma o njegovom mehanizmu, tim pre što su mu, sem muva, podlegale samo još neke malobrojne vrste opnokrilaca. Pauci, hruštevi i mnoštvo drugih insekata koje su biolozi strpljivo prinosili ovoj čeljusti, uopšte nisu reagovali na supstancu koja se zagrevala od reakcija što su se događale unutar nje. Govorilo se o talasima, zracima, sva sreća što se nije govorilo i o telepatiji. Kod muva čiji su trbušni čvorovi farmakološki povređeni, efekat se nije ispoljavao. No ta konstatacija je bila u stvari trivijalna. Nesrećne muve su narkotizovane, odsecano im je redom sve što se dalo, na smenu su im paralizovane nožice i krilca, no na kraju se saznalo samo to da grubi sloj dielektrika uspešno ekranizuje efekat. Bio je dakle fizičke prirode, a ne iz domena 'čuda'. Svakako. Ali ni dalje se nije znalo šta ga izaziva. Ubeđivali su me da će se stvar razjasniti - na tome je radila posebna grupa bioničara i fizičara. Ako je nešto i otkrila, do danas ništa o tome nisam saznao.

Uostalom, Gospodar Muva nije bio opasan za žive organizme koji su se nalazili u njegovoj blizini; čak ni muvama se, najzad, nije događalo nikakvo zlo.

11.

S dolaskom jeseni, kalendarske samo, jer je sunce stajalo nad pustinjom kao u avgustu, ponovo sam se, iako je teško reći da je to bilo s novim silama, prihvatio koda. Ono što se u Projektu smatralo njegovim najvećim uspehom, i što je u tehničkom pogledu i bilo najveći njegov uspeh, sintezu Žabokrečine sam u svojim premišljanjima ne samo zanemarivao, nego sam je u suštini zaobilazio, kao da sam na ovaj osobeni proizvod gledao kao na artefakt. Oni što su ga stvorili prebacivali su mi da se povodim za tradicionalnim predubeđenjem, ukorenjenim u privatnoj averziji prema ovoj supstanci - ma koliko smešno to zvučalo. Takođe su sugerisali, na primer Dil, da je malo dramatisovani ceremonijal kojim su ljudi obeju ekipa okružili ovu 'nuklearnu sluz', pobudila u meni rezervisanost, prenesenu na samoga Gospodara Muva, odnosno da sam ovim empiričarima zamerao što su jednoj tajni, sadržanoj u samome kodu, dodali drugu tajnu, tajnu ovog proizvoda neznane namene.

Nisam se slagao s tim, jer je i Ramnijev efekat uvećao naše neznanje, ali upravo sam u njemu - bar u to vreme - video izvesnu šansu da se dopre do stava Pošiljalaca, a time i do sadržine same poruke. U nadi da ću obogatiti svoju invenciju, proučio sam mnoštvo radova posvećenih istoriji dešifrovanja genetskog koda čoveka i životinja. Ponekad mi se činilo maglovitim da paralela pojave pred kojom sam stajao jeste ona 'dvojnost' svakog organizma, koji je istovremeno i on sam, i nosilac informacije stvaralački adresirane budućim vremenima, kasnijim pokolenjima.

Ali šta se, ipak, moglo odista početi s takvom analogijom? Arsenal pojmovnih sredstava kojima je mogla da me obdari epoha, povremeno mi je izgledao zastrašujuće ubog. Naše znanje postalo je po razmerima golemo samo u odnosu prema čoveku, a ne u odnosu prema svetu. Između avangarde instrumentalnih tehnika, koja se raspinjala u kumulativnoj eksploziji, i biologije čoveka, nastaje na naše oči nesavladivo rastući jaz koji ljude deli na front skupljača informacija i njegove ogranke, i na plodne gomile, obdarene

ravnotežom zahvaljujući punjenju mozgovog informacionog kašom, isto onako prerađenom kao što je prehrambena kaša prerađena za ishranu. Počinje velika dispersija, samim tim što je prekoračen - niko ne zna tačno kada - prag posle koga zaliha nagomilanog znanja nikad više neće moći da bude obuhvaćena bilo kojim pojedinačnim mozgom.

Ono što mi izgleda kao prva dužnost nove nauke jeste ne toliko da obogaćuje ovo znanje, koliko najpre da označi kao bezvredna njena ogromna nalazišta tamo gde je deponovana drugorazredna, a samim tim i suvišna informacija. Informacione tehnike stvorile su rajsku situaciju u kojoj, tobože, svako ko bi hteo može da sazna sve, ali to je potpuna fikcija. Izbor, koji se izjednačava sa odustajanjem, jeste neizbežan kao disanje.

Kad čovečanstvo ne bi bilo tako neprekidno podsticano, razdraživano i podjarivano lokalnim nacionalizmima koji se međusobno grizu, sukobima interesa (često prividnih), prekomernostima nagomilanim u jednim tačkama Zemljine kugle, uz istovremenu njihovu nedovoljnost u drugim tačkama (a već u našim tehničkim mogućnostima počiva - bar u principu - sposobnost za rešavanje tih suprotnosti), možda bi tek tada shvatilo koliko mu ovi mali, krvavi vatrometi, s nuklearnim kapitalom velesila koji ih pali iz razdaljine, zaklanjaju ono što se u međuvremenu događa 'sasvim samo', prepušteno sebi i lišeno kontrole. Politika je proglasila Zemljinu kuglu, isto kao i u davnim vekovima (sada već zajedno sa sublunarnim prostorom koji je okružuje) - za šahovsku ploču za svoja razračunavanja, dok se međutim ta daska podmuklo menjala, nije više bila nepomičan oslonac, temelj, nego pre splav razdiran naletima nevidljivih struja koje su je nosile u pravcu u kome niko nije gledao.

Molim da mi se oprostite zbog ove metafore. Ali jeste, futurolozi su se namnožili kao gljive od onog vremena kad je Herman Kan načinio nauku od Kasandrine profesije, ali odnekud niko od njih nije jasno rekao to da smo se potupno prepustili na milost i nemilost tehnološkog razvitka. Uloge su se međutim izokrenule: čovečanstvo je za tehnologiju postalo sredstvo ili instrument za postizanje načelno nepoznatog cilja. Traženje uspešnog oružja ultimativno je naučnike pretvorilo u tražioce filozofskog kamena koji se od

alhemičarskog ideala razlikovao jedino time, što je sigurno postojao. Čitalac futuroloških radova imao je pred sobom grafikone i tabele, štampane na bezdrvanoj hartiji, koji su ga obeveštavali o tome kada će se pojaviti hidrohelijumski reaktori, i kada će početi industrijalizacija telepatske osobine mozga. Takva buduća otkrića predviđena su pomoću skupnih glasanja u grupi odgovarajućih stručnjaka, pri čemu je ta situacija bila utoliko opasnija od istorijskih, što je stvarala fikciju o znanju na mestu koje je ranije, prema opštem uviđanju, ispunjavalo najčistije neznanje.

Dovoljno je bilo razmotriti istoriju nauke pa se verodostojno ubediti da će o obliku budućnosti odlučiti ono što danas ne znamo, i što je nepredvidljivo. Situaciju je komplikovalo na način nepoznat u istoriji, stanje 'ogledala' ili 'dvostruke igre', pošto je jedna strana sveta bila prisiljena da što je moguće tačnije i brže ponavlja sve što je u sferi naoružanja činila druga, i često se, u stvari, nije moglo utvrditi ko je neki naredni pokret ili korak učinio prvi, a ko ga je samo verno oponašao. Uobrazilja čovečanstva nekako se zamrzla, poražena vizijom atomskog uništenja, koja je za obe strane ipak bila dovoljno očita da bi paralizovala sopstvenu realizaciju. Opčinjenost 'scenarijima termonuklearne Apokalipse', koje su sastavljali stratezi i savetodavna naučna tela, paralizovala je duhove tako da više nisu viđene dalje, iako se ne zna da li ne i mnogo opasnije mogućnosti, skrivene u razvitku. Jer stanje ravnoteže stalno je bilo nagrizano narednim otkrićima i pronalascima.

U sedamdesetim godinama izvesno vreme vladala je doktrina 'indirektnog ekonomskog uništenja' svih potencijalnih protivnika, koju je sekretar odbrane, Kajzer, odredio maksimom: "Pre no što debeli omršavi, mršavi će crći." Dvoboj takmičenja u nuklearnim tovarima zamenio je najpre dvoboj u proizvodnji raketa, a zatim je došlo do građenja još skupljih 'protivraketnih raketa'. Kao naredni korak eskalacije bila je šansa izgradnje 'laserskog štita', palisade gama lasera koje su imale zadatak da zemlju ograde palisadom razornih zraka: troškovi izgradnje takvih uređaja procenjivani su na četiri do pet stotina milijardi dolara. Posle tog poduhvata slobodno se mogao očekivati sledeći, kao što je uvođenje na orbitu ogromnih tvornica-satelita, snabdevenih gama laserima čiji bi roj, ploveći iznad teritorije protivnikove mogao u deliću sekunda da sve odbrambene lasere

spali ultraljubičastim zračenjem. Troškovi za proizvodnju ovog 'pojasa smrti' već su prekoračivali, u predračunima, sedam milijardi dolara. Borba za ekonomsko uništenje - zahvaljujući proizvodnji oružja, sve skupljeg, koja je sve više iscrpljivala ceo državni organizam - ozbiljno planirana, nije se ipak dala ostvariti, jer su se teškoće gradnje superlasera i hiperlasera pokazale ipak kao tehnički nesavladive. Toga puta je milostiva Priroda, osobinom svojih mehanizama, uspela da nas spase od nas samih, ali bio je to samo hir sreće.

Tako su u globalu izgledali mišljenje političara, i strategija nauke koje su oni diktirali. Međutim, celokupna istorijska tradicija kulture počela je da nam se razlabavljuje kao tovar na brodu kada ga talasi previše izljuduju. Velike istoriozofske koncepcije, podlokavane u temeljima, velike sinteze koje su se oslanjale na vrednosti nasledene iz prošlosti, postajale su brontosaurusi osuđeni na propast, očekivalo ih je razbijanje o nepoznatu obalu sledećih otkrića, koja tek treba pred nama da se pojave. Jer nije bilo više takve sile i takve nakaznosti skrivene u utrobi materijalnog sveta, koji ne bi bili izvlačeni na scenu kao oružje, čim bi se pojavili; i tako, u stvari, nismo se više takmičili s Rusijom, nego sa samom Prirodom, pošto je od Prirode, a ne od Rusije zavisilo kojim će nas narednim otkrićem obdariti, i ludost bi bilo misliti da će nam, uvek tako naklonjena, dostaviti samo takva sredstva koja će vrsti olakšati da preživi. Izgledi da se na istraživačkom vidiku pojavi takvo otkriće koje bi nam otkrilo apsolutnu premoć u skali planete, povećali bi rasipanje napora i sredstava, pošto bi onaj koji prvi postigne taj cilj postao hegemon Zemljine kugle: o tome je ceo svet govorio. Kako se ipak moglo verovati u to da će protivnik koji slabi pokorno dopustiti da mu se nametne jaram? Tako je cela ta doktrina bila u suštini protivrečna, kao istovremeno uništenje postojeće ravnoteže snaga - pri neprestanom njenom obnavljanju.

Pali smo, kao civilizacija, u tehnološku stupicu, i o našoj sudbini imalo je da odlučuje samo to, kako su uređene neke, nama još nepoznate veze nivoa energije i materije. Kad sam govorio tako, obično bi me nazivali defetistom, naročito u naučničkim krugovima čiji su članovi dali svoje savesti pod zakup državnog departmana. Čovečanstvo je dok se još sa kamila i mula prebacivalo na

dvokolice, bričke, kočije, u automobile, parne mašine, tenkove - moglo još računati na opstanak - putem kidanja okova te trke. Sredinom veka totalna grozota paralizovala je politiku, ali je nije promenila, strategija je ostala ista, dani su stavljani iznad meseci, godine iznad vekova, a trebalo je postupati obrnuto, pojam interesa ljudske vrste upisati na zastave, obuzdati tehnološki polet kako se ne bi pretvorio u pad.

Međutim, naš materijalni jaz povećavao se između Velikih i Trećeg sveta, koji ekonomisti nazivaju 'rastegljivom materijom'; odgovarajuće ličnosti koje drže u rukama sudbinu drugih, govorili su da to shvataju, da se takvo stanje ne može protezati u nedogled, ali ništa nisu činili, kao da čekaju čudo. Trebalo je koordinirati napredak, ali mu ne verovati, kao automatu, u njegovom sve bržem automatizmu, jer ludost bi bila vera da činiti sve što god je tehnički moguće jeste isto što i činiti mudro i bezbedno, jer nismo mogli računati na čudesnu naklonost Prirode čije smo sve veće delove, pretvarane u hranu za tela i mašine, uvlačili u domen civilizacije. Naime, to je mogao biti trojanski konj, slatki otrov koji ne truže zato što nam je svet tako želeo, nego zato što smo delovali naslepo.

Nisam mogao da zaobilazim to tle u svome radu. Morao sam na njega da mislim, kad bih premišljao o dvojnosti poruke. Diplomati u svojim nepokolebljivim frakovima, s prijatnim drhtanjem kolena već su očekivali Trenutak kada ćemo najzad završiti naš nezvanični, manje važni, uvodni posao, pa da oni, prekriveni zvezdanim ordenjem, polete na zvezde da predaju akreditive i da se protokolarno, notama, sporazumevaju s milijardugodišnjom civilizacijom. Naš je zadatak bio samo da im sagradimo most. Njihov - da ga puste u promet.

Ali kako su stvari odista izgledale? U nekom kutku Galaksije jednom su se pojavila stvorenja koja su, shvativši koliko je život fenomenalno redak, rešili da se umešaju u Kosmogoniju - i da je isprave. Potomstvo stare civilizacije raspolagalo je molohom znanja, za nas nezamislivim, ako je moglo tako brižljivo da poveže - životodajni im puls s najvišom neingerencijom u svaki lokalni evolucionni tok. Učinski signal nije bio reč koja se pretvara u delo, pošto su mu nedostajale sve odredbe onoga što treba da nastane. Postupak je u svom načelu bio prost, samo što je, ponavljan kroz vreme bio sličan večnosti,

predstavljajući neku vrstu trajnih, široko rasprostrtih obala, između kojih je već sopstvenim snagama trebalo da krene proces specijacije. Podrška je bila najopreznija od mogućih. Nikakvih podrobnosti, nikakvih direktiva, nikakvih instrukcija fizičke ili hemijske prirode - ništa sem pojačanja termodinamički neverovatnih stanja.

Probabilistički pojačavač bio je neizrecivo slab i delovao je jedino time što je, sveprisutan, prodirao kroz svaku prepreku, obuhvatajući nepoznati deo Galaksije (možda celu? - nismo znali koliko nevidljivih zraka šalju). Nije to bio jednokratni čin, nego prisutnost koja je svojom trajnošću bila rival zvezdama, ali koja bi istovremeno prestajala čim bi željeni proces počinjao. A prestajala bi, pošto je uticaj zračenja na oblikovane organizme praktično bio ravan nuli.

Mene je preneražavala trajnost emisije. Svakako, moglo se desiti da Pošiljaoci više i nisu živi, a da će proces koji su pokrenuli njihovi astroinženjeri na zvezdi ili zvezdanom skupu proticati sve dotle dok bude energije u sunčanim odašiljačima. U takvoj situaciji držanje naših radova u tajnosti izgledalo mi je kao zločin. Jer nije reč bila ni o otkriću, ni o planini otkrića, nego o gledanju na svet širom otvorenih očiju. Dosad smo bili slepa štenad. U mraku Galaksije svetleo je razum koji nije pokušavao da nam nametne svoje prisustvo, već naprotiv, koji ga je najbrižljivije skrivao.

Neizrecivo plitke izgledale su mi dosadašnje hipoteze, koje su pre nastanka Projekta bile popularne, a koje su oscilirale između dvaju polova: pesimizma, koji je Silentium Universi nazivao prirodnim stanjem, i optimizma, koji je očekivao izrazito silabizovane vesti kojima bi civilizacije rasute oko zvezda trebalo da se sporazumevaju kao deca u zabavištu. Još jedan mit se raspao, mislio sam, i još jedna istina se izdigla iznad nas - i, kao obično sa istinama ni s ovom nismo umeli da iziđemo na kraj.

Ostajala je druga, značenjska strana signala. Dete može da razume pojedine rečenice izvučene iz filozofskog dela, ali celinu ne može obuhvatiti. Naša situacija bila je slična. Dete može biti zasenjeno sadržinom pojedinih rečenica, mi smo se takođe divili sitnim fragmentima onoga što smo dešifrovali. Pošto sam dugo mozgao nad zvezdanim tekstom, opšteći s njim u stalno ponavljanim probama, saživeo sam se s njim na osoben način, i više puta sam, makako samo čisto intuitivno, uz osećanje da me prerasta kao

planina, zapažao, stalno u magli, velelepnot njegove konstrukcije, te sam nekako razmenjivao matematički smisao za estetski - ili je, uostalom, dolazilo do spajanja jednog i drugog.

Svaka rečenica iz knjige znači nešto, čak i kad se istrgne iz konteksta, ali u okviru konteksta sjedinjuje se sa značenjima drugih rečenica, onih koje su joj prethodile i onih koje će uslediti posle nje. Iz takvog prožimanja, narastanja i žarišnog kumuliranja na kraju proističe ona u vremenu zaustavljena misao, kakvu čini delo. U zvezdanom kodu nije bilo toliko u pitanju značenje elemenata, 'pseudorečenica', koliko njihova namena, koju nisam umeo da dokučim. Ali ona je imala onu unutrašnju harmoniju, već samo čisto matematičku, takvu koja se u velikoj katedrali otkriva i gledaocu koji ne shvata ni njenu namenu, niti zna zakone statike i kanone građevinarstva, pa čak ni stilove, ovaploćene, ugrađene u njene oblike. Ja sam bio takav zagledani gledalac. Tekst je bio neobičan po tome što nije imao nikakvih 'čisto lokalnih' osobina. Središnji kamenovi bez lukova i opterećenja nisu središnji kamenovi. U tome je nelokalnost arhitekture. Sintezi Žabokrečine prethodilo je izvlačenje iz koda njegovih elemenata, kojima su pripisivana atomska i stereohemijska 'značenja'.

Bilo je u tome nekog vandalizma, kao kad bi se na osnovu 'Mobi Dika' pristupalo pokolju kitova i ceđenju masti iz njih. Može se tako postupati, klanica je upisana u 'Mobi Diku', ma koliko to bilo na način apsolutno, dijametralno suprotan: ali to se da omalovažiti, iseći na komadiće, poispremeštati sasvim proizvoljno. Znači, pored sve mudrosti koja mu je patronirala, kod je bio čak toliko bespomoćan? Ubrzo je trebalo da se uverim kako može biti i gore, moji strahovi dobili su nove podstreke, i stoga se ne odričem sentimentalnosti ovih napomena.

Neke partije koda, kako je pokazala analiza frekvencija, prividno su se ponavljale slično rečima u rečenici, ali različito susedstvo izazivalo je sitne razlike u oblikovanju impulsa, razlike koje nisu uzete u obzir u našoj, dvojnoj, informacionoj verziji. Uzrujani empiričari, koji su ipak mogli da se pozovu na ono blago zatvoreno u 'srebrnim podzemljima', uporno su ponavljali da to mogu biti samo deformacije izazvane lutanjem neutrinjskih struja u trajanju od mnogo parseka, kroz ponore; manifestacija - uostalom minimalna, ako se u

tom svetlu gleda - desinhronizacije signala, njegovog rasplinjavanja. Odlučio sam da to proverim. Zatražio sam da se izvrše nove registracije signala - ili bar njegovog znatnijeg fragmenta, i novi tekst, primljen od astrofizičara, uporedio sam sa analognim odsečcima pet narednih nezavisnih rezultata iz ranijeg prijema.

Čudno je bilo što niko to ranije nije tako tačno obavio. Ako se proverava autentičnost nečijeg potpisa i primenjuju se u tu svrhu sve jača uveličavajuća stakla, najzad se dolazi do toga da u uvećanju viđene mrlje, koje su mastiljavi potezi slova na papiru, počinju da se raspadaju na elemente, koji se prostiru po pojedinim vlaknima celuloze, debelim kao konopci od kudelje, tako da je nemoguće odrediti na kojoj granici uvećanja prestaje uticaj onoga koji piše, gube se oblici koji daju pismu njegov 'karakter', i gde počinje oblast delovanja statističkih pokreta i drhtaja ruke, pera, neravnomernosti slivanja mastila, nad kojima onaj što piše nikad nema vlasti. Moguće je to ipak postići ako se upoređuje niz potpisa, upravo niz, a ne samo dva, jer tada će se probiti ono što je trajna pravilnost, i odvojiti od onog što predstavlja uticaj svaki put promenljivih fluktuacija.

Uspeo sam da dokažem kako 'razmazivanja', 'desinhronizacija', 'rasplinjavanje' signala postoje samo u mašti mojih protivnika. Tačnost ponavljanja stizala je do same granice separativne moći aparature za registrovanje koju koriste astrofizičari - a pošto je teško bilo pretpostaviti da je tekst emitovan uz korišćenje upravo tako programirane aparature, označavalo je to da je ova tačnost veća od naše mogućnosti da je istražimo, uz otkrivanje granice preciznosti odašiljača.

To je izazvalo izvesnu pometnju. Bio sam prozvan 'prorokom' ili 'vapijućim u pustinji'. Tako sam pred kraj septembra radio u rastućoj izolovanosti. Bilo je trenutaka, naročito noću, kada se između moga mišljenja bez reči i teksta zapodevala takva srodnost, kao da sam već maltene obuhvatao njegovu celinu, i u naročitoj agoniji, kao uoči besciljnog skoka, kao da sam već osećao drugu obalu, ali mi je uvek nedostajala snaga za poslednji napor.

Sada mi ta stanja liče na iluziju. Uostalom, lakše mi je priznati danas da ne samo što ja nisam umeo, nisam mogao, nego da je to prevazilazilo snagu svakog čoveka. I onda, kao i danas, gledao sam na problem kao na nerešiv ako ga napada cela ekipa; samo je neko

individualno morao otvoriti rezu; odbacivši navike naučenih rezonovanja. Jedan čovek, ili niko. Takva svest o sopstvenoj bespomoćnosti svakako je žalosna, možda i samoživa. Izgleda kao da tražim opravdanje. No ako igde treba odbaciti samoljublje, ambiciju, zaboraviti na sićušnog zloduha srca, koji se moli kako bi postigao uspeh - onda je to valjda u ovom pitanju. Osećanje izolacije, otuđenja, bilo je tada bolno. Najčudnije je to što mi je taj poraz, tako jednoznačan, ostavio u sećanju ukus uzvišenosti i što su mi oni časovi, one sedmice danas, kada o njima mislim, dragi. Nisam pomišljao da mi se tako nešto može desiti.

12.

U objavljenim izveštajima i knjigama najmanje se govori, ili se uopšte ne govori o tome koji je bio moj 'najkonstruktivniji' doprinos Projektu, pošto je odlučeno da se u cilju izbegavanja svih mogućih nesporazuma prećuti moje učešće u 'tajnoj opoziciji' koja je - negde sam o tome čitao - mogla postati 'najveći prestup', i nije moja zasluga što do toga nije došlo. Prelazim, dakle na prikaz svoga zločina.

Početak oktobra žege nimalo nisu opale; dnevne, razume se, jer je noću temperatura u pustinji padala ispod nule. Ne napuštajući zgrade po danu, ja sam uveče, pre no što počne jača hladnoća, kretao na kraće šetnje, vodeći računa o tome da ne izgubim iz očiju oblakodere naselja, jer je u pustinji, kako su me upozoravali, lako čovek mogao da zaluta u visokim peščanim nanosima. Jednom se to čak desilo nekom tehničaru, ali se vratio oko ponoći, jer mu je na pravac u kome treba da se uputi ukazalo crvenilo oko osvetljenog grada. Nisam ranije poznavao pustinju - bila je potpuno drugačija no što sam na osnovu filmova ili čitanja bio izgradio mišljenje o njoj. Istovremeno je bila savršeno monolitna i neobično raznolika. Najviše me je privlačio izgled pokretnih dina, onih usporenih velikih talasa koji su svojom oštrom, perfektnom geometrijom ovaploćivali savršenstvo rešenja kakva je Priroda primenjivala tamo gde se sitničava, ponekad bezočna, ponekad jarosna stihija biosfere ne sukobljava s njenim mrtvim prostranstvom.

Vraćajući se jednom iz takve šetnje sreo sam, kako se pokazalo nimalo slučajno, Donalda Protera. Ovaj predstavnik drugog pokolenja jedne stare kornvoljske porodice bio je najengleskiji od svih Amerikanaca koje sam poznavao.

Sedeći na sednicama Saveta između ogromnog Belojna i motkastog Dila, ispred nemirnog Rapaporta i Inija, kao sa slike iz žurnala, Protero je bio izuzetan baš po tome što u njemu nije bilo ničega izuzetnog. Oličena prosečnost, lice obično, pomalo zemljaste boje, engleski izduženo, sa jakim očnim udubljenjima i čvrstom vilicom, s večnom lulom u zubima, bestrasna glasa, prirodno miran, bez bilo

kakvog izrazitijeg gestikuliranja - te eto mogu da ga prikažem samo tako, pomoću samog oduzimanja odlika. A pri tom je bio um prvog reda.

Moram priznati da sam o njemu mislio sa izvesnim neminom, pošto ne verujem u ljudsko savršenstvo, a lica lišena nastranosti, tikova, opsesija, naleta neke nevelike manije, koja se nikad za nešto određeno ne kače, uvek sam sklon da sumnjičim zbog sistematskog glumljenja (svako sudi po sebi), ili zbog prosečnosti. Svakako, mnogo zavisi od toga s koje strane čoveka upoznajemo. Ako sam nekoga, kako mi se obično dešavalo, upoznao preko njegovog rada, u mojoj struci krajnje apstraktnog, te tako i s najproduhovljenije strane, žestina susreta sa ovim potpuno telesnim organizmom koji sam refleksivno zamišljao poput onog platonskog lučenja - pretvarao se u šok.

Posmatrajući kako se sama misao, najviša apstrakcija - znoji, trepće, čačka uho, bolje ili gore vladajući svojom mašinerijom koja, noseći um, umu tako često smeta - uvek je za mene imalo nečega od zlobne ikonoklastičke satisfakcije, protkane pakošću. Pamtim kako me je jednom neki istaknuti filozof, koji je sebe smatrao solipsistom, vozio kolima i kako mu je pukla guma. Prekinuvši izlaganje o feeriji iluzija kakvu predstavlja svako biće, on se najobičnije, čak pomalo stenjući, prihvatio podizanja kola, nameštanja rezervnog točka, a ja sam to posmatrao sa detinjim zadovoljstvom, kao da sam gledao kijavičavog Hrista. Koristeći ključ-iluziju on je redom zavijao šrafove - fantasmagorije, zatim očajno pogledao ruke pokrivene prljavštinom, koja je, u stvari, po njegovoj doktrini imala samo vrednost sna - ali to mu nekako nije padalo na um.

Kao dete verovao sam, istina, da postoji kategorija savršenih ličnosti, u koju spadaju pre svega naučnici, a najbolji među njima da su svakako profesori univerziteta: stvarnost me je prisilila da se odreknem takvih idealističkih uverenja.

Poznavajući Donalda već dvadeset godina, ništa nisam mogao protiv činjenice da je on zaista onaj naučnik u kakvog su sklone da veruju samo još anahronično egzaltirane osobe. Belojn, takođe veliki um ali i grešnik, molio je jednom Donalda, sećam se, da bude tako dobar pa da se s nama makar ponekad izjednači, i da bar jednom oda neku svoju ružnu tajnu, ili čak - da učini nešto nečasno što bi ga u

našim očima učinilo ljudskim. No ovaj se samo osmehnuo iza svoje lule.

Te večeri kad smo prolazili doljom između padina pešćanih dina, obasjani crvenkastom svetlošću sunčeva zalaska, a ja sam posmatrao projekciju naših senki na pesku čija su zrna - kao na impresionističkim slikama - izgledala kao da emituju ljubičasti sjaj nekih mikroskopskih plamičaka plina, Protero je počeo da mi priča o svome radu na 'hladnim' nuklearnim reakcijama Žabokrečine. Slušao sam ga više iz učtivosti, i začudio sam se kad je rekao kako ga naša situacija podseća na onu iz projekta Menhetn.

"Ako se lavinska reakcija u Žabokrečini čak daje oslobađati u velikim razmerama", primetih "moć hidrogenskih bombi je ionako tehnički neograničena, te nam s te strane valjda ništa ne preti."

Protero tada vrati lulu u džep. Bio je to važan znak. Potraži u džepu rolnicu filma i dade mi je, razvijenu; kao svetlosni izvor poslužio je ogromni sunčani disk. U mikro fiziku sam se razumeo toliko da sam prepoznao seriju snimljenih putanja iz male mehuraste ćelije. Stojeći uz mene Donald mi bez žurbe pokaza nekoliko izuzetnijih mesta. U samom centru ćelije nalazila se grudica Žabokrečine, ne veća od čiodine glave, a zvezda rasprsnutog jedra, raspeta na tragovima njenih odlomaka videla se otprilike jedan milimetar van obima sluzaste kapljice. Nisam u tome video ništa naročito - ali uslediše i dalji snimci. Dešavalo se nešto nemoguće: čak i kad je kapljica sa svih strana bivala optočena olovnom ljuspom, zvezdice rasprskavanih atoma pojavljivale su se u ćeliji - izvan toga tankog oklopa!

"Reakcija je daljinska", zaključio Protero. "Energija nestaje na jednom mestu zajedno sa rasprskavanim atomom, koji se pojavljuje na drugom mestu. Jesi li ikada video kad opsenar sakrije jaje u džep, a vadi ga iz usta? To je isto."

"Ali to je trik!" i dalje u čudu ne htedoh da razumem. "Atomi u toku raspada iskaču kroz zaklon?" upitah.

"Ne. Naprosto nestaju na jednom mestu i pojavljuju se na drugom."

"Ali to je u suprotnosti s načelom ponašanja!"

"Ne obavezno, jer to čine vrlo brzo - tu uleće, tamo izleće, razumeš. Bilans ostaje nepromenjen. I onda, šta ih transportuje na taj čudesni način? Neutrinsko polje. I to modulovano originalnom emisijom, kao

'božanski vetar'."

Znao sam da je takav efekat nemoguć, ali sam verovao Donaldu. Ako se neko na našoj polulopti razume u atomske reakcije, to je upravo on. Upitah za domet toga efekta. Očito još nisam bio potpuno svestan toga, a u meni su se već budile zloslutne misli.

"Ne znam koliki MOŽE da bude. U svakom slučaju ne manji od prečnika ćelije - dva i po cola. Radio sam to i u Vilsonu - deset cola."

"Možeš li da kontrolišeš reakciju? To jest - da odrediš mesto na kome se obavlja to 'prebacivanje'?"

"S najvećom tačnošću. Cilj je označen fazama - tamo gde polje doseže maksimum."

Pokušah da shvatim kakva je to vrsta dejstva. Jedra su se raspadala u Žabokrečini, a delići raspada istovremeno su iskakali van nje. Donald je tvrdio da se pojava nalazi van domena naše fizike - s njenog stanovišta je zabranjena. Kvantni efekti u takvim makroskopskim razmerima nisu dopušteni - u okviru naših teorija. Polako mu se razvezao jezik. Na trag je naišao slučajno, sa svojim saradnikom Mak Hilom, kad je pokušao - u stvari naslepo - da ponovi, oslanjajući se na Ramnija, ali u fizičkoj varijanti, njegove oglede. Na Žabokrečinu je dejstvovao zračenjem emisije. Nije imao pojma da li će iz toga nešto proizići. Proizišlo je. Bilo je to neposredno uoči njegova polaska u Vašington. U toku nedelju dana, dok njega nije bilo, Mak Hil je na osnovu zajedničkog plana gradio veću aparaturu koja je trebalo da omogući da se reakcije prebacuju i koncentrišu u rasponu od nekoliko metara.

Nekoliko metara. Mislio sam da nisam dobro čuo. Sa izrazom čoveka koji je saznao da boluje od raka i fenomenalno vlada nad sobom, Donald je napomenuo kako ništa, u stvari, ne sprečava izgradnju takve aparature koja bi dopustila da se efekat pojača milionima puta.

Upitah ga zna li neko za to. Nije rekao nikome, čak ni Naučnom savetu. Reče mi svoje motive. Imao je puno poverenje u Belojna, ali nije hteo da ga dovede u tešku situaciju, jer je Ajvor bio onaj među nama koji je pred administracijom neposredno odgovarao za sve radove. Pošto je tako bilo, nije to mogao da kaže nikome drugom od članova Saveta. Za svoga Mak Hila je jamčio. Upitah ga do koje granice je jamčio. On me pogleda, a zatim sleže ramenima. Bio je

previše razborit da ne bi znao kako počinje igra sa ulogom toliko visokim da se više ne može garantovati ni za koga. Iako je već bilo dosta hladno, oznojio sam se tokom daljeg razgovora kao miš. Donald mi reče zašto je bio u Vašingtonu. Napisao je o Projektu memorijal i, ne govoreći nikome o tome, predao ga Rašu na ruke, a sada je leteo po odgovor. Raš ga je pozvao. Saopštio je administraciji koliko je štetna tajnost naših radova. Izložio je da čak i kad bismo stekli znanje koje bi pojačalo naš vojni potencijal, već samo to bi moglo da izazove globalni rast ugroženosti. Sadašnje stanje drži se na nepostojanoj ravnoteži, i bez obzira na to na čijoj će strani biti prevaga, ako samo pokret kojim će ona nastati bude suviše nagao, to može dovesti do očajničkih koraka protivničke strane. Ravnoteža se održava zahvaljujući tome što svaki korak jedne strane druga strana parira. Tako stvari stoje u trci naoružanja i političkih poteza. Koliko god sam Donaldu zamerio što se čak ni sa mnom nije dogovorio, nisam dao da to po meni pozna, nego ga samo upitah kakav je odgovor dobio. Mogao sam doduše, da zamislim kakav je bio.

"Govorio sam sa generalom. Reče mi kako su i te kako svesni onoga što sam napisao, ali da moramo nastaviti da radimo kao i dosad, jer se ne zna ne sprovodi li i druga strana iste ovakve radove kao i mi... te eventualnim otkrićima ravnotežu nećemo narušiti, nego ćemo je, naprotiv, uspostaviti. Valjano sam se upetljao, nema šta", završi on. Počeh ga ubeđivati, iako sam znao da nije tako, da će taj njegov memorijal biti stavljen ad acta, no to ga nije umirilo. "Napisao sam to", reče, "u vreme kad nisam imao šta da krijem, apsolutno ništa. U međuvremenu, kad je memorijal već bio kod Raša, naišao sam na trag toga efekta. Mislio sam čak da taj nesrećni dokument povučem, ali tek bi im se to učinilo sumnjivim! I zamisli kako će me sad gledati!"

Spomenu i našeg 'prijatelja', Vilijema Inija. Ja takođe nisam sumnjao da je Ini već morao primiti odgovarajuće instrukcije. Upitah Donalda ne misli li da eksperimente treba prekinuti, a samu aparaturu prosto razmontirati i uništiti. Na žalost, znao sam šta će mi odgovoriti.

"Ne mogu se sakriti jednom načinjena otkrića. Sem toga, tu je Mak Hil. Poslušaće me dok je ovde sa mnom i dok radimo zajedno, ali ne znam šta bi učinio kad bih se odlučio na to što kažeš. Uostalom, čak

i kad bih posle toga mogao da se pouzdam u njega, ništa se ne bi postiglo, sem odlaganja. Biofizičari su već načinili plan rada za iduću godinu. Video sam nacrt. Hoće da rade nešto slično ovome što sam ja radio. Imaju komore, imaju dobre nukleoničare - kao Pikering - imaju inventar, hoće da izvrše analizu efekata mikrodetonacija u monomolekularnim slojevima Žabokrečine, i to u drugom kvartalu. Aparatura je automatska. Načiniće nekoliko hiljada snimaka dnevno i efekat će im sam pasti u oči."

"Iduće godine", rekoh.

"Iduće godine", ponovi Donald.

Nismo znali šta još da kažemo. Vratismo se ćutke, prolazeći između dina, koje je jedva osvetljavao tanki rub crvenog sunca što se već spuštalo ispod linije horizonta. Sećam se da sam idući video predeo oko sebe s takvom jasnoćom, i učinio mi se toliko lep, kao da je trebalo odmah da umrem. Pre no što se rastasmo htjedoh Donalda da upitam zašto je baš mene izabrao da mi se poveri, ali ne učinih to. Zaista ništa više nije imalo da se kaže.

13.

Problem izvučen iz ljuštore stručnih termina bio je prost. Ako se Protero nije varao i ako je trebalo da dalji eksperimenti potvrde ranije nalaze, pokazivalo se mogućim izazivanje atomskih eksplozija tako da, prenošene brzinom svetlosti, ne bi oslobađale razorenu energiju tamo gde je izvršena detonacija, nego na proizvoljno odabranoj tački zemljine kugle. Pri sledećem susretu Donald mi pokaza idejnu shemu aparature i uvodna izračunavanja iz kojih je proizlazilo da - ako efekat ostane linearan uz rast snage i razdaljine - ništa ne stvara ograničenje ni za jedno ni za drugo. Mogao bi čak i Mesec da se razori, ako bi se na Zemlji prikupilo dovoljno rascepljivog materijala i ako bi se reakcija usmerila na Mesec kao cilj.

Bili su to nesrećni dani, a možda su još gore bile noći u kojima sam čitav problem razmatrao u mislima sa svih strana. Proteru je bilo potrebno još izvesno vreme za montiranje aparature. Toga posla prihvatio se Mak Hil, a Donald i ja počeli smo se baviti teorijskom razradom dobijenih datosti, pri čemu je, naravno, reč bila samo o njihovom čisto fenomenalističkom zahvatu. Čak se nismo ni dogovarali da ćemo to raditi zajedno - saradnja je uspostavljena nekako sama po sebi. Morao sam, prvi put u životu, da pri izračunavanjima primenjujem izvesni 'konspirativni minimum', što znači da uništavam sve beleške, da pamćenje krijem u računaru, i da Donaldu ne telefoniram čak ni o nevažnim stvarima, jer bi porast broja naših kontakata takođe mogao da pobudi neželjeno zanimanje. Malo sam se plašio pronicljivosti Belojna i Rapaporta, ali ređe smo se viđali. Ajvor je imao mnoštvo poslova u vezi s predstojećom posetom uticajnog senatora Mak Mahona, čoveka velikih zasluga i Rašova prijatelja, a Rapaporta su u međuvremenu prisvojili informacionosti.

A kako ja, kao član Saveta, jedan od 'velike petorice' ali 'bez portfelja', nisam čak ni formalno spadao ni u jednu ekipu i mogao sam slobodno da raspolazem svojim vremenom, duga noćna sedenja kraj velikog kompjutera nisu privlačila ničiju pažnju, tim pre što sam i ranije, mada iz drugih razloga, postupao slično. Pokazalo

se da će Mak Mahon doputovati pre no što Donald završi montažu aparature. Ne želeći da podnosi nikakve specifikovane narudžbine administraciji Projekta, on je potrebne uređaje prosto pozajmljivao iz drugih ekipa, što se takođe ranije više puta praktikovalo. Morao je za ostale svoje ljude ipak da izmisli druge zadatke, i to takve koji će delovati kao neophodni.

Zašto nam je, u stvari, toliko bilo stalo do toga da ubrzamo ogled, teško mi je da kažem. O svim daljim konsekvencijama pozitivnog (a u stvari - negativnog) rezultata ogleda u velikim razmerama gotovo da nismo govorili, ali priznaću da sam u polubudnim sanjarenjima, neposredno pre no što me savlada san, čak video mogućnost da budem naimenovan za direktora Zemljine kugle ili da zgrabim takvu vlast u duumviratu sa Donaldom, razume se, radi opšteg dobra. Odnedak se zna da su opštem dobru težili u istoriji gotovo svi, ali i šta je sve iz tog proizlazilo. Čovek koji je stajao kraj Donaldove aparature mogao je, u stvari, da zapreti uništenjem svim armijama i zemljama. Tu koncepciju nisam ipak tretirao ozbiljno, ne zato što mi je možda nedostajalo obešenjačke žice: prema mojoj proceni nije imalo ništa više da se izgubi - ali bio sam potpuno ubeđen da se takav pokušaj mora završiti kataklizmom. Takav korak ne bi mogao dovesti na zemlju mir - i ova bunovna sanjarenja iznosim ovde samo da bih pokazao kakvo je bilo stanje moga duha.

Ovi slučajevi - i dalji - opisivani su bezbroj puta, uvek u iskrivljenim verzijama. Naučnici koji su shvatili naše skrupule ili su nam još bili i lično naklonjeni, kao recimo, Belojn, predstavili su stvar tako kao da smo radili u skladu sa metodološkim uputstvima, svojstvenim samom Projektu, ili bar - kao da nismo ni pomišljali o prikrivanju rezultata. No zato je bulevarska štampa, zahvaljujući podacima koje je dobijala od našeg 'prijatelja' Vilijema Inija, Donalda i mene predstavljala kao izdajnike i agente, na primer u poznatoj seriji reportaža Džeka Slejira the MAVO Conspiracy. To što nas ta galama nije odvela, kao autore nečasne mahinacije, pred kazneni areopag odgovarajuće kongresne komisije, imali smo da zahvalimo naklonjenim zvaničnim verzijama, zakulisnoj Rašovoj podršci, i najzad tome što je stvar, kada je stigla pred javnost, već bila neaktuelna.

Doduše, nisu me zaobišli neprijatni razgovori s pojedinim političarima kojima sam stalno ponavljao jedno i isto: sve današnje antagonizme

smatram prolaznim pojavama u tom smislu, u kome su prolazne bile države Aleksandra Velikog ili Napoleona. Svaka svetska kriza može se razmatrati u terminima strategije dotle, dok posledica takvog postupanja nije naše potencijalno uništenje, kao biološke vrste. Kad interes vrste postaje jedan od članova jednačine, izbor mora biti izvršen automatski, i pozivanje na duh američkog rodoljublja, na demokratiju ili na bilo šta drugo - gubi svaki smisao. Ko stoji na drugom stanovištu, nije za mene ništa drugo do virtuelni likvidator čovečanstva. Kriza unutar Projekta je prošla, ali će neminovno naići druge. Razvoj tehnologije narušava ravnotežu našeg sveta i ništa nas neće spasti ako iz shvatanja takvog stanja stvari ne izvučemo praktične zaključke.

Najavljivani senator najzad se pojavio sa svojom svitom i primljen je s nadležnim počastima, pri čemu se pokazao kao taktičan čovek; nije se s nama, naime, upuštao u priče poznate kao 'govorancija' belog čoveka sa divljakom. Pred nailazak nove budžetske godine Belojnu je bilo mnogo stalo do toga da senator stekne najbolje mišljenje o radu i dostignućima Projekta, a pošto je verovao u svoju diplomatsku nadarenost, trudio se da okupira Mak Mahona. Ovaj mu se ipak vešto iskliznuo, i pozvao mene na razgovor. Kao što sam kasnije uvideo, reč je bila o tome da su me obavešteniji u Vašingtonu smatrali za 'lidera opozicije', i senator je želeo da sazna kakav je moj votum separatum. O svemu tome, uostalom, za vreme ručka ja nisam ni pomišljao. Kao bistriji u tim pitanjima i nadmetanjima Belojn je stalno pokušavao da mi pruži odgovarajuća 'uputstva', ali nas je senator razdvajao, te mi je Belojn samo mimikom davao znakove koji bi trebalo da su vrlo rečiti, diskretni i istovremeno upozoravajući. Prethodno je, naime, propustio da mi da uputstva, što je sad želeo da ispravi, i kad smo ustajali od stola, pripremio se da skoči prema meni, ali me Mak Mahon uze srdačno ispod ruke i povede me u svoj apartman.

Počastio me je vrlo dobrim martelom, koji je valjda poneo sa sobom, jer ga u hotelskom restoranu nisam zapazio. Preneo mi je pozdrave od zajedničkih poznanika, duhovito izrazio žaljenje što ne može sam da se koristi delima koja su mi donela slavu, i naglo me, kao uzgred, upitao da li je kod dešifrovan ili nije. Tu sam ga imao.

Razgovor se vodio u četiri oka, jer je cela senatorova svita u

međuvremenu odvedena da razgleda onaj deo laboratorija koji smo nazivali 'izložbenim'.

"I da i ne", odgovorih. "Možete li vi da uspostavite kontakt sa dvogodišnjim detetom? Svakako, ako se vi njemu obraćate, ali šta bi dete razumelo od vašeg budžetskog govora u senatu?"

"Ništa", odgovori. "A zašto rekoste 'i da i ne', ako je samo 'ne'?"

"Jer nešto ipak znam. Videli ste naše 'eksponate'?"

"Čuo sam za vaš dokaz. Dokazali ste da je 'pismo' opis nekog objekta, je li tako? Ta vaša Žabokrečina, prema tome, predstavlja delić toga objekta - zar ne?"

"Senatore", rekoh, "molim vas da se ne ljutite na mene ako vam ono što ću sad reći ne bude dovoljno jasno. Ne mogu drugačije. Ono što laiku izgleda najnerazumljivije u našem radu - ili bolje rečeno, u našem dosadašnjem neuspehu - svodi se na to da smo mi 'kod' tobože delimično razgrizli, a potom se zaglibili, dok stručnjaci za šifre tvrde da ako se šifra načne delimično, posao kasnije mora da ide kao po loju. Je li tako?"

On samo klimnu glavom; video sam da pažljivo sluša.

"Postoje, najopštije rečeno, dve vrste poznatih nam jezika. Obični jezici, kakvima se služe ljudi, a zatim jezici koje čovek nije stvorio. Takvim jezikom govore organizmi drugim organizmima: imam na umu takozvani nasledni kod. Taj kod nije varijanta prirodnog jezika, pošto ne samo što sadrži informaciju o strukturi organizma, nego je kadar da tu informaciju sam preobrazi u takav organizam. Taj kod je, dakle, vankulturni. Da bi se razumeo prirodni jezik ljudi, treba se bar donekle upoznati s njihovom kulturom. Međutim, da bi se upoznao kod naslednosti, poznavanje bilo kakvih osobina kulture nije potrebno. Dovoljno je u tome cilju odgovarajuće znanje iz oblasti fizike, hemije i tako dalje."

"A ono što ste delimično uspeali svedoči o tome da je 'pismo' napisano jezikom sličnim naslednom jeziku?"

"Kad bi tako bilo, ne bismo imali većih briga. Stvarnost izgleda gore, pošto je, kao obično, mnogo komplikovanija. Razlika između 'jezika kulture' i 'jezika akulture' ne predstavlja deo nečeg apsolutnog - na žalost. Vera u apsolutni karakter te razlike spada u ceo niz iluzija kojih se oslobađamo s najvećim trudom. To što sam uspeo da izvršim matematički dokaz o kome ste spomenuli, svedoči jedino o

tome da 'pismo' nije napisano na jeziku koji spada u istu kategoriju u koju spada jezik kojim se sada služimo. Iz toga da sem koda naslednosti i prirodnog jezika ne poznajemo druge, još ne proizlazi da ih nema. Pretpostavljam da postoje takvi 'drugi jezici', i na jednom od njih napisano je 'pismo'."

"I kako izgleda taj 'drugi jezik'?"

"To mogu da vam kažem samo uopšteno. Uprošćeno govoreći, organizmi se 'sporazumevaju' u evoluciji, 'izgovarajući' neke zadatke koji su genotipi, a 'reči' u njima odgovaraju hromozomima. Ali kad vam naučnik predstavi strukturnu formulu genotipa, vi već nemate pred sobom 'kod akulture', pošto je taj naučnik kod naslednosti preveo na jezik simbola, recimo, hemijskih simbola. Elem, da bismo odmah prešli na najvažnije, mi već pretpostavljamo da je 'jezik akulture' manje-više nešto poput Kantove 'stvari po sebi'. Ne može se doseći ni taj kod, ni takva stvar. Ono što potiče iz kulture, i ono što potiče 'iz prirode', odnosno 'iz samog sveta', pojavljuje se - kad imamo pred sobom bilo kakav iskaz - kao 'mešavina' dvaju komponenata. Na jeziku Merovinga, ili na jeziku političkih parola republikanske partije, procenat 'kulture' je veoma visok, a ono što od kulture ne zavisi, ili 'komponenta pravo iz sveta' istupa tamo u nevelikoj količini. U jeziku kojim se služi fizika to je donekle obrnuto: mnogo u njima ima 'onoga što je prirodno', što potiče 'iz same prirode', i malo je u njemu onoga što je oblikovala kultura. Ali stanje savršene 'akulturne' čistoće u načelu se ne može postići. Ideja da bi šaljući drugoj civilizaciji u kovertu atomske formule, mogle iz takvog 'pisma' istisnuti sve kulturne primese - zasniva se na iluziji. Ta primesa može se ozbiljno smanjiti, ali niko nikad, u celom Kosmosu, ne može je ukloniti do nule."

"Pismo je napisano na 'akulturnom' jeziku, a ipak ima primesu kulture Pošiljalaca? Je li tako? U tome je teškoća?"

"U tome je jedna od teškoća. Pošiljaoci se od nas razlikuju kako kulturom, tako i znanjem, nazovimo ga prirodnjačkim. Zato je teškoća u najmanju ruku dvostepena. Mi ne možemo da se domislamo kakva je njihova kultura - ni sada, a mislim ni za sto godina. Oni to sigurno odlično znaju. Stoga su poslali takvu informaciju za čije dešifrovanje poznavanje njihove kulture nije potrebno - gotovo sigurno da je tako."

"Pa onda taj kulturni činilac ne treba da smeta?"

"Senatore, mi ne znamo čak ni ŠTA nam u stvari najviše smeta. Procenjivali smo celo 'pismo' u pogledu njegove složenosti. Ona je takva da odgovara, grublje gledano, klasi poznatih nam sistema - društvenih i bioloških. Mi nemamo nikakvu teoriju društvenih sistema i zato smo bili prisiljeni da kao modele 'dodavane' uz pismo koristimo genotipe, ili, bolje rečeno, ne same genotipe, nego onu matematičku aparaturu koja se koristi pri njihovom studiranju. Došli smo do zaključka da objekat koji je kodu najbližiji jeste živa ćelija - ili i ceo organizam. Iz toga uopšte ne proizlazi da je pismo odista bilo nekakav genotip, nego samo to da nam je od svih poznatih stvari koje radi upoređivanja stavljamo uz kod - genotip najkorisniji. Shvatate li veličinu rizika koji povlači za sobom ta situacija?"

"Ne baš mnogo. Ceo rizik može valjda biti u tome što ako to ipak nije nikakav genotip, dešifrovanje neće ispasti lako."

"Postupamo kao neko ko izgubljenju stvar ne traži svuda, nego samo pod upaljenom uličnom sijalicom, jer je tamo svetlo. Zna li kako izgledaju trake za automatski pijanino - za pijanolu?"

"Svakako. To su trake sa odgovarajućim rupicama."

"Uz pijanolu sasvim slučajno može odgovarati i programska traka računara, i mada taj program nema baš ništa zajedničko s muzikom - može se odnositi na neku jednačinu petog stepena - uvedena u pijanolu proizvodiće zvuke. I može se dogoditi da svi tako proizvedeni zvuci ispadnu kompletan kaos, ali da se tu i tamo može čuti neka muzička fraza. Pogađate li zašto sam upotrebio taj primer?"

"Mislim da shvatam. Smatrate da je Žabokrečina 'muzička fraza' nastala unošenjem u pijanolu trake koja u stvari pripada računskoj mašini?"

"Da. Baš tako mislim. Onaj ko upotrebljava brojčanu traku za pijanolu, čini grešku, i sasvim je moguće da mi upravo takvu grešku smatramo uspehom."

"Ali vaše dve ekipe su potpuno nezavisno jedna od druge proizvele Žabokrečinu i Gospodara Muva - a to je jedna ista supstanca."

"Ako imate kod kuće pijanolu, i ništa niste čuli o postojanju računskih mašina, a to se tiče i suseda, onda, ako nađete negde trake računске mašine, sasvim je verovatno da ćete obojica učiniti isto -

smatraćete da je traka namenjena pijanoli, jer vam o drugim eventualnostima ništa nije poznato."

"Razumem. To je sigurno vaša hipoteza?"

"Svakako. To je moja hipoteza."

"Govorili ste o velikom riziku. U čemu se on sastoji?"

"Zamena brojčane trake trakom za pijanolu naravno nije rizična, u pitanju je neškodljiv nesporazum, ali u našem slučaju može da bude drugačije, i posledice greške mogu postati nepredvidljive."

"Na koji način?"

"To ne znam. Imam na umu grešku takve vrste kao kad neko umesto reči 'detelina' u kuhinjskom receptu pročita reč 'akontina', i napravi sos koji će usmrtiti sve goste. Molim vas da upamtite to da smo mi činili ono što smo bili kadri da činimo, i na taj način smo naše znanje, naša možda uprošćena, možda lažna mišljenja nametnuli kodu."

Mak Mahon požele da sazna kako je to moguće, čim je to tako slično rešavanju šifre. Video je Gospodara Muva. Je li moguće kod rešiti kako ne treba, a ipak dobiti tako začuđujuće rezultate? Zar fragment prevoda, kakav je Gospodar Muva, može biti potpuno pogrešan?

"Može", odgovorih. "Kad bismo telegrafski poslali genotip čoveka, a primalac bi na osnovu njega umeo da sintetizuje isključivo bela krvna zrnca, imao bi pred sobom nešto poput ameba, i mnoštvo neiskorišćene informacije. Ne može se tvrditi da je onaj koji proizvodi krvna zrnca oslanjajući se na ljudski genotip, depešu pravilno pročitao."

"Razlike su te vrste?"

"Da. Iskoristili smo dva do četiri posto cele kodne informacije, a to nije sve, jer u tih nekoliko procenata može se nalaziti, recimo, jedna trećina našeg domišljanja, ono što smo sami uložili u prevod, zahvaljujući našem znanju: stereohemijskom, fizičkom i tako dalje. Pri isto tako niskom stepenu iščitavanja čovekova genotipa, ne bi se mogla proizvesti čak ni krvna zrnca. U najbolju ruku nešto poput mrtvog belančevinskog taloga, ne više. Smatram, uostalom, da bi obavljanje upravo takvih eksperimenata s ljudskim genotipom - koji je već dešifrovan u nekih sedamnaest procenata - bilo za nas neobično instruktivno, ali ne možemo da ih vršimo, jer nemamo za to ni vremena, ni sredstava.

Kad upita kako ocenjujem razvojnu razliku koja nas deli od

Pošiljalaca, rekoah da je iz fon Hernerove i Brejsevelove statistike, doduše, proizlazilo kao najverovatnije da ćemo stupiti u kontakt s civilizacijom koja je stara oko 12.000 godina, ili da ja smatram verovatnim da Pošiljaoci moraju imati iza sebe čak i milijardu godina. Drugačije se emitovanje 'životodajnog' signala ne bi moglo racionalno obistiniti, jer u toku nekoliko hiljada godina on ne može ništa da učini."

"Mora da imaju i vladu koja se bira na duge rokove", reče Mak Mahon.

Htede još da čuje moje mišljenje o razložnosti daljeg posla, ako stvari tako stoje.

"Kada mladi secikesa", rekoah, "ukrade iz vaše čekovne knjižice ček i šesto dolara, onda mada ništa i ne mogao učiniti s čekovima, i ne dirnuo milione s vašeg konta, uopšte neće smatrati da je u tome loše prošao, jer za njega i šesto dolara predstavlja mnoštvo novca."

"Taj mladi secikesa smo mi?"

"Da. Mrvice sa stola visoke civilizacije mogu nam služiti kao hrana za više vekova... Ako ih racionalno budemo koristili."

Možda bih na tome mestu još nešto dodao, ali se ugrizoh za jezik. Senator je želeo da čuje moje lično mišljenje o 'pismima' i Pošiljaocima.

"To nisu racionalisti", odgovorih, "bar ne prema našem shvatanju. Znate li, senatore, koliki su njihovi 'lični troškovi'? Recimo, da raspolažu energijom reda 1049 erga. Sila pojedine zvezde, a takva je potrebna za emitovanje signala, za njih je isto što i za nas u Sjedinjenim Državama moć jedne velike elektrane. Da li bi naša vlada pristala da izdaje - tokom više stotina, hiljada godina - snagu takvog kompleksa kao što je Bilder Dem radi toga da bi se omogućio nastanak života na planetama drugih zvezda, ako bi to - pri tako mikroskopski maloj energiji - bilo moguće?"

"Previše smo siromašni..."

"Ali postotak energije utrošene na to altruističko delo u oba slučaja je sličan."

"Deset centi od dolara nije finansijski isto što i milion od deset miliona."

"Ali kad mi baš imamo te milione. Fizički prostor koji nas deli od te civilizacije manji je od moralne daljine, pošto mi na Zemlji imamo

ljudske mase koje gladuju, a oni se brinu za to da na planetama Kentaura, Labuda i Kasiopeje nastane život. Ne znam šta sadrži pismo, ali u tom svetlu ne može sadržati ništa što bi nam nanelo štetu. Jedno je u previše velikoj suprotnosti sa drugim. Svakako, udaviti se može čak i hlebom. Vidim to ovako: ako mi s našim poretcima, s našom istorijom predstavljamo kosmički prosek od strane 'pisma' nam ništa ne preti. Jer to ste hteli da upitate, zar ne? Naime, oni mora da dobro znaju kakva je ta 'psihozoička konstanta' Svemira. Ako predstavljamo aberaciju, manjinu, oni će i nju uzeti, to jest morali su i nju uzeti u obzir. No ako smo vanredni izuzetak, devijacija, bizarnost koja se u jednoj Galaksiji na njih hiljadu dešava jednom u toku deset milijardi godina. Pošiljaoci takvu šansu nisu u svojim izračunavanjima i u svojim namerama mogli uzeti u obzir. Ili - bilo kako bilo - oni će ostati nevini."

"Rekli ste to kao Kasandra", reče Mak Mahon, i videh da mu nije bilo do šale; meni uostalom takođe nije bilo do nje. Razgovarali smo još, ali nisam mu rekao ništa što bi moglo pobuditi i najmanju sumnju, što bi ukazalo na to da je Projekt ušao u novu fazu. Ali pri oprostaju sam se osećao nelagodno, pošto sam i tako imao utisak da sam previše govorio; naročito pred kraj. Mora da sam Kasandra bio u mimici, u izrazu, više no u rečima, pošto sam pazio pre svega na ono što govorim.

Senator je još boravio kod nas kad sam se vratio svojim izračunavanjima. Sa Belojnom sam se video tek posle senatorova odlaska. Belojn je, činilo mi se, bio razdražen i utučen.

"Mak Mahon?" reče. "Doputovao je prilično uznemiren, a otputovao zadovoljan. Znaš li zašto? Ne znaš? Administracija se boji previše velikog uspeha. Boji se otkrića koje bi imalo militarne posledice."

Tome se začudih.

"Rekao ti je to?" upitah. Belojn se začudi mojoj naivnosti.

"Kako bi mi mogao tako nešto reći? Ali to je očito. Sanjaju o tome da ništa ne postignemo, ili bar da na kraju ispadne tako da nam je stigla karta kojom nam šalju pozdrave i žele sve najbolje. Jeste, tada bi to objavili uz najveću buku i galamu, i bili bi oduševljeni. Mak Mahon se upustio previše daleko - ti ga ne znaš, on je čovek neobično oprezan. A ipak, Ramnija je u četiri oka pritisnuo ispitujući ga o najdaljim tehnološkim konsekvencama Žabokrečine. Najdaljim! I sa

Donaldom je o tom razgovarao."

"A šta oni?" upitah. Za Donalda nisam morao da brinem. Bio je kao oklopna kasa.

"U stvari, ništa. Za Donalda čak ne znam šta mu je rekao, a Ramni mu je samo mogao poveriti svoje noćne košmare, jer na javi ništa ne vidi."

"To je dobro."

Nisam krio zadovoljstvo. Belojn je ipak pokazivao znake depresije: zario je prste u kosu, potresao glavom i uzdahnuo.

"Trebalo da doputuje Lerni", reče. "S nekom teorijom o nama, s nekim konceptom. Ne znam tačno s čim, jer mi je Mak Mahon to rekao doslovno u poslednjem trenutku, kad je već sedao u kola."

Lernija sam poznavao - bio je kosmogoničar, jedan od bivših Hajakavinih učenika, bivših, jer su neki govorili da je jači od svog preceptora. Nisam samo mogao shvatiti kakvu vezu može imati njegova struka s Projektom, i otkuda je uopšte saznao za Projekat.

"Pa gde ti živiš? Zar ne shvataš da administracija dublira naš rad? Ne samo što nam stalno gledaju u prste, nego još i to!"

Nisam mogao u to da poverujem. Upitah otkuda on za to zna, i je li moguće da imaju neki Protivprojekat, neku vrstu paralelne kontrole naših poslova? Belojn izgleda nije znao ništa određeno, a pošto veoma ne voli da prizna takvo neznanje, toliko je pokolebao samoga sebe da je pred Dilom i Donaldom koji su naišli povikao kako je njegova dužnost, u stvari, da u takvoj situaciji podnese ostavku na svoj položaj.

Takve pretnje padale su s vremena na vreme, uz pratnju gromova, pošto Belojn ne može da živi u malim razmerima, i izvestan operiski zamah je za njegovu energetiku neophodan, no ovoga puta složno se udružismo u nastojanju da ga ubedimo i umirimo, dok se, ne davši nam za pravo, malo ne stiša, i već kad je trebalo da krene, seti se odjednom mog razgovora s Mak Mahonom, i stade me ispitivati šta sam mu rekao. Ponovih manje-više sve, ali bez Kasandre, i takav beše epilog senatorove posete.

Ubrzo se pokazalo da će pripreme Donaldu odneti više vremena no što je mislio. Meni takođe nije bilo lako - teorija je počela da se zapetljava, puštao sam u pokret različite majstorije, pribočni aritmometar (tako smo ga odredili) nije bio dovoljan, trebalo je stalno

ići u glavni računski centar, što nije spadalo u prijatnosti, jer su duvali uraganski vetrovi, i dovoljno je bilo da se pređe ulicom nekoliko koraka, pa da čovek ima pesak u ušima, ustima, nosu, pa čak i za vratom.

Mehanizam zahvaljujući kome je Žabokrečina gutala proizvođenu atomsku energiju bio je još nejasan, ne manje od načina na koje se oslobađala onih mikroeksplozija, a sve su to bili izotopi sa tvrdim gama zračenjem, uglavnom retkih zemalja. Donald i ja stvorili smo fenomenalističku teoriju koja je predviđala dosta dobre rezultate izračunavanja - ali, da tako kažem, samo unatrag, to znači u okviru onoga što smo već upoznali; kada se povećao razmer eksperimenta, predviđanja su se razilazila s rezultatima. Donaldov efekt, kome je on dao naziv Treks (Transport Eksplozije) mogao se realizovati neobično lako. Protero je spljoštio grumenčić Žabokrečine između staklenih ploča, a kad bi sloj postao monomolekularan, na celoj površini bi se pokretala reakcija raspada, pri čemu je u većim 'dozama' aparatura (njen stari, prethodni model) bivala uništena. Ali odnekud niko na to nije obraćao pažnju: u laboratoriji je vladala takva buka, kao da je to bila neka oružarnica koja ispituje eksplozivne materijale. Donald, kad sam ga upitao, reče mi, čak bez osmeha, da njegovi ljudi istražuju razilaženje balističkog talasa u Žabokrečini - takvu im je izmislio temu, i tom kanonadom je uspešno maskirao svoja rovarjenja.

Međutim, teorija mi se razilazila - video sam da je u stvari već odavno nema, jedino što nisam to pred samim sobom hteo da priznam. Rad na teoriji zahtevao je mnogo - i bio je utoliko teži što nisam imao naklonosti prema njemu. Kao što se ponekad dešava, reči koje sam izgovorio pri susretu s Mak Mahonom, začarale su me. Naše bojazni često nisu sasvim prisutne, i kao da su neškodljive sve dotle dok ih jasno ne formulišemo. Meni se upravo to dogodilo. Žabokrečina je nepovratno počela da mi izgleda kao artefakt, kao rezultat pogrešnog dešifrovanja koda, a video sam to ovako: Pošiljaoci sigurno nisu nameravali da nam pošalju Pandorinu kutiju, ali smo mi, kao provaljivači, oštetili njene lokote, otisnuli smo u osvojenoj sadržini sve ono što u zemaljskoj nauci predstavlja njene zainteresovane, pljačkaške odlike, jer je - tako sam mislio - atomska fizika postigla uspeh upravo tamo gde se otvorila šansa za osvajanje

najdestruktivnije energije.

Zato nuklearna energija stalno šanta na repu proizvodnje bombi, zato su postojali hidrogenski tovari, ali još nije bilo hidrogenskih reaktora, ceo mikrosvet ukazivao je čoveku svoju unutrašnjost, iznakaženu tim jednostranim pristupom, i zato smo o jakim dejstvima znali mnogo više nego o slabim. Raspravljao sam o tim pitanjima sa Donaldom - nije se slagao sa mnom, smatrajući da ako je uopšte iko opterećen 'krivicom' zbog 'jednostranosti fizike' (ali on ni tu jednostranost nije priznavao) - onda to nismo mi, nego svet, usled svoje strukture. Jer prema svakom objektivnom razumevanju uništavati je jednostavno lakše - ma i u skladu s pravilom najmanjeg delovanja - nego kreirati, pošto je destrukcija po gradijentu saglasna sa glavnim pokazivačem pravca procesa u celom Kosmosu, dok kreacija mora uvek da ide nasuprot njima.

Podsetih ga na mit o Prometeju. U njegovoj slici treba da se stiču, kao u izvoru, naučne tendencije dostojne priznanja pa čak i časti, ali ovaj mit ne nosi u sebi nekoristoljubivo razumevanje, nego otimanje, ne nosi saznavanje, nego ovladavanje, to su temelji celokupne empirije. Donald mi reče da bih takvim pretpostavkama obradovao nekog frejdoanca, samim tim što motive saznanja svodim na agresiju i sadizam. Sad vidim da sam zaista polako gubio razum, shvatan kao razboritost, kao hladnoća, kao rezultat direktive delovanja sine ira et studio - i da sam svojim spekulacijama krivicu sa nepoznatih Pošiljalaca prenosio na ljude, kao večni mizantrop.

Prvih dana novembra aparatura je krenula, ali uvodni, u maloj skali preduzeti eksperimenti nisu uspevali - detonacija je nekoliko puta istupala s takvim rasapom da je do nje došlo van glavnog zida-ekrana, i mada je bila slaba, ipak je došlo do skoka zračenja u dužini od 60 rendgena. Stoga se oko ekranovanja morao podići drugi, spoljašnji zaklon. Tako masivan zaklon više se nije dao sakriti - i zaista, Ini koji pre toga nikad nije dolazio u laboratoriju za fiziku, sada se nekoliko puta našao kod Donalda, a to što nije postavljao nikakva pitanja već je samo pažljivo motrio i muvao se, takođe nije obećavalo ništa dobro. Najzad ga Donald zamoli da iziđe, govoreći da ometa ljude pri radu. Prekoreo sam ga zbog toga, no on odgovori, hladniji od mene, da će se stvari, ovako ili onako, uskoro rešiti, a da on dotle neće Inija da pušta u laboratoriju.

Kada sad na to gledam vidim koliko smo obojica postupali nerazumno, pa još i gore - besmisleno. Ni danas ne znam šta je trebalo činiti, ali ova konspirativna delatnost, ne mogu drugačije da je nazovem, služila je samo tome da očuvamo iluziju čistih ruku. Grozno smo se zaglibili. Radove koji su valjano poodmakli nemoguće je bilo prikriti, a kamoli ih jednoga dana naglo prekinuti pod izgovorom da je čuvanje tajne postalo bespredmetno. To je trebalo učiniti ili odmah posle otkrića Treksa - ili nikada. Oba ta izlaza, ma koliko logična, bila su nam zatvorena. Svest o tome da će biofizičari posle tri meseca početi da se kreću po ovom tako 'vrelom' terenu, gonila nas je na žurbu. Pošto smo se plašili za budućnost sveta - ništa manje - bili smo prisiljeni, nekako instinktivno, da krijemo svoj rad. Izići sada na svetlost dana - značilo bi izložiti se začuđenim pitanjima: pa lepo, ali zašto s tim dolazite baš sada? Imate li već konačne rezultate? Zašto niste došli čim ste dobili prve? Ne bih na to umeo da odgovorim.

Protero je gajio maglovitu nadu da će efekat, ako bude velikih razmera, delovati nekako odbojno - jer je polazna teorija ukazivala upravo na to, ali prvo, već se pokazala kao bezvredna, a drugo, ona je ova vratašca otvarala posle prihvatanja nekih postavki, od kojih su na daljoj etapi proizlazile negativne verovatnoće.

Belojna sam u to vreme izbegavao koliko god sam mogao, jer mi je u odnosu prema njemu bila nečista savest. Ali njega su mučile druge brige - sem Lernija očekivali smo već drugog čoveka 'izvan Projekta'; trebalo je da nas obojica počaste svojim izlaganjima pred kraj meseca, i takvo već otvoreno priznavanje da ima 'svoje' posebne stručnjake za Glas Gospodara, i to takve koji su radili bez ikakvog kontakta s nama, stavljalo je Belojna u neobično neprijatnu i tešku situaciju pred svim istraživačkim ekipama. Dil, Donald, Rapaport (ja takođe) smatrali su ipak da svoj krst (a on je već primenjivao takve izraze) treba da nosi do kraja. Uostalom, dvojica naučnika čija nam je poseta bila najavljena, bili su umovi prvog reda.

Sad više nije bilo ni govora o nekom skresavanju budžeta za Projekat. Izgledalo je da ako nezvani konsultanti svojim koncepcijama ne poguraju istraživanja napred (a to mi je izgledalo neverovatnim) Projekat mora trajati usled same inercije, jer se niko na vrhu neće usuditi, s obzirom na slavni HSR, da bilo šta u njemu

promeni - a i da ne govorimo o njegovoj likvidaciji.

U Savetu su nastale lične zategnutosti. Najpre između Belojna i Inija, pošto je ovaj drugi, po našem ubeđenju morao znati za ovaj drugi, fantomski Projekt, Ghost voice, ali se pored sve svoje leporečivosti nikad ni rečju nije odao da zna za njega (dok je ovamo Belojna stalno obasipao pažnjom). Napetost između naše 'konspirativne dvojke' s jedne, i opet Belojna s druge strane - jer je on nešto ipak nagađao, ponekad sam ga viđao kako me prati pogledom, kao u očekivanju objašnjenja, ili bar nekog nagoveštaja. No ja sam samo manevrisao kako sam umeo, sigurno ne mnogo vešto, jer mi takva igra nikad nije bila mnogo bliska. Rapaport je zamerao Rašu što čak i on, koji je prvi otkrio nešto, nije bio obavešten o fantomskom Projektu; stoga su i sednice Saveta postale više no neprijatne, zbog atmosfere pune ljutnje, podozrivosti i utučenosti. Ja sam se mučio programima za mašine, upropašćujući svoje vreme i snage, jer ih je mogao pripremiti bilo koji programer, ali je pobedio obzir prema 'konspiraciji'.

Najzad sam završio izračunavanja koja su Donaldu bila neophodna, ali on još nije bio gotov s aparaturom. Nemajući šta da radim prvi put otkako sam stigao u Projekat pokušao sam da pogledam neki televizijski program, ali sve mi je u njemu izgledalo neiskazano lažno i besmisleno, zajedno sa vestima; pošao sam u bar, ali i tamo nisam mogao da se skrasim. Nemogavši da nađem sebi mesta, pođoh najzad u računski centar, i, brižljivo se zatvorivši, počeh da radim izračunavanja koja mi niko nije tražio.

Po drugi put počeo sam da operišem pomoću Ajnštajnovе formule o ekvivalentnosti mase i energije, formule već toliko ozloglašene. Procenio sam dispozicionu moć za inventore i predajnike eksplozije na distanci ravnoj prečniku zemaljske kugle; nevelike tehničke teškoće koje su pri tom iskrsele donekle su me ponele, ali ne za dugo. Napad ostvaren efektom Treksa isključivao je svaku prevenciju. Sasvim jednostavno, jednoga dana je Zemlja pod ljudskim nogama trebalo da se pretvori u sunčanu lavu. Eksplozija je mogla da se izvede takođe ne na površini tla, nego ispod površine, i to na proizvoljnoj dubini. Samim tim su i čelični štitovi zaklona, kao i ceo masiv Stenovitih planina, koji su bili predviđeni da štite štabove u njihovim podzemnim bunkerima, gubili svaki značaj. Nije bilo nade

čak ni za to da će generali, ti najcenjeniji ljudi našeg društva, ako se lična vrednost meri sredstvima investiranim u zaštitu njihova zdravlja i života, izići kao poslednji ljudi na radioaktivnošću spaljenu zemljinu površinu da bi se, skinuvši trenutno nepotrebne uniforme, prihvatili temeljnog obnavljanja civilizacije. Poslednji bednici iz prijavih jazbina bili su sada izloženi opasnosti isto kao i vrhovni zapovednik nuklearnih snaga.

Izvodio sam pravo demokratsko izjednačenje svih koji žive na planeti. Mašina mi je grejala stopala blagim dahom topline koja se probijala kroz pukotine metalnih roletni, i radila je otkucavajući na trakama nizove brojki, pošto je njoj bilo svejedno da li se one odnose na gigatone ili megalešine, ili pak na broj peščanih zrna na atlantskim plažama. Očaj poslednjih nedelja, koji je postepeno prešao u neku vrstu pridavljajućeg pritiska, naglo se izgubio. Radio sam živo i sa osećanjem zadovoljenja. Nisam više dejstvovao uprkos sebi; štaviše, radio sam ono što se od mene očekivalo. Bio sam rodoljub. Stavlja sam se u situaciju čas napadača, a čas branioca, oba puta sa savršenom lojalnošću.

Problem je ipak bio lišen pobedničke strategije. Čim je žarište eksplozije moglo da se prenese na proizvoljno izabranu tačku zemaljske kugle - takođe sa mesta koje se proizvoljno izabere - mogao je da se uništi život na prostranstvu proizvoljne veličine. Klasična atomska eksplozija bila je u enrgetskom pogledu rasipanje sredstava, pošto je overkill nastupao u tački 'nula'. Čestice zgrada i tela podležu u njoj rasprskavanju hiljadu puta većem od vojnih potreba, dok razorna moć, koja slabi uporedo sa razdaljinom, dozvoljava da se preživi u dosta prostom skloništu već nekoliko ili nekoliko desetina milja dalje.

Takvo neekonomično stanje stvari, kad sam programirao svoju mašinu izlazilo mi je pred oči kao preistorijska mumija. Treks je bio sredstvo savršeno zbog svoje ekonomičnosti. Vatrene kugle klasičnih eksplozija bilo je sad moguće spljoštiti, nekako ih izvaljati u smrtonosnu foliju i prostreti je pod ljudske noge na prostranstvu Azije ili Sjedinjenih Država. Trodimenzionalno lokalizovani tanki sloj materije, izdvojen iz geološke kore kontinenata, mogao je u jednom deliću sekunde da postane vatrena kaljuga. Svakome čoveku pripadalo je tačno onoliko oslobođene energije koliko mu je bilo

neophodno da bi umro. Ali štabovima koji ginu još su preostajali decimali sekunda za odašiljanje signala upućenog podmornicama s nuklearnim raketama. Umirući je još mogao da ubije svoga protivnika. Ako bi mogao, morao bi upravo tako da postupi. Znači, vratnice tehnološke stupice najzad su se zalupile.

Dalje sam tražio izlaz, stavljajući se u situaciju globalnog stratega, ali račun je stalno pretvarao u ništa sva naredna istraživanja. Radio sam brzo, ali sam osećao drhtanje prstiju, a kad sam se naginjao iznad traka što su klizile iz mašine, da bih pročitao rezultate na njima, srce mi je lupalo, a istovremeno sam osećao takvu vrelinu koja mi je sušila usta, i grčeve u trbuhu, kao da mi je neko vezao creva konopcem koji se u njih usecao. Te simptome utrobne panike organizma pratio sam sa izuzetno hladnom ironijom, kao da je strah pripadao samo mojim mišićima i crevima, dok se u meni otimao bezglasni kikut, isti onaj od pre pola veka, neizmenjen i neostareo. Nisam osećao glad ni žed, hranjen i pojen nizovima brojki, tokom bezmalo pet časova, stalno iznova programirajući mašinu. Trake izvlačene iz kasete gužvao sam i trpao u džepove. Najzad i taj posao postade jalov.

Plašio sam se, pođem li u hotel, da ću pri pogledu na jelovnik ili na kelnerovo lice, početi grohtom da se smejem. U svoj apartman takođe nisam mogao da pođem. A neku da sam ipak morao otići. Pošto je bio zauzet svojim poslom, Donald je, bar zasad, bio u boljoj situaciji. Na ulicu sam izašao kao omamljen. Spuštao se mrak, naselje, okupano bleskom sijalica u kojima je izgarala živa, u obliku zvezdaste konture usecalo se u pustinjski mrak, i samo na lošije osvetljenim mestima mogle su na tamnom nebu da se zapaze zvezde. Još jedna izdaja postala je već beznačajna, te tako prekrših reč datu Donaldu i pođoh svome hotelskom susedu, Rapaportu. Zatekoh ga u stanu. Stavih pred njega zgužvane trake i sažeto mu sve saopštih. Pokaza se kao pravi čovek. Postavio mi je jedva tričetiri pitanja koja su pokazala da je odmah shvatio važnost i posledice otkrića. Našoj konspirativnoj zaveri nije se nimalo čudio. Čak nije na nju ni obratio pažnju.

Ne sećam se šta mi je rekao kad je ispustio trake iz ruku, ali sam iz njegovih reči shvatio da je gotovo od samog početka očekivao nešto slično. Strah ga je stalno pratio u stopu, i kada su se predosećanja

sad ostvarila, intelektualno zadovoljenje, ili možda naprosto svest o kraju svega, dala mu je da oseti izvesno olakšanje. Mora da sam bio rasejaniji no što sam bio i sam toga svestan, jer se u prvom redu nije počeo zanimati za kraj čovečanstva, nego za mene. Od evropskih lutanja preostala mu je izvesna navika koju sam ja smatrao smešnom. Postupao je po načelu omniamea mecum porto, kao da je instinktivno računao na neophodnost sledećeg bekstva - u svakom trenutku. Tako sam sebi objašnjavao što je u svojim koferima uvek imao neku vrstu 'nužne porcije', zajedno sa aparatom za pripremanje kafe, šećerom i dvopekrom. Našla se i flašica konjaka - a i jedno i drugo dobro je došlo. Poče ono što tada nije imalo naziv, a što smo kasnije pominjali kao daću ili kao njenu anglosaksonsku varijantu (wake), to jest - ritualno bdenje pored mrtvaca. Doduše, pokojnik koji je bio u pitanju još ništa nije ni znao o svojoj neizbežnoj sahrani.

Pili smo kafu i konjak, okruženi takvom tišinom kao da smo se našli na pustom mestu, kao da se već dogodilo ono što je tek trebalo da se dogodi. Shvatajući jedan drugoga već u polurečima, u odlomcima izmenjivanih rečenica, najpre smo predvideli razvoj nailazećih događaja. Slagali smo se kao scenaristi. Sva sredstva biće uložena u izgradnju uređaja za Treks. Ljudi kao što smo mi više neće ugledati svetlost dana.

Zbog svoje neodložene smrti ljudi iz generalštaba će se, svakako nesvesno, najpre osvetiti nama. Neće pasti na leđa, dižući šape uvis; pošto racionalno postupanje neće biti moguće, prihvatiće se iracionalnog. Pošto ni planinski masivi, ni kilometarski debeli čelični zakloni ne mogu predstavljati zaštitu od napada, oni će ultimativnim oklopom proglasiti - tajnost. Uslediće uvećanje, raspršivanje i uvlačenje u zemlju štabova, pri čemu će se glavni štab svakako smestiti na neku ogromnu atomsku podmornicu ili u specijalno izgrađeni batiskaf, koji će bdeti, privezan za okeansko dno.

Doći će do krajnjeg otpadanja ljuštore demokratskih formi, čiju je sredinu već ionako propisno izgrizla globalna strategija iz šezdesetih godina. To će na svojoj koži osetiti i naučnici. Neće biti volje, mesta ni vremena da se prema njima postupa sa očuvanjem izvesnih privida, kao da su u pitanju ćudljiva deca koju je bolje ne izlagati frustracijama.

Pošto smo saglasno s Paskalovom mišlju o mislećoj trsci koja žudi

da upozna mehanizam vlastitog uništenja, u opštim crtama predvideli kakva sudbina čeka nas i ostale, Rapaport mi ispriča o svojim pokušajima koje je bio preduzeo u proleće te godine. Još pre no što sam ja stigao u Projekat, on je generalu Isterlendu - koji je tada bio šef MAVO-a - izneo plan o sporazumu s Rusima. Predlagao je da mi stvorimo ekipu koja bi po brojnosti i stručnosti odgovarala jednoj ruskoj ekipi, te da zajednički preduzmu rad na prevodu 'pisma'. Isterlend mu tada blago objasni koliko bi to bilo naivno. Rusi bi obrazovali lažnu ekipu, a na 'pismu' bi međutim radili sami.

Pogledali smo se i nasmejali, jer nam je pala na pamet ista misao. Isterlend mu je jednostavno ispričao ono što smo saznali tek poslednjih dana. Već tada je sam Pentagon zaveo princip 'dvojnosti'. Jer mi smo predstavljali 'prividnu' ekipu, i to tako da nismo za to ni znali, dok su generali imali na raspolaganju drugi, poverljiviji kolektiv. Za trenutak smo se zamislili nad problemom mentaliteta stratega. Nikad nisu ozbiljno tretirali ljude koji su uporno tvrdili da je najvažnije biološki očuvati vrstu. Slavno ceterum censeo speciem preservandam esse postalo je parola slična svim drugim parolama ili izrekama, ali ne i vrednost koja bi ulazila u strategijske jednačine. Popili smo već dosta konjaka da bismo se pozabavili skiciranjem izgleda generala koji će, živi izgarajući, izdavati poslednje naredbe ogluvelim mikrofonima, pošto okeansko dno - kao uopšte bilo koje mesto na planeti - neće više moći da služi kao zaklon. Kao jedino bezbedno mesto za Pentagon i njihove ljude videli smo teren ispod dna reke Moskve, ali bilo je dosta neverovatno da bi čak i naši jastrebi uspeli tamo da se sklone.

Bila je već minula ponoć kad smo se najzad otrgli od takvih trivijalnih naklapanja, i kad je razgovor postao stvarno zanimljiv. Prešli smo na 'Tajnu Vrste'. Spominjem ga zato što mi je ovaj dijalog-opelo, posvećen Razumnom Čoveku, koji su vodila dva predstavnika te vrste, ošamućeni kofeinom i alkoholom, ali koji su sigurno znali da mu je došao kraj, izgledao karakterističan.

Po mome mišljenju, bilo je van svake sumnje da su Pošiljaoci bili dobro obavešeni o stanju stvari u celoj Galaksiji. Naša katastrofa je posledica toga što nisu uzeli u obzir specifično zemaljsku situaciju, a nisu to učinili zato što je ona u celoj Galaksiji nešto izuzetno.

"To su manihejske idejice, tuce za dolar", reče Rapaport.

No ja uopšte nisam smatrao da bi apokalipsa morala biti posledica neke izuzetne 'zle osobine' ljudskoga roda. Prosto je tako da svaki planetarni psihozoik prelazi od stanja usitnjenosti u stanje globalne integracije. Od grupa, rodova, plemena nastaju narodi, državnice, države, velesile, i najzad dolazi do društvene unifikacije vrste. Takav proces ne dovodi gotovo nikad do pojave dvaju, po snazi jednakih antagonista neposredno uoči završnog ujedinjenja, nego će pre biti da se pojavljuje Većina, naspram slabe Manjine. Takav ishod je znatno verovatniji i s obzirom na čisto termodinamičku verovatnoću; to se čak može dokazati putem stohastičkog izračunavanja. Idealna ravnoteža snaga, kao njihovo idealno izravnavanje, praktično je stanje toliko neverovatno da je čak nemoguće. Do takve ravnoteže može doći samo zahvaljujući naročitoj koincidenciji. Istovremeno društveno, to je jedna serija procesa, a osvajanje instrumentalnog znanja je druga serija.

Integracija u skali planete može postati 'zamrznuta' na etapi koja nije krajnja; ako dođe - prerano - do otkrića nukleonike. Jer samo tada slabija strana postaje jednaka sa jačom - pošto svaka od njih, raspolazući atomskim oružjem, može da uništi celu ljudsku vrstu. Svakako, društvena integracija uvek nastaje na osnovu tehnike i nauke, ali otkriće atomske energije može regularno spadati u razdoblje koje dolazi posle ujedinjenja - i tada ono više nema pogubnih posledica. Sklonost vrste ka samouništenju, ili njena sklonost da počinu 'neohotično samoubistvo', sigurno je funkcija broja društava koja raspolazu 'ultimativnim oružjem'.

Ako na nekoj planeti postoji hiljadu zavađenih država, a svaka poseduje hiljadu nuklearnih glava, izgled čisto lokalnog konflikta koji će prerasti u apokalipsu mnogo puta je veći nego onda kad postoje samo malobrojni protivnici. Stoga odnos dvaju kalendara - onoga koji pokazuje postupnost naučnih otkrića - i onoga koji registruje uspehe ujedinjavanja pojedinih društava - odlučuje u Galaksiji o sudbini pojedinih Psihozoika. Mi smo na Zemlji imali sigurno 'peh': prelazak iz preatomske civilizacije u atomsku dogodio se na netipičan način, i to je upravo prouzrokovalo 'zamrzavanje' statusa kvo upravo dok se nije naišlo na neutrinsku emisiju. Za ujedinjenu planetu dešifrovanje 'pisma' bilo bi nešto pozitivno, kao korak u okvir 'kluba kosmičkih civilizacija'. Ali za nas, u našoj situaciji, to je zvono koje poziva na

spuštanje zavese.

"Može biti", reko, "da su Galilej i Njutn kojim slučajem umrli od magarećeg kašlja u svom detinjstvu, da bi fizika dovoljno okasnila, tako da bi do razbijanja atoma došlo u XXI veku. Taj magareći kašalj koji nije usledio mogao nas je spasti."

Raport mi prebaci da vulgarizujem: fizika je u razvoju ergodična - i smrt jednoga ili dvojice ljudi ne bi mogla izmeniti njen tok.

"Pa dobro", reko, "mogla nas je spasti okolnost da se na Zapadu, kao vladajuća, pojavila neka druga religija, a ne hrišćanstvo ili još - da se koji milion godina ranije - formirala drugačija konfiguracija čovekove seksualne sfere."

Izazvan, počeh da dokazujem ovu tezu. Fizika nije na Zapadu slučajno nastala kao 'kraljica empirije'. Zapadna kultura je, zahvaljujući hrišćanstvu, kultura Greha. Pad - a prvi je pad bio seksualni! - angažuje celu čovekovu ličnost u meliorizacionim radovima, koji daju različite tipove sublimacije - sa praksom saznanja na čelu.

U tom smislu hrišćanstvo je favorizovalo empiriju - ma koliko da je to, razume se, bilo nesvesno: otvorilo joj je mogućnost, dalo joj šansu rasta. Međutim za Istok, za njegove kulture, tipična je kategorija Stida kao centralna, pošto čovekovo postupanje tamo nije baš 'grešno' u hrišćanskom smislu, nego u najgorem slučaju - sramotno, naročito u spoljašnjem smislu, u smislu oblika ponašanja. Zato kategorija Stida čoveka nekako prebacuje 'izvan' duha, u oblast ceremonijalnih običaja. Za empiriju tada naprosto nema mesta, njena šansa nestaje s trenutkom obezvređenja materijalnih delatnosti: umesto sublimacije nagona, pojavljuje se njihova 'ceremonijalizacija'; pošto više nije 'čovekov pad', razvrat podleže odvajanju od ličnosti, biva nekako legalno kanalizovan u naročiti repertoar formi. Greh i Milost zamenjuje Stid i taktike njegovog izbegavanja. Ne pojavljuje se prodor u dubinu ličnosti: osećanje onoga što je 'valjano', što 'treba' zamenjuje Savest, a najbolji umovi usmereni su ka 'odricanju od čula'. Dobar hrišćanin može da bude dobar fizičar, ali fizičar ne može postati neko ko je dobar budist, konfučijevac ili pristalica Zena, pošto bi se tada bavio svim onim što te vere u celini smatraju bezvrednim. U takvom polazištu društveno odabiranje skuplja nekako ceo 'intelektualni krem' čovečanstva - i dopušta mu da se

prazni isključivo u mistici, na primer u jogi. Takva kultura deluje kao centrifuga, sposobne baca dalje od onih društvenih mesta na kojima bi mogli zavesti empiriju, i njihove duhove umrtvljuje obredima koji isključuju instrumentalne radove kao 'niže' i 'gore'. I upravo potencijal hrišćanskog egalitarizma, koliko god se sudario s klasnim ustrojstvima, koliko god da im je povremeno podlegao, nikad nije potpuno nestao - i baš posredno iz njega vodi svoje poreklo fizika, u svim svojim posledicama.

"Fizika kao askeza?"

"No, to nije tako prosto. Hrišćanstvo je bilo 'mutacija' judaizma kao religije 'zatvorene', namenjene samo izabranima. Judaizam je, dakle, kao pronalazak, bio nešto poput euklidovske geometrije, dovoljno je bilo zamisliti se nad njegovim polaznim aksiomima pa da se, preko njihove proširujuće univerzalizacije, stigne do opštije doktrine, koja 'izabranima' smatra već sve ljude."

"Hrišćanstvo - pandan generalizovane geometrije?"

"U izvesnom smislu da, na planu čisto formalnom preko znakova u okviru sistema koji je isti u pogledu vrednosti i značenja. Ta operacija je, između ostalih, dovela do toga da kao zakonita bude priznata - teologija Razuma. Bio je to pokušaj neodustajanja ni od kakvih čovekovih osobina; pošto je bio razuman, samim tim je imao prava da Razum upotrebljava - i to je već dalo, posle odgovarajućeg broja ukrštanja i preobražaja, fiziku. Razume se, govorim veoma uprošćeno.

Hrišćanstvo je generalizovana mutacija judaizma, primena systemske strukture na sva moguća ljudska bića. To je bilo čisto struktralna osobina judaizma - već na početku. Analogna operacija ne može se sprovesti na budizmu niti bramanstvu, a i da ne govorimo o Konfučijevom učenju. Tako je odluka, dakle, pala onda kad je nastao judaizam - nekoliko hiljada godina pre nas. Postojala je i druga mogućnost. Glavni problem, tipično vremenski, s kojim mora da iziđe na kraj svaka religija, jeste seks. Moguće ga je obožavati - učiniti ga, dakle, pozitivnim centrom kulture; moguće ga je odseći, odvojiti - neutralno, ali moguće ga je proglasiti i Neprijateljem. Najbeskopromisnije je poslednje rešenje, i hristijanizam je izabrao njega.

Elem, da je seks bio fenomen biološki manje važan, da je ostao sam

periodična, fazna pojava, kao u nekih sisara, ne bi mogao imati centralni značaj, jer bi se pokazao kao neki pulsirajući, prolazni fenomen. To je ipak bilo odlučeno nekih milion i po godina pre nas. Otada je seks bio već punctum saliens svake kulture, jer se nije mogao naprosto negirati - nego ga je valjalo 'civilizovati'. Zapadni čovek uvek se osećao pogoden u svom dostojanstvu time što inter faeces et urina nascimur... upravo ta misao je, na zakonima Tajne, uvela praroditeljski greh u knjigu Postanja. Tako se dogodilo. Druga vrsta seksualne periodizacije, ili pak - druga vrsta religije, mogli su nas usmeriti na različit put."

"Civilizacione stagnacije?"

"Ne, nego jednostavno, zakašnjenja razvitka fizike. Rapaport mi je prebacio da sam 'frojdovac mimo volje'. 'Kao vaspitnik puritanske porodice', reče, 'vi projektujete na svet svoja vlastita predubeđenja.' Nisam se, u osnovi, oslobodio viđenja svega u kategorijama Pada i Spasenja. Samim tim što Zemljane smatram da su pali bez ostatka, prenosim Spasenje u Galaksiju. Moja kletva zbacuje u pakao ljude, ali ne dira ipak Pošiljaoce, oni ostaju savršeno dobri i nevini. Ali baš to je moja greška. S mišlju o njima treba najpre uvesti pojam 'praga solidarnosti'. Svaka misao kreće se u pravcu sve univerzalnijih generalizacija: čini ih tako ispravnim zahvaljujući tome što Kosmos dopušta takvo postupanje; onaj koji generalizuje na pravi način, može da ovlada pojavama u rastućem obimu.

Svest o evoluciji ili shvatanje da duh proističe iz procesa homeostatskog 'penjanja' ukorak sa entropijskom strujom, dopušta da se solidarnošću obuhvati - ono evoluciono stablo koje je rodilo razumno biće. Ali solidarnošću se ne može obuhvatiti celo evoluciono stablo, pošto 'više' biće neophodno mora da se hrani 'nižim' bićima. Granicu solidarnosti negde treba sprovesti. Na Zemlji je niko nikad nje smeštao ispod grananja u kome se biljke odvajaju od životinja. U instrumentalnoj praksi ne može se priznati da su solidarnošću obuhvaćeni - na primer - insekti. Kad bismo znali da zbog nekih razloga signalizacija s Kosmosom konačno zahteva uništenje zemaljskih mrava, sigurno bismo zaključili da mrave 'vredi' žrtvovati. A eto, mi, na našem stepenu razvitka, možemo za Nekoga biti - mravi. Nivo solidarnosti ne mora po svaku cenu - sa stanovišta tih stvorenja - obuhvatati ovakve planetarne gmizavce kao što smo

mi. I možda za takvo stanovište raspolažu racionalizacijama. Možda znaju da je u skladu sa galaksijskom statistikom zemaljski tip psihozoika unapred prepušten na nemilost i tehnoevolucije, te tako ništa strašno neće biti ako se naša egzistencija dopunski ugrozi, čim i onako 'od nas najverovatnije ništa neće biti'."

Iznosim ovde sadržaj toga noćnog bdenja, uoči eksperimenta, ali to nije hronološki zapis razgovora, jer se njega inače ne sećam tačno i ne znam kada mi je Rapaport ispričao jedan od svojih evropskih razgovora - onaj koji sam prethodno zabeležio. Dogodilo se to valjda onda kada smo već zaključili problem sa generalima, a još nismo počeli da tražimo epilog. Rekao je manje-više ovo:

"Doktore Rapaporte, vi ste još nepopravljiviji od mene. Vi ste od Pošiljalaca načinili 'višu rasu' koja se solidarizuje samo sa 'višim oblicima' Galaksije. Pa zašto se onda trude da rasprostrane biogenezu? Zašto rasejavaju život, ako bi mogli da sprovode politiku ekspanzije i kolonizacije planeta? Nijedan od nas prosto ne može u svom razmišljanju da iskorači van pojmova koji su nam dostupni. Možda ste u pravu kad kažete da uzroke našeg poraza lokalizujem na Zemlju zato što sam tako vaspitan u detinjstvu. Samo što umesto 'ljudske krivice' ja zapažam stohastički proces koji nas je naterao u ćorsokak. Vi, begunac iz zemlje ubijenih, uvek ste previše snažno osećali svoju nevinost pred licem uništenja, i zato izvore katastrofe smeštate negde drugde: u središte Pošiljalaca. O uništenju nismo odlučili mi sami - oni su to učinili umesto nas. Tako se završava svaki pokušaj transcencije. Potrebno nam je vreme, koje više nećemo imati.

Uvek sam ponavljao da kad bi se našla vlada dovoljno razumna da poželi da celo čovečanstvo izvuče iz ove doline, a ne da izvuče samo svoje ljude, možda bismo iz te doline najzad i izišli. Ali sredstva saveznog budžeta uvek su bila spremna samo za istraživače 'novih oružja'. Kad sam političarima govorio kako treba pokrenuti antropološki crash program, kako treba graditi mašine za modelovanje socioevolucionih programa za onoliki novac koliki se ulaže u istraživanje raketa i antiraketa, oni su se smeškali i slegali ramenima. Niko to nije prihvatao ozbiljno, i mogu da osetim u najboljem slučaju tu gorku satisfakciju - što sam bio u pravu. Trebalo je najpre istražiti čoveka, to je bio prioritet nad priroritetima. Nismo

ga istražili, ono što o njemu znamo nije dovoljno, priznajmo. Ignoramus et ignorabimus, pošto više nemamo vremena."

Dobri Rapaport nije više pokušavao da odgovara. Ispratio me je - pijanog - u moju sobu.

Pre no što se rastadosmo, reče:

"Ne brinite preterano, gospodine Hogarte. I bez vas bi sve pošlo isto tako naopako."

14.

Donald je isplanirao da ogledi traju najmanje celu nedelju, i da se obavljaju po četiri puta dnevno. To je bio maksimum mogućnosti kakve je davala provizorno načinjena aparatura. Posle svakog ogleda ona je delimično bivala pokvarena, i valjalo ju je popravljati. Popravke su išle sporo, jer je trebalo raditi u zaštitnim kombinezonima - s materijalom koji je bio radioaktivno zagađen. Krenuli smo u eksperimente posle 'daće', to znači da je u stvari krenuo on, jer sam ja bio samo svedok. Već smo znali da će ljudi iz Fantomskog Projekta, odnosno iz Kontraprojekta stići k nama za osam dana. Donald je trebalo da počne ujutro, jer je želeo da njegovi ljudi, i dalje zaposleni lažnim istraživanjem koje im je nametnuo, kamufliraju svojom kanonadom grmljavinu neizbežnih eksplozija, no kako je sve imao spremno već uveče (znači onda kada sam ja u računskom centru sproveo bezbroj varijanti neizbežnog kraja sveta) - požurio je.

U suštini, sad je već bilo sasvim svejedno kada će Ini, a onda i naši veliki protektori, saznati za sve. Utonuo u težak san posle Rapaportova odlaska, nekoliko puta sam se budio i skakao sa utiskom da čujem odjek detonacija, ali to je bila varka. Beton zgrada bio je zaštićen čak i od mnogo jačih eksplozija. U četiri pred zoru, osećajući se kao Lazar, izvukao sam obolele kosti iz kreveta i - ne mogavši da izdržim dalje u svojoj sobi - rešio sam da, ne obzirući se na ostatke 'konspiracije', pođem u laboratoriju. Nismo se bili tako dogovorili, ali prosto nisam mogao poverovati da će Protero, pošto je sve imao spremno, poći mirno na spavanje. Nisam se prevario: izdržljivost njegovih živaca takođe je imala granice.

Umio sam lice hladnom vodom i izišao. Prolazeći na kraju hodnika pored Inijevih vrata, zapazio sam svetlost, te sam i mimo volje utišao korak. Shvativši koliko je to besmisleno, nasmešio sam se uglom usana, od čega mi se istegla, kao ukočeno uštavljena, koža lica; toliko mi se učinilo tuđim; i strčah niz stepenice, ne pozvavši uopšte lift.

Nikad pre nisam napuštao hotel u ovo vreme; prizemlje je bilo u

polumraku, udario sam se o razmeštene fotelje, bio je pun mesec, ali betonski blok ispred ulaza nije dopuštao da svetlost prođe unutra. Zato je ulica izgledala neverovatno, no možda mi se tako samo učinilo. Na zgradi uprave gorela su svetla rubinske boje, kao upozorenje za avione, a sem njih - sijale su samo malobrojne ulične svetiljke nad raskrsnicama. Zgrada ekipe fizičara bila je mračna i kao izumrla, ali prevalivši put koji sam znao napamet, kroz odškrinuta vrata upao sam u glavnu halu. Odmah sam uvideo da je sve gotovo, jer su alarmni znaci, koji su za vreme rada inventora goreli crveno, bili tamni. U hali je vladao jedva polumrak, usled ogromnog prstena inventora ličila je na mašinsku salu u nekoj tvornici ili na brodu; na komandnim tabloima još su gorela signalizaciona svetlašca, ali pored kamere nisam našao nikog. Znao sam gde da potražim Donalda; uskim prolazom između zavojitih višetonskih elektromagneta stigao sam u mali unutrašnji prostor. Tamo je bila neka vrsta sobice, ćelije, u kojoj je Protero držao sve zapisnike, filmove, beleške - i zaista opazih tamo svetlost. Kad me vide, trže se. S njim je bio Mak Hil. Bez ikakvog uvoda pruži mi izvrljane listove hartije.

Nisam bio svestan u kakvom se stanju nalazim, i počeo sam to uviđati tek kada nisam mogao da identifikujem znakove koji su mi inače bili tako poznati - priglupo sam gledao stupce brojki, trudeći se da saberem misli. A kad značenje koordinata četvorostruke serije proba stiže najzad do moje svesti, osetih kako mi se tresu kolena.

Pored zida je stajala stolica, sedoh na nju i još jednom, pažljivije i natanane pogledah sve rezultate. Papir odjednom poče da mi deluje kao da je siv, nešto mi zakloni pogled. Ta slabost potraja jedva nekoliko sekundi. Kad prođe, osetih da me je sveg oblio hladan, lepljiv znoj. Donald najzad opazi da se sa mnom nešto čudno dešava, ali rekoh mu da je već sve u redu.

Htede da uzme od mene beleške, ali ih ne dadoh. Još su mi bile potrebne. Što je veća bila energija, tim je manje tačna bivala lokalizacija eksplozije. Ma koliko da četiri probe nisu još dopuštale sprovođenje statističke obrade, ova zavisnost je padala u oči. Verovatno kada je prevazilazila mikrotonu (savršeno smo već operisali jedinicama nuklearne balistike) dispersija je postajala ravna razdaljini mesta na kome je tovar pražnjen, i objektivna na koji je

usmerena. Sada su bile dovoljne još tri, najviše četiri probe kako bi se precizno utvrdilo da je beskorisnost Treksa kao oružja pouzdana. No ja u nju više nisam sumnjao, jer sam se odjednom s neobičnom tačnošću setio svih prethodnih rezultata i mojih teškoća sa formulama fenomenološke koncepcije. Počeo mi se ocrtavati neverovatno prost odnos, koji je predstavljao pravi zahvat celine: bio je to najobičniji prenos indeterminističkog principa na efekat Treksa: što veća energija, tim manja tačnost koncentracije, što manja energija, tim je oštrije moguće koncentrisati efekat. Pri razdaljinama reda jednog kilometra efekat je bilo moguće koncentrisati u rasponu cilja veličine jednog kvadratnog metra dopuštajući da eksplodira samo šačica atoma; nikakva moć kontaminacije, nikakva razorna sila, ništa.

Kada digoh oči, shvatih da Donald zna isto što i ja. Bilo je dovoljno samo nekoliko reči. Postojala je još jedna teškoća: dalji eksperimenti s energijama povećanim za jedan red veličine, potrebni da bi se definitivno presudilo o karijeri Treksa, morali su biti opasni, pošto je neodređenost mesta na kome se energija oslobađala, njegovo lutanje, potpuno nepredvidljivo, izlagalo opasnostima ljude koji obavljaju eksperimente. Bio je potreban neki specijalni poligon, u nekoj vrsti pustinje... kao i aparatura kojom bi se upravljalo sa velike razdaljine. Donald je već i na to pomislio. Malo smo govorili, pod nezaklonjenom, zadimljenom sijalicom; Mak Hil sve vreme nije progovorio nijednu reč. Učinilo mi se da je do te mere potresen, čak pomalo razočaran, ali možda se ja i varam iznošenjem takve sumnje.

Još jednom smo pretresli sve, veoma podrobno; misli su mi bile tako jasne da sam odmah nabacio skicu zavisnosti; čak i ekstrapolaciju na veće toware, iz reda kilotona, a zatim vraćajući se unatrag - na ranije rezultate. Saglasnost se poklapala sve do znakova treće decimale. U jedan mah Donald pogleda na časovnik. Približavalo se pet časova. On tada isključi glavni prekidač, presekaвши dotok strue iz svih agregata, i zajedno napustismo laboratoriju. Na ulici je već bio dan. Vazduh je bio hladan kao kristal, Mak Hil se udaljio, a mi smo još stajali pred ulazom u hotel, u nestvarnoj tišini i praznini, tako mrtvoj, kao da sem nas nikoga živoga nije bilo; kad sam na to pomislio, stresao sam se - ali sada već samo refleksom pamćenja

koje je išlo unatrag. Želeo sam da Donaldu kažem nešto što bi konačno zaključilo sve, što bi izrazilo moje olakšanje, radost, ali odjednom opazih kako je, u stvari, ne osećam. Bio sam samo prazan, jezivo iscrpljen, ravnodušan, kao da ništa više nije trebalo niti moglo da se dogodi. Ne znam je li i on osećao isto. Iako to obično nismo činili, rukovali smo se i razišli. Ako se udara nožem a oštrica klizne niz neopaženo skriveni oklop, onaj koji zada neuspeli udarac nema zasluge.

15.

Odlučili smo da istoriju efekta Treksa predstavimo na Naučnom savetu tek posle tri dana, jer je bilo potrebno nešto vremena da bi se valjano sistematizovali rezultati i da bi se sredili detaljniji opservacioni protokoli, kao i da bi se načinila uvećanja izabраних fotografija. No sutradan u podne uputih se Ajvoru. Vest je primio neobično mirno; nisam tada dovoljno ocenio njegovu savladanost. Najviše ga je pogodilo to što smo tajnu pred njim očuvali do kraja. Mnogo sam mu govorio o tome, u situaciji obrnutoj od one kakva je vladala neposredno posle mog dolaska u naselje, jer se onda on trudio da 'objasni' zašto sam ja ranije bio zaobiđen. No sada je bilo u pitanju nešto mnogo važnije.

Trudio sam se da pilulu zasladim svim mogućim argumentima, što je on propraćao gundanjem. Dugo je još bio pomalo razočaran u mene, što je bilo razumljivo, iako na kraju kao da nam je davao za pravo. Donald je u međuvremenu isto tako privatno o svemu obavestio Dila, te je tako jedini čovek koji je sve saznao na sednici Saveta - bio Vilijem Ini. Koliko god da ga nisam podnosio, morao sam da mu se divim, jer za sve vreme Donaldova izlaganja nije ni trepnuo. Pažljivo sam ga posmatrao. Taj čovek rodio se za političara, mada ne možda i za diplomatu, jer diplomata ne treba da bude preveliko zlopamtilo, a Ini je pak, gotovo tačno godinu dana posle ove sednice, kada je Projekat okončao svoje postojanje, posredstvom trećeg lica - nekog novinara - predao štampi gomilu obaveštenja, među kojima je kao glavna figurirala Donaldova i moja akcija, svojevrsno osvetljena i prokomentarisana. Da nije bilo njega, ta stvar ne bi uopšte iskrsla u onom senzacionalističkom obliku koji je prisilio razne osobe sa vrha, kao što su Raš i Mak Mahon, da uzmu u odbranu Donalda i mene.

Kao što je Čitalac mogao da se uveri, ako smo nešto bili krivi, onda je to bila nedoslednost, jer je naš tajni rad ovako ili onako morao na kraju stići u zvanični mlin Projekta. No cela stvar predstavljena je kao krajnje štetna rabota, s nakaznim namerama da se Projektu nanese šteta, jer smo mi, umesto da se odmah obratimo nadležnim stručnjacima (to znači nuklearnim balističarima Vojske), kao sitne

zanatlije čeprkali nešto u malome, davši samim tim 'drugoj strani' mogućnost da nas prestigne i da nas smrtno ugrozi.

Istrčavam ovako daleko napred kako bih pokazao da Ini nije bio tako naivan kao što je izgledao. A jedina stvar koju je sebi dozvolio za vreme pomenute sednice bilo je nekoliko pogleda ispod naočari prema Belojnu, koga je sigurno sumnjičio zbog sudelovanja u konspiraciji s nama dvojicom; koliko god da smo se trudili da privremeno saopštenje formulišemo tako da je tajnost naših radova bila diktirana zahtevima metodike i nesigurnostima u pogledu uspeha (jasna stvar, pod 'uspehom' se podrazumevalo ono čega smo se najviše plašili), Inija ta opravdanja nisu ni za trenutak zavarala.

Nastala je potom diskusija u kojoj je Dil primetio, dosta neočekivano, kako bi realizovani Treks svetu mogao obezbediti mir, a ne uništenje, jer bi on označio pad doktrine EW (early warning, ranog upozorenja), koji se oslanjao na vremenski interval koji deli ispaljivanje međukontinentalnih raketa od njihove pojave na radarskim ekranima odbrane na visokim punktovima podorbitalnog leta. Oružje koje na distanci zemaljskog dijametra razara svetlosnom brzinom, ne dopušta 'rano upozorenje', i obe strane našle bi se u situaciji ljudi od kojih svaki drži u ruci revolver prislonjen uz slepoočnicu drugoga. Moglo bi to dovesti do globalnog razoružanja. Ali takvo lečenje šokom moglo bi se isto tako završiti potpuno drugačije, kao što mu je odgovorio Donald.

Belojn je, međutim, osećao da ga Ini sumnjiči i počeo je onaj krajnji raspad Saveta, koji za sve preostalo vreme trajanja Projekta nije više mogao da se zakrpi. Ini je otada prestao da se pravi kao da je on samo neka vrsta neutralnog ambasadora ili posmatrača koga je delegirao Pentagon, što se ispoljavalo na razne načine, ali uvek po nas neprijatno. I tako je najezda armijskih atomskih i balističkih stručnjaka, koja je počela ravno dvadeset i četiri časa posle naše sednice, već bila u toku, nalik na operaciju okupiranja neprijateljske teritorije (mlaznjaci su doleteli kao roj skakavaca), i tek je tada Ini o tom koraku telefonom obavestio Belojna. Istovremeno je najavljeni dolazak ljudi iz Protivprojekta odložen. Ja sam bio ubeđen da će armijski nukleoničari, koje nikad nisam smatrao naučnicima ni u kakvom razumevanju te reči, samo potvrditi naše rezultate

eksperimentima izvršenim na poligonu, ali način na koji su nam oteti iz ruku svi podaci, oduzeta aparatura, filmovi, zapisnici - do kraja su mi rasejali ostatke iluzija ako sam ih uopšte imao.

Donald, koga su jedva trpeli u njegovoj radionici, podnosio je to filozofski, i čak mi je objašnjavao da drugačije ne može ni biti, jer kad bi i bilo drugačije, bio bi sačuvan samo sloj privida, koji se pak ni onako ne računa. A pošto su takvi postupci logična posledica svetske situacije... i tako dalje. U izvesnom smislu bio je u pravu, ali tipa koji je rano ujutro upao u moju sobu (ležao sam još u krevetu) i zatražio predaju svih izračunavanja upitao sam ima li dozvolu za pretres i nije li došao da me uhapsi. Malo ga je to zbunilo i mogao sam bar još da operem zube, obrijem se i obučem, a on me je sačekao na hodniku. Postupio sam tako, naravno, zbog osećanja potpune bespomoćnosti. Jedino sam sebi ponavljao kako bi trebalo, u stvari, da se radujem, jer kakvo bi bilo stanje moga duha da sam kojim slučajem morao da mu predam izračunavanja koja su najavljujivala kraj Zemlje!

Tumarali smo po naselju kao muve, dok je Armija sručivala s neba svoje, činilo se, beskrajne jedinice i rezerve; ova operacija sigurno nije bila improvizovana u poslednjem trenu - mora da je odavno bila pripremljena, u nekom okvirnom obliku, jer niko nije mogao predvideti šta bi iz Projekta moglo da iskrsne. Tri nedelje bilo im je dovoljno da bi započeli pravu seriju mikrotonskih eksplozija; nisam se ni najmanje začudio što o rezultatima uopšte nismo bili informisani drugačije, sem zahvaljujući onome što bi procurilo preko nižeg tehničkog osoblja koje je dolazilo u dodir s našim ljudima. Uostalom, pri odgovarajućem vetru eksplozije su se čule u celom naselju. Njihova mala snaga, u bombaškoj skali, učinila je da radioaktivnih padavina praktično gotovo da nije ni bilo. Ali nisu čak sprovedene ni neke posebne mere predostrožnosti. Nama se uopšte niko više nije ni za šta obraćao, ignorisani smo kao da uopšte ne postojimo. Rapaport reče da je to zato što smo Donald i ja narušili pravila igre. Može biti. Ini je nestajao na čitave dane, stalno putujući nadzvučnom brzinom između Vašingtona, naselja i poligona.

Početak decembra, kad počеше bure, instalacije na pustinji su demontirane, zapakovane, četrnaestotonski helikopteri-dizalice, putnički helikopteri i svi ostali jednoga dana su poleteli, i isto onako

naglo i precizno kao što je stigla, Armija nas je napustila odnoseći sa sobom - čini se - dvadesetak osoba naučno-tehničkog personala pogođenih radioaktivnošću u poslednjoj probi, za vreme koje je - ako je verovati glasinama koje su do mene stigle - ispaljen tovar ravan jednoj kilotoni trotila.

Najzad, kao da su s nas skinute čari, manje više kao u Uspavanoj lepotici, svi smo počeli živo da se krećemo, i za kratko vreme dogodilo se mnogo stvari. Belojn je podneo ostavku, Protero i ja zatražili smo da nam se dozvoli da iziđemo iz Projekta, Rapaport je, čini se vrlo nerado, učinio to isto, iz osećanja solidarnosti, i jedino Dil se nije prihvatio nikakve manifestacije; ili jeste, savetovao nam je da sa odgovarajućim transparentima idemo kroz naselje i uzvikujemo parole, jer je naše postupke smatrao neozbiljnima. Ne mogu poreći da je donekle bio u pravu.

Naša pobunjenička četvorka odmah je odvučena u Vašington; razgovore s nama vodili su pojedinačno i sa svima zajedno; sem Raša i Mak Mahona kao i našeg generala (koga sam tek tada lično upoznao) pojavili su se i predsednički savetnici za probleme nauke, i pokazalo se da je naše dalje prisustvo u Projektu prosto neophodno. Belojn, taj diplomat, taj političar, reče na jednom od tih savetovanja da pošto je Iniju ukazano puno poverenje, a njemu samo četvrtina poverenja, da onda Ini sada treba da zavrbuje bolje ljude i da sam upravlja Projektom. Kako su gusto padale takve izjave, prema nama su se odnosili kao prema razmaženoj, iskvarenoj, ali dragoj deci. Ne znam kako je stvar stajala sa drugima, ali meni je Projekta zaista bilo uvrh glave.

Jedne večeri dođe u moju hotelsku sobu Belojn, koji je toga dana imao privatni susret, u četiri oka, s Rašem, i iznese mi razloge ovog neprestanog ubeđivanja. Savetnici su došli do ubeđenja da je Treks promašio samo u početnoj seriji, da predstavlja upravo jasno ukazivanje na plodnost budućih istraživanja, koja su sada prosto naš *raison d'etre*, državna stvar, pitanje života i smrti. Koliko god da sam takva rezonovanja smatrao besmilenim, pošto sam razmislio došao sam do zaključka da u stvari možemo da se vratimo ako administracija ispuni naše uslove, koje odmah tu sa Belojnom počesmo zajednički da utvrđujemo. Bio sam, naime, svestan, ako bi radovi trebalo da se nastave bez mene, da nikad ne bih mogao da

se smirim i da se vratim svojoj čistoj, to znači neokaljanoj matematici. Jer vera u osiguranja koja su Pošiljaoci uložili u zvezdani kod bila je baš vera, a ne pouzdano znanje. Belojnu sam to, uostalom, rekao sažetije: neka se ispuni Paskalova izreka o slabačkoj trsci. Ako ne možemo da protivdejtujemo, barem ćemo manje znati.

Posavetovavši se učetvoro, dođosmo i do zaključka zašto Projekt nije predat Armiji. Ona je odnegovala za sebe naročitu rasu naučnika, takvih koji su izvršavali osnovne zadatke, kadre za ograničenu samostalnost. Znajući odakle i dokle da deluju, činili su to savršeno. Ali kosmičke civilizacije, motivi delatnosti, životodajni efekti signala, veza između njih i njegove sadržine, sve je to za njih bilo magija. "Doduše i za nas", primeti uvek pakosni Rapaport. Na kraju se složismo na dalji rad, saslušashe nas, doktor prava Vilijem Ini nestao je iz Projekta (to je bio jedan od naših uslova), mada ga je zamenilo drugo građansko lice, mr Hjus Fenton. Na taj način sekiricu smo dali za štapić. Budžet je povećan, ljudi Protivprojekta (kojima smo takođe grozno mlatarali pred malčice zbunjenim vlastodršcima) uključeni su u naše ekipe, a on je sam izgleda prestao da postoji, dok u stvari nije tako bilo, pošto prema zvaničnoj verziji nikad nije ni postojao. Nabesnevši se, dakle, nasavetovavši se, postavivši uslove koji su imali da budu dosledno ispunjavani, vratismo se 'kući' - u pustinju, i tako otpoče, već posle Nove godine, naredno, poslednje poglavlje Glasa Gospodara.

16.

Sve se dakle vratilo na staro - samo što se na sednicama Saveta pojavilo novo lice Hjusa Fentona, zvanog nevidljivim čovekom, pošto je postojao prosto nekako mikroskopski, ne zato što nije bio veliki, nego što se držao u senci. Zima je donela česte bure, ali peščane, a ne kiše, koje su padale neobično retko. Bez teškoća smo uskočili u prethodni način rada, a u stvari samo vegetiranja, jer sam ja odlazio na priče k Rapaportu, ponovo sam kod njega sretao ponekad Dila, izgledalo mi je kao da je Projekat pravi život, da će se jedan okončati zajedno s drugim.

Jedina novost bile su radne konferencije održavane svake sedmice, veoma nezvanične, na kojima su postupno pretresane razne teme - na primer takve, kao perspektive autoevolucije (to jest dirigovane evolucije) razumnih bića.

Šta je to obećavalo? Tobože - ulaz u trag anatomije, fiziologije, a time i civilizacije Pošiljalaca. No u društvu koje je stizalo u fazu razvitka sličnu našoj, pojavljuju se suprotni trendovi na dugu stazu, čije udaljene posledice je nemoguće predvideti. S jedne strane, već odlikovane tehnologije vrše pritiske na postojeću kulturu i nekako navode ljude na to da se adaptaciono potčine potrebama pokrenutih instrumentalizama. Te se tako pojavljuju oznake čovekovog duhovnog takmičenja s mašinom, kao i pojave raznih oblika obostrane simbioze - i psihologija i fizioanatomija, barem inženjerijska, otkrivaju 'slabe tačke', loše parametre ljudskog organizma, otkuda put već vodi u planiranje odgovarajućih 'poboljšanja'. I baš s te tačke polazi misao o proizvodnji 'kiborga', kao delimično veštački proteziranih ljudi, namenjenih specijalno kosmonautskim radovima i prodoru na planete sa uslovima koji se izrazito razlikuju od zemaljskih. Misli o neposrednom ukjučivanju ljudskog mozga u rezervoare mašinskog pamćenja, o građenju takvih uređaja u kojima nastaje još nepoznat stepen čvrstog sjedinjavanja čoveka sa oruđem, na mehaničkom ili intelektualnom planu.

Ceo taj buket tehničkih pritisaka ugrožava potencijalnim grananjem

dosadašnju biološku monolitnost ljudske vrste. Pod uticajem takvih promena ne samo jedinstvena opšteljudska kultura, nego čak i jedinstveni, univerzalni telesni oblik čoveka mogao bi da postane relikv mrtve prošlosti. Čovek bi svoje društvo efektivno pretvorio u psihozoičku varijantu mravinjaka.

S druge strane, sfera instrumentalnih tehnika može da bude potčinjena uticajima kulture kao običajnosti. Moglo bi na primer doći do biotehničkog produžetka uticaja na oblikovanje mode. Tehnika mode zasad se zadržava na granici ljudske kože. Prave se, doduše, da njihov uticaj seže dalje, ali samo zahvaljujući tome što se u raznim razdobljima različite varijante čoveka lansiraju kao naročito dragoceni obrasci. Dovoljno je podsetiti na razlike između ideala lepote kod Rubensa, i današnje žene. Neobaveštenom posmatraču zemaljskih problema moglo bi se činiti da se ženama (koje se otvorenije potčinjavaju propisima mode) saglasno sa diktatom prolazećih sezona čas proširuju pleća, a čas bedra, jednom im izrastaju veće grudi, drugi put se smanjuju, noge im postaju čas pune, čas opet vitke i duge, i tako dalje. Ali slične 'plime' i 'oseke' telesne supstance samo su varka izazvana selekcijom u okviru raznorodnosti onih fizičkih tipova koji su stekli naklonost dana. Takvo stanje moglo bi upravo podleći biotehnološkoj korekciji. Genetičko dirigovanje tada bi sferu raznorodnosti vrste premestilo - u odabranom pravcu.

Naravno, genetička selekcija na čisto anatomske crte izgleda nešto naivno u pogledu snage kulturotvornih preobražaja, i istovremeno nešto poželjno iz estetskih razloga (kao izgled za rasprostranjenje fizičke lepote). Govorim ipak o počecima puta koji bi se mogao obeležiti natpisom: 'Razum u službi nagona'. A to je zato što je ogromna većina materijalizovanih proizvoda investirana u čisto sibiritske radove. Mudro konstruisani televizor rasprostranjuje intelektualno buncanje, divne komunikacione tehnike služe kako bi, umesto da se opije u svom dvorištu, u turista preobučeni maloumnik mogao to isto da učini u blizini bazilike Svetog Petra. Kad bi ta tendencija trebalo da dovede do invazije tehničkih sredstava u ljudska tela, reč bi svakako bila o tome da se gama uživalačkih doživljaja maksimalno proširi, pa možda i do toga da, sem seksa, droga i uživanja u kulinarstvu - postanu dostupne još i druge, danas

potpuno nepoznate vrste čulnih zanosa i zadovoljenja.

Pošto imamo u mozgu 'centar uživanja' šta bi nam branilo da u njega uključimo sintetičke čulne organe koji dopuštaju da se osvajaju mistički i nemistički orgazmi, u posebno planiranim i izmišljenim postupcima, kao onima koji oslobađaju neizmerno velike ekstaze? Tako ostvarena autoevolucija predstavlja definitivno zatvaranje u kulturu, u običaj, odsecanje od vanplanetarnog sveta, i izgleda kao izuzetno prijatan oblik umnog samoubistva.

Nauka i tehnika sigurno su kadre da dostave uređaje koji ispunjavaju uslove i prvoga i drugoga razvojnog puta. A što nam oba izgledaju poprilično monstruozni, svaki na svoj način, još ništa ne predodređuje.

Negativne ocene takvih promena su, naime, potpuno neosnovane. Direktivu da sebi ne treba 'previše ugađati' moguće je podvrgavati racionalizaciji sve dotle dok je prijatnost jedne individue istovremeno šteta druge (ili - šteta zbog njenog sopstvenog tela ili duha, što se dešava, na primer, u narkomaniji). Ta direktiva može biti izraz obične nužnosti, i tada joj se valja pokoriti bez diskusije: ali tehnike su usmerene baš u tom pravcu da jednu za drugom likvidiraju sve neophodnosti kao ograničenja mogućih postupaka. Oni koji kažu da će na neke nužnosti, u vidu ograničenja slobode, civilizacija nailaziti uvek, u suštini su pristalice naivne vere u to da je Kosmos stvoren ne bez misli o 'pravim zadacima' razumnog stvorenja. To je obično produženje biblijske presude o radu u znoju lica svog za hleb svagdašnji. To nije, kako često misle takve naivne osobe, sud etički, nego sud izrazito ontološki. Egzistencija koja nam je pripremljena kao stan, snabdevena je nameštajem tako da se nikakvim pronalascima ne bi mogla postići situacija 'vrtoglavice od uspeha'.

Ali na tako primitivnoj veri ne mogu se zasnivati dalekosežna predviđanja. Ako ne iz 'puritanskih' i 'asketskih' pobuda, ponekad se takve teze objavljuju iz straha od svake promene. Taj strah je sedeo na dnu svih učenih razloga koji su unapred negirali mogućnost izgradnje 'inteligentnih mašina'. Čovečanstvo se uvek najsvojskije osećalo, mada nikad ugodno, u situacijama bar malo dešperaterskim: ta primesa ne pogoduje telima, ali umiruje duh. Poziv 'sve sile i rezerve na front nauke' takođe se može racionalizovati samo onoliko dugo koliko 'inteligentne mašine' ne

budu kadre da efektivno zamene naučnike.

U osnovi, ne umemo da kažemo ništa razumno o realnom izgledu oba pravca - ekspanzivnog ili 'asketskog', ni 'učaurujućeg' kao hedonističkog. Civilizacije mogu, kako jedna tako i druga, ići - napadajući Kosmos ili odsecajući se od njega. Neutrinski signal čini se da potvrđuje bar to, da se neke civilizacije od sveta ne odsecaju.

Jedna civilizacija tehnoekonomski tako 'razvučena' kao naša, sa avangardom koja tone u bogatstvu i odstupnicom koja umire od gladi, ima upravo tom svojom rastegnutošću već dat pravac daljeg razvitka. Najpre zato zakasnele odstupnice nastoje da stignu prethodnicu u njenom materijalnom bogatstvu, koje samo zato što još nije dosegnuto izgleda kao opravdanje napora gonjenja, a zatim bogata prethodnica, kao objekt zavisti i takmičenja biva učvršćivana u svojoj vrednosti. Pošto je drugi oponašaju, znači da je najočitije kako ono što ona čini mora da je ne samo dobro, nego upravo izvrsno! Proces tako postaje cikličan - jer nastaje pozitivna sprega motiva koji podstiču dalje kretanje napred, dodatno još podbadan mamuzom političkih antagonizama.

A dalje: krug se stvara zato što je najteže pronaći nova rešenja onda kada je dati zadatak neko rešenje već stekao. Sjedinjene Države, bez obzira na ono šta se o njima može loše reći, sigurno postoje zajedno sa svojim highway-ima, osvetljenjima, bazenima, supermarketima i svim ostalim raskošnim sjajem. Ako bi čak i mogla da se zamisli potpuno drugačija vrsta blagostanja i dobrobiti, onda bi to bilo valjda jedino u krilu civilizacije koja je istovremeno i raznorodna i - u celini - bez siromaštva. Ali civilizacija koja bi stigla do stanja takvog izjednačenja i samim tim postala homogena, za nas je nešto potpuno nepoznato. To bi bila takva civilizacija koja bi uspela već da zadovolji elementarne biološke potrebe svih svojih članova; tada bi u njenim nacionalnim sektorima moglo doći do daljih, različitih traženja puteva za budućnost, već oslobođenu od ekonomskih pritisaka. Pa ipak, sad sigurno znamo da kad se po planetama budu šetali prvi Zemljini izaslanici, drugi njeni sinovi neće sanjati o takvim pohodima, nego o komadu hleba.

17.

Bez obzira na razlike pogleda o pitanjima Projekta, sačinjavali smo - i tu nemam na umu samo Naučni savet - grupu dovoljno jedinstvenu da bi pridošlice, tu i tamo već nazivani 'ljudima Pentagona', mogli biti ubeđeni kako će njihovi izvodi biti od naše strane dočekani na nož. Ma koliko da sam i ja bio, u stvari, nerasploženo nastrojen prema njima, morao sam priznati da su Leri i mladi biolozi iz njegove pratnje (astrobiolog, kao što je sam izjavio) ipak učinili nešto imponantno. Bilo je prosto neverovatno, ali oni su, posle čitave godine naših muka, posle onoga kolektivnog pritiska kome su bili podvrgnuti naši mozgovi, uspeali da o problemu Glasa Gospodara postave potpuno nove hipoteze koje mi nismo bili ni dotakli, a koje su se uz to još i međusobno razlikovale, a bile su i propraćene valjano razrađenim matematičkim aparatom (sa faktografskim je bilo nešto gore). Ali baš tako je bilo. Šta više, time što su se delimično međusobno isključivale, te nove koncepcije dopuštale su da se stvori neka vrsta zlatne sredine, originalnog kompromisa koji ih je ujedinjavao.

Možda zato što je smatrao da pri susretu s ljudima Protivprojekta ne treba zadržati našu dotadašnju 'aristokratsku' strukturu - podele na sveznajuću elitu i loše informisane pione kolektiva - ili možda samo zato što je verovao u epohalnost onoga što je trebalo da čujemo, Belojn je organizovao susret-predavanje čak za više od hiljadu naših radnika. Ako su Leri i Sajnester bili svesni izvesne netrpeljivosti okupljenih, oni nisu dali da se po njima to oseti. Uostalom, držali su se pristojno.

Njihovi radovi - podvukao je Leri u uvodu - imali su čisto teorijski karakter; nisu im učinjene dostupnim, sem samog zvezdanog koda i opštih podataka o Žabokrečini, nikakve pojedinosti, i nije uopšte bila reč o nekoj 'uporednoj probi', o želji da nas prestignu, nego samo o prilazu Glasu Gospodara drugačije, s mišlju baš o ovakvoj konfrontaciji pogleda do kakve upravo dolazi.

Nije načinio prekid za ovacije, i vrlo dobro je učinio jer ih sigurno ne bi ni bilo, nego je odmah prešao na stvar, veoma jasno; pobedio me

je i svojim predavanjem, i ličnošću; sudeći prema reagovanjima dvorane - i druge takođe.

Kao kosmogoničar, pozabavio se kosmogonijom, u njenoj hebllovskoj varijanti i u Hajakavinoj modifikaciji (što znači i mojoj, ako smem tako da kažem, iako sam ja pleo samo matematičke koševе za balone u koje je Hajakava sipao novo vino). Pokušavam da iznesem skicu njegovog izlaganja i da prenesem, ako u tome uspem, temperament predavanja, često prekidanog glasovima iz dvorane, jer bi suvo sažimanje oduzelo čitavu draž te koncepcije. Matematiku ću, razume se, zaobići - iako je ona odigrala svoju ulogu.

"Vidim to ovako", reče. "Kosmos je pulsirajuća tvorevina, grči se i opušta na smenu, svakih trideset milijardi godina... Kada se grči, dolazi na kraju do kolapsa u kome se raspada prostor, posavijan, pozatvaran ne već samo oko zvezda, kao što je sa Švarchildovom sferom, nego i oko svih čestica, pa i elementarnih! Pošto 'zajednički' prostor atoma prestaje da postoji, gubi se očevidno i cela poznata nam fizika, njeni zakoni podležu preobražajima... Taj besprostorni roj sažima se dalje i tada - slikovito govoreći - celina počinje da se prevrće na levu stranu - u oblast zabranjenih energetskih stanja, u 'negativni prostor'; dakle to nije ništavilo, već manje nego ništavilo - bar u matematičkom pogledu!

Naš aktuelni svet nema antisvetova - to znači ima ih periodično, jednom u trideset milijardi godina. 'Antičestice' su u našem svetu samo trag tih katastrofa, arhaični relik, ali takođe, razume se, i mogućnost - sledeće katastrofe. No ostaje - vraćam se svojoj slici - neka vrsta 'pupčane vrpce' u kojoj tumara još ostatak neugasle materije, zgarište onog nestajućeg Kosmosa, to je pukotina između nestajućeg 'pozitivnog' prostora, ovog našeg, i onoga drugog, negativnog... Ta pukotina ostaje otvorena, ne srasta, ne zatvara se, jer je stalno raspinje zračenje - upravo neutrinsko zračenje! Ono je kao poslednje iskre žarišta, i od njega počinje sledeća faza, pošto kada je ono 'preokrenuto' već postiglo granicu 'uništavajuće' ekspanzije, kada je stvorilo 'antisvet', raznelo ga, ono ponovo počinje da se grči i da provaljuje, najpre putem neutrinskog zračenja, jer je ono najtvrdje i najtrajnije, jer tada još nema svetlosti, nego postoji samo, iza neutrinskog zračenja, krajnje gama-zračenje! Ono što ponovo počinje da raspreže i loptasto da formira Kosmos u

rasprezanju, jeste sferno rasipani neutrinski talas, i taj talas je istovremeno matrica stvaranja svih čestica koje će nastaniti Kosmos koji se odmah rađa, on ih u sebi nosi, ali samo virtualno, pošto za takvu materijalizaciju ima dovoljno veliku energiju!

A kada je taj Kosmos već u punom stadijumu disperzije maglina kao naš upravo sada, po njemu još lutaju odjeci neutrinskog talasa koji ga je izazvao, I TO JE UPRAVO GLAS GOSPODARA! Iz daha koji se probio kroz 'pukotinu', iz tog neutrinskog talasa nastaju atomi, zvezde i planete, magline i metagalaksije i samim tim se likvidira 'problem pisma'... Ništa nam, dakle, ne šalje 'neutrinskim telegrafom' druga civilizacija, na drugom 'kraju' nije bilo Nikoga, nikakvog odašiljača, ništa sem kosmičke pulsacije, sem one 'pupčane vrpce'. Postoji samo emisija izazvana čisto fizičkim, prirodnim procesima, te tako i lišena svakog jezičkog karaktera, sadržine, značenja... Ta emisija predstavlja trajni spoj između narednih svetova, onoga koji se gasi i onih koji se iznova stvaraju, ona ih vezuje energetski i informaciono, zahvaljujući njoj oni održavaju kontinuitet, oni su ponavljanja ni najmanje slučajna, nego baš regularna, te se može kazati i tako da je ova neutrinska struja 'spora' sledećeg Kosmosa, da je to neka vrsta 'promene pokolenja' vremenom razdeljenih Svemira, ali u toj analogiji nema, naravno, nikakvog biološkog sadržaja. Neutrini su zrna raspada samo zato što su to čestice najtrajnije od svih. Njihova neuništivost je jemstvo cikličnog povraćanja kosmogeneze, njenih ponavljanja..."

Rekao je to, razume se, mnogo preciznije, podupro je, koliko je mogao, izračunavanjima, za vreme izlaganja vladala je najveća tišina, a kad je završio, počеше napadi.

Obasuše ga pitanjima: kako objašnjava 'životodajnost' signala? Otkuda ona? Da li je po njegovom mišljenju ona 'čista slučajnost'? I pre svega - otkuda se nama stvorila Žabokrečina?

"Mislio sam o tome, razume se", odgovori Leri. "Pitate me ko je to isplanirao, sastavio i poslao. Da nije te životodajne strane emisije, život bi u galaksiji bio neobično redak fenomen! Elem, upitaću ja vas, a kako stoji na Zemlji sa fizičkim osobinama vode? Kad voda na temperaturi od četiri stepena ne bi bila lakša od vode sa temperaturom od nula stepeni, i kada led ne bi plivao, svi rezervoari vode zamrzavali bi se do dna, i nikakva vodena stvorenja ne bi u njoj

mogla nastati, što znači da ne bi bilo ni belančevinskog života. Da li neko ipak u nauci pita čija je naklonost tu intervenisala, kao i to ko je stvorio dielektričnu konstantu vode ili lakoću leda u odnosu prema njoj? Niko za to ne pita, jer takva pitanja smatramo besmislenima. Kada bi voda imala druge osobine, ili bi nastao nebelančevinski život, ili ne bi bilo nikakvog. Isto se tako ne može analogno pitati ko je poslao biofilnu emisiju. Ona uvećava verovatnoću za preživljavanje visokomolekularnih tela, što je ili isti takav slučaj, ako hoćete, ili ista takva nužnost koja postoji u prirodi stvari, kao ona koja je od vode načinila supstancu koja 'doprinosi životu'. Ceo problem treba izokrenuti, postaviti na noge, i tada on glasi: zahvaljujući tome što voda ima takva i takve osobine, kao i zahvaljujući tome što u Kosmosu postoji zračenje koje stabilizuje biogenezu, život može da nastaje i da se suprotstavlja rastu entropije uspešnije nego što bi se dešavalo u protivnom slučaju..."

"Žabokrečina!" vikali su. "Žabokrečina!"

Bojao sam se da ne počnu ubrzo svi da skandiraju - u dvorani je već vladala atmosfera kao na bokzerskom meču.

"Žabokrečina? Vi znate bolje od mene da se nije uspeo u dešifrovanju takozvanog 'pisma' u celini, nego su dešifrovani samo njegovi 'fragmenti' - i iz njih je nastala Žabokrečina. To znači da kao smisaona celina 'pismo' ne postoji, sem u vašim predstavama, a Žabokrečina je naprosto rezultat ekstrahovanja informacije sadržane u neutrinskom zračenju, one s kojom se dalo nešto učiniti. Kroz 'pukotinu svetova', nestajućeg i nastajućeg, otrglo se klupko neutrinskog talasa, raspetog kao sapunski mehur; energija toga talasa dovoljna je za 'izduvavanje' sledećeg Svemira, a čelo toga talasa je impregnirano informacijom, nasleđenom nekako od faze koja je već iščezla; elem, u tom talasu sadržana je informacija koja kreira atome, kao što sam već pomenuo, i takva koja 'pogoduje' biogenezi, a uz to tamo su i frakcije koje po našem stanovištu 'ničemu ne služe', koje su 'ni za šta'. Voda ima takve osobine kao one o kojima sam govorio, koje 'pogoduju', životu, i ima osobine ravnodušne prema životu, kao na primer prozirnost; mogla bi da ne bude prozirna, a za nastanak života to ne bi imalo značaja. Isto kao što nije slobodno pitati 'a ko je učinio da voda bude prozirna'? - nije slobodno pitati: 'ko je stvorio recept za Žabokrečinu'? Ona je jedna

od odlika datog Kosmosa, osobina koju možemo da istražujemo kao prozirnost vode, ali čiji 'vanfizički' svet ne postoji."

Nastade velika galama; najzad Belojn upita kako Lerni objašnjava cikličnost ponavljanja signala, kao i to što je ceo ostali deo emisionoga spektra neba u neutrinском zračenju običan šum, a u jednom jedinom pojasu postoji tolika informacija?

"Pa to je prosto", odgovori kosmogoničar, koji je izgleda crpao zadovoljenje iz sveopšte ljutnje. "U početku je cela emisija bila koncentrisana baš u tom pojasu, pošto ju je baš u toj zoni spektra 'izoštrila', sažela, modulisala 'pukotina svetova', kao struju vode okruženu uskim otvorom; u početku je to bio pojas tanak kao igla, ništa više! Potom su se usled rasipanja, dispersije, desinhronizacije, difrakcije, savijanja, interferencije - sve veće količine cepale, pomućivale, dok najzad posle više milijardi godina trajanja našeg Kosmosa iz prvobitne informacije nije nastao šum, iz oštre koncentracije - širok energetski spektar, jer su u međuvremenu pokrenuti 'sekundarni' šumni generatori neutrina - zvezde - a ono pak što primamo kao 'pismo', jeste ostatak 'pupčane vrpce', ostatak koji se još nije opustio, nije se do kraja rasplinuo u bezbroj odraza, pasaža kraja do kraja metagalaksije. Danas je sveprisutna norma šum, a ne informacije. No u trenutku nastajanja našeg Kosmosa, njegovog eksplozivnog poroda, taj neutrinски mehur je sadržao u sebi potpunu informaciju o svemu što je potom materijalno iz njega nastalo, i baš zbog toga što nekako predstavlja relikat iz one epohe, od koje potom ne zapažamo nikakve tragove, on nam izgleda začuđujuće različit od manifestacija 'obične' materije i običnog zračenja."

Bilo je to veoma vešto, nema šta... ta lepa, logički čvrsta zgrada koju nam je predstavio. Potom je usledila sledeća porcija matematike: pokazao je kakve osobine mora da ima 'pukotina svetova' da bi tačno odgovarala, kao 'matrica', baš onome mestu neutrinškog spektra na kome se nalazi emisija, koju smo mi nazvali 'zvezdanim kodom'. Bio je to veoma lep rad, pozvao se na teoriju rezonance, i najzad je uspeo da unutar izvoda objasni čak i stalno ponavljanje signala: isto se odnosilo i na mesto, na onaj radijant Malog Psa iz koga je stizalo tobožnje 'pismo'.

Uzeh tada reč i rekoh da je baš on stvar postavio na glavu, pošto je

uz 'pismo' dogradio ceo Svemir, onakav kakav mu je odgovarao uz DATU energetiku signala - i to običnom adaptacijom, odgovarajućim 'razmerima' te svoje 'pukotine', i čak je tako preinačio geometriju toga ad hoc konstruisanog Kosmosa, da bi se pravac iz koga signal nailazi pokazao slučajnim.

Lerni mi, smešeći se, do izvesnog stepena dade za pravo. Ali dodade, da nije njegove 'pukotine', naredni svetovi bi nastajali i nestajali bez koherencione veze, svaki bi bio drugačiji, to jest mogao bi biti drugačiji, ili bi Kosmos mogao takođe stalno ostati u bezenergetskoj fazi, fazi 'antisveta', i bio bi kraj svakog stvaranja, kraj svih mogućih svetova, ni nas ne bi bilo, ni zvezda nad nama, i niko ne bi mogao lupati glavu nad onim što se Nije desilo... Ali baš se desilo. Monstruoza složenost 'pisma' objašnjava se ovako: nakazna koncentracija 'agonije' čini da nestajući svet, kao čovek dušu, 'daje' svoju informaciju, ona podleže uništenju, ali - zahvaljujući nama već nepoznatim zakonima, jer fizika prestaje u toj kompresiji, u raskomadavanju prostora - ta informacija se spaja s onim što još traje: s neutrinjskim 'gustišem' u samoj 'pukotini'.

Belojn, koji je predsedavao, upita nas hoćemo li odmah da počnemo diskusiju, ili najpre da saslušamo i Sajnestera. Većinom glasova odlučismo se za ovo drugo, iz čiste radoznalosti, razume se. Lernija sam pomalo poznavao, jer sam ga viđao kod Hajakave, ali o Sajnesteru ranije nisam čak ni čuo. Bio je to oniži mladić krompirasta lica, što uostalom nema nikakvog značaja.

On poče neobično slično Lerniju. Kosmos predstavlja pulsirajuću tvorevinu, s nepromenljivim fazama plavih grčenja, i crvenih opuštanja. Svaka faza traje oko trideset milijardi godina. U crvenoj fazi, fazi bekstva maglina, posle dovoljnog razbežavanja materije i rashlađivanja planetoidnih tela, nastaje na njima život, koji ponekad daje razumne oblike. Kad se opuštanje završi i kad Kosmos počne da se konverguje prema svom centru, onda polako, u toj plavoj fazi, nastaju ogromne temperature i sve tvrđe zračenje, koje uništava celu živu materiju kakvom su tokom nekoliko milijardi godina stigle da se prekriju planete. Naravno, u crvenoj fazi, kao što je ova u kojoj smo mi uspeli da se rodimo, postoje civilizacije različitog stepena razvitka. Mora da postoje i one koje prednjače u tehnološkom pogledu, koje su, zahvaljujući razvoju nauke, uključujući i

kosmogoniju, svesne sopstvene budućnosti - i budućnosti Kosmosa. Takve civilizacije, ili, radi udobnosti recimo civilizacija, koja se nalazi u nekoj određenoj maglini, zna, prema tome, da će proces organizovanja proći kroz svoj vrhunac i da će tada početi proces sveuništenja u rastućoj žezi. Ako poseduje mnogo više znanja nego mi, ona je kadra u izvesnom stepenu takođe da predvidi dalji tok događaja - koji će ići posle 'plavog kraja sveta', a ako još više obogati svoje znanje, moći će na to buduće stanje da utiče...

Tu se opet diže izvesna buka: Sajner je, ni manje ni više, izlagao teoriju upravljanja kosmogonijskim procesima!

Astrobiolog je, sledeći Lernija, pretpostavljao da 'dvtaktni kosmički motor' nije potpuno određen - jer naročito u fazi kompresije nastaju znatne neodređenosti - putem promene raspada masa, neodređenosti u načelu slučajne, usled promenljivog toka anihilacije, tako da kakva će se 'vrsta' Kosmosa razviti iz narednoga grča, nije potpuno predvidljivo. Mi te teškoće poznajemo u našoj minijaturnoj skali - jer ne umemo da predviđamo, to jest ne umemo da izračunamo tok turbulencionih procesa - takvih u kojima nastaju virovi (kao u vodi koja se razbija o podvodne stene, na primer). Pojedini 'crveni Svemiri', dakle, koji nastaju redom iz plavih, tako mogu jedni od drugih da se razlikuju, da bi danas realizovani tip, na kome je moguć život, mogao predstavljati efemerid - stanje nepovratno, ili takvo posle koga će uslediti duga serija samo mrtvih pulsacija.

Takav horoskop može da ne odgovara ovoj visokoj civilizaciji koja se prihvata pokušaja da promeni viziju večnosti, zavek samo mrtvački usijane i lešinski rashlađivane - i to zahvaljujući odgovarajućim astroinženjerijskim manipulacijama. Nekako pripremajući se za uništenje koje ju čeka, ta civilizacija može na odgovarajući način da 'isprogramira' zvezdu ili sistem zvezda, na bitan način modifikujući energetiku takvog sistema koji postaje neka vrsta za akciju spremnog neutrinskog lasera, a u stvari - koji će takav laser postati tek u momentu kada gravitacioni tenzori, parametri temperature, pritisak i tako dalje, prekorače izvesne maksimalne vrednosti - kad nekako sama fizika datog Kosmosa počne da se rasipa u ruševine! Tada će se ovo umiruće sazvežđe, pod uticajem fenomena koji za njega predstavljaju 'oslobodioca' nagomilane

energije, u celini pretvoriti u jedan crni neutrinski blesak, veoma precizno, veoma brižljivo programiran! Kao najtvrdje i najotpornije od svih zračenja, taj monotoni neutrinski talas biće ne samo posmrtno zvono nestajuće faze Kosmosa, nego će istovremeno postati protoplazma sledeće faze, pošto će saučestvovati u nastanku novih elementarnih čestica. Povrh toga, direktiva 'otisnuta u zvezdi' obuhvata 'biofiliju' - povećanje izgleda za rađanje života.

Tako je dakle u ovoj razmahnutoj slici zvezdani kod postajao poruka koja je u sferu našeg Kosmosa - poslata iz Kosmosa koji mu je prethodio. Pošiljaoci, dakle, nisu postojali - najmanje više od trideset milijardi godina. Stvorili su 'poruku' tako trajnu, da je preživela uništenje njihovog svemira, i uključivši se u proces sledećeg stvaranja pokrenuli pojavu životne evolucije na planetama. Mi smo takođe bili Njihova deca...

Duhovito je to bilo pomišljeno! 'Signal' uopšte nije pismo, njegova 'životodajnost' ne predstavlja jednu 'stranu' koja bi bila u opoziciji prema 'sadržini'. To smo se samo mi, zahvaljujući našim navikama, trudili da razdvojimo ono što se ne da razdvojiti. Signal, ili tačnije, učinski impuls, najpre počinje od takvog 'nastrojavanja' kosmičke materije u njenom novom preporodu da bi nastale čestice sa osobinama koje bi sa stanovišta ove civilizacije, razume se, bile poželjne - a kada se već pokrenu astrogeneza, i s njom planetogeneza, on se nekako 'uključuje u akcije' drugačije, od samog početka u impulsu prisutne strukturalne osobenosti, no koje ranije još nisu imale 'primaocce', a koje će početi, tek tada, da ispoljavaju svoju umešnost - potpomaganja nastanka života. Pošto je 'lakše' povećati opšte šanse da pretraju velike molekule, nego dirigovati i upravljati nastajanjem najelementarnijih ciglica materije, mi smo taj prvi efekat otkrili kao zaseban, i 'bezsadržajan', dok smo drugome, atomotvornom, pripisali naziv 'pisma'.

Nismo ga pročitali, jer je to za nas, za naše znanje, za našu fiziku, hemiju, u celini nemoguće. Ali iz delića u impulsu sadržanog učvršćenog znanja, načinili smo svoj recept - za Žabokrečinu! Tako je, dakle, signal vođenje, upravljanje, a ne informacija, upućen u Kosmos, a ne bilo kakvim bićima. Mi možemo samo pokušati da naše znanje produbimo oslanjajući se na sam signal - kao i na Žabokrečinu.

Kad Sajnester završi, nastade konsternacija. Tek je to bio embarras de richesse! Signal kao prirodna tvorevina, kao poslednji 'neutrinski akord' nestajućeg Kosmosa, protisnut kroz 'pukotinu' između sveta i antisveta na neutrinskom talasu, kao predsmrtni poljubac, kao stigma otisnuta na čelu toga talasa - ili i kao testament civilizacije koja više ne postoji: bila je to impozantna alternativa!

Među nama se nađe pristalica i jednog i drugog pogleda. Skretana je pažnja na to da u običnom, to jest prirodnom tvrdom zračenju ima frakcija koje povećavaju tempo mutacija, i samim tim mogu da ubrzavaju tok evolucije, dok druge frakcije to ne čine, iz čega ne proizlazi da jedne takve frakcije nešto znače, a druge ne znače. Izvesno vreme svi su pokušavali da govore istovremeno. Činilo mi se da stojim kraj kolevke novih mitologija. Testament... mi kao posmrčad Nekadašnjih.

Pošto se od mene to očekivalo, uzeh reč. Počeh od ukazivanja na to da se preko proizvoljne količine tačaka na površi ni može sprovesti proizvoljna količina krivih. Nikad nisam smatrao svojim zadatkom proizvođenje raznozvučnih hipoteza, jer ih je moguće izmisliti bezbroj. Umesto da se naš Kosmos i njegove prethodnice prilagođavaju uz signal, dovoljno je, na primer, priznati da je naša prijemna aparatura primitivna u onom smislu u kome je primitivan radio prijemnik s niskom selektivnošću. Njime se prima po nekoliko stanica odjednom, usled čega nastaje papazjanija; onaj ipak koji ne razume nijedan od jezika na kojima se emituju programi, može prosto da registruje sve, 'kako leti', i da lupa glavu pitajući se šta je sve to. Tako smo i mi mogli postati žrtve takve tehničke greške.

Možda je takozvano 'pismo' registar nekoliko istovremenih emisija. Ako se pretpostavi da u Galaksiji rade automatski odašiljači upravo sa onom 'frekvencijom', na onom talasu koji tretiramo kao jedan emisioni kanal, to onda može da objasni čak i stalno ponavljanje signala. Mogu to biti signali pomoću kojih društva koja čine 'civilizacijsku zajednicu' sistematski održavaju u sinhronizaciji neke svoje tehničke uređaje, na primer astroinženjerijske.

To bi objasnilo 'cikličnost' signala. Ali to se loše podudara sa Žabokrečinom, iako, kada se objašnjenja nategnu, njegova sinteza takođe može da se uklopi u tu shemu. U svakom slučaju je skromnija, te i razumnija od ovih ogromnih vizija koje su nam ovde

otkrivene. Postoji zagonetka koju ne shvatamo IZVAN signala, naime to što je on usamljen. Treba da ih ima veoma mnogo. Ali prerađivati ceo Kosmos da bi se 'odgonetnula' zagonetka, to je luksuz kakav sebi ne možemo dopustiti. Mogao bi se 'signal' priznati da je 'muzika sfera', neka vrsta himne, neutrinske fanfare kojom neka Visoka Civilizacija pozdravlja, na primer, rađanje jedne Supernove. Pismo može da bude takođe i apostolsko: imamo tamo Reč koja postaje Telo, imamo takođe, u opoziciji prema njemu - Žabokrečinu, koja je, kao Gospodar Muva već plod mraka, ukazuje na manihejsku prirodu signala - i sveta. Nastavljanje sličnih izlaganja morali bismo već proglasiti nedozvoljenim. U suštini, obe koncepcije su konzervativne, a naročito Lernijeva, pošto se svodi na odbranu, čak očajničku, empirijskog stanovišta. Lerni neće da siđe sa tradicionalne pozicije egzaktnih nauka, koje su se od svog nastanka bavile fenomenima Prirode, a ne Kulture, jer nema ipak fizike ili hemije Kulture, nego su to samo fizika i hemija 'materijala Svemira'. Ne želeći da se odrekne tretiranja Kosmosa kao čisto fizičkog objekta, lišenog značenja, Lerni se ponaša kao onaj koji bi bio spreman da čak i ručno napisano pismo proučava kao seizmogram. Najzad rukopis, kao i seizmogram jesu neka vrsta komplikovanih krivih linija.

Sajnersterovu hipotezu odredio sam kao pokušaj odgovora na pitanje 'da li se naredni Kosmosi nasleđuju?' Dao je takav odgovor po kome je naš 'kod', ostavši veštačka tvorevina, prestao da bude 'pismo'. Završio sam nabrajajući neverovatnu količinu postavki koje su jedan i drugi uzeli prosto iz vazduha: negativna pupčana vrpca materije, komprimovana pri dnu grča u informaciju, utiskivanje na čelu talasa 'atomorodnih' krvavih otisaka; to nikad neće moći ex definitione da se proveriti, jer to treba da se dešava tamo gde više neće biti ne samo bilo kakvih stvorova, nego ni fizike. To je diskusija o zagrobnom životu, maskirana fizičkom terminologijom. Ili neki Philosophy Fiction, analogan sa Science-Fiction-om. Matematički ograč skriva pod sobom mit; u tome vidim samo signum temponis i ništa više.

Razume se da je diskusija tek potom buknila kao požar. Pred kraj je Rapaport naglo ustao sa 'još jednom hipotezom'. Bila je toliko originalna, da ću je izneti. Branio je tezu da razlika između 'veštačkog' i 'prirodnog' nije potpuno objektivna, nije nešto apsolutno

dato, nego da je relativna i da zavisi od saznanjno primenjenog sistema referenci. Supstance koje pražnjenjem odstranjuju živi organizmi, u preobražaju materija, smatramo prirodnim proizvodom. Ako pojedem veoma mnogo šećera, njegovu suvišnost će lučiti moji bubrezi. To da li je šećer u mokraći 'veštački' ili 'prirodan' zavisi od moje namere. Ako sam toliko šećera pojeo namerno, da bih ga lučio, pošto poznajem mehanizam pojave i pošto sam predvideo posledice mog postupka, on će biti 'veštački' prisutan, a ako sam šećer jeo zato što mi se naprosto jeo i ni zbog čega drugog, njegovo će prisustvo biti 'prirodno'. To se može dokazati. Ako neko istražuje moj mozak, i ako sam se s njim na odgovarajući način dogovorio, prisustvo šećera koje otkrije može steći značenje informacionog signala. Šećer će označavati, na primer, 'da', a nedostatak šećera - 'ne'. To je proces simbolične signalizacije, krajnje veštački, ali samo između nas dvojice. Onaj koji ne zna za naš dogovor, ništa iz samog istraživanja mokraće neće saznati. To proizlazi otuda što 'odistinski' u Prirodi, kao i u Kosmosu, postoje isključivo 'prirodni' fenomeni, a oni postaju 'veštački' samo tako što ih mi po dogovoru ili delatnošću na odgovarajući način povezujemo. 'Apsolutno veštačka' su samo čuda, kao ono što je nemoguće.

Posle takvog uvoda Rapaport je zadao glavni udarac. Recimo da biološka evolucija može da ide dvostrukim kolosekom: ili proizvodi organizme izdvojeno, a potom - od njih nastala razumna bića, ili pak, na drugoj strani, stvara 'nerazumne' biosfere, ali koje su istovremeno visoko organizovane, nazovimo ih 'šumama živog mesa' ili vegetacijom još sasvim nekog drugog tipa - koja će tokom veoma dugog razvitka ovladati čak i atomskom energetikom. Evolucija će ovladati njome, samo ipak ne onako kako mi ovladavamo tehnikama bombi i atomskih reaktora, nego onako kao što su naša tela 'ovladala' promenama materije. Tada će proizvodi metabolizma postati pojave radioaktivnog tipa - a u daljoj instanci čak i neutrinske struje, koje će predstavljati samo 'sekreciju' takvih planeta, organizama na njima, koju mi primamo - baš u vidu 'zvezdanoga koda'. Tada je reč o procesu potpuno prirodnom, pošto stvorenja nisu nameravala nikome ništa da poručuju, i pošto su te struje samo neizbežni rezultat njihove promene materije, 'sekreciona emisija'. No može biti i tako da drugi organizmi-planete mogu da saznaju za

prisutnost pomenutih zahvaljujući takvim 'tragovima' ostavljenim u prostoru. Tada će to biti neka vrsta 'signalizacije' između njih.

Rapaport dodade da se ta hipoteza uklapa u red koji je za nauku prirodan: nauka, naime, ne deli fenomene na 'veštačke' i 'prirodne', te je on postupio u skladu s njenim uputstvima. Hipoteza, bar u načelu, može biti proverena (otkrićem prisustva ili samo teorijske mogućnosti neutrinskih organizama), jer nas ne upućuje na 'druge Kosmose'.

Svi nisu dobro shvatili da to nije bilo samo paradiranje ingenioznošću, jer je u principu moguće predvideti i izračunati proizvoljni tip promene organske materije, polazeći od fizike i hemije, dok međutim, polazeći od te iste fizike i hemije ne može da se izračuna ni predvidi kultura u kojoj neka stvorenja pišu i čitaju 'neutrinska pisma'. Ta druga pojava spada u drugi, vanfizički red. Ako civilizacije govore jedna drugoj raznim jezicima, a njihove razvojne razlike su i te kako velike, onda će oni koji su 'manje učenici' u najboljem slučaju iz primljene poruke izvući samo ono ili gotovo samo ono što je u njoj fizičko (ili prirodno, a to je svejedno). Ništa više neće shvatiti. U stvari, pri dovoljnom rasponu kakav deli te dve civilizacije, isti pojmovi, ako čak i funkcionišu u jednoj i drugoj kulturi, mogu da imaju potpuno različita značenja.

Raspravljalo se između ostalog da li eventualna 'civilizacija Pošiljalaca', koja postoji ili koje (po Sajnesteru) već nema među živima, jeste racionalna. No možemo li priznati da je racionalna civilizacija koja se brine za ono što će biti u 'narednom Kosmosu' posle 30 milijardi godina? Kakav mora biti, čak i za strašno bogatu civilizaciju trošak plaćen sudbinom živih bića da bi ta civilizacija mogla postati upravljač Velike Kosmogonije? Što se uostalom odnosi i na 'životodajni efekat'. Može se priznati da je za njih to 'racionalno' - odnosno da nema nepromenljivog smisla reči 'racionalnost' koji bi važio za sve civilizacije.

Posle završetka ovog savetovanja nas nekolicina okupili smo se kod Belojna i do kasno u noć raspravljali kako su Sajnester i Lerne, ako čak i nisu uspeli da nas ubede, svakako ipak dolili ulja u vatru koja je počinjala da se gasi. Komentarisalo se i ono što je izneo Rapaport. On je svoju tezu dopunio, podvukao, i iz toga je ispala neverovatna slika gigantskih biosfera koje 'šaljući emisiju u Kosmos' ne znaju šta

čine; što je bila nama nepoznata, dalja faza homeostaze, sjedinjenja životnih procesa koji, stigavši do izvora atomske energije, silom promene materije počinju po svojoj snazi da bivaju ravni suncima. Biofilija njihove 'neutrinske sekrecije' postajala je upravo onakav efekat kakav je bila delatnost biljaka koje su Zemljinu atmosferu ispunjavale kiseonikom, omogućavajući time život drugim organizmima koji ne znaju za fotosintezu - jer i nama je trava sasvim nenamerno dala šansu za nastanak! Žabokrečina i čitava 'informaciona' strana pisma pretvarali su se u proizvode neizmerno složenog metabolizma. Žabokrečina se pretvarala u neku vrstu otpatka, u šljaku sa strukturom složenijom od planetarnih metabolizama.

Kad smo se Donald i ja vraćali u hotel, on mi u jednom trenutku reče kako se u suštini oseća prevarenim: uže na kome trčimo u krug jeste se produžilo, ali ništa nije promenilo u situaciji naše sputanosti. Bili smo svedoci dosta dobrog intelektualnog vatrometa, no kad se ugasio, ništa nam nije ostalo. Možda nam je čak nešto i oduzeto - nastavio je - jer je ranije 'pismo' imalo consensus omnium, u njegovom kovertu našlo se nešto peska (tako je nazvao Žabokrečinu). Dok verujemo u to da smo primili pismo, čak bez obzira na to koliko za nas nerazumljivo, koliko tajanstveno - samo znanje o postojanju Pošiljaoca ima autonomnu vrednost. No kad se pokazuje da to možda nije pismo nego besmislene žvrljotine, ne preostaje nam ništa osim peska... te čak ako je i zlatonosan, osećamo se osiromašeni, pa i više, osećamo se kao da smo opljačkani.

Razmišljao sam o tome kad sam ostao sam. Trudio sam se da shvatim otkuda u meni sigurnost - ona koja mi dopušta da se razračunavam s različitim stanovištima, bez obzira na to kakvom su solidnom argumentacijom poduprta? Otuda što sam bio ubeđen da smo primili 'pismo'. Veoma mi je stalo do toga ne da tu svoju veru prenesem na Čitaoca - najzad, nije važna ona - nego da istaknem razloge koji iza te vere stoje. Ako to ne bih uspeo, značice da sam uzalud pisao ovu knjigu. Jer to je trebalo da bude moj cilj. Čovek koji se kao ja veoma dugo, mnogo puta, na promenljivim frontovima nauke borio s problemima odgonetanja 'šifri Prirode', zna o njima doduše više no što mogu u sebi da sadrže naučne publikacije koje je

objavio.

U osloncu na to neprenosivo znanje tvrdim da je Žabokrečina sa svojim rezervoarom nuklearne energije, sa efektom 'transporta detonacije' bila dužna da se pod našim rukama pretvori u oružje, pošto smo toliko mnogo, toliko silno to želeli. A što u tome nismo uspeli, ne može biti slučajno. To se postizalo čak veoma često u drugim situacijama, onim 'prirodnim'. Odlično mogu da zamislim bića koja su uputila signal. Rekla su sebi: učinićemo ga nerazrešivim za sve koji još nisu spremni; ali moramo u opreznosti otići još dalje: čak ni pogrešna dešifrovanja ne mogu im dati ništa od stvari koje traže, a koje im treba odreći.

Ni atome, ni galaksije, ni planete i naša tela Niko nije obezbedio sistemom sličnih osiguranja, usled čega stalno trpimo sve mračne posledice takve Odsutnosti. Nauka je onaj deo Kulture, koji se češe o svet. Mi iz njega čupkamo komadiće i gutamo ih - ne onim redom koji bi nam najbolje prijao, jer Niko to nije dobronamerno pripremao nego onim redom koji reguliše samo otpor koji nam pruža materija. Ni atomi ni zvezde nemaju nikakvih razloga, ne mogu da nam se odupru kad izmišljamo modele prema njihovoj slici i prilici, ne brane nam pristup znanju koje može da bude ubistveno štetno. Što god postoji izvan čoveka jeste kao i mrtvac koji ne može imati nikakvih motiva. Ali onog trenutka ipak, kada nam poruku ne šalju sile Prirode, nego sile Razuma, situacija se potpuno menja. Onaj koji je poslao 'pismo' bio je podstaknut razlozima kojima pitanja života sigurno nisu nešto sporedno.

Od početka sam se najviše plašio - nespোরазума. Bio sam ubeđen da nam nije poslat instrument ubistva, no sve je ipak ukazivalo na to da smo primili opis nekog instrumenta - a zna se kako mi umemo da ih upotrebljavamo. Oruđe je čak jedan čovek za drugog čoveka. Znajući istoriju nauke, nisam zamišljao o tome da je moguće savršeno obezbeđenje da ne dođe do zloupotrebe. Jer sve tehnike su potpuno neutralne, i svakoj smo umeli da pripišemo za cilj, smrt. U vreme one neozbiljne, ali očajničke konspiracije, svakako glupe a ipak usled instinkta neophodne, zaključio sam da na Njih više ne možemo računati, jer valjda nisu predvideli to da ćemo sa informacijom pogrešno postupiti. Osiguranje onoga što je razumski planirano smatrao sam realnim, ali ne i ono što je predstavljalo našu

grešku ili naše popunjavanje praznina lošim zamenama. Jer čak ni priroda, kako nas je tokom četiri hiljade godina učila biološka evolucija izbegavanja 'grešaka', delovanja pod pečatima svih mogućih osiguranja, nije uspela da hermetizuje sva pobočna iskliznuća života, njegova iščašenja, ćorsokake, skretanja, 'nesporazume' - što dokazuju nebrojene degeneracije razvitka organizama ili barem rak. No čim su izvršili svoje, oni su za nas nedostižnu perfekciju bioloških rešenja ostavili daleko iza sebe. Nisam znao ipak - jer otkuda bih mogao znati - da su ta rešenja, bolja od bioloških, čak tako svestrano sigurna, tako zaštićena od mogućnosti da u njih prodru nepozvani.

One noći, u velikoj dvorani inventora, nad listovima izvrljanog papira, naglu slabost, blisku onesvešćenju nisam osetio samo zato, i nije mi se samo zato pomračilo pred očima što se mora, koja je nada mnogim visila nedeljama, iznenada rasprsla, nego i zato što sam u tom trenutku opipljivo osetio Njihovu veličinu. Shvatio sam na čemu može da počiva i šta može da bude civilizacija. Mislimo o idealnoj ravnoteži, o etičkim vrednostima, o uzdizanju iznad vlastite slabosti kad čujemo tu reč i povezujemo je s onim što je u nama najbolje. Ali ona je pre svega znanje koje iz sfere mogućih potiskuje uravo takve situacije, za nas sveopšte, kao one kada se najbolje glave između milijardi ljudi naginju nad izazivanjem sveopšte smrti, čineći ono što ne žele, čemu se protive, pošto za njih nema drugog izlaza. Takav izlaz nije samoubistvo - da li bismo ma i za dlaku promenili dalji tok radova, nalet metalnih skakavaca s neba da smo se obojica ubili? Ako su predvideli takve situacije, onda ne umem to da shvatim drugačije no samo tako da su ili nekada bili, ili da su, ko zna, možda još nama slični.

Zar nisam rekao na početku ove knjige da samo suštinski zlo biće iz osnova zna kakvu osvaja slobodu čineći dobro? Pismo je bilo, poslato je, palo je na Zemlju, pred naše noge, padalo je na nju u obliku neutrinske kiše kad su još mezozoički gušteri svojim trbusima orali blatišta karbonskih šuma, kad je paleopitek, zvani prometejskim, glođući kost zapazio u njoj prvu močugu. A Žabokrečina? Ja u njoj vidim našim neznanjem, ali i našim znanjem karikaturaino izukrštanje, u jednostranost razrušenja iščašene odlomke onoga što je 'pismo' samim svojim odašiljanjem davalo kao

polaznu postavku. Ubeđen sam da nije bačena u mrak kao kamen u vodu. Zamišljeno je kao glas čiji će se eho vratiti - ako bude saslušan i shvaćen.

Nekako kao pobočni proizvod pravog prijema trebalo je da bude povratni signal, koji bi Pošiljaoce obavestio o tome da je veza uspostavljena, istovremeno dajući na znanje gde se to dogodilo. Mogu samo nejasno da naslutim mehanizam koji je trebalo da to stvori. Energetska autonomija Žabokrečine, ona njena usmerenost na samu sebe - usmerenost nuklearnih reakcija koje ničemu ne služe, sem samome kontinuiranju stanja koje ju omogućava - predstavlja dokaz greške, oznaku varke, pošto u našem najdaljem potezu nismo došli do efekta isto onoliko zagonetnog koliko i u drugim uslovima kadrog - da oslobodi, koncentriše i baci natrag u prostor - impuls velike moći. Jeste, efekat Treksa, koji je otkrio Donald Protero, posle pravilnog dešifrovanja koda ostvario bi se kao povratni signal, kao odgovor upućen Pošiljaocima. To mi objašnjava njegov fundamentalni mehanizam: dejstva prebačenog najvećom kosmičkom brzinom, koje prenosi proizvoljno veliku energiju na proizvoljno veliku udaljenost. Ta energija, jasna stvar, treba da posluži kao prenošenje informacije, a ne kao prenošenje uništenja. Onaj oblik u kome nam se Treks dao da ga upoznamo, bio je posledica deformacije kojoj je za vreme sinteze podlegla informacija učvršćena u neutrinskoj struji. Greška je proistekla iz greške - nije moglo da bude drugačije. To je samo logično, ali ja se i dalje čudim njihovoj svestranosti koja je onemogućila čak i potencijalno pogubne posledice grešaka, pa i više nego grešaka, jer je to bio napor preduziman s predumišljajem, napor koji je išao k tome da pokvareni instrument preokrene u ubojito oružje.

Metagalaksija je neizmerno rojište psihozoika. Civilizacije, samo izvesnim orijentacionim odstupanjem drugačije od naše, ali kao i naša neujedinjene, koje srljaju kroz unutrašnje sukobe, koje troše svoje rezerve u bratoubilačkim borbama, tokom čitavih milenijuma preduzimale su i stalno iznova preduzimaju pokušaj da dešifruju kod, isto kao i naše nesposobne; isto kao i mi pokušavaju da neobične deliće koji nastaju iz takvih napora, prerade u oružje - i isto kao mi, ni one u tome ne uspevaju. Kada se u meni učvrstilo ubeđenje da je upravo tako? Teško mi je da kažem.

Samo najbližima, Ajvoru, Donaldu, rekao sam to, i pred konačni odlazak iz naselja rekao sam to svoje privatno mišljenje i doktoru Rapaportu. Svi su oni, što navodi na razmišljanje, najpre s radosnom satisfakcijom razumevanja prihvatili, a pošto bi porazmislili, govorili bi kako je ta misao - kao za svet koji nam je dat - previše lepa celina koja se ispreda iz mojih naslućivanja. Može biti. Šta mi znamo o civilizacijama 'boljim' od naše? Ništa. Možda onda i ne vredi slikati takvu panoramu na kojoj figuriramo negde ispod rama, kao sramota Galaksije ili kao jedan od embriona zarobljenih u otegnutom porođajnom grču, ili najzad, da upotrebim Rapaportovo poređenje - kao plod sasvim lep u začetku, već blizu toga da se obesi o sopstvenu pupčanu vrpču. Onu koja je ogranak kulture, koja isisava životne sokove znanja iz prirodnog ležišta.

Ne mogu da iznesem nikakve nepobitne dokaze koji bi svedočili u korist mog ubeđenja. Nemam ih. Oni neće ukazati u zvezdanom kodu, u njegovoj informaciji, ni na šta što bi svedočilo o tome da je proizvedena za bića u bilo kom pogledu bolja od nas. Možda sam samo, dosta dugo izjedan poniženjima, ne hoteći, a ipak idući pod komandu raznih Isterlenda i Inija, izmaštao za sebe po slici i prilici sopstvenih maštarija - jedino meni dostupan pandan svetosti, mit o Blagovesti i Otkrovenju koji sam - kao sukrivac - odbacio koliko zbog ignorancije, toliko i zbog zle volje?

Ako čoveku prestaje da bude važno da pokreće atome i planete, svet postaje naspram njega vrlo bespomoćan, čim čovek tada može da ga sebi prikazuje onako kako mu drago. Ko maštom ratuje, u maštu tone. A reč je o tome da ona postane prozor otvoren prema svetu. Tokom dve godine istraživali smo stvar - od kraja, u rezultatima koji su padali na zemlju. Predlažem da počnemo od suprotne strane. Je li moguće, ne zapavši u ludilo, pretpostaviti da nam se šalje zagonetka, neka vrsta testa za inteligenciju, neka vrsta šarade poreklom iz Galaksije? Takvu tačku gledišta smatram apsurdnom: teškoća testa nije bila ljuska koju je trebalo slomiti. Poruka nije za sve: tako stvar vidim - i ne mogu drugačije. Najpre, nije namenjena civilizacijama koje stoje nisko na lestvicama čisto instrumentalnog razvoja, jer jasno je da Sumeri ni Karolinzi ne bi uspeali čak ni da zapaze signal. No može li se ipak organičenje primalačkog kruga svesti samo na kriterijum čisto tehničke

efikasnosti?

Pogledajmo iza sebe. Zatvoren u sobu bez prozora u bivšem atomskom poligonu nisam mogao prestati da mislim o tome kako veliku pustinju iza zidova, zajedno sa tamnim svodom koje se nadnosi nad njom, i dalje, da celu Zemlju, probija neprestano, iz časa u čas, iz veka u vek i iz epohe u epohu beskonačna reka nevidljivih čestica, čiji tok nosi informaciju koja isto tako pada i na druge planete sunčanog sistema, i na druge takve sisteme, na druge galaksije, da je ta struja poslata u nepoznato vreme iz nepoznatih ponora - i da tako odista jeste.

Nisam to znanje primao bez otpora - previše je bilo u zavadi sa svime na šta sam navikao. Istovremeno sam video naš poduhvat, poduhvat naučničke grupe koju diskretno nadzire država čiji sam ja građanin; opleteni mrežom prislušnih aparata trebalo je da uspostavimo vezu s razumom koji stanuje u Kosmosu. U stvari, bio je to ulog u globalno vođenu igru, ušla je u njen pul, u plejadu bezbrojnih kriptonu koji prepunjuju betonsku unutrašnjost Pentagona, i u nekoj riznici, na nekoj polici, u jednom od registara, sa znamenjem tajnosti utisnutom na dosjeu, još jedan dogovoreni znak, znak operacije Master's Voice, kao već u klici unakažen ludilom pokušaj da se prikrije i zarobi ono što već milionima godina ispunjava čeljust Univerzuma - da bi se istisnula, kao koštice iz limuna, informacija snabdevena ubilačkom vrednošću.

Ako to nije bilo ludost, onda je nema nigde i nigde je ne može biti. A potom - Pošiljalac je imao na umu neka bića, neke civilizacije, ali ne sve, pa čak ni sve civilizacije tehnološkog kruga! Kakve civilizacije predstavljaju prave adresate? Ne znam. Reći ću samo: ako ova informacija po shvatanju Pošiljalaca nije namenjena nama, nećemo je ni shvatiti. Imam veliko poverenje u Njih - jer ga nisu izdali.

Nije li sve ipak moglo biti samo serija sticaja okolnosti? Svakako. Zar nije slučajno otkriven i sam neutrinski kod? Zar, dalje, on nije mogao slučajno nastati? Nije li takođe samo slučajno što on otežava raspad velikih organskih čestica, slučajno se ponavlja, i najzad - da je samo slučajno iz njega nastao Gospodar Muva? Sve to može biti. Slučaj može izazvati i takvu uskovitlanost talasa plime da se posle njihovog povlačenja na glatkom pesku javi otisak bose stope.

Skepticizam je kao neprestano pojačavano, uveličavanje snage

mikroskopa; najpre oštra slika najzad se rasplinjava, pošto je nemoguće videti krajnje stvari: njihovo postojanje može se samo izvesti putem zaključaka. Uostalom, svet posle zatvaranja Projekta ide dalje svojim putem. Moda izjava naučnika, političara i čuvenih starova o kosmičkom razumu - prošla je. Žabokrečina je našla svoju primenu, te tako budžetski milioni nisu bačeni u prazno, nad objavljenim kodom može sada da lupa glavu bilo koji od legionara manijaka koji su prethodno pronalazili perpetuum mobile i trisekciju ugla, a potom, svako može slobodno da veruje u ono što mu se sviđa. Tim pre ako ta vera, kao moja, nema nikakvih praktičnih posledica. Jer mene nije satrikla u prah. Isti sam kao i pre ulaza u Projekat. Ništa se nije promenilo.

Hoću sada da ovu stvar završim napomenom o ljudima Projekta. Već sam pomenuo da moj prijatelj Donald nije više živ. Postao je žrtva statističke devijacije serije ćelijskih promena: rak. Ajvor Belojn je ne samo profesor i rektor, nego i čovek toliko zaposlen, da čak i ne zna koliko je srećan. O doktoru Rapaportu ništa mi nije poznato. Pismo koje sam pre nekoliko godina uputio na adresu Institute for Advanced Study - vratilo se. Dil živi u Kanadi - ni on ni ja nemamo vremena za prepisku.

Ali šta, u stvari, znače ove napomene? Šta znam o tajnim strahovima, mislima i nadama onih koji su mi bili drugovi tokom opisanog vremena? Nikad nisam umeo da savladam distancu koja ljude razdvaja. Životinja je prikovana za svoje. Ovde i Sada svim čulima, a čovek je kadar da se odvaja, da se seća, da saoseća sa drugima, da zamišlja njihova stanja i osećanja - što je, na sreću, neistina. U takvim pokušajima pseudoovaploćenja i prenošenja samih sebe umemo samo maglovito, nejasno sebe da zamišljamo. Šta bi se s nama desilo kad bismo zaista umeli da saosećamo sa drugima, s njima da osećamo, za njih da patimo? To što se ljudski bolovi, strahovi, patnje raspadaju sa trenutkom individualne smrti, što ništa ne ostaje od poleta, padova, orgazama i muka - hvale je dostojan dar evolucije koja nas je učinila sličnim životinjama. Kada bi posle svakog nesrećnika, posle svakog mučenika ostajao bar jedan atom njegovih osećanja, kada bi tako raslo nasleđe pokolenja, kada bi makar i iskra mogla da prodi iz čoveka u čoveka - svet bi bio pun urlanja, koje bi se silom probijalo iz ljudske utrobe.

Mi smo kao puževi, prilepljeni svaki uz svoj list. Ja se prepuštam odbrani svoje matematike i kad mi ona nije dovoljna, ponavljam ovaj završni deo Svinbernovе pesme:

I odbacivši gnev, nadu, oholost,
Slobodni od želja, slobodni od bura,
Zahvalnih uzdaha šalјemo molitve tihe
Onome - ma ko bio tamo - sred zvezdanog glušja,
Zato što prolaženje je danima života dato,
Zato što umrli nikad ustati neće,
I što će struje silnih reka, penom pomućene,
Skrenuti jednog dana u večnu dubinu mora.

Zakopane, jun 1967.

Krakov, decembar 1967.

Sadržaj

BELEŠKA IZDAVAČA

PREDGOVOR

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

15.

16.

17.